МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.Н. КАРАЗІНА

ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ

КАФЕДРА ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА
імені МИКОЛИ ЛУКАША

IN STATU NASCENDI

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

Збірник студентських статей

ВИПУСК 21

ХАРКІВ
2021

УДК 81'25

Затверджено до друку рішенням Науково-методичної ради
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна (протокол № 3 від 26 лютого 2021 р.)

Редакційна колегія

Відповідальний редактор: О. В. Ребрій (докт. філол. наук, проф.)

Черноватий Л. М. (докт. пед. наук, проф.)
Мартинюк А. П. (докт. філол. наук, проф.)
Фролова І. Є. (докт. філол. наук, доц.)
Ольховська А. С. (докт. пед. наук, доц.)
Ковальчук Н. М. (канд. пед. наук, доц.)
Кальниченко О. А. (доц.)
Вороніна К. В. (канд. філол. наук, доц.)
Лук'янова Т. Г. (канд. філол. наук, доц.)
Коваленко Л. А. (канд. філол. наук, доц.)
Івахненко А. О. (канд. філол. наук, доц.)
Тащенко Г. В. (канд. філол. наук)
Кабірі М. Х. (канд. філол. наук)
Кайсіна Д. М. (канд. філол. наук)

Адреса редакційної колегії:
61022, м. Харків-22, майдан Свободи, 4,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
факультет іноземних мов,
кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша,
тел. (057) 707-54-42

In Statu Nascendi. Актуальні проблеми перекладознавства : збірник студентських статей. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна; НТМТ, 2021. Вип. 21. 204 с.

ISBN 978-966-285-684-2

До збірника увійшли статті, підготовлені здобувачами вищої освіти спільно з керівниками їхніх магістерських досліджень. Публікації присвячено розгляду актуальних науково-методичних питань, пов'язаних із перекладом текстів різних стилів, жанрів та дискурсів (романів фентезі, мультиплікаційних серіалів, наукових статей, промов TED, судових промов, постмодерністських романів антиутопій тощо), а також різноманітних лексико-граматичних та стилістичних явищ (термінів, реалій, гумору, гастронімів, екзотизмів, суспільно-політичної лексики, емотивної лексики, антономазій тощо). У роботах методичного спрямування увагу приділено особливостям оцінювання якості перекладу на основі комп'ютерних засобів.

Для студентів старших курсів факультетів іноземних мов, молодих науковців, науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти.

Тексти подано в авторській редакції

ISBN 978-966-285-684-2

© Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2021

© Видавництво «НТМТ», 2021

ЗМІСТ

Артамонова В. С., Лук'янова Т. Г.
Специфіка локалізації комп'ютерних ігор 7

Баранова Н. М., Ребрій О. В.
Картина альтернативного світу в оригіналі та перекладі
(на матеріалі творів Ренсома Ріґґза) 11

Бедухова К. О., Коваленко Л. А.
Порівняльний аналіз англо-українського
та англо-російського перекладу каламбурів
у комедійних мультиплікаційних серіалах 17

Березін О.А., Черноватий Л. М.
Співвідношення різноструктурних термінів
в англомовних текстах у сфері перекладознавства 23

Гордієнко П. М., Коваленко Л. А.
Особливості відтворення реалій в художньому перекладі
(на матеріалі романів Софі Кінселли) 30

Dolkynali A., Chernovaty L.
Teacher-Student Communication in University Translator
Training in China 35

Доровська Д. В., Фролова І. Є.
Стратегії відтворення гастронімів у перекладах
романів А. Крісті 42

Зарубін К.Є., Черноватий Л. М.
Структура англомовних перекладознавчих термінів
та вибір способів їх перекладу українською мовою 47

Зраіб К. А., Вороніна К. В.
Труднощі перекладу англійського гумору
(на матеріалі повісті Джерома К. Джерома
«Троє у човні, якщо не рахувати собаки») 54

Івашиніна К. Р., Тащенко Г. В.
Переклад власних назв у романах Дена Брауна 60

Ішков В. А., Мартинюк А. П.
Англо-український переклад гумору у промовах TED 66

Колос С. Р., Кальниченко О. А.
Лінгвостилістичні особливості творів жанру фентезі
в аспекті перекладу (на прикладі циклу романів
Дж. Мартіна «Пісня льоду й полум'я») 72

Комов А. О., Вороніна К. В.
Особливості україномовного відтворення гумору
(на матеріалі телесеріалу “Friends” / «Друзі») 77

Лень В. П., Мартинюк А. П.
Англо-український переклад суспільно-політичної
лексики у промовах TED 83

Лихольот А. Р., Кабірі М. Х.
Засоби відтворення екзотизмів на позначення об’єктів
та явищ ісламської культури в сучасній англомовній
літературі (на матеріалі твору А. Рой «Міністерство
граничного щастя») 88

Лобанова С. В., Ковальчук Н. М.
Вплив модуля забезпечення якості перекладу
на якість письмових перекладів студентів-перекладачів..... 94

Манукян Т. А., Коваленко Л. А.
Вплив використання системи нейронного
машинного перекладу на якість перекладу
текстів різної тематики 99

Місюта В. В., Ольховська А. С.
Вплив використання нейронної системи
машинного перекладу на якість перекладів текстів
різних стилів 106

Міуська К. А., Мартинюк А. П.
Англо-український переклад емотивної лексики
у промовах TED..... 111

Москалець В. І., Фролова І. Є.
Специфіка відтворення ключових лексичних одиниць
у перекладі судових промов у літературних творах 116

Муха О. В., Мартинюк А. П.
Англо-український переклад антономазії
(на матеріалі художніх текстів) 121

Нурмал Ф.-М., Ольховська А. С.
Вплив використання систем автоматизації перекладу
на ефективність виконання перекладу порівняно
з використанням систем машинного перекладу 126

Одінцова А. Д., Івахненко А. О.
Передача побутових реалій в українських перекладах
оповідань про Шерлока Холмса 132

Пімшин Д. В., Фролова І. Є.
Проблеми відтворення ключових лексичних одиниць
у нехудожньому машинному перекладі..... 138

Пономаренко Я. С., Кайсіна Д. М.
Перекладацькі труднощі різних рівнів локалізації ігор 142

Ромашкін Д. Д., Кайсіна Д. М.
Специфіка перекладу сучасного гумору на прикладі
мультиплікаційних серіалів для дорослих..... 148

Свистунова А. Є., Кабірі М. Х.
Граматичні трансформації в перекладі англомовних творів
художньої літератури напрямку постмодернізму
(на матеріалі роману Ч. Поланіка «Бійцівський клуб»)..... 154

Сиса Я. С., Ребрій О. В.
Гендерна проблематика перекладу текстів
різних функціональних стилів..... 160

Сіянова А. О., Вороніна К. В.
Особливості відтворення ідіостилю
Дж. Р. Р. Толкіна (на матеріалі роману
«Гобіт, або Туди і Звідти») 167

Han Qingxuan, Kovalchuk N. M.
The Development of Translation History in China 173

Черноватий Л. М., Баглаєнко М. А.
Чинники впливу на вибір способу перекладу
англомовної термінології..... 178

Чигрінова О. Р., Ковальчук Н. М.
Основні складнощі при перекладі англомовних
технічних текстів українською мовою..... 186

Швайко В. С., Тащенко Г. В.
Світ антиутопії в оригіналі та перекладі
(на матеріалі роману М. Етвуд «Оповідь Служниці»)..... 192

Шполянська В. О., Лук'янова Т. Г.
Магічний реалізм у творах Салмана Рушді:
перекладацький вимір..... 198

Шановні читачі!

Пропонуємо до Вашої уваги двадцять перший збірник студентських наукових робіт у галузі перекладознавства та методики навчання перекладу *In Statu Nascendi*. Назву збірника можна перекласти з латини як «На початку шляху» або «У стані зародження», і це цілком відповідає його головному призначенню — бути стартовим майданчиком для самостійної наукової роботи університетських випускників, які обрали для себе складний, але такий цікавий фах перекладача.

Цього року до складу збірника увійшли 34 статті, підготовлені випускниками кафедри перекладознавства імені Миколи Лукаша у співавторстві з науковими керівниками своїх кваліфікаційних магістерських робіт. Тематика робіт, включених до збірника, є, як завжди, цікавою, новітньою та актуальною, що свідчить про високий рівень теоретичної підготовки фахівців у галузі перекладознавства Каразінського університета.

Цього року представлені вже традиційні розвідки з дослідження перекладу текстів різних стилів, жанрів та дискурсів (романів фентезі, мультиплікаційних серіалів, наукових статей, промов TED, судових промов, постмодерністських романів антиутопій тощо), особливостей відтворення ідіостилю письменника (на матеріалі творів Дж. Р. Р. Толкіна та Салмана Рушді) та гендерно забарвленого мовлення. Серед різноманітних об'єктів дослідження увагу дослідників-початківців привертають терміни, реалії, засоби гумору, гастроніми, екзотизми, суспільно-політична лексика, емотивна лексика, антономазії тощо. Предметом дослідження в більшості статей виступають когнітивні, лінгвокультурологічні, гендерні та ідеологічні проблеми англо-українського перекладу, його домінанти, стратегії, способи, мовні та позамовні чинники. Роботи методичного блоку висвітлюють різноманітні аспекти технічних (у тому числі комп'ютерних) засобів здійснення перекладу та оцінювання якості перекладу.

Статті написано на високому фаховому рівні, із дотриманням усіх необхідних вимог та норм літературної української мови. Статті іноземних студентів написано англійською мовою.

Бажаємо усім учасникам двадцятого випуску збірника натхнення та подальших успіхів на тернистому науковому шляху, а читачам — цікавих та корисних наукових відкриттів. Запрошуємо колег та здобувачів вищої освіти з різних закладів вищої освіти України до плідної співпраці над наступним випуском збірника!

Відповідальний редактор, завідувач кафедри
перекладознавства імені Миколи Лукаша
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
докт. філол. наук, професор О. В. Ребрій

УДК 811.161.2'25:004.946:794

СПЕЦИФІКА ЛОКАЛІЗАЦІЇ КОМП'ЮТЕРНИХ ІГОР

Артамонова В. С., Лук'янова Т. Г. (канд. філол. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

Дослідження присвячене вивченню основних концепцій локалізації комп'ютерних ігор українською мовою. Робота вивчає локалізацію як комплексний процес, який стосується лінгвістичних, культурологічних та технічних аспектів перекладу. Стаття розглядає принципові елементи теорії ігрової локалізації як окрему перекладознавчу дисципліну, аналізує переклади комп'ютерних ігор.

Ключові слова: *ігрова індустрія, локалізація, мультитекстуальність, теорія перекладу.*

Artamonova V. S., Lukianova T. H. Specific features of video game localization. *The study deals with the basic concepts of video game localization into the Ukrainian language. The paper views localization as a complex process that involves linguistic, cultural and technical aspects of translation. The article considers the fundamental elements of the game localization theory as a separate branch of translation studies and analyses computer game translations.*

Key words: *game industry, localization, multitextuality, translation theory.*

Актуальність дослідження зумовлена тим, що в україномовному науковому просторі майже відсутні теоретичні дослідження, присвячені практиці перекладу комп'ютерних ігор. У час зростання ігрової індустрії і виходу багатьох міжнародних ігрових компаній на український ринок, вкрай необхідне теоретичне підґрунтя, яке допоможе запобігти виникненню помилок, які суттєво знижують якісний рівень сучасного українського перекладу комп'ютерних ігор.

Об'єктом дослідження є комп'ютерні ігри як елемент перекладацького дискурсу, предметом — специфіка англо-українського перекладу та локалізації комп'ютерних ігор.

Мета дослідження – є визначення типових перекладацьких помилок та особливостей перекладу термінів, реалій, та демінутивів у локалізації комп'ютерних ігор.

Матеріалом дослідження виступають англо-українські переклади відеоігор "Fallout" та "Life is Strange". Такий вибір обумовлено тим, що наразі є дуже мала кількість доступних для аналізу перекладів

ігор українською, які раніше не були проаналізовані у працях інших дослідників.

Локалізація — це термін на позначення культурної, технічної та юридичної адаптації для певної країни або місцевості [4, с. 3]. Однією з головних рис цього терміну є його трихотомія: «маркетинг – мова – технології» [2]. Таким чином, локалізація належить до комплексного методу доместикації, спрямованого на культурно-орієнтований переклад, який робить акцент на цільовій, локальній культурі. Адаптація усіх елементів інтерфейсу, лору гри (повної історії всесвіту), як і супутніх матеріалів напряму пов'язана з проблемою розуміння усіх нюансів не тільки ігрових механік, але й смислових нюансів сюжету і, навіть, дизайну. Саме тому перекладаються такі елементи як: ресурси (меню), тексти на екрані, текстова графіка, кінематичні та акустичні елементи, друкований текст (на коробці відеогри, інструкції), вебсторінка, меню довідки [5, с. 23].

Деякі перекладознавці, наприклад Бернал-Меріно, висловлюють сумніви щодо доречності використання терміну «локалізація», зауважуючи на тому, що процес локалізації набагато ширший за переклад. Водночас, це адаптація певних реалій, рівно як і складний технічний процес, тому він пропонує використовувати більш відповідний термін «лінгвістична локалізація», у контексті лише лінгвістичного перекладу. Локалізація відеоігор – мультитекстуальний процес, який налічує наступні елементи [3, с. 84–111]: 1) переклад гри – аудіовізуальні елементи, різнорівневі туторіали, елементи інтерфейсу; 2) офіційний вебсайт гри та довідкові матеріали; 3) елементи піар-компанії – рекламні ролики, статті; 4) гейм-патчі та оновлення гри.

Дискурсивна цілісність перекладу аудіовізуальних елементів зумовлена також вирішенням низки технічних питань. Наприклад, довжина речень коливається у різних мовах, що може викликати помилки у перекодуванні діалогів. Таким чином, при накладанні субтитрів необхідно дотримуватись технічних рекомендацій щодо шрифту, розміру речень і темпу зміни реплік. Також правила перекладу при використанні ліпсинку повинні використовуватись з оглядом на технічні можливості модифікації картинки у самій грі.

Окрему складність для перекладача складають ігри з нелінійною подачею сюжету, т.з. «відкритим світом» (наприклад, Fallout), коли гравець сам спроможний обирати шлях та квести у вільному порядку, де необхідно зберегти контекст і атмосферу сюжету при наявності безлічі сюжетних ходів-тригерів. Також ми можемо відзначити складності, що виникають при зверненні до гравця – в англійській мові слова не мають родового показника, тому свобода вибору статі

в англійській версії майже не впливає на зміни у діалогах, але при локалізації українською мовою необхідно мати це на увазі. Використання звернень та слів, що підкреслюють стать гравця, можуть іноді порушити сюжет, і це також потрібно враховувати локалізатору, наприклад, приймати рішення змінити синтаксис у реченні та намагатися оминути будь-які слова, що маркують стать гравця.

Також, окрім лише лінгвістичної локалізації, локалізація в цілому має враховувати не лише технічні, але й культурні, релігійні, політичні та юридичні нюанси того цивілізаційного простору, мовою якого ведеться переклад. Низка тем та елементів ігрового процесу можуть підпадати під юридичні заборони певної країни, а деякі відсилки чи паралелі можуть бути незрозумілими цільовій аудиторії, отже локалізатору потрібно вносити зміни в процес самої гри.

Відсутність професійних рекомендацій до перекладу ігор українською і теоретичного підґрунтя для перекладачів, зумовили незадовільну якість низки локалізацій. Шляхом опитування студентів ХНУ імені В. Н. Каразіна ми переконалися, що локалізація комп'ютерних ігор українською є дуже бажаною з боку молоді. 71 % вважає, що необхідність перекладу існує. Однак вони підтвердили й те, що їх не задовольняє якість наявних версій локалізованих продуктів. Переважно опитувані скаржаться на грубі смислові помилки, а також втрату відсилок, жартів, та атмосфери гри через непрофесійну локалізацію.

Приклад локалізації, що не завжди дотримується методологічної цілісності й, таким чином, знижує рівень інтеракції, занурення гравця в сюжет – переклад відеогри "Life Is Strange". Використовуючи типологію перекладацьких помилок М. Бузаджи [1, с. 32], звернемось до недоліків локалізації:

1) Помилки, пов'язані з порушенням передачі денотативного змісту:

«Check out the muscle car. – Ти лише заціни це масло!». З англійської "muscle car" означає тип машин, які були популярними у США у 1960-70-х роках, це конкретні моделі машин з потужними двигунами. Вочевидь, локалізатор не знав про існування цього вислову, однак це все одно не пояснює, чому він переклав це як «масло». Для передачі та пояснення цієї реалії може не вистачити символів у кадрі, тож можна було б передати сленговим виразом – «тачка».

2) Порушення при передачі стилістичних характеристик тексту оригіналу

«He nails the autumn atmosphere of small town. — Він дуже точно передає атмосферу осені» — Приклад нейтралізації емоційно забарвленої лексики – "to nail", тобто робити щось ідеально. Хоча за змістом українська версія доволі точно використовує контекстуальний відповідник, емоційне забарвлення речення втрачено.

3) Порушення при передачі авторської оцінки:

«I shouldn't be so catty – Не варто мені так говорити» "To be catty" означає поводитися таким чином, аби навмисно образити когось, зробити йому боляче своїми грубими зауваженнями або жартами. Тобто в оригіналі герой оцінює власну поведінку як щось не зовсім прийнятне. В локалізації забарвлення слова втрачається, як і смисл навмисної образи

4) Помилка в нормі або узусі мови перекладу:

«Are you sure? – Ти впевнена в це?» «*It makes no sense*. – В це немає сенсу». – Немає узгодження з додатками «цьому».

Згідно з нашим дослідженням, найчастішим типом помилок при локалізації відеогри сталі смислові помилки (40%), також часто зустрічалися помилки у нормі та узусі мови (33%) (з них орфографічні помилки та друкарські помилки (30%)), стилістичні помилки на третьому місці за частотою (15%). Інші типи та підтипи помилок зустрічалися рідше – помилки у передачі авторської оцінки (12%).

Таким чином, проведене дослідження підтвердило, що процес перекладу комп'ютерних ігор дуже комплексний та складний, з багатьма особливостями та проблемами, і для якісної роботи у цій сфері необхідно володіти не тільки практичним знанням мов, але й теоретичними засадами аудіовізуального перекладу, локалізації відеоігор, а також бути обізнаним у лінгвокультурних особливостях тієї традиції, в рамках якої вироблялася ця гра. Отже, українська індустрія локалізації ігор при попиті, що постійно зростає, потребує теоретично розробленої методології локалізації комплексного продукту, яким є комп'ютерні ігри.

Перспектива подальшого дослідження полягає поглиблене вивчення локалізації та перекладу у сфері ігрової індустрії.

ЛІТЕРАТУРА

***1**. Бузаджи Д. М. Новый взгляд на классификацию переводческих ошибок. Москва : ВЦП, 2009. 118 с.* ***2**. Зинкевич О. В. Локализация как процесс лингвистической трансформации структуры и содержания динамического текста. Известия СПбГЭУ. 2018. №3 (111). URL: https://cyberleninka.ru/article/n/lokalizatsiya-kak-protsess-lingvisticheskoy-transformatsii-struktury-i-soderzhaniya-dinamicheskogo-teksta (дата звернення: 14.05.2020).* ***3**. Bernal-Merino, M. Translation and Localisation in Video Games: Making Entertainment Software Global. London/New York : Routledge, 2015. P. 84–111.* ***4**. Esselink B. A Practical Guide to Localization. Amsterdam/Philadelphia : John Benjamins, 2000. P. 3.* ***5**. Granell X., Mangiron C., Vidal N. La Traducciyn de Videojuegos. Sevilla : Bienza, 2015.*

УДК 811.111'255.4:821.111(73)Риггз030=161.2

КАРТИНА АЛЬТЕРНАТИВНОГО СВІТУ В ОРИГІНАЛІ ТА ПЕРЕКЛАДІ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ РЕНСОМА РІҐҐЗА)

Баранова Н. М., Ребрій О. В. (докт. філол. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

Статтю присвячено дослідженню особливостей відтворення картини альтернативного світу в українських перекладах творів сучасного англійського письменника Ренсома Ріґґза. У перебігу дослідження було визначено найпоширеніші способи перекладу та перекладацькі трансформації, використані задля перенесення маркерів альтернативного світу в український переклад, а також зроблено висновок про обрану перекладачем стратегію одомашнення.

***Ключові слова**: альтернативний світ, квазіреалія, мовна картина світу, перекладацька трансформація, спосіб перекладу, стратегія одомашнення, художня картина світу.*

Baranova N. M., Rebrii O. V. Alternative world-view in the original and translation (based on Ransom Riggs's novels). *The article is dedicated to researching the specifics of reconstructing the alternative world-view in the Ukrainian translations of the works by the modern English writer Ransom Riggs. In the course of the research, the most common methods and transformations of reproducing the markers of the alternative reality were identified and the conclusion about the strategy of domestication chosen by the translator was made.*

Key words: *alternative world, artistic world-view, linguistic world-view, method of translation, quasi-realia, strategy of domestication, transformation.*

Стрімке зростання зацікавленості спеціалістів у сфері перекладознавства до перекладу у його когнітивно-дискурсивному прояві, а саме особливості іншомовного відтворення втіленої в літературному творі мовної картини світу, зумовлюють **актуальність** цього дослідження. Маркери актуалізації художньої картини світу на лексичному та ситуативному рівнях виступають його **об'єктом**, тоді як **предметом** безпосереднього аналізу слугують мовні та культурологічні особливості їх відтворення в англо-українському художньому перекладі.

Метою дослідження є визначення стратегій та способів передачі маркерів альтернативного світу в англо-українському художньому

перекладі. **Матеріалом** для проведення дослідження було обрано роман англійського автора Ренсома Ріґґза *"Miss Peregrine's Home for Peculiar Children"* та його український переклад «Дім дивних дітей» у виконанні Володимира Горбатька. Матеріалом безпосереднього аналізу стали лексичні (квазіреалії, антропоніми, квазітерміни та одиниці вигаданої мови *Old Peculiar*) та ситуативні, (портрети, описи й дії) маркери фантастичної художньої картини світу.

Провідним під час проведення дослідження виступає **метод** порівняльного перекладацького аналізу, який став основою його практичної частини. Вагомими на теоретико-методологічному етапі роботи виявилися методи лінгвокультурологічного та літературознавчого аналізу, структурний, дистрибутивний та семантико-стилістичний методи.

Картина світу – це образ реальності, який формується у свідомості людини під впливом низки чинників; розуміння людиною того, що її оточує; це ті значення, якими людина наділяє кожне поняття. Чи не вперше зазначений термін з'являється у праці «Логіко-філософський трактат» видатного австро-англійського філософа Людвіга Вітґенштайна, який стверджував, що картина світу «створює уявлення про дійсність, зображуючи можливість існування й неіснування спів-буття» [3, с. 10]. О. В. Первушина називає картину світу рефлексією й пов'язує її з культурним сприйняттям [5, с. 124], а І. С. Беркещук – зі способом світобачення [1, с. 6].

Найбільш наближеною до суцільного охоплення є концептуальна картина світу, яка об'єднує в собі низку ментальних образів, понять, якими керує людина в процесі мислення, які прийнято називати концептами. Їх втілення можливе як за допомогою мовних засобів, так і шляхом використання немовних інструментів. Та частина концептів, які були вербалізовані в мові, утворюють мовну картину світу, яка, власне, й цікавить нас у цьому дослідженні.

Вільгельм фон Гумбольдт називав мову «об'єднаною духовною енергією народу» [4, с. 469]. Він стверджував, що в мові є дещо характерне для народу, який нею говорить, маючи на увазі «Дух народу» (*"Geist"*) [4, с. 466]. Але вперше поняття «мовна картина світу» з'являється у праці німецького мовознавця Лео Вайсґербера під терміном *"Weltbild"* [2, с. 100]. Дослідники наголошують на етноспецифічності картини світу, тобто її своєрідності у кожного окремого народу, стверджуючи, що на її формування впливає його історія, звичаї, географічні умови проживання й інші фактори.

Розглядаючи прояви картини світу на матеріалі літературних творів, особливу увагу приділяємо так званому жанровому різновиду мовної картини світу – художній картині світу, яка створюється

спеціально задля втілення головної мети автора, або виникає в уяві під час сприйняття твору під впливом певної усталеної системи символів. Виходячи з різноманіття жанрів художніх творів, окремо виділяють фантастичну картину світу, яка виникає внаслідок навмисного відходу від реальності чи її видозміни. Таку видозміну реального світу називаємо альтернативним світом, який виступає дійсністю у рамках художнього твору та його сприйняття читачем.

Повертаючись до етноспецифічності картин світу, доходимо висновку про відмінності у світосприйнятті авторів тексту оригіналу та тексту перекладу. Такі розбіжності приводять до думок про неможливість перекладу та його безглуздість, але така точка зору є не надто популярною. Частіше дослідники аналізують ці розбіжності як лакуни, які розглядаються як певні реалії, характерні й зрозумілі одному етносу й невідомі іншому.

Проаналізувавши низку теоретичних джерел та опрацювавши обраний для аналізу твір, ми зібрали матеріал для дослідження, який називаємо маркерами альтернативного світу. Їх було вирішено розглядати на двох рівнях – на рівні лексики та ситуації.

Більшість маркерів на лексичному рівні були перекладені дослівно, що наштовхує на думку про збіги у світобаченні англомовної та україномовної публіки. Такий підхід спостерігаємо під час передачі антропонімів, словникові відповідники яких добре «вписались» в український переклад без шкоди для розуміння цільовою аудиторією. Усі виявлені нами антропоніми – імена фантастичних істот імбрин: *Miss Peregrine* – Пані Сапсан, *Miss Gannett* – Пані Олуша, *Miss Nightjar* – Пані Дрімлюга, *Miss Avocet* – Пані Шилодзьобка, *Miss Bunting* – Пані Вівсянка, *Miss Finch* – Пані Зяблик.

У деяких випадках відмінності у концептуальних репрезентаціях англійських слів та їх відповідників в українській мові викликають сумніви щодо сприйняття твору українським реципієнтом так само, як він розуміється носіями мови оригіналу. Незважаючи на однакові денотати, конотативне значення таких слів у двох мовах дещо різниться. Розглянемо приклад:

"*We weren't like other people. We were peculiar*" [12, с. 8].

«Ми були несхожі на решту людей. Ми були дивними» [11, с. 11].

Нехай перекладач й використовує словниковий відповідник, створюється певне двоїсте розуміння сенсу, адже в українській мові слово «дивний» має два варіанти значення: «1) незвичайний якими-небудь якостями; чудний, незрозумілий; 2) дуже гарний; чудовий, чарівний» [7], в той час як в англійській мові "peculiar – strange or unusual, especially in a way that is unpleasant or makes you worried" [8]. З цього визначення бачимо, що в англійській мові це слово має негативний конотат, а в українській – навпаки позитивний.

Також на рівні лексики ми аналізували квазіреалії, більшість з яких виявились семантичними неологізмами – загальновживаними лексичними одиницями, які було наділено новим значенням. У багатьох випадках перекладач користувався тим самим методом, що й автор оригіналу – застосовував у перекладі нейтральну лексику з присвоєним їй «фантастичним» значенням, наприклад:

"He isn't from any loop," Emma said, keeping her voice low. "I keep telling you – he's a damned wight." "I think not. A wight never would've let you take him alive" [12, с. 98].

У цьому уривку йдеться про важливу реалію світу дивних – *wight*, яку в українському варіанті називають витвір. Слова *wight* та витвір не є відповідниками один одного. За Oxford Learner's Dictionary "wight – 1) a ghost or other spirit; 2) a person, considered in a particular way" [8]. Тоді як за українським тлумачним словником «витвір – 1) те, що зроблене, створене ким-небудь і реально існує в тій чи іншій формі; 2) те, що утворилося в результаті розвитку чого-небудь або якоїсь дії, є породженням, наслідком чогось» [6]. Надалі у творі пояснюється, яким чином з'явились ці істоти, вони є результатами експерименту, тобто його витворами, що, напевно, й зумовило такий переклад.

У тексті роману є пояснення цікавої для нас лексичної одиниці – *ymbrynes,* тлумачення якої досить важко знайти у словниках. Перекладач пояснює етимологію цього слова за допомогою примітки у творі: «ymbrynes — англосаксонське слово, у якому *ymb* означає час, а *ryne* – цикл» [11, с. 186]. Він сам утворює відповідник за допомогою адаптивного транскодування – імбрини.

Під час аналізу розгорнутих описів історичних подій світу дивних, пояснення їх сутності та способу життя, ми мали змогу розглянути переклад термінів, не англомовних, а таких, що належать до термінологічної системи вигаданої мови вигаданого світу. Тут перекладач застосовує різні типи транскодування, калькування та описовий переклад.

"At base, it is a simple dichotomy: there are the coerlfolc, the teeming mass of common people who make up humanity's great bulk, and there is the hidden branch – the crypto-sapiens, if you will – who are called syndrigast, or "peculiar spirit" in the venerable language of my ancestors" [12, с. 107].

«Якщо коротко, то це звичайна дихотомія, тобто поділ на два роди: *coerfolc, тобто «люди-основа» – величезна маса простих індивідів, з яких складається переважна частина людства; і прихована гілка – потаємні гомо сапієнс, крипто сапієнс, якщо так можна сказати, які мають назву syndrigast, тобто «особливий дух», «особливий чоловік», як шанобливо характеризували їх наші предки»* [11, с. 184].

За змістом роману, існує древня мова дивних, яка має назву *Old Peculiar*. У тексті використані деякі слова, які збереглись з цієї мови. Так, в цьому уривку використано *coerlfolc* та *syndrigast*, які перекладач не перекладає жодним чином, залишивши їх варіанти латиницею. Але при цьому він додає пояснення *coerlfolc*: тобто «люди-основа». Цей вибір не дуже зрозумілий, адже в оригіналі це слово пояснюється як «звичайні люди, ті, які не мають дивних особливостей» [9]. Взагалі, можна казати про те, що це пояснення було зайвим, оскільки в англійському оригіналі далі йде цілком логічне й доступне тлумачення поданого терміну.

Ситуативні маркери альтернативного світу було поділено на три типи в залежності від того, якому аспекту приділяється більша увага – зовнішності та характеру персонажів, їх діям та вчинкам чи історії їх світу, його способу існування та звичаям. Частіше за все, передаючи епітети та метафори в описах зовнішності та характеру персонажів, перекладач вдавався до дослівного перекладу. Тим не менш, хоча й рідше, але також неодноразово наштовхуємось на випадки вживання замін різного типу, що все-таки повертає нас до думки про стратегію одомашнення. На однаковому рівні перекладач застосовує такі трансформації, як конкретизація, опущення та додавання.

У багатьох випадках, на перший погляд, недоречно вжиті перекладачем трансформації виправдовує притаманна роману інтермедіальність: у творі представлені фотографії з колекції Р. Ріґґза. У своєму інтерв'ю 2015 року автор розповідає, що, незважаючи на те, що він захоплюється фотографією, жодного разу він не робив фото навмисно для сцени роману [10]. Розглянемо приклад:

"A scrawny boy lifting a boulder" [12, с. 9].

«Худорлявий хлопець, що однією рукою піднімав величезний камінь» [11, с. 13].

Перекладач додав «однією рукою», чого не було в тексті-оригіналі. І можна було б засудити такий варіант перекладу, адже звідки він взяв, що хлопець піднімав камінь однією, а не двома руками? Але такий його вибір можна аргументувати фото цього хлопчика, яке представлене у книзі – на ньому він дійсно піднімає брилу однією рукою [12, с. 12].

У вчинках персонажів, перш за все, акцент робимо на дієсловах та віддієслівних конструкціях, а тому найчастіше уживаними трансформаціями у цьому підрозділі стають заміни на рівні синтаксису. На даному етапі дослідження часто наштовхуємось на приклади того, як, опустивши або додавши інформацію про дії героїв літературного твору, можна змінити їх загальний образ та характеристику.

Застосування описового перекладу стало яскравим проявом адаптації твору до українського читача:

"Olive, claiming she had misplaced her leaden shoes, took to crawling around the ceiling like a fly..." [12, с. 189].

«Оливія, заявивши, що десь загубила свої свинцеві черевики, взяла собі за звичку повзати по стелі, мов та муха...» [11, с. 326].

Аналізуючи описи фантастичної дійсності роману, у довгих складних реченнях, насичених вставними конструкціями та зворотами, наштовхуємось на часте вживання перестановки та об'єднань.

Неодноразово зазначивши приклади, які є яскравим втіленням стратегії одомашнення, доходимо висновку, що перекладач все-таки намагався максимально наблизити твір до україномовного читача, адаптуючи його до української картини світу. Часто зустрічались випадки, коли англійські ідіоми було замінено українськими, коли порівняння, нехарактерні для цільової аудиторії, було змінено на звичні для нашого сприйняття. Хоча й іноді це впливало на зміст, дещо змінювало його, певну інформацію було втрачено, але, розглядаючи твір в загальному контексті, можемо сказати, що обрана стратегія спрацювала й була втілена досить вдало – твір не виглядає «чужим», не паплюжить уявлення про альтернативу, створену автором, схвально сприймається українською публікою та критикою.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Беркещук І. С. Картина світу як основний елемент світобачення людини. Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Серія: Філологія. Мовознавство. 2013. Вип. 204. Т. 216. С. 6-9.* ***2.*** *Вайсгербер Й. Л. Родной язык и формирование духа / Пер. с нем., вступ. ст. и коммент. О. А. Радченко. Изд. 2-е, испр. и доп. Москва : Едиториал УРСС, 2004. 232 с.* ***3.*** *Витгенштейн Л. Философские работы. Часть I. Пер. с нем. / Составл., вступ. статья, примеч. М. С. Козловой. Перевод М. С. Козловой и Ю. А. Асеева. Москва : Издательство «Гнозис», 1994. 612 с.* ***4.*** *Гумбольдт В. Язык и философия культуры. Москва : Прогресс, 1985. 452 с.* ***5.*** *Первушина О. В. Картина мира: возможность фенеменологического подхода. Мир науки, культуры, образования. Горно-Алтайск : Редакция Международного научного журнала «МНКО», 2009. № 5 (17). С. 123-126.* ***6.*** *Словник української мови: Академічний тлумачний словник (1970–1980). URL: http://sum.in.ua (дата звернення 03.09.2020).* ***7.*** *Тарасов Е. Ф. Межкультурное общение – новая онтология анализа языкового сознания. Вопросы психолингвистики. Москва : Институт языкознания РАН, 2004. С. 7-22.* ***8.*** *Oxford Learner's Dictionaries. URL: https://www.oxfordlearnersdictionaries.com (дата звернення:*

*14.09.2020). **9**. Peculiar Children Wiki. Fandom. URL: https://thepeculiarchildren.fandom.com/wiki/Home_Page (дата звернення: 22.09.2020). **10**. Ransom Riggs Interview at the 2015 LA Times Festival of Books. Detroit Public TV. YouTube. URL: https://www.youtube.com/watch?v=yjAtqCRHTAY (дата звернення 24.08.2020).*

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

***11**. Ріггз Р. Дім дивних дітей. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2016. 432 с. **12**. Riggs R. Miss Peregrine's Home for Peculiar Children. Philadelphia : Quirk Books, 2011. 352 p.*

УДК 811.111+811.161.2+811.161.1]'255.4:82-845:791.228

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ АНГЛО-УКРАЇНСЬКОГО ТА АНГЛО-РОСІЙСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ КАЛАМБУРІВ У КОМЕДІЙНИХ МУЛЬТИПЛІКАЦІЙНИХ СЕРІАЛАХ

Бедухова К. О., Коваленко Л. А. (канд. філол. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

Стаття присвячена аналізу англо-українського та англо-російського перекладу каламбурів, що створюють гумористичний ефект у мультиплікаційному серіалі для дорослих «Коняка БоДжек». У ході дослідження були проаналізовані стратегії відтворення каламбурів, способи та трансформації, що забезпечують передачу гумору, а також розглянуто перекладацькі труднощі, які виникають при перекладі гумористичних елементів у кінотексті.

***Ключові слова**: анімаційна комедія, каламбур, кінопереклад, мультиплікаційний фільм, способи перекладу, стратегія перекладу.*

Bedukhova K. O., Kovalenko L. A. The comparative analysis of the English-Ukrainian and English-Russian translations of puns in comedy cartoon series. *The article is dedicated to the analysis of the English-Ukrainian and English-Russian translations of the puns that create a humorous effect in the animated series for adults "BoJack Horseman". In the course of the research the strategies for reproducing puns, methods and transformations that ensure the transfer of humor were analyzed, and the translation difficulties that arise during translation of humorous elements from the film text were considered.*

Key words: *animated comedy, cartoon, film translation, methods of*

translation, pun, translation strategy.

Актуальність теми нашого дослідження відзначається поширенням інтересу українського глядача до жанру мультиплікаційної комедії. Задля розвитку цієї галузі перекладознавста і підвищення якості кіноперекладу необхідно ретельно дослідити та проаналізувати гумористичні компоненти, які можуть створювати перекладацькі труднощі.

Об'єктом дослідження виступають каламбури з мультсеріалу "*Коняка БоДжек*" від компанії "Netflix" та їхні українські і російські відповідники від 3 різних студій дубляжу, а предметом дослідження стали стратегії перекладу, способи та трансформації, які б забезпечували передачу гумористичного ефекту при перекладі каламбурів.

Метою дослідження є аналіз стратегій й способів відтворення гумору, які були використані перекладачами української та російських студій дубляжу при перекладі каламбурів з мультсеріалу «Коняка БоДжек» та визначити ступень відтворення гумору кожною зі студій.

Як матеріали дослідження ми використали український та два російські варіанти (студією «Невафильм» й «Newstudio») дубляжу до мультсеріалу «Коняка БоДжек».

Основними **методи дослідження** виступають такі методи, як: метод суцільної вибірки для добору одиниць, які виносяться на аналіз; метод порівняльного аналізу, який був використаний під час зіставлення одиниць мови оригіналу з українськими та російськими відповідниками, а також метод перекладацького аналізу задля виявлення відповідних способів та стратегій під час перекладу каламбурів.

Мультиплікаційний фільм – це фільм, отриманий за допомогою кінозйомки малюнків або ляльок, що зображують окремі моменти руху [8, с. 205]. Він будується на візуальних образах, для створення яких використовується графіка й музика, і саме на них ґрунтується сприйняття глядачем того, що відбувається на екрані.

У 20-30-тих роках відбувалися перші спроби створення мультфільмів для дорослих. Компанія Дісней випустила декілька ризикових короткометражних мультиплікаційних робіт, в яких підіймалася тема вживання алкоголю та сексуальних відносин. Визначення поняття «для дорослих» у випадку сучасної анімаційної кінопродукції стосується більше сюжету, в якому підіймаються теми для дорослої аудиторії з використанням виразної мови та жартів, які, скоріше за все, зрозуміють тільки дорослі [9].

Сьогодні різні платформи почали створювати власні анімаційні комедії для дорослих як, наприклад, «Коняка БоДжек» ("BoJack Horseman") на Netflix [7]. Цей серіал є мультиплікаційною сатирою

голлівудської реальності. У мультфільмі зображується контрастний світ людей і антропоморфних тварин, віддзеркалення звичайного життя з типовими особистісними і соціальними проблемами. Особливість цього анімаційного серіалу в тому, що у світі «БоДжека» антропоморфні тварини ведуть соціальне життя на одному рівні зі звичайними людьми [5].

При перекладі мультиплікаційного фільму для дорослих основним фактором формування стратегії перекладу стає забезпечення адекватного рівня розуміння глядачем інформації, що передається. До того ж перекладачеві необхідно зберегти емоційний вплив фільму та його асоціативний ряд. Для досягнення цієї мети допустимо виконання перекладу на більш низькому рівні еквівалентності. Перекладач може зробити акцент на передачі прагматичної або художньої цінності твору [6, с. 175].

Під еквівалентністю кіноперекладу ми розуміємо збережений і правильно переданий задум автора кінотексту. Адекватний переклад дозволяє представникам однієї культури та мови зрозуміти культурні особливості носіїв іншої мови [4, с. 96].

Основна проблема при кіноперекладі полягає у виборі стратегії, яка б скоротила неминучу втрату частини інформації, яку заклад автор, через різну систему понять й цінностей, яка може не сприйняти особливості іншої культури [2, с. 410].

Тому у процесі перекладу саме мультиплікаційних серіалів постає питання щодо вибору вірної стратегії задля відтворення цієї мети.

Задля відтворення гумору у мультиплікаційних роботах зазвичай використовують три стратегії перекладу [3, с. 105]:

1. Повне вилучення гумористичної складової, яка б могла спотворити зміст перекладу.

2. Стратегія очуження, скористатися буквальним перекладом, при якому зберігається тільки вихідна форма жарту.

3. Стратегія одомашнення, при якому перекладач наближує гумор оригіналу до мови перекладу, адаптуючи його до культурних особливостей реципієнта.

Згідно з Венуті, одомашнення – це етноцентричний підхід, при якому текст оригіналу часто скорочується, і акцент робиться на культурні цінності мови перекладу, а «автор наближається до реципієнта»; а очуження – це підхід, при якому акцент робиться на збереженні іноземних мовних і культурних цінностей, при цьому «реципієнт наближається до автора» [10, с. 175].

В кінофільмах і мультсеріалах, особливо в комедійному жанрі, часто зустрічаються жарти, які засновані на мовній грі. Один з видів мовної гри це каламбур, в якому комічний ефект будується на

схожості у звучанні і багатозначності слів. Каламбури можуть служити засобом характеристики персонажів, і таким чином, завдяки каламбуру автор може описати зовнішній вигляд персонажа, його характер або емоційний стан героя [1, с. 109].

Задля аналізу каламбурів, як зразків прийомів створення комічного ефекту ми поділили їх на ті, які мають зв'язок з антропоморфними особливостями тварин-персонажів, та ті, що не мають цього зв'язку, але також допомагають створювати атмосферу комічності, яка притаманна анімаційним комедіям для дорослих.

Прикладом першого виду каламбурів може виступати фраза «*I can seal these deals with my paws in my pants*». У виразі присутня гра слів (seal-deal) та каламбур, який натякає на сутність розмовника. Замість слова «hands» використовується слово «paws» і стає зрозуміло, що фраза належить не людині, а антропоморфній тварині. В українському дубляжі перекладачі звертаються до способу компенсації («Я готую проекти, тримаючи лапи у кишенях»), де замість «pants», яке надавало фразі більш гумористичного ефекту, використали слово «кишені». Також, у такому варіанті перекладу не збереглося оригінальної гри слів «I can seal these deals». Обидві студії російського дубляжу зберегли акцент на слові «paws» («лапи»), крім того студія «Newstudio» замінила слово «pants» на «трусы» і тим самим підкреслив гумористичний ефект каламбуру.

Наступний вираз є словами головного героя БоДжека «*I'm just horsing` around*». Насамперед фраза пов'язана з назвою ситкому, в якому знявся сам БоДжек «Horsin` Around» і має значення чогось невимушеного, не вартого уваги. В українському дубляжі, перекладачі зосередились на слові «horsing`» та завдяки способу компенсації перетворили фразу на «Це я коники викидаю». Російські перекладачі вирішили передати сенс каламбуру, не беручи до уваги приналежність фрази до антропоморфного світу мультсеріалу («Я прикалываюсь» і «Я просто решил поржать»).

Серед загальної кількості каламбурів більшу частину все ж таки займають каламбури, які не побудовані на антропоморфності персонажів-тварин.

Так, у фразі «*That would be like making Rice-A-Roni anywhere but San Francisco*» каламбур будується на порівнянні. Саме у Сан-Франциско вперше відкрилась компанія з виготовлення цієї страви, тому справжній смак Райс-а-Роні можна спробувати тільки тут. В своєму перекладі українські перекладачі вдалися до способу компенсації і запропонували свій варіант порівняння «Те саме, що робити борщ не в Україні», бо борщ є найвідомішою українською національною стравою. Українська аудиторія з легкістю сприй-

ме таке порівняння з відомою їм стравою, і в такому разі, перекладачам вдалося зберегти посилання, яке було закладено автором. Так само вчинили й студія «Невафильм», яка використала десерт чизкейк для порівняння («Все равно, что есть чизкейк «Нью-Йорк» не в Нью-Йорке»). Хоча батьківщиною чизкейка вважається Стародавня Греція, проте інтернаціональну популярність пиріг отримав у США. Найвідоміший рецепт цього пирога – нью-йоркський чизкейк із Америки. Тому, якщо найсмачніші Райс-а-Роні в Сан-Франциско, а борщ в Україні, то найсмачніший нью-йоркський чизкейк можна скуштувати тільки у Нью-Йорку. А ось студія «Newstudio» при перекладі вдалися до способу калькування з елементами транскрибування («Тоже самое, что делать Райс-А-Рони где угодно, но не в Сан-Франциско»). Вони зберегли оригінальне порівняння, проте дещо втратили при передачі ефекту каламбуру, бо не для кожного російського глядача може бути відомо про місто-засновника Райс-а-Роні.

Під час проведення дослідження ми дійшли висновку, що в категорії «Каламбури антропоморфних тварин» в усіх випадках дубляжу найуживанішим способом стала компенсація (український переклад – 57%, студія «Невафильм» – 50%, студія «Newstudio» – 50%). Інші використані способи та трансформації – це адекватна заміна, нульова трансформація, словниковий відповідник, калькування.

У другій категорії каламбурів («Каламбури, які не побудовані на антропоморфності персонажів») в українському та російських перекладах так само превалює спосіб компенсації (в українському – 76%, студії «Невафильм» – майже 92%, студії «Newstudio» – 72%). Також має місце використання таких способів перекладу як калькування, нульова трансформація та калькування з елементами транскрибування.

Згідно з отриманими результатами дослідження, у перекладах студій, які були нами обрані для аналізу, найуживанішим способом перекладу як в українському (76%) так і в російських (51% та 44%) перекладах виявився саме спосіб компенсації. Це пов’язано з тим, що основним завданням перекладача у такому випадку є адекватне відтворення гумористичного ефекту в мові перекладу. Використання способу компенсації одомашнює переклад та наближує його до глядача, і тим самим у мові перекладу зберігається комедійне забарвлення оригінального виразу. Це дає змогу реципієнту повністю відчути та зрозуміти посилання авторів сценарію і в такому випадку переклад може вважатися якісним і доступним для розуміння носіїв мови перекладу. Серед інших способів можна також виділити калькування, генералізація, транскрибування, описовий метод, словниковий відповідник.

Більш адаптований переклад вдалося створити саме перекладачам українського дубляжу. В деяких прикладах, російські перекладачі вдавалися до стратегії очуження й залишили реалії й каламбури незмінними, але в такому випадку комічний ефект виразів був втрачений. Найкращою стратегією для кіноперекладу й перекладу анімаційних комедій для дорослих виявилась стратегія одомашнення. Гумор набуває культурних особливостей й адаптується до мови перекладу.

Перспективою дослідження стане подальший аналіз прикладів й різновидів передачі гумористичного ефекту в сучасних мультиплікаційних серіалах для дорослих.

ЛІТЕРАТУРА

***1**. Абакумова И. А. Функции каламбура в романах Терри Пратчетта / за ред. И. А. Абакумова, Д. А. Расюк. «Инновационная наука»: международный научный журнал. Ростов-на-Дону, 2015. № 8. С. 109–110. **2**. Бритиков А. Ф. Детективная повесть в контексте приключенческих жанров. Русская советская повесть 20–30-х годов. Ленинград : Наука, 1986. С. 408–453. **3**. Колесник О. Р. Комічне в перекладі. Філософія в Україні. Київ, 2006. №10. С. 103–110. **4**. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) : учебник. Москва : Высшая школа, 1990. 253 с. **5**. Конь БоДжек (сериал). Рецензии. КиноПоиск. URL: https://www.kinopoisk.ru/user/59230/comment/2098306/ (дата звернення 17.04.2020). **6**. Кустова О. Ю. Концептуальные модели исследования киноперевода. Cyberleninka. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/kontseptualnye-modeli-issledovaniya-kinoperevoda (дата звернення: 13.10.2020). 7. Мори Е. Не для детей: 21 мультсериал со взрослым юмором. Karabas live. URL: https://karabas.live/adult-cartoon/ (дата звернення: 07.10.2020). **8**. Райс К. Классификация текстов и методы перевода. Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике. Москва : Международные отношения, 1978. С. 202–228. **9**. Mokry N. A Brief History of Cartoons for Adults. Film School Rejects. URL: https://filmschoolrejects.com/brief-history-cartoons-adults/ (last accessed: 11.10.2020). **10**. Venuti L. The Translator's Invisibility. London, New York : Routledge, 1995. 365 p.*

УДК 378:81'255.2:6:[811.161.2+811.111]

СПІВВІДНОШЕННЯ РІЗНОСТРУКТУРНИХ ТЕРМІНІВ В АНГЛОМОВНИХ ТЕКСТАХ У СФЕРІ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

Березін О. А., Черноватий Л. М. (докт. пед. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

За результатами аналізу 444 англомовних термінів, що відносяться до видів і прикладних аспектів перекладу, встановлено їхній розподіл за структурою: однослівні терміни – 38%, двослівні – 45%, трислівні – 11%, абревіатури – 2%. чотирислівні – 3%, багатослівні – 1%. Серед однослівних домінують префіксально-суфіксальні (33%) та суфіксальні (33%) терміни, далі йдуть складні (15%), префіксальні (13%) та прості (8%). Серед двослівних найпоширенішими є словосполучення моделі «прикметник – іменник» (40%) та «іменник – іменник» (37%), а серед трислівних – моделі «іменник – іменник – іменник» (20%), «прикметник – прикметник – іменник» (16%) та «прикметник – іменник – іменник» (16%).

Ключові слова: *англійська мова, двослівні терміни, моделі термінологічних словосполучень, однослівні терміни, перекладознавчі терміни, префіксальні терміни, префіксально-суфіксальні терміни, прості терміни, складні терміни, суфіксальні терміни, трислівні терміни.*

Berezin O. F., Chernovaty L. M. Correlation of English Translation Studies terminology according to its structure. *Following the analysis of 444 English terms related to the types and applied aspects of translation, their distribution by structure was established: one-word terms – 38%, two-word terms – 45%, three-word terms – 11%, abbreviations – 2%, four-word terms – 3%, multi-word terms – 1%. One-word category is dominated by prefix-suffix (33%) and suffix (33%) terms, followed by compounds (15%), prefix (13%) and simple (8%) terms. The "Adjective – Noun" (40%) and the "Noun – Noun" (37%) models are the most frequent ones in the two-word category, while the "Noun – Noun – Noun" (20%), "Adjective – Adjective – Noun" (16%) and "Adjective - Noun - Noun" (16%) predominate among the three-word terminological phrases.*

Key words*: compounds, English language, models of terminological phrases, one-word terms, prefix terms, prefix-suffix terms, simple terms, suffix terms, three-word terms,Translation Studies terms, two-word terms.*

Спеціалізований переклад набуває все більшого значення, а відтак акценти в навчанні майбутніх перекладачів поступово зміщу-

ються на цей жанр, витісняючи довголітню практику орієнтації на художній переклад. Природно, що в таких умовах стрімко зростає значення відповідної термінології – від простого її знання до способів її перекладу. Відповідна переорієнтація навчання потребує, по-перше, виділення ядра головної термінології в межах кожної галузі, а, по-друге, вивчення чинників, що впливають на вибір способу перекладу в процесі роботи із спеціалізованими текстами. Одним із таких чинників, вірогідно, є структура терміна, вплив якої на вибір способу перекладу можна встановити шляхом порівняння співвідношення способів перекладу при передачі різноструктурних термінів. Однак попередньо важливо встановити співвідношення згаданих термінів у конкретній сфері. Таке дослідження є **актуальним** з причини важливості цієї інформації для визначення методів навчання перекладачів, а також у зв'язку з відсутністю відповідних досліджень, принаймні стосовно перекладу українською мовою з англійської.

Відповідно, об'єктом дослідження є переклад англомовної галузевої термінології українською мовою, а його предметом – дослідження співвідношення різноструктурної англомовної термінології у сфері перекладознавства.

Мета розвідки зводилась до ідентифікації такого співвідношення відносно англомовних однослівних термінів і словосполучень у галузі перекладознавства, а конкретніше – стосовно видів перекладу та його прикладних аспектів. З метою досягнення цієї мети необхідно було вирішити низку завдань: конкретизувати сферу дослідження, підібрати відповідні англомовні тексти, відібрати з них перекладознавчу термінологію, розділити її на категорії за структурним принципом, встановити співвідношення між цими категоріями.

В межах вирішення першого завдання було обрано такі сфери як усний переклад та його види (переклад з аркуша, послідовний (включаючи конференц-переклад), синхронний (включаючи конференц-переклад), естафетний, усний переклад в медіа, усний переклад для потреб громади, переклад жестових мов), а також прикладні аспекти перекладу (автоматизований, аудіовізуальний, закадровий, дублювання, локалізація, машинний переклад і субтитрування).

Для ідентифікації англомовної термінології у згаданих сферах було підібрано оригінальні тексти, присвячені відповідним видам усного перекладу та прикладним аспектам перекладу. Джерелом цих текстів послужив авторитетний англомовний енциклопедичний довідник *Handbook of Translation Studies* [2], звідки було вибрано 16 статей загальним обсягом близько 150000 друкованих знаків.

На наступному етапі із згаданих текстів було вибрано 444 перекладознавчих терміни, які далі було розподілено на категорії (струк-

турні групи), відповідно до їхньої структури. Загальні результати такого розподілу подано на рис 1.

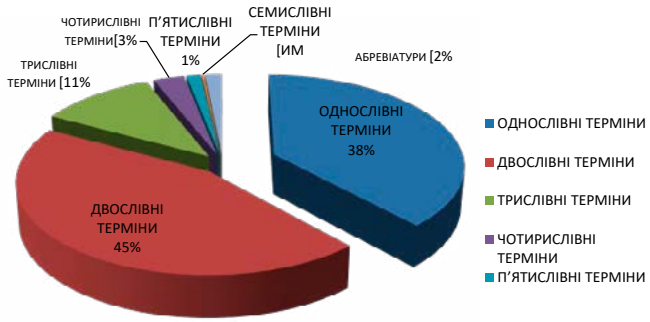

Рис. 1 Співвідношення термінів за структурою

Як випливає з рис. 1, більшість термінів є словосполученнями 60% (45% – двослівних термінів, 11% – трислівних термінів, 3% – чотирислівних термінів, 1% – п'ятислівних термінів та менше 1% – семислівні терміни), але й частка однослівних термінів є досить суттєвою – 38%, ще 2% припадає на абревіатури.

Розподіл структурних типів серед однослівних термінів показано на рис. 2.

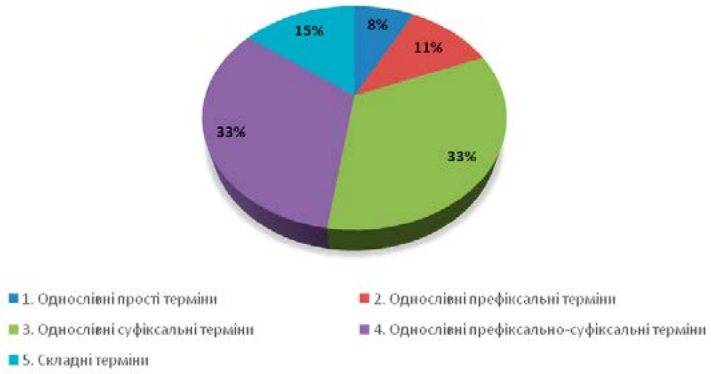

Рис. 2. Співвідношення однослівних термінів

Як очевидно з рис. 2, прості терміни складають – 8% від загальної кількості однослівних термінів, префіксальні – 11%, суфіксальні – 33%, префіксально-суфіксальні – 33% і складні –15%.

Однослівні терміни. Прикладами простих термінів, питома вага яких є невеликою (8% від загальної кількості однослівних термінів),

можуть бути: *mode* – спосіб перекладу, *norm* – норма, *sense* – сенс, *source* – джерело тощо.

Префіксальні, суфіксальні та префіксально-суфіксальні терміни називають похідними [1].

Приклади префіксальних термінів, частка яких не набагато перевищує частку простих (11% від загальної кількості термінів), подано далі: *bitexts* – паралельні тексти, *compress* – компресувати, *intertitle* – титр.

Суфіксальні терміни складають значну частину однослівних термінів (57), їхня кількість втричі перевищує кількість префіксальних (19) та більш ніж в чотири рази – простих (13). Прикладами можуть бути такі лексеми: *chuchotage* – нашіптування (вид перекладу), *dubbese* – дубляжна мова, *dubbing* – дублювання.

Як помітно на рис. 2, префіксально-суфіксальні терміни займають друге місце за кількістю серед однослівних термінів – 56 одиниць, тобто кількість суфіксальних і префіксально-суфіксальних термінів у нашій вибірці є приблизно однаковою — 57 і 56 одиниць відповідно. Прикладом можуть послужити наступні терміни: *explicitation – доповнення інформації, fandubbing – аматорське дублювання, fansubbing – аматорське субтитрування.*

Кількість складних термінів (25 одиниць) практично вдвічі перевищує кількість простих (13) та дещо більша за кількість префіксальних (19 одиниць), проте вона значним чином (більш ніж вдвічі) поступається кількості суфіксальних (57 одиниць) та префіксально-суфіксальних (56 одиниць) термінів. За своєю структурою складні терміни можна поділити на кілька категорій: (1) терміни, утворені за допомогою коренів класичних мов: *etymology – етимологія, translatology – теорія перекладу, equivalence – еквівалентність*; (2) терміни, що виникли внаслідок розвитку технологій: *audiosubtitling – аудіосубтитри, eye-tracking – окулографія, voiceover – закадровий переклад*; (3) терміни, пов'язані із (сурдо)перекладом та методикою його здійснення: *signed-language – пов'язаний із жестовою мовою, crowdsourcing – краудсорсинг, target-language – пов'язаний із мовою перекладу*; (4) терміни, які можуть ситуативно пов'язуватися з перекладом: *short-term – короткостроковий, sitcom – комедійне шоу.*

Отже, спираючись на нашу вибірку, прості терміни складають відносно помірну частку перекладознавчих термінів (32%). Серед однослівних переважають суфіксальні та префіксально-суфіксальні терміни (по 33% кожна категорія). Частка складних термінів, які стоять на третьому місці, більш ніж вдвічі менша – 15%. Частка префіксальних термінів складає 11%. Останнє місце за питомою вагою займають прості терміни – 8%.

Двослівні терміни. Співвідношення термінів-словосполучень за структурою подано на рис. 3.

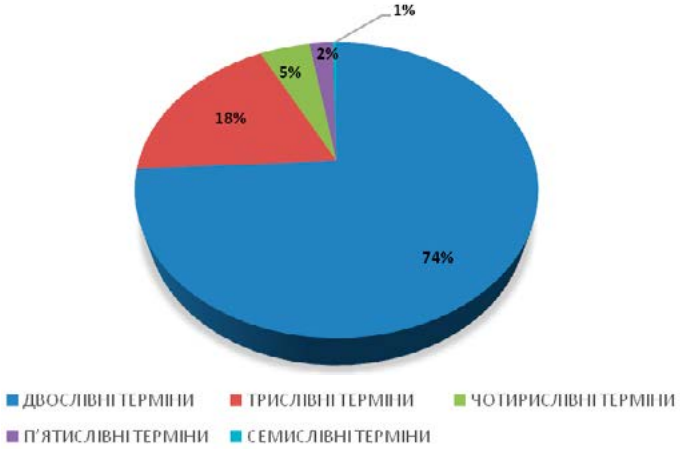

Рис. 2. Співвідношення термінів-словосполучень

Як випливає з рис. 3, найбільшу частку складають двослівні терміни – 74%, на другому місці, з великим відставанням, знаходяться трислівні терміни – 18%, за якими йдуть чотирислівні та п'ятислівні – 5% та 2% відповідно.

Найчисленнішими серед двослівних є терміни моделі «прикметник – іменник» (*Adj* + *N*). Їхня кількість становить 78 одиниць, що дорівнює 40% від кількості всіх двослівних термінів-словосполучень. Прикладом можуть послужити наступні терміни: *adequate translation – адекватний переклад, audiovisual translation – аудіовізуальний переклад, collaborative translation – колективний переклад.*

На другому місці за питомою вагою знаходяться терміни моделі «іменник-іменник» (*N1* + *N2*). Наша вибірка налічує 73 одиниці, що дорівнює 37% від загальної кількості двослівних термінів-словосполучень. Прикладом можуть послужити наступні терміни: *cinema translation – кінопереклад, liaison interpreting – діалоговий (двосторонній) усний переклад, multimedia localisation – мультимедійна локалізація.*

Незважаючи на те, що наступна категорія, «дієприкметник теперішнього часу – іменник» (*Part I* + *N*), знаходиться на третьому місці за кількістю, її частка більш ніж в 5 раз менше за попередню – 7%. Прикладами даної моделі можуть служити наступні терміни *working language – робоча мова, dubbing directors – режисер дубляжу, subtitling software – програмне забезпечення для субтитрування.*

Структури моделі «прикметник – герундій» (*Adj* + *Ger*) мають майже ідентичну частку – 6%: *remote interpreting – віддалений переклад, consecutive interpreting – послідовний усний переклад, simultaneous interpreting – синхронний переклад, relay interpreting – естафетний усний переклад.*

Кількість термінів-словосполучень моделі «дієприкметник минулого часу – іменник» є приблизно такою ж (5%), а прикладами можуть бути такі терміни як *signed language – мова жестів, mediated strategy – опосередкована стратегія, closed subtitles – пререндерені субтитри.*

Майже такою ж (4%) є частка двослівних термінів моделі «іменник – герундій»: *community interpreting – комунальний переклад, conference interpreting – конференц-переклад, court interpreting – судовий усний переклад.*

Таким чином, в нашій вибірці домінують двослівні терміни-словосполучення. Словосполучення моделі «прикметник – іменник» є найпоширенішими (40% від загальної кількості двослівних термінів). На другому місці, майже з такою ж питомою вагою знаходяться терміни моделі «іменник – іменник» (37%). Решта структур зустрічаються нечасто – від 7% (модель «дієприкметник теперішнього часу –іменник»), 6% (прикметник – герундій) та 5% (дієприкметник минулого часу – іменник) до 4% (іменник – герундій). Частка деяких структур складає менше 1% (іменник –дієприкметник минулого часу, дієслово – прислівник, «іменник – прикметник)

Трислівні терміни. Найчисельнішими виявилися структури які ґрунтуються на моделях «іменник – іменник – іменник», «прикметник – прикметник – іменник» та «прикметник – іменник – іменник». Інші моделі були менш частотними.

Частка термінів моделі «іменник – іменник – іменник» становить 20%, наприклад, *machine translation system – система машинного перекладу, terminology management system – система управління термінологією, video game localisation – мовна локалізація відео ігор.*

Відсоток термінів другої моделі («прикметник – прикметник – іменник») трохи нижчий (16%): *full consecutive translation – «повний» послідовний переклад, simultaneous relay interpretation – синхронний естаферний-переклад, implicit linguistic knowledge – імпліцитні лінгвістичні знання.*

Таку саму частку (16%) складають структури моделі «прикметник – іменник – іменник», такі як, *active terminology recognition – техніка виявлення активної термінології, conference interpreter – перекладач-синхроніст конференцій, descriptive translation studies – дескриптивне перекладознавство.*

Питома вага чотирислівних словосполучень є незначною. До того ж їх розпорошено серед великої кількості моделей, які можна

об'єднати в три групи. До першої відносяться словосполучення, де першим компонентом є прикметник: «прикметник – герундій – прийменник – іменник» (*consecutive interpreting without notation – послідовний переклад без нотаток),* «прикметник – іменник – прийменник – іменник» (*semiotic forms of expression – семіотичні форми виразу*) та «прикметник-прийменник-іменник-іменник» (*simultaneous-with-text translation – синхронний переклад з текстом*). До другої – словосполучення, де першим компонентом є іменник: «іменник – дієприкметник минулого часу – іменник – іменник» (*corpus-based machine translation – програма МП на основі аналізу корпусів),* «іменник – прийменник – прикметник – іменник» (*right to free interpretation – права на безкоштовний переклад*), «іменник – прийменник -дієприкметник минулого часу – іменник» (*languages of limited diffusion – мови з обмеженим поширенням*), «іменник – дієприкметник минулого часу – іменник – герундій» (*community-based dialogue interpreting – усний діалоговий переклад для потреб громади*), «іменник – прийменник – іменник – іменник» (*Resolution on Sign Languages – резолюція про мови жестів*) та «іменник – дієприкметник минулого часу – іменник – іменник» (*computer assisted translation tools – засоби комп'ютерного перекладу*). До третьої групи належать словосполучення, де першим компонентом є дієприкметник теперішнього часу: «дієприкметник теперішнього часу – іменник – прийменник – абревіатура» (*encompassing theory of AVT – всеохоплююча теоретична база у галузі АВП*) або дієприкметник минулого часу – «дієприкметник минулого часу – дієприкметник теперішнього часу – прийменник – іменник» (*restricted encoding of characters – обмежене кодування літер*).

Термінологічні словосполучення, що включають більше чотирьох компонентів, траплялися нечасто.

Отже, виходячи з викладеного вище, можна констатувати, що найбільшу питому вагу серед термінів мають термінологічні словосполучення, частка яких складає 60%. Серед останніх виразно домінують двослівні терміни (74% від усіх словосполучень), тоді як трислівні структури зустрічаються рідше, якщо порівняти їх з двослівними чи однослівними термінами. Їхня частка складає 18% від загальної кількості термінів вибірки, а частки інших (чотири-, п'ятислівних тощо), у кращому випадку, не перевищують 5%. Найчисельнішими серед двослівних структур є словосполучення моделі «прикметник – іменник» (40%), «іменник – іменник» (37%). Найчастотнішими серед трислівних термінів є моделі «іменник – іменник – іменник» (20%), «прикметник – прикметник – іменник» (16%) та «прикметник – іменник – іменник» (16%). Словосполучення з більшою кількістю слів характеризуються розпорошеністю

серед багатьох моделей, що може свідчити про випадковий характер їх утворення

Одержані дані можуть бути використані для дослідження гіпотетичної залежності способу перекладу від структури терміна у мові оригіналу, в чому і вбачаємо **перспективу** подальшого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

***1**. Михальчук Н. О. Морфологічні способи словотвору в сучасній англійській мові. Наукові записки. Серія «Філологічна». Рівненський державний гуманітарний університет. 2013. №39. С. 69–73. **2**. Handbook of Translation Studies / edited by Yves Gambier and Luc van Doorslaer. Volume 1. Amsterdam/ Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2010. 458 p.*

УДК 811.111'255.4:821.111-31Кинселла 030=161.2=161.1

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ РЕАЛІЙ В ХУДОЖНЬОМУ ПЕРЕКЛАДІ (на матеріалі романів Софі Кінселли)

Гордієнко П. М., Коваленко Л. А. (канд. філол. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

Статтю присвячено перекладацьким особливостям відтворення реалій у перекладах романів Софі Кінселли українською та російською мовами, виконаних Наталією Третяковою та Анастасією Корчагіною відповідно. Особливу увагу приділено способам та стратегіям відтворення реалій у сучасній художній літературі. Зроблено висновок, що при перекладі реалій у творах жанру «чикліт» найбільш уживаними способами перекладу є транскодування та калькування, а стратегією – форенізація.

***Ключові слова**: калькування, реалія, стратегія форенізації, транскодування, чикліт.*

Hordiienko P. M., Kovalenko L. A. The peculiarities of rendering realia in literary translation (based on the novels by Sophie Kinsella). *The article is dedicated to the translation specificities of reproducing realia in the translations of Sophie Kinsella's novels into the Ukrainian and Russian languages made by Nataliia Tretyakova and Anastasiia Corchagina respectively. Special attention was given to the methods and strategies of translating realia in*

modern belles-lettres literature. The conclusion was made that the most usable methods of translating realia in the works of modern genre «chicklit» are transcoding and calques, and the most popular strategy is foreignization.

Key words: *calque, chicklit, realia, strategy of foreignization, transcoding.*

Актуальність дослідження обґрунтовано розглядом сучасної проблеми – поняття реалія та її застосування в художньому перекладі. **Об'єктом дослідження** виступають 300 англомовних одиниць-реалій, відібраних з текстів оригіналу романів Софі Кінселли та їх переклади українською та російською мовами. **Предметом дослідження** є способи та стратегії відтворення англомовних реалій в українському та російському перекладі. **Наукова новизна дослідження** представлена в первинному аналізі сучасного літературного жанру «чикліт» та відтворення слів-реалій в англо-українському та англо-російському перекладах. Метою дослідження є вивчення зображення та відтворення реалій у художніх творах Софі Кінселли та встановлення способів та стратегій їх відтворення українською та російською мовами.

Реалія – це предмет чи річ, що матеріально існує або існувала. Згідно тлумаченню словників, реалія – це предмет матеріальної культури [3, с. 88]. У лінгвістиці реаліями можна назвати вирази та висловлювання, які містять в собі такі слова. Реалії більш характерні для художніх творів та ЗМІ, вони дуже тісно пов'язані з культурою певного народу і частіше за все вживаються у мові цього самого народу [2, с. 98]. Реалії, їх властивості, класифікації та шляхи реалізації були предметом дослідження таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як О. Бурбак, М. Вайсбурд, Є. Верещагін, В. Виноградов, С. Влахов, Н. Гуренко, Л. Жукова, Р. Зорівчак, Г. Карпенко, В. Коптілов, В. Костомаров, О. Кундзіч, О. Павлова, І. Плоткіна, Б. Репін, Л. Соболєв, О. Суперанська, Г. Томахін, А. Федоров, С. Флорін, Ю. Чалая, О. Чередниченко, Г. Чернов, Г. Шатков та інші [1, с. 10]. Термін «реалія» набув широкого розповсюдження лише у 20 столітті після виходу робіт болгарських дослідників С. Влахова та С. Флоріна «Неперекладне у перекладі».

Чикліт (від англ. *«chick lit»*) – сучасний жанр літератури для жінок. Дослівно він перекладається як «література для ципочок», що спочатку викликало негативну реакцію у представниць прекрасного полу. Така назва мала натяк на відсутність літературної цінності у творах для жінок, що і викликало обурення. Чикліт зведено до статусу пляжного чтива, бо головні герої такого жанру, зазвичай, гламурні леді чи глянцеві пустишки. Такий вид літератури відносять до розважальної, навіть не замислюючись, що у цьому жанрі існує декілька підрозділів, особливо важливих для жінок. Це – при-

клад сучасної жіночої літератури, що позиціонує себе як незалежне культурне явище, що підкреслює інший підхід жінки до літератури. Тепер, у сучасному світі, де жінки мають право голосу, така література є доволі актуальною, бо вона показує справжню жіночу модель бачення світу і затверджує її у суспільстві. Яскравими представниками цього сучасного жанру є такі авторки як Софі Кінселла, Кендес Бушнелл та Гелен Філдінг [4]. Ми зустрічаємося з реаліями кожного дня, а в сучасній літературі особливе місце займає новий жанр «чикліт» у якому відображаються усі сучасні реалії нашого світу.

У нашій статті ми розглядаємо романи британської письменниці Софі Кінселли «The Secret Dreamworld of a Shopaholic» та «Shopaholic Abroad» (або «Shopaholic Takes Manhattan») та їх переклади українською та російською мовами. Нами було дібрано 300 слів-реалій та поділено їх на відповідні категорії:

1) газети, видання, журнали;
2) банківська справа;
3) телебачення, кінофільми;
4) назви вулиць, районів, архітектурних пам'яток;
5) імена, музикальні групи;
6) предмети одягу;
7) назви магазинів, брендів, ресторанів, продуктів, готелів.

Газети, видання та журнали налічують 30 назв різних британських та американських друкованих часописів (*Vogue, GQ, Marie-Claire, The Times, American Express, Media Guardian, Tatler, Wall Street Journal, the Sunday Times* тощо).

Банківська справа налічує 15 назв різних банківських установ (*Wetherby's Investments, Visa, Bank of Helsinki, Endwich Bank, Lloyds Bank, Global Bank, Somerset Savings* тощо).

Категорія телебачення та кінофільми налічує 20 прикладів назв різних телевізійних програм, каналів, кінофільмів та серіалів (*BBC, EastEnders, QVT, Morning Coffee, Four Weddings, MTV, CNN, Breakfast at Tiffany's, Have a Guess!* тощо).

Категорія назви вулиць, районів та архітектурних пам'яток вміщує в себе 17 слів-реалій різних, але знайомих для нас визначних місць (*the Guggenheim, Manhattan, Oxford Street, King's Road, Bevington Triptych, Empire State Building, St. Patrick's Cathedral* тощо).

Категорія, яка включає в себе імена зірок, головних героїв та назви музичних груп налічує 23 реалій (*Audrey Hepburn, Michael Douglas, Catherine Zeta-Jones, Elton John, Merrill Lynch, Derek Smeath, Rebecca Bloomwood* тощо).

Категорія предметів одягу включає в себе різні елементи гардеробу і налічує 27 слів-реалій *(slingbacks, vanity case, lacquered trunk, sheepskin coat, bustier, tights* тощо).

Категорія назв магазинів, брендів, ресторанів, продуктів та готелів є найчисленнішою і включає в себе добре знайомі нам слова. У ній налічується 168 прикладів (*Agent Provocateur, Benetton, Gucci, Jimmy Choo, Dolce Gabbana, Emporio Armani, Couture Dior, Moët, Prada, Starbucks, Fendi, Chanel, Mercedes* тощо).

Пропонуємо розглянути детальний огляд перекладу реалій у контексті роману на декількох прикладах.

Обрані реалії категорії газети, видання, журнали:

1) *Воґ – Vogue – Вог*

2) *Таймз – The Times – Таймс*

3) *МеріКлер – Marie-Claire – Мари Клэр*

4) *Експрес – Express – Экспресс*

«Воґ» – найвпливовіший і найбільш широкомасштабний журнал про моду, який починає свою історію з 1892-го року. Воґ – це перший журнал в історії модних видань, який помістив кольорову фотографію на обкладинку. Його вважають «біблією моди», а в світі не існує жодної моделі чи дизайнера, який би не хотів потрапити хоча б на пів сторінки цього журналу. Головний редактор американської версії – Анна Вінтур, займає пост вже 32 роки. Її колеги називають її «Nuclear Wintour», що співзвучне до «nuclear winter» і перекладається як ядерна зима через її важкий характер. Сьогодні журнал видається у 20-ти версіях, але найрозкішнішим виданням вважається французьке. (посилання)

«Таймз» – одна з найстаріших і найвпливовіших газет Великої Британії, яка щоденно видається з 1785-го року. Була заснована як «Щоденний перелік новин» (The Daily Universal Register). Газета розглядає багато рубрик, таких як політика, соціальні питання, міжнародні новини, матеріали про бізнес, спорт та кросворди. Таймз – газета номер 1 для ділових читачів.

«МеріКлер» – щомісячний жіночій журнал, який працює під гаслом: «Щотижневик для жінок, якого ще не було». Це французький журнал, який випускається з 1937-го року у 35 країнах і друкується на 18 мовах. МеріКлер – це журнал про моду, красу, зірок, кіно, літературу та ще багато про що.

«Експрес» – щоденна бульварна преса, яка друкується у Великій Британії. Дана газета стала дуже популярною, бо була першою, хто завів так звану «колонку чуток». Також ця газета є першою, що почала опубліковувати кросворди. Основною тематикою даної газети є життя королівської родини, за що вона була не раз розкритикована.

1) *They mean they applied for jobs at The Times and The Express and Marie-Claire and Vogue and GQ, and all they got back was "Piss off".*

Вони намагалися влаштуватися в «Таймз» і в «Експрес», у «Мері-Клер» та у «Вог», у «ДжейК'ю» та в «Лоадед», а у відповідь чули лише «Забирайся звідсіля!»

А еще это означает, что он посылал свои резюме в «Таймс», и «Экспресс», и «Мари Клэр», и «Вог», и «GQ», и «Лоудед» и везде услышал «отвали».

Оскільки всі 4 реалії були представлені в одній ситуації, дивлячись на переклади ми можемо зробити висновок, що використаною стратегією стала форенізація (очуження), а способом – транслітерація, бо усі згадані видання є всесвітньо відомими і для українського ринку в тому числі.

З категорії телебачення та кінофільми яскравим прикладом є наступна ситуація.

1. *Сніданок у Тіффані – Breakfast at Tiffany's – Завтрак у Тиффани*

«Breakfast at Tiffany's» – культовий американський фільм у жанрі мелодрама, який вийшов на екрани у 1961 році. Головна роль дісталася молодій акторці Одрі Гепберн, хоча сама акторка до останнього не була вневпнена у своїй кандидатурі. Основою для сценарію цього фільму стала однойменна повість Трумена Капоте.

1) *It's yellow taxicabs and skyscrapers, and Woody Allen and Breakfast at Tiffany's.*

Жовті таксі, хмарочоси, Вуді Аллен і «Сніданок у Тіффані».

Желтые такси, небоскребы и Вуди Аллен в «Завтраке у Тиффани».

Способом перекладу стало калькування, стратегією – форенізація, бо фільм іноземний і автори перекладу зберігають цілісність назви у перекладі.

Обрані приклади показують, що сучасні реалії перекладаються багатьма способами, але найуживанішими є транслітерація (транскодування або транскрипція) та калькування. Основною стратегією виступає форенізація, бо автори перекладів дотримуються збереження цілісності тексту задля чіткої передачі замислу автора.

Перспектива даної роботи є у тому, що її результати можна використовувати як при вивченні перекладу сучасної художньої літератури, так і при адаптації художніх творів жанру «чикліт» у культурі.

ЛІТЕРАТУРА

***1**. Абабілова Н. М. Відтворення реалій як перекладознавча проблема. Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Серія «Філологічні науки». 2014. Кн. 3. С. 9–12. **2**. Бурбак О. Ф. Реалія та способи визначення її лінгвістичного статусу. Іноземна філологія. 1985. №10. С. 68–69. **3**. Влахов С. Непереводимое в переводе. Москва : Международные отношения, 1980. 343 с. **4**. Чик-*

літ Вікіпедія. (*Дата онлайн-публікації: 08.05.2020*). URL: *HYPERLINK «https://uk..org/wiki/Чик-літ» https://uk..org/wiki/Чик-літ (дата звернення: 28.09.2020).*

378 : 37.02 : 347.78.034

TEACHER-STUDENT COMMUNICATION IN UNIVERSITY TRANSLATOR TRAINING IN CHINA

Dolkynali Akzhan, Leonid Chernovaty (DrSci)

V. N. Karazin Kharkiv National University
(Mykola Lukash Translation Studies Department)

The article provides an overview of the types of communicative interaction between teachers and students in university translator training in China. The analysis is based on a number of parameters, such as the frequency of communicative interaction situations, their content, their temporal and spatial aspects, as well as methods of communication. Other variants of communicative interaction in the classroom (student – student) and beyond (student – translation services market, teacher – translator) are also considered. The authors offer some preliminary conclusions.

Key words: *communicative interaction, student, teacher, translation services market, translator training, translator.*

Долкиналі А., Черноватий Л. М. Комунікативна взаємодія між викладачами й студентами у процесі навчання майбутніх перекладачів у китайських університетах. *Стаття містить огляд типів комунікативної взаємодії між викладачами і студентами в процесі навчання перекладу в університетах Китаю. Аналіз проводиться за низкою параметрів, таких як частотність випадків згаданої комунікативної взаємодії, їхній зміст, їхні часові та просторові аспекти, способи комунікації. Розглядаються також інші варіанти комунікативної взаємодії в аудиторії (студент – студент) та поза нею (студент – ринок перекладацьких послуг, викладач – перекладач). Пропонуються попередні висновки.*

Ключові слова*: викладач, комунікативна взаємодія, навчання перекладу, перекладач, ринок перекладацьких послуг, студент.*

This paper deals with the overview of some aspects of the university translator training in China. The translator training research has numerous dimensions, one of them being the exchange of experience accumulated

in various countries. Though the Ukrainian researchers are relatively well informed on the main aspects of translator training in Western countries, the huge amount of material related to the Oriental data, including the one concerning China (see [1-7]), remains largely untapped, which accounts for the **relevance of our study**.

Thus, the **object of this research** is the principles of translator training in China, while its **subject** is the overview of the types of communicative interaction applied in translator training in China.

The research is based on the **material** of papers published in the People's Republic of China and related to the problem of our investigation.

The **aim of our research** was to establish the types of communicative interaction applied in translator training in China. To achieve this aim, we had to accomplish a number of objectives involving the identification of: 1) frequency of communicative interaction episodes; 2) their content, 3) their temporal and spatial aspects; 4) methods of communication; 5) market-oriented communication; 6) conclusions. The sequence of the said objectives attainment determined the structure of this paper.

Teacher-student communication. Communicative effort involves various teacher's acts to provide for the classroom communication [2]. The said communication may contribute to creating favourable conditions for efficient teaching and learning. Interactive teaching requires multidirectional communication efforts. One-way efforts may interrupt the communication, especially the one among teachers and students. Only the simultaneous efforts of both teachers and students can ensure the proper dimension of the communication [3, p. 7]. The smooth communication and the establishment of good relationships can be guaranteed only when both parties show a positive attitude and act accordingly. The communication efforts among teachers and students are not restricted to the teachers and students' positive understanding of their interactions, but more importantly, involve the teachers' and students' adjustment of their interaction behavior in a timely and effective manner based on the relevant understanding. It creates communication in its true sense [4].

The communication frequency is the frequency of communication within a unit of time. Although it does not guarantee the quality of communication by itself, a low communication frequency will have a negative effect on the entire communication. In terms of teacher-student interaction, teachers should act as an active party, dynamically creating favourable learning conditions by interacting with students through various means, while being aware of the students' translation problems to deal with them in a targeted manner. At the same time, a good relationship between teachers and students can also make translation teaching more effective. Having a positive attitude to the teachers, students will have a sense

of closeness to them, and will be willing to communicate and interact with the teacher. Insufficient communication means insufficient understanding of both parties: teachers may not be fully aware of the students' needs, and many problems that can be solved in the communication process may not be discovered and resolved in time. As a result, the quality of teaching will be seriously deteriorated. Thus, the insufficient communication among teachers and students does not contribute to the establishment of a good teacher-student relationship and the achievement of positive teaching results [7].

The content of communication. In terms of this content, most episodes of teacher-student interaction are related to classroom teaching. For example, teachers ask students about their acceptance of the content of the class, and students consult teachers concerning problems arising during the actual class period. In the process of teacher-student interactions, the communication regarding the content of the class is the principal one, and most of the teacher-student interactions should also be related to the professional information from the translation market. The insufficient communication content does not contribute to the targeted training of students' translation and professional skills.

In addition to the communication concerning the teaching content, emotional communication should also be an important part of the communication among teachers and students. Emotion is the best link between the participants of communication. One of the purposes of communication is to obtain a certain degree of emotional and spiritual satisfaction; this is especially true of educational communication, which involves the upbringing and development of human beings (including the development of the students' personalities and morals) as its ultimate goal. Without emotional communication, such a goal would be impossible to achieve. However, in modern educational setting, the emotional communication among its participants is seriously neglected, replaced by indifferent communication or even communication with no positive emotions at all.

Communication time and space. Communication philosophy pays much attention to the impact of its time and space on its productivity. To increase its efficiency, a more careful attention should be paid to its time and space [2]. The Japanese communication philosopher Oseki Tuesday [8] advocated launching a movement in the field of education to achieve social outcomes. And the change of material conditions aims to change the serious alienation of communication in schools. He believes that the construction of a communication space based on mutual trust among teachers and students and among students themselves is the starting point of this movement. In the communication spaces and occasions, most teacher-student interactions occur in the classroom; in a translation class,

teachers and students work in the classroom on a particular content. The classroom has naturally become an important space for teacher-student interaction. However, the communication among teachers and students should never be limited to the classroom; because of the practical nature of translation courses, the communication between teachers and students should extend beyond the classroom to translation practice and translation market. Teaching does not only happen in the classroom, the absence of teachers and students does not mean the end of communication. Many problems and doubts occur after the formal teaching is over, so teachers should continue to communicate with students after classes. Communication can provide timely advice and guidance for students, the communication among teachers and students should not be limited to the classroom; it has to extend to life and society.

Modes of communication. Concerning the modes of communication, teachers and students interaction is often limited to the question-and-answer form. There are typically three modes in which teachers make students speak in the classroom, teachers ask students to respond, and students ask questions. In the first case, the teacher asks questions based on translation exercises involved in translator training. The students answer, while the teacher evaluates or supplements their answers. In the second case, the teacher asks questions concerning the content they are working with or offers to complete a specific translation practice task. The students make relevant responses; this allows the translation teacher to assess the students' translation skills. In the third case, students ask their questions concerning any problems in their learning, requesting the teacher's help and guidance. Generally, the modes of communication among teachers and students are quite limited, they mostly have the question-and-answer form, and there are very few alternative modes of communication available, such as joint discussions and debates among teachers and students.

This kind of question-and-answer mode is a typical one-way communication, in which students are in the position of being objectified, reflecting the unequal communication relationship between teachers and students. On the other hand, teachers should also pay appropriate attention to individual students; such attention does not only promote the individual students' learning, but also goes deep into the students' minds, which contributes to the development of their personality. However, in actual translator training, teachers often choose the entire group of students as their objects of communication [1; 2; 3; 7].

Teachers and students are the most important participants of interactions in translator training; the quality of interaction among teachers and students directly affects the efficiency of the said training. More attention should be paid to the various aspects of communication among teachers

and students, such as communication effort, communication frequency, communication content, communication time and space, communication method and the nature of communication [7; 8].

Communication among students. Another type of communication in teaching takes place among students themselves, and it is called the 'student-student communication' for short. Sufficient and effective student-student interaction is not only conducive to the creation of a favourable learning environment, but also promotes students' learning and strengthens the learning effect [7]. The student-teacher interaction is different from the student-student interactions as the latter has more advantages in terms of time, space, communication modes and communication content. Cooperative learning is an important form of communication among students. It is a way of collaboration among students to complete a learning task together or to solve learning problems through mutual consultations. Cooperative learning can take place between two students, or among three or more student groups. Cooperative learning among students is very helpful to improve learning efficiency and enhance learning effects. In addition, cooperative learning contributes to the establishment of good relationship among students, and is conducive to the development of students' healthy body and mind, as well as their personalities. The content of communication should include the teaching content, such as discussing, cooperating on translation tasks, negotiating on relevant questions and problems. In terms of communication time and space, students are also recommended to communicate on translation issues even when they leave the class [7].

Market-oriented communication. In actual translation teaching, students' different learning needs and employment intentions determine the communication between teachers and students. Students may not have a clear understanding of the standards and specifications required by the translation market. This situation directly affects the pertinence and the efficiency of the translation competence development. This can also partly explain the current gap between the actual translator training and the translation market. It is necessary for the teachers to choose some real translation materials from the translation market for training, these materials are time-effective and authentic, can truly reflect the situation in the translation market, and help students in the process of their translation competence development. The translation market requirements are closely related to strengthening the suitability and effect of the translation competence development. Just using the materials from the textbooks and magazines can easily lead to widening the gap between the translator training process and the market demands. Therefore, translation teachers should be strongly encouraged to choose real materials from actual translation projects for translation classroom practice. Translation practice is

also an effective way to provide for the efficient communication between students, on the one hand, and the translation market, on the other. It promotes bridging the gap between translator training and the translation market, while contributing to the professionalization and specialization of the competence development process. Through translation internships, students understand the operation of the translation market and get prepared for it. Translation is a very practical course; translation internship should be an important part of translation teaching. In the process of translation internship, students put what they have learnt into practice, accumulate some effective experience, and improve their intuition and understanding of translation in general. Through translation internship, students transfer their knowledge of translation acquired at school to the practical plane of the translation market, from the classroom to the real-life situations, and truly realize the features of applicability and practicality of their translation course. During the internship process, students can directly test their own translation views and make corresponding adjustments to realize the professionalization and specialization of translation [6; 7].

Teacher-translation market communication. Being one of the main aspects of translator training, the communication between teachers and the translation market is extremely important. First, an effective communication between teachers and the translation market, as well as their full understanding of the translation market's needs, are among the important prerequisites for formulating feasible translation teaching goals and training standards. Without the said understanding, the formulation of translator training objectives will cause the students to be out of touch with the actual needs of the translation market because of the lack of pertinence. Secondly, the translator training content should be also based on the translation market needs. It may be assumed that an effective course content setting should be based on an adequate understanding of the translation market in general. Without such understanding, the translator-training course content will deviate from the reality of the translation market, leading to the inefficiency of translation teaching and translator training. Furthermore, the information from the translation market provides an important reference for the selection of translation assessment, test content and methods, and becomes an important basis for testing and evaluating translation students. In addition, the feedback from the translation market also provides an important reference for the teachers to improve translator training. In the actual teaching, an effective communication between the teachers and the translation market can strengthen the appropriateness of students' translation learning through speeding up the process of the students' professionalization and specialization. The interaction between the teachers and the translation market will directly affect the in-

teraction between the students and the translation market. The communication attitudes, communication methods and communication effects between teachers and the translation market may provide a template and reference for the communication between the students and the translation market [6; 7].

To summarise, within the research on translator training in China, it was established that the translator's competence development requires an improvement of communication on all levels: the teacher-student, student-student, teacher-translation market and student-translation market interactions. It was found that in traditional university-level translator training in China, the communication process is often limited to the classroom teaching, while the interaction beyond the classroom is not sufficient or even ignored altogether. This limited communication practice stems from the traditional teaching process view, where the training process is exclusively associated with the classroom practice. As a result, the communication beyond the classroom setting is very limited, which leads to the insufficient amount of extra-curriculum communication. The communication modes mainly involve the teacher-student, student-student, teacher- and student-translation market interactions. The teacher-student (or teacher-centered) mode is opposed to the student-student (or learner-centered) approach, and the latter is currently considered a preferable one. In the teacher-student mode of communication, the teachers are recommended to provide for the humanistic emotional care for students, pay attention to their individual features, such as their psychology, gender etc. The student-student communication contributes to cooperative learning, while the teacher's function is limited to that of the coordinator. The student-student communication has clear advantages, which should be fully utilized in translator training. The ways to provide for an efficient teacher- and student-translation market communication include the use of real translation projects, simulation of real contextual translation and translation practice, introduction of translation qualification certification etc.

The prospect of this research involves the study of other aspects of university translator training in China.

REFERENCES

***1**. Dai J. The construction and application of interactive extracurricular translation teaching mode based on QQ network platform. Technology Enhanced Foreign Languages. 2011. Vol.138. N2. P. 61-66. **2**. Dong G. Communication Power – The Basic Development Power of Human Society. Journal of Ningxia Party School. 2004. Vol.6. N6. P. 68-72. **3**. Feng J. On the View of Educational Process of Communication. The Modern Education Journal. 2000. N3. P. 1-7. **4**. Feng Y. Interactive*

Translation Teaching in Classroom Network. Chinese Translators Journal. 2001. Vol.22. N2. P. 37-40. ***5****. He X. Enlightenment of "EU Master of Translation" on Translation Teaching in China. Shanghai Journal of Translators. 2009. N1. P. 45-48.* ***6****. Hung E. Translation curricula development in Chinese communities. Teaching Translation and Interpretation 3: New Horizons / Eds. C. Dollerup, V. Appel. Amsterdam/Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 1996. P. 31-44.* ***7****. Jia L. A Comparative Study of the Relationship between Teachers and Students of Foreign Language Majors in Chinese and American Universities. Theory Horizon. 2003. Vol.96. N4. P. 27-32.* ***8****. Oseki T. The Ideal of Symbiosis: Modern Communication and Symbiosis, Common Ideas / Ed. C. Bian. Beijing : Central Compilation and Translation Press, 1996. 188 p.*

УДК 811.111'255.4:821.111-312.4

СТРАТЕГІЇ ВІДТВОРЕННЯ ГАСТРОНІМІВ У ПЕРЕКЛАДАХ РОМАНІВ А. КРІСТІ

Доровська Д. В., Фролова І. Є. (докт. філол. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

У статті розглянуто способи перекладу, перекладацькі трансформації та перекладацькі стратегії, задіяні у відтворенні англомовних гастронімів у перекладі. Дослідження проведено на матеріалі сімох романів Агати Крісті та їхніх перекладів українською та російською мовами, зокрема вивчено гастроніми, наявні в текстах оригіналу, та їхні відповідники в текстах перекладів. З'ясовано, що найбільшу питому вагу має такий спосіб перекладу гастронімів, як калькування, під час якого можуть відбуватися трансформації, найбільш поширеною з яких є комплексна перекладацька трансформація; досить продуктивним є також описовий переклад. Загалом у відтворенні досліджених гастронімів превалює стратегія одомашнення; однак добір способів і стратегій виявився частково відмінним у перекладах українською і російською мовами та у творчості різних перекладачів.

Ключові слова*: гастроніми, перекладацькі стратегії, перекладацькі трансформації, продуктивність, романи Агати Крісті, способи перекладу.*

Dorovska D. V., Frolova I. Ye. The Strategies of rendering hastronyms in the translations of A. Christie's novels. *The article focuses on the methods of*

translation, translation transformations and translation strategies employed in rendering English hastronyms in translation. The research is based on seven novels by Agatha Christie and their translations into Ukrainian and Russian, in particular, the hastronyms from the original texts and their equivalents from the texts of translations were subjected to analysis. Among the methods of translation, calquing has shown the highest productivity, among the transformations that can accompany it, the complex one has proved to be the most frequent; descriptive translation has also appeared to be quite productive. On the whole, rendering the hastronyms under study involves domestication strategy, but the choice of methods and strategies is in a number of cases different in Ukrainian and Russian translations as well as in the creative activity of different translators.

Key words*: hastronyms, methods of translation, novels by Agatha Christie, productivity, translation strategies, translation transformations.*

У наш час перекладознавство торує нові шляхи, але разом із тим, постійно повертається до аналізу проблем, котрі вже належать до традиційних. Зокрема, такі лексичні одиниці, як гастроніми, вже неодноразово привертали увагу багатьох дослідників [3; 7 та ін.].

Поряд із цим не вщухає пильна увага до «королеви» детективного жанру – письменниці Агати Крісті, її творчої спадщини та перекладів її романів різними мовами [7].

Знайомство з працями із зазначених проблем сприяло формуванню ідеї про те, що стратегії відтворення гастронімів перебувають у взаємозв'язку із жанром та змістом тексту оригіналу, специфікою ідеостилю його автора, а не лише залежать від виявів творчої активності перекладача.

Актуальність дослідження полягає у послідовному оперті на принцип антропоцентризму, котрий дозволяє пояснити і вивчити специфіку вживання мовних (лексичних) одиниць у текстах оригіналу та їхнього відтворення у текстах перекладу на прикладі аналізу стратегій відтворення гастронімів у перекладах романів Агати Крісті.

Об'єктом дослідження були лексичні одиниці на позначення їжі, страв, продуктів харчування тощо – гастроніми –, вжиті у романах Агати Крісті. Предметом аналізу стала специфіка перекладацьких стратегій, використаних у відтворенні цих одиниць в українських та російських перекладах цих романів.

Метою дослідження було виявлення якісно-кількісних показників способів перекладу, перекладацьких трансформацій та перекладацьких стратегій, характерних для відтворення гастронімів романів

Агати Крісті у перекладах.

Матеріалом дослідження були сім романів Агати Крісті «Карибська таємниця» (*A Caribbean Mystery*), «Таємнича пригода в Стайлзі» (*The Mysterious Affair at Styles*), «Знахідка в бібліотеці» (*The Body in the Library*), «Оголошено вбивство» (*A Murder Is Announced*), «Тріснуло дзеркало» (*The Mirror Crack'd from Side to Side*), «У готелі Бертрама» (*At Bertram's Hotel*), «Вілла «Блідий кінь»» (*The Pale Horse*), шість перекладів цих романів українською та сім перекладів російською мовами.

Методами дослідження були методи аналізу та синтезу, методи дедукції та індукції, методи вибіркового добору та суцільної вибірки, метод порівняння, метод інтроспекції, метод кількісного аналізу та метод графічної репрезентації.

Переклад художньої літератури слугує провідником особливостей однієї культури в іншу. Розпочавши «культурний переворот», науковці С. Басснетт і А. Лефевр довели, що у художньому перекладі слід приділяти основну увагу культурним контекстам, в яких переклади створюються і в яких вони сприймаються [7].

Розуміння перекладу як процесу міжкультурної комунікації обумовлює спрямування уваги перекладознавчої думки на проблеми відтворення культурно-позначених мовних одиниць, зокрема реалій. Під реалією перекладознавці розуміють об'єкти, характерні для лінгвокультури тексту оригіналу та чужі для лінгвокультури тексту перекладу, а також мовні позначення цих об'єктів [1].

Проте, перед перекладачем при роботі над перекладом культурних реалій виникає ще одна проблема, окрім відсутності у мові перекладу відповідника, що позначає реалію. Також є необхідність поряд із лексичним значенням реалії передати особливий колорит, тобто національне і історичне забарвлення [2].

Труднощі перекладу реалій не є нездоланними: ці одиниці можуть бути відтворені за допомогою таких методів як калькування, описовий переклад, підбір словникового відповідника. Вибір методу перекладу визначається використовуваною перекладачем стратегію – одомашнення (наближення читача до автора) або очуження (наближення автора до читача).

Окрім аналізу методів перекладу та перекладацьких трансформацій, ми також звертали увагу на такі основні перекладацькі характеристики як адекватність та еквівалентність.

Адекватність – це функціональна тотожність оригіналові, тоді як еквівалентність розуміється як більш-менш точне відтворення його змісту [5, с. 153]. Для того аби створити адекватний та еквівалентний переклад «необхідним є урахування змісту та смислу усього тексту

оригіналу» [4, с. 110].

Певний інтерес представляє зміна лексики саме у тих сферах життя, які є основними, «усталеними», найменшою мірою підданими змінам з боку зовнішніх віянь і впливів. Однією з таких є лексика семантичного поля «їжа», тобто гастроніми. У їхніх межах виокремлюються три тематичні групи: продукти харчування тваринного і рослинного походження; смакові додатки, приправи, сировина та назви готових страв [3].

Із текстів романів Агати Крісті було загалом вилучено 337 гастронімів; кількість їхніх відповідників в українських перекладах складає 292 одиниць, у російських перекладах 329 одиниць, загалом кількість проаналізованих відповідників дорівнює 621.

Нами було проаналізовано дібрані лексичні одиниці – гастроніми, оцінено потенціал методів перекладу і перекладацьких трансформацій, використаних для їх відтворення українською та російською мовами, з'ясовано, яка саме перекладацька стратегія превалює при перекладі гастронімів, та підтверджено наявність специфіки перекладу саме гастронімів із романів Агати Крісті.

У перекладах англомовних гастронімів було зареєстровано такі методи перекладу: калькування, описовий переклад, вибір словникового відповідника. Калькування здійснювалось без застосування трансформацій та із використанням таких трансформацій, як: пермутація (перестановка слів), вилучення, додавання, заміна однієї частини мови іншою, генералізація, комплексна перекладацька трансформація.

Загалом найбільшу питому вагу у проаналізованих прикладах виявив такий спосіб як калькування (47%). Калькування без трансформацій виявилось найбільш вживаним з-поміж усіх випадків калькування (27%): *bitter taste* – гіркий смак – горький вкус. Серед задіяних в процесі калькування трансформацій найбільш продуктивними були комплексна перекладацька трансформація (26%): *seed cake* – печиво з кмином – кекс с тмином (пермутація + додавання займенника «з») та генералізація (19%): *York ham* – шинка (замість конкретного виду використано генералізоване позначення). Заміна однієї частини мови іншою була менш продуктивною (13%): *orange juice* – помаранчевий сік – апельсиновый сок (orange (n.) – помаранчевий/апельсиновый (прикм.)). Додавання (7%): *passion fruit sundae* – фруктове морозиво з маракуєю (додано прикметник «фруктове»), вилучення (5%): *pot of honey* – горщик меду – горшочек меда (вилучено прийменник «*of*», значення якого передано за допомогою відмінкових закінчень) і пермутація (3%): *poached eggs* –

яйця-пашот використовувались із меншою продуктивністю.

Значну питому вагу мали також описовий переклад (33%): *of a melting richness – танутиме в роті* та пошук варіантного відповідника (20%): *coffee – кава – кофе*.

Серед основних перекладацьких стратегій основною виявилась стратегія одомашнення. За її допомогою було перекладено 73% гастронімів українською мовою та 89% гастронімів російською мовою. Хоча випадки використання стратегії очуження зустрічались (27% в українських перекладах та 11% в російських перекладах), проте їхня питома вага була не такою значною. При цьому, методи перекладу і перекладацькі стратегії виявились частково відмінними залежно від мови перекладу та специфіки творчості різних перекладачів, наприклад, гастронім *brandy* був перекладений як бренді українською, проте як водка російською мовами.

Проаналізувавши наукову працю, присвячену перекладу гастронімів у творах інших авторів [6], та порівнявши її результати із нашими, ми дійшли висновку, що одомашнення є більш популярною перекладацькою стратегією для відтворення гастронімів саме із творів Агати Крісті. Отже, нами було доведено гіпотезу, сформульовану на початку дослідження, що переклад гастронімів залежить не тільки від природи цих лексичних одиниць, а й від специфіки конкретного літературного твору, ідеістилю його автора та власного творчого стилю перекладача.

Перспективою дослідження є аналогічний аналіз відтворення гастронімів у перекладі літературних художніх творів інших авторів.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Башкарева Е. С. Культурно-прагматическая адаптация реалий при переводе художественного произведения. Социальные и гуманитарные науки на Дальнем Востоке. Москва, 2018. Т. 15, вып. 1. С. 69–74.* ***2***. *Владова И. Перевод как межкультурная коммуникация. РЯ за рубежом. 2011. № 4. С. 27–33.* ***3***. *Лапиніна О. Л. Тематична класифікація компонентів–гастронімів фразеологічних одиниць німецької мови. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія». 2015. № 14. С. 176–178.* ***4***. *Ребрій О. Сучасні концепції творчості у перекладі : монографія. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 376 с.* ***5***. *Чередниченко О. Про мову і переклад. Київ : Либідь, 2007. 248 с.* ***6***. *Шаталова С. А., Ребрій О. В. Гастроніми як об'єкт англо-українського перекладу. In Statu Nascendi. Теоретичні та прагматичні проблеми перекладознавства : збірник студентських статей. Харків : НТМТ, 2018. Вип. 18. С. 264–272.* ***7***. *Bassnett S., Lefevere A. Where are we in Translation*

Studies? Constructing Cultures. Essays on Literary Translation / eds. S. Bassnet and A. Lefevere. Clevedon : Multilingual Matters, 1998. 350 p. ***8****. The Home of Agatha Christie (the website). URL: https://agathachristie.com (last accessed: 11.04.2020).*

УДК 378:81'255.2:6:[811.161.2+811.111]

СТРУКТУРА АНГЛОМОВНИХ ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИХ ТЕРМІНІВ ТА ВИБІР СПОСОБІВ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Зарубін К.Є., Черноватий Л. М. (докт. пед. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

Встановлено, що вибір способу перекладу англомовних перекладознавчих термінів залежить від структури останніх. Однослівні перекладаються переважно шляхом транскодування або наведенням словникових відповідників. Двослівні терміни зазвичай передаються за допомогою калькування. У багатослівних словосполученнях домінуюча роль калькування зменшується, а інші способи перекладу (вилучення, додавання слів тощо) зустрічаються частіше.

Ключові слова: *багатослівні словосполучення, вилучення слів, двослівний термін, додавання слів, калькування, однослівний термін, перекладознавча термінологія, спосіб перекладу, транскодування,.*

Zarubin K. E., Chernovaty L. M. The structure of English Translation Studies terms and the choice of translation techniques to render them into Ukrainian. *It has been established that the choice of translation techniques to render the English Translation Studies terms into Ukrainian depends on the structure of the latter. One-word terms are mostly translated by transcoding or the use of dictionary equivalents. Two-word terms are usually rendered by calquing. In translating the multi-component terms, the dominant role of calquing decreases, while other techniques (deletion, addition etc.) occur more often.*

Key words: *addition, calquing, deletion, multi-component term, one-word term, transcoding, Translation Studies terms, translation techniques, two-word term.*

Професійний галузевий переклад потребує від перекладача володіння необхідними навичками та знаннями. В останньому випадку,

мова передусім йде про предметні знання, тобто набір ключових понять, що складають концептуальну основу тієї чи іншої сфери (у нашому випадку – перекладознавства), та володіння галузевою термінологією, яка маркує відповідні поняття. Низький рівень як предметної, так і термінологічної складових фахової компетенції перекладача може викликати значні проблеми під час перекладу. Тому пріоритетним завданням навчання майбутніх спеціалістів є формування фахової компетентності перекладача. Ефективне формування згаданої компетентності вимагає спеціальних розвідок стосовно широкого спектру сфер людської діяльності, а тому дослідження в цій галузі є **актуальними**, враховуючи практичну відсутність таких напрацювань стосовно перекладу в парі «англійська – українська мови».

Об'єктом дослідження є переклад англомовної галузевої термінології українською мовою, а предметом аналізу – вивчення залежності вибору способу перекладу українською мовою від структури англомовних простих і складних термінів, а також термінологічних словосполучень у галузі перекладознавства.

Метою дослідження є виявлення обсягу предметних знань і термінологічних одиниць, володіння якими є необхідним для ефективного перекладу англомовних термінів українською мовою у сфері перекладознавства, а також встановлення гіпотетичного існування залежності вибору способу перекладу українською мовою від структури англомовного терміна. Для реалізації поставленої мети необхідно вирішити наступні **завдання**: 1) окреслити межі предметних знань в галузях перекладознавства, які були вибрані для дослідження; 2) відібрати терміни для їх подальшого аналізу; 3) сформувати структурні групи термінів; 4) дослідити залежність способу перекладу термінів від їхньої структури; 5) сформулювати висновки дослідження.

Матеріалом дослідження слугували 328 англомовних перекладознавчих термінів, вибраних з оригінальних англомовних джерел [6; 8; 9].

Фахову компетентність перекладача розглядають як достатній рівень знань, володіння певними уміннями та навичками, що є необхідними для здійснення відповідного виду перекладу на фаховому рівні [7].

Фахова компетентність перекладача включає п'ять компетенцій: білінгвальну, перекладацьку, екстралінгвістичну, особистісну і стратегічну [7].

Екстралінгвістична компетентність охоплює фонові та предметні знання. Важливим фактором у діяльності перекладача та виконання

його основної функції – перекладу, є предметні знання. Такі знання не тільки підвищують якість перекладу, але й слугують їх поглибленню та вдосконаленню з одночасним підвищенням професійного рівня перекладача [1].

Аналіз джерел, вибраних матеріалом дослідження [6; 8; 9], дозволив встановити предметні знання, необхідні для перекладу у відповідних сферах, зміст яких подано далі.

За результатами аналізу статті С. Галверсона «Переклад» [6], встановлено, що тлумачення поняття «перекладу» в сучасному перекладознавсті пройшло декілька етапів: початок, що виражався у об'єктивістських підходах, необ'єктивістськіх підходах 80-90-тих років, постмодерністських та культурно-теоретичних підходах на зламі століть, критичному реалізмі та метатеоретичному усвідомленні численності перекладів сьогодення. Це розмаїття думок знаходить своє відображення в дослідженнях перекладу і їх розвитку, від ідеалу остаточного розуміння перекладу до розробки безлічі різних його інтерпретацій.

Формування сучасного розуміння поняття «перекладу» в перекладознавстві бере свій початок в об'єктивістському баченні різних дослідників XX сторіччя. Чимало науковців того часу головним завданням бачили чітке окреслення меж категорії об'єкта, з метою визначення поняття перекладу таким чином, щоб на основі цього можливо було б сформулювати чіткий науковий об'єкт дослідження. Майже у всіх випадках вчені керувалися так званою «парадигмою еквівалентності», що полягала у окресленні способів досягнення еквівалентності між текстами або їх частинами.

Внаслідок вивчення доробку К. Шефнер «Норми перекладу» [9] можна дійти висновку, що в статті увага приділяється нормам еквівалентності, визначаються інші підходи, що протиставлялися теоріям на основі еквівалентності, визначаються норми перекладу, притаманні таким теоріям та його закономірності, окремо виносяться методологічні застереження і критика, приділяється увага концепції габітусу.

Окреслення явища перекладу як такої поведінки, що визначається соціальним контекстом, повинна мати тлумачення соціокультурних обмежень, що характеризують перекладацьку практику. Такі обмеження можуть бути абсолютними правилами або просто стилістичними рисами, що утворюють екстермуми. Деякі правила можуть бути сильнішими й ближчими до правил, в той час як інші мають досить помірний ефект. Крім того, стандарти не встановлюються раз і назавжди, час від часу вони можуть змінюватися.

Завдяки аналізу матеріалу А. Рози «Дескриптивне перекла-

дознавство» [9] визначено, що в статті розглянуто визначення та сутність дескриптивного перекладознавства (також відомого як Полісистемний підхід, Маніпуляційна школа, «вісь Тель-Авів – Льовен», Дескриптивна (школа), Емпірична (школа), Системна школа, або Група з Нижніх країн), звертається увага на Маніпуляційну школу, окреслено методологію опису перекладу, подано опис та пояснення дескриптивного перекладознавства, мультидисциплінарного підходу, підходу, орієнтованому на цільову систему, презюмованих перекладів, еквівалентності (як дескриптивного поняття), трьохетапної методології, норм перекладу, визначено, що знаходиться за межами дескриптивного перекладознавства (норми, закони), наведено критику дескриптивізму.

Автором найменування цієї дисципліни вважають американського науковця Д. Голмса, який запропонував її найвпливовішу схему. У своїх працях Д. Голмс спочатку поділяє перекладознавство на чисте та прикладне. Нас цікавить саме «чисте», оскільки вже з нього науковець виділяє дескриптивне перекладознавство й теорію перекладу (її метою є створення часткової та загальної теорії перекладу).

Гілка дескриптивного перекладознавства включає в себе три головні напрями: дескриптивне перекладознавство орієнтоване на продукт (характеристика окремих перекладів, порівняння кількох перекладів), дескриптивне перекладознавство орієнтоване на функцію (більш звернене на контекст) та дескриптивне перекладознавство орієнтоване на процес (тобто на те, що відбувається у свідомості перекладача під час здійснення перекладу, психологічні аспекти такої діяльності).

На наступному етапі дослідження нами було відібрано і проаналізовано 328 термінів, що відносяться до сфер перекладознавства, розглянутих вище. Ці терміни класифікувалися за принципами, запропонованими в теоретичній літературі [2; 3]. Більшу частку з них складають терміни-словосполучення (89%), в той час як частки однослівних термінів є незначними, зокрема: префіксально-суфіксальні – 4% (наприклад, intersubjectivity – інтерсуб'єктивність, communication – спілкування, dislocation – переінакшення), суфіксальні – 3% (наприклад, functionalist – функціоналіст, modality – модальність, original – першоджерело), прості (наприклад, norm – норма, skill – уміння, title – назва) та префіксальні (наприклад, context – контекст, encompass – містити, metatext – метатекст) – по 2%, та складні (наприклад, textbook – підручник, pseudo-translation – псевдо-переклад, equivalence – еквівалентність) – 1%.

Відібрані англомовні терміни-словосполучення мають різну будову.

Серед двослівних термінів у нашій вибірці спостерігаються такі моделі як «прикметник + іменник» *(Adj + N),* «іменник + іменник» *(N+N),* «дієприкметник теперішнього часу + іменник» *(Part.I + N)* та «дієприкметник минулого часу + іменник» *(Part.II + N).*

Трислівні терміни нашої вибірки включали структури, побудовані за такими моделями як «іменник – прийменник –іменник» *(N + Prep + N),* «прикметник – прикметник – іменник» *(Adj + Adj + N),* «прикметник – іменник – іменник» *(Adj + N + N),* «іменник – іменник – герундій» *(N + N + Ger)* та «іменник – іменник – дієприкметник минулого часу» *(Part. II + N + N).*

Нарешті, чотирислівні терміни нашої вибірки включали такі моделі як «іменник – прийменник – прикметник – іменник» *(N + Prep + Adj + N),* «прикметник – іменник – прийменник – іменник» *(Adj + N + Prep + N),* «іменник – прикметник – прийменник – іменник» *(N + Adj + Prep + N),* «герундій – іменник – прийменник – іменник» *(Ger + N + Prep + N),* «дієприкметник теперішнього часу – іменник – прийменник – іменник» *(Part.I + N + Prep + N)* та «іменник – прийменник – іменник – іменник» *(N + Prep + N + N).*

В теоретичній літературі існують різні класифікації способів перекладу. У нашому дослідженні ми спиралися переважно на типологію, запропоновану В. І. Карабаном [4], за винятком калькування, яке розглядалося в інтерпретації Л. М. Черноватого, тобто як копіювання структури складного терміна або словосполучення [5]. Таким чином, до способів перекладу ми відносили, по-перше, словниковий відповідник; по-друге, транскодування, яке включає в себе транскрибування, транслітерацію, змішане та адаптивне транскодування; по-третє, контекстуальну заміну; по-четверте, калькування; по-п'яте, додавання слів; по-шосте, вилучення слів; по-сьоме, перестановка слів та інші способи (наприклад, поєднання додавання та перестановки слів).

За результатами аналізу способів перекладу однослівних лексичних одиниць можна дійти висновку про те, що в цьому випадку застосовуються такі способи як словниковий відповідник (54%) (наприклад, skill – уміння, title – назва, study – дослідження), транскодування (40%) та калькування складних термінів (6%) (pseudo-translation – псевдо-переклад). Поміж способами транскодування найчастіше застосовувалося адаптивна його форма (23%) (наприклад, modality – модальність, theorizing – теоретизування, maxim – максима), в той час як транслітерація (functionalist – функціоналіст) (10%) та транскрибування (7%) (skopos – скопос) майже не застосовувалися.

Серед способів перекладу двослівних лексичних одиниць найчас-

тіше застосовується калькування (77%) (наприклад, actual translation – фактичний переклад, basic parameter – основний параметр, cognitive model – когнітивна модель, cultural translation – культурний переклад), а інші помітно відстають, наприклад, перестановка слів складає лише 14% (dramatic intrigue – сюжет драми, translational norm – норма перекладу, translational phenomena – явище перекладу). Додавання слів (1%), вилучення слів (1%) та поєднання перестановки і додавання слів (7%) використовуються досить рідко, наприклад, translation aids – довідники, посібники та інші допоміжні засоби для потреб перекладу, translation brief – завдання на переклад, performance instruction – настанова для діяльності.

Стосовно способів перекладу трислівних словосполучень, нами встановлено, що найбільш поширеними є: 1) вилучення слів (33%) (наприклад, aspect of manipulation – аспект маніпуляції, boundaries of translation – кордони перекладу, choice of text – вибір тексту, movement of texts – пересування текстів, object of study – науковий об'єкт); 2) калькування (28%) (у таких словосполученнях як epistemological status quo – епістемологічний статус кво, general translation strategy – загальна перекладацька стратегія, macro-level data – макрорівнева інформація, systemic context data – системні контекстні дані sociocultural target context – соціокультурний цільовий контекст); 3) додавання слів (18%) при перекладі наступних словосполучень: difference across cultures – відмінності в різних культурах, variation within a culture – відмінності всередині окремої культури; 4) перестановка слів (18%), наприклад, culture-specific approach – підхід, обумовлений культурою); 6) поєднання перестановки і додавання слів, у свою чергу, майже не зустрічається (3%).

Серед способів перекладу чотирислівних термінів майже рівні частки мають калькування (45%) (наприклад, translation as a purposeful activity – переклад, як цілеспрямована діяльність, translation as cultural phenomena – переклад як культурне явище, translation in a particular culture – переклад у певній культурі, hypotheses on the micro-structure – гіпотеза про мікроструктуру) та вилучення слів (48%) (complex network of relations - комплексна мережа відносин, natural form of expression – природна форма вираження, main kind of research – основний вид дослідження, narrative point of view – наративна точка зору, objective definition of translation – об'єктивна дефініція перекладу, partial theory of translation – часткова теорія перекладу).

Додавання слів (4%) (local version of translations – локальний підхід до тлумачення перекладу) та поєднання перестановки і додавання слів (3%) (наприклад, form of speech reproduction — форма пе-

редачі мовлення, stability of first-person speaker – стабільність мовця від першої особи) відрізняються низькою частотністю.

Таким чином, проведене дослідження дозволило сформулювати наступні попередні висновки.

За результатами аналізу способів перекладу однослівних лексичних одиниць не встановлено залежності вибору способу перекладу від структури термінів – застосовуються переважно словниковий відповідник і транскодування, а серед транскодування найчастіше вживалося адаптивне транскодування, тоді як транслітерація та транскрибування майже не застосовувалися.

Переклад словосполучень залежить від структури: стосовно двослівних лексичних одиниць найчастіше застосовується калькування (77%), але його питома вага суттєво зменшується при збільшенні компонентів у структурі словосполучення. У випадку трислівних словосполучень частка калькування значно знижується (28%), а натомість зростають частки вилучення (33%), додавання (18%) та перестановка слів (18%). При перекладі чотирислівних словосполучень частки калькування (45%) та вилучення слів (48%) є майже однаковими.

Ці висновки є попередніми і потребують підтвердження на ширшій вибірці, в чому і вбачаємо перспективу дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

***1**. Аликина Е. В. Швецова Ю. О. Формирование экстралингвистической компетентности будущих устных переводчиков. Современные проблемы науки и образования. 2012. №. 2. URL: www.science-education.ru/102-6037. **2**. Білозерська Л. П., Возненко Н. В., Радецька С. В. Термінологія та переклад. Вінниця : Нова книга, 2010. 232 с. **3**. Борисевич І. П., Ратомська Л. В. Термінознавство та особливості перекладу термінів українською мовою. Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. 2012. № 2 (4). С. 224–228. **4**. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури : навч. посібник. Вінниця : Нова Книга, 2004. 576 с. **5**. Черноватий Л. М. Зміст стратегій калькування і трансформації у перекладознавчому аналізі. Актуальні проблеми філології і професійної підготовки фахівців у полікультурному просторі : тези II міжнар. наук. конф. Одеса : Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, 2016. С. 30–33. **6**. Halverson S. Translation. Handbook of Translation Studies / edited by Yves Gambier and Luc van Doorslaer. Volume 1. Amsterdam/Philadelphia : John Benjamins Publishing Company. 2010. P. 378-384. 7. PACTE 2005: Hurtado. A., Beeby. A., Fernandez. M. Investigating Translation Competence:*

Conceptual and Methodological Issues. Meta. 2005. Vol. 50. N 2. P. 609–619. ***8****. Rosa A. A. Descriptive Translation Studies. Handbook of Translation Studies edited by Yves Gambier and Luc van Doorslaer. Volume 1. Amsterdam/Philadelphia : John Benjamins Publishing Company. 2010. P. 94-104.* ***9****. Schaffner Ch. Norms of translation. Handbook of Translation Studies / edited by Yves Gambier and Luc van Doorslaer. Volume 1. Amsterdam/Philadelphia : John Benjamins Publishing Company. 2010. P. 235-244.*

УДК 811.111'255.4:821.111-7Джером.09

ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКОГО ГУМОРУ (НА МАТЕРІАЛІ ПОВІСТІ ДЖЕРОМА К. ДЖЕРОМА «ТРОЄ У ЧОВНІ, ЯКЩО НЕ РАХУВАТИ СОБАКИ»)

Зраіб К. А., Вороніна К. В. (канд. філол. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

У статті в перекладацькому ракурсі розглядається англійський гумор; висвітлюються його специфіка, труднощі перекладу українською та засоби його вербалізації в художньому тексті. Особливості передачі гумору продемонстровані на прикладі повісті Дж. К. Джерома «Троє у човні (якщо не рахувати собаки)» та двох її українських перекладів — Юрія Лісняка та Олега Якушика, виданих у 1974 та 2011 рр. відповідно.

Ключові слова*: англійський гумор, Дж. К. Джером, комічне, переклад, перекладацькі труднощі, перекладність.*

Zraib K. A., Voronina K. V. Translation difficulties in rendering British humour (based on "Three Men in a Boat (to Say Nothing of the Dog)" by Jerome K. Jerome). *The article investigates the translation aspects of British humour; its specificity, difficulties concerning its rendering into Ukrainian, as well as the means of its verbalization in a literary text. The research illustrates the specifics of humour representation in the novel "Three Men in a Boat (to Say Nothing of the Dog)" by J. K. Jerome and its two Ukrainian translations performed by Yurii Lisniak and Oleh Yakushyk in 1974 and 2011 respectively.*

Key words: *British humour, comic, J. K. Jerome, translatability, translation, translation difficulties.*

Відтворення гумору становить відомі складнощі для перекладача. Довгий час історія перекладу взагалі вважала цей аспект комуніка-

ції неперекладним елементом. Утім багато поколінь перекладачів протягом століть не полишали спроб подолати мовні та культурні бар'єри, що стають на заваді при передачі комічного з однієї мови в іншу. Тож, актуальність дослідження спливає зі складнощів, які ставить перед перекладачем досліджувана проблема: переклад гумору – це багатогранна, непроста справа, де немає місця для легких рішень, чіткого алгоритму чи єдиної стратегії. Також слід зазначити, що британська література посідає почесне місце в літературному світі, а переклад англійських художніх творів на українську продовжує набирати оберти; позаяк англійську ментальність важко уявити без славнозвісного англійського гумору, якісний переклад літератури Туманного Альбіону напряму залежить від якісного відтворення перекладачами такої важливої національної складової, як англійський гумор.

Об'єктом дослідження виступають англомовні засоби створення гумористичного ефекту. **Предмет** дослідження становлять особливості відтворення англійського гумору та межі його перекладності в українських художніх перекладах.

Метою дослідження є аналіз способів передачі англійського гумору українською мовою із подальшим визначенням ступеню його відтворення та меж перекладності в тексті перекладу (далі ТП).

Наукова новизна дослідження полягає в удосконаленні системного підходу в дослідженнях у галузі відтворення гумору в письмовому перекладі, зокрема відтворення англійського гумору в українських художніх перекладах. Показана необхідність урахування та систематизації меж перекладності гумору в художній літературі для зменшення суб'єктивних втрат при перекладі.

Гумор як засіб сприйняття дійсності здавна існує в людській свідомості; він знаходить свій прояв в усній і письмовій комунікації; проблеми його утворення, впливу та специфіки фігурують у працях учених різноманітних наукових сфер. Мовознавство грає особливу роль у дослідженнях комічного, адже мова є осередком гумору; навіть той його аспект, який має місце, здавалося б, виключно поза мовними межами (як-от гумор у музичному мистецтві чи візуальний гумор), потребує виходу у словах, а отже, в мовній формі [7].

Звісно, в літературі гумор також відіграє значну роль. Задля відтворення гумору в ТП перекладач повинен діяти послідовно. На першій стадії він має помітити в тексті оригіналу (далі ТО) елемент із ефектом комічного та вірно зрозуміти його; у цьому місці виникає перше зіткнення культур, адже крім суто технічних питань, як, наприклад, знання граматики чи лексики вихідної мови (далі ВМ), постають і питання культурологічного характеру: над чим саме сміється автор

чи герой, шляхом яких тем, ідей чи образів? Потім, на другій стадії, необхідно проаналізувати ефект, який справляє певний уривок тексту; усвідомити, що теоретично має відчути читач. Звичайно, «в ідеалі перекладач повинен належати “буттям” обох культур», але в реальності це трапляється не дуже часто. Куди частіше перекладач опирається лише на власні емпіричні спостереження – і ось, де важливим є ступінь його культурологічної бази [1, с. 9–10]. «Читання іноземних авторів – це вторгнення в чужий монастир. Ми бачимо та, головне, оцінюємо цей чужий світ крізь призму своєї культури, що, відповідно, становить конфлікт культур», – зазначає Тер-Мінасова [6, с. 24]. Нарешті, на третьому етапі перекладач має відтворити на матеріалі цільової мови (далі ЦМ) і культури уривок твору, що буде максимально наближений до ТО за зовнішньою та внутрішньою формою і в якого одночасно буде збережено його функціональну значимість [1, с. 10].

У цьому дослідженні нас цікавить саме англійський гумор, який справедливо можна вважати справжнім національним надбанням британців. Під поняттям «англійського гумору» ми розуміємо тонку іронію, що зазвичай досягається за допомогою гри смислів, а також завдяки вживанню різноманітних стилістичних засобів, зокрема, каламбурів та алюзій [5, с. 26].

Коли йдеться про англійський гумор, на думку одразу спадає улюблена поколіннями повість Дж. К. Джерома «Троє у човні, якщо не рахувати собаки». Сюжет повісті обертається навколо трьох друзів, Джорджа, Гарріса та Джея, звичайних джентльменів середнього класу, і веселого фокстер’єра Монморенсі. Відправившись у човнову подорож Темзою, замість відпочинку герої постійно опиняються в кумедних і незручних ситуаціях, що врешті-решт змушує їх полишити човен та втекти додому.

Авторська манера Джерома характеризується легкістю мови та невимушеністю стилю [4, с. 66] – незважаючи на це, для перекладача у творі однаково знайдеться чимало підводних каменів і підступних пасток у вигляді лінгвістичних та екстралінгвістичних компонентів утворення гумору.

Для аналізу перекладацьких труднощів, які мають місце при відтворенні комічних епізодів повісті, ми обрали два українських переклади твору: сучасний переклад О. Якушика (2011) та зроблений ще за радянських часів переклад Ю. Лісняка (1974).

Найяскравішим прикладом труднощів, що чатують на перекладачів на мовному (лінгвістичному) рівні, можуть слугувати каламбури, або гра слів.

Звернемося до дев'ятого розділу: Джей, згадуючи, як одного разу ледве на загубився на річці, говорить таку фразу:

I remember being ***terribly upset*** *once up the river (in a figurative sense, I mean)* [8, с. 76].

(О. Якушик) *Пригадую, як одного разу я був* ***просто збитий наповал*** (*я маю на увазі – в переносному значенні*) [3, с. 112].

(Ю. Лісняк) *Пам'ятаю, як мені одного разу* ***довелося пережити на Темзі жахливе хвилювання*** (*в переносному розумінні, звичайно*) [2, с. 98].

В Оксфордському тлумачному словнику надано чотири значення дієслова *upset*, з яких два основних — «1. make (smb) unhappy, disappointed, or worried. 2. knock (smth) over» [9]. Граючи на цій багатозначності Джером на деякий час уводить читача в оману, змушуючи думати про перевернутий на річці човен, однак наведена далі вставна конструкція вказує на переносне значення цього слова. Обидва перекладачі намагалися відтворити гру слів, теж використавши неоднозначні слова, проте вирази *бути збитим наповал* та *пережити жахливе хвилювання* практично завжди вживаються в українській мові в переносному значенні, а отже, навряд чи на більшість читачів такі варіанти перекладу справлять очікуване враження.

Цікавий каламбур заховався в уривку, де герої, добре попоївши, закурюють люльку та віддаються мріям про тихе відлюдне життя на далекому дикому острові:

Harris said that the danger about desert islands, as far as he had heard, was that they were so damp; but George said no, not if properly ***drained****. And then we got on to* ***drains****, and that put George in mind of a very funny thing that happened to his father once* [8, с. 84].

(О. Якушик) *Гарріс сказав, що, наскільки він чув, найгірше на безлюдних островах те, що там дуже волого. Джордж відповів, що, якщо добре* ***осушити*** *острів, то буде все гаразд. Тоді ми перейшли до теми* ***осушування****. Тут Джорджеві згадалася дуже смішна історія, яка одного разу трапилася з його батьком* [3, с. 126].

(Ю. Лісняк) *Гарріс зауважив, що на безлюдних островах, як він чував, буває дуже вогко, а вогкість небезпечна для здоров'я; однак Джордж заперечив, що це діло не страшне, коли острів добре* ***осушений****. Далі розмова перейшла на* ***осушення****, і Джорджеві пригадалась одна кумедна історія, що сталася з його батьком* [2, с. 102].

Гра слів полягає в багатозначності англійського слова *drain*, яке у своєму першому значенні позначає *дренажі*, а в другому, розмовному значенні, — *процес пиття алкоголю*. Таким чином, подальша послідовність подій стає цілком логічною, адже історія, що пригада-

лася Джорджеві, напряму стосується розпивання спиртного (якось його батько із приятелем перебрали в готельному пабі та випадково лягли в одне й те саме ліжко; не зрозумівши цього в темряві, обидва вирішили, що якісь чужі чолов'яги пробралися до них у кімнату та зайняли їхні ліжка). Обидва перекладачі дотримувались однієї стратегії, дібравши одні й ті самі словникові відповідники слову *drain*; вони використали однокореневі слова *осушити — осушування, осушений — осушення*, і хоча ці слова дійсно можна вважати еквівалентами англійському *drain*, немає гарантії, що читач зможе вловити друге значення слова. Ймовірно, саме тому Ю. Лісняк додав до свого перекладу невелике уточнення; перекладач повторно використав слово *осушити* далі вже в іншому контексті задля впевненості, що в читача ТП виникне правильна асоціація: *Компанія склалась весела, засиділись допізна, «осушили» чимало, і, коли настав час лягати спати, Джорджів батько з товаришем* (*обидва тоді ще зовсім молоді*) *були трохи напідпитку* [2, с. 102].

На екстралінгвістичному рівні перекладачі стикаються із проблемою етнокультурної обумовленості значної частини гумору у творі, що виражається, насамперед, у використанні автором реалій.

Звернемося до уривку, де Джей розповідає про одного свого знайомого:

I heard a man, going up a mountain in Switzerland, once say he would give worlds for a glass of beer, and, when he came to a little shanty where they kept it, he kicked up a most fearful row because they charged him five francs for ***a bottle of Bass****. He said it was a scandalous imposition, and he wrote to the Times about it* [8, с. 103].

(О. Якушик) *Мені розповідали про одного чоловіка, який вирушив у гори у Швейцарії. Якось він сказав, що віддав би все на світі за кухоль* ***пива****. Та коли дістався якоїсь невеличкої пивнички, де воно було, обурення його не мало меж, бо з нього запросили п'ять франків за* ***пляшку****. Він назвав це грабунком і навіть написав до «Таймс»* [3, с. 155].

(Ю. Лісняк) *Я колись чув, як один чоловік, сходячи в Швейцарії на гору, казав, що віддав би все на світі за склянку пива, а коли дійшов до хатинки, де продавалось пиво, то зчинив страшенну бучу, коли з нього заправили п'ять франків за* ***пляшку світлого****. Сказав, що це безсоромне здирство, а потім написав про це до «Таймсу»* [2, с. 125].

У цьому епізоді реалію являє торгова марка англійського світлого пива, що випускалося компанією "Bass & Co" ще з 1777 року [10, с. 335]. Звісно, перекладачі не вдалися до транскрибування при перекладі – це не мало б сенсу, адже навряд чи багатьом читачам ТП відомо, що таке *Bass*. Як бачимо, О. Якушик усунув культур-

ну складову зовсім і, застосувавши генералізацію, переклав *Bass* як пиво. Ю. Лісняк теж відкинув культурну обумовленість, однак наголосив на тому, що пиво світле. Проблема полягає в тому, що в цьому уривку реалія є важливим компонентом утворення гумору: використовуючи вітчизняну марку пива, автор висміює консервативність англійців, які вкрай обурюються, якщо опиняються в ситуації, де змушені переплачувати за щось, що вдома коштує смішні гроші. Однак слід зазначити, що, хоча Лісняк і не відтворив реалію, він досяг комічного ефекту завдяки введенню розмовної лексики (*зчинити бучу, заправити, безсоромне здирство*), що добре відповідає експресивному тону ТО.

Ще одну реалію знаходимо в уривку, де Джей розповідає про мистецтво плавання під вітрилом:

Sailing is a thing that wants knowledge and practice too – though, as a boy, I did not think so. I had an idea it came natural to a body, like ***rounders*** *and* ***touch*** [8, с. 139].

(О. Якушик) *Плавання під вітрилом так само потребує і знання, і досвіду, хоча хлопчаком я думав інакше. Мені здавалося, що все це приходить саме по собі, так само, як* ***гра в монетки*** *чи* ***в м'яча*** [3, с. 205–206].

(Ю. Лісняк) *Щоб плавати з вітрилом, теж потрібні наука й досвід, хоча підлітком я так не думав. Мені тоді здавалося, що це вміння приходить само собою, як уміння* ***грати в гилки*** *або* ***у квача*** [2, с. 178].

Rounders (гра з м'ячем та палицею-битою) та *touch* (рухлива гра, у якій переслідувач намагається наздогнати інших гравців і торкнутися їх рукою, щоб передати естафету) – це англійські дитячі ігри [10, с. 337], які (що достатньо притаманно таким речам) мають аналоги по всьому світу; а тому ці реалії не повинні були б викликати труднощів під час пошуку відповідника в ТП. У нас вищезгадані ігри відомі під назвами *гилка* та *квач* – саме ці назви ми бачимо в перекладі Ю. Лісняка. Чому О. Якушик прийняв рішення замінити їх на *гру в монетки* та ще більш абстрактне *гра у м'яча* залишається не зовсім зрозумілим.

Висновки. Отже, відтворення елементів комічного в художньому творі пов'язано з рядом труднощів, для подолання яких перекладачеві необхідно враховувати як лінгвістичні чинники (мовний рівень), так і екстралінгвістичні (культурний рівень). Перекладач, що працює із гумором, повинен не лише досконало володіти ВМ і ЦМ, але й мати багатий запас фонових і культурних знань, а також уміти залучати до перекладу всю свою креативність і уважність.

Перспективи дослідження вбачаємо в подальшому вивченні меж перекладності англійського гумору на прикладах інших гумористич-

них творів британських авторів за допомогою методів та алгоритмів, запропонованих у цій роботі.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Абаева Е. С. Перевод юмора как проблема межкультурной коммуникации. Перевод в меняющемся мире: материалы междунар. науч.-практ. конф. Москва : Азбуковник, 2015. С. 9–12.* ***2***. *Джером К. Дж. Троє в одному човні (як не рахувати собаки). Оповідання: переклад з англійської Юрія Лісняка. Київ : Дніпро, 1974. 311 с.* ***3***. *Джером К. Дж. Троє у човні, якщо не рахувати собаки: переклад з англійської Олега Якушика. Київ : Країна Мрій, 2011. 250 с.* ***4***. *Підгрушна О. Г. Відтворення англійського гумору в українському художньому перекладі: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.16. Київ, 2015. 227 с.* ***5***. *Самарин А. В., Осмоловская Е. Э., Герт К. В. Особенности английского национального юмора (на примере произведения Дж. К. Джерома «Трое в лодке, не считая собаки»). Научный форум: филология, искусствоведение и культурология: материалы — междунар. заочной науч.-практ. конф. Москва : МЦНО, 2017. № 3(5). С. 24–28.* ***6***. *Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация. Москва : Слово/Slovo, 2008. 264 с.* ***7***. *Attardo S. Humor in Language. URL: https://oxfordre.com/linguistics/view/10.1093/acrefore/9780199384655.001.0001/acrefore-9780199384655-e-342 (last accessed: 02.06.2020).* ***8***. *Jerome K. J. Three Men in a Boat and Three Men on the Bummel. Ware : Wordsworth Editions Ltd, 2012. 346 p.* ***9***. *Oxford Languages. URL: https://languages.oup.com/google-dictionary-en (last accessed: 13.08.2020).* ***10***. *Watts C. Notes to "Three Men in a Boat" and "Three Men on the Bummel". Jerome K. J. Three Men in a Boat and Three Men on the Bummel. Ware : Wordsworth Editions Ltd, 2012. P. 329–346.*

УДК 811.111'255.4'373.23:821.111(73)-311.6Браун.09

ПЕРЕКЛАД ВЛАСНИХ НАЗВ У РОМАНАХ ДЕНА БРАУНА

Івашиніна К. Р., Тащенко Г. В. (канд. філол. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

Статтю присвячено аналізу способів перекладу власних назв у крипто-історичних романах Дена Брауна "Origin" та "The Lost Symbol" українською мовою. Власні назви текстів оригіналів поділено на власні

назви у денотативному значенні та прецедентні імена і проаналізовано, які способи їх відтворення були застосовані з огляду на функціональне навантаження одиниць у контексті їх вживання.

Ключові слова: *власні назви, крипто-історичний роман, ономастика, прецедентні імена, способи перекладу, функціональний переклад, художній текст.*

Ivashynina K. R., Tashchenko G. V. Translation of proper names in the novels by Dan Brown. *The article is focused on the analysis of translation methods applied for the translation of proper names in Dan Brown's crypto-historical novels "Origin" and "The Lost Symbol". The proper names of the original texts are divided into proper names in their denotative meaning and precedent names. The research has analyzed what methods of their reproduction in translation were used, taking into account their functions in the context they are used in.*

Key words: *crypto-historical novels, functional translation, literary text, methods of translation, onomastics, precedent names, proper name.*

У лінгвістичних і перекладознавчих дослідженнях окрема увага приділяється перекладу власних назв, які отримали додаткове значення у межах контексту різноманітних художніх творів і функціонують як спосіб реалізації міжтекстових зв'язків, активуючи культурно-специфічні асоціації.

Переклад таких онімів вимагає від перекладача орієнтації на якомога ширшу аудиторію та компенсації фонових знань, які можуть бути відсутні у цільової аудиторії. Таким чином **актуальність** нашого дослідження визначена важливістю вивчення проблеми повноцінного відтворення функціонального навантаження онімів у художніх творах.

Об'єктом дослідження є власні назви у денотативному значенні та прецедентні імена, **предметом –** способи відтворення онімів на українську мову з огляду на їх функції у контексті вживання. **Метою роботи** став аналіз способів перекладу власних назв у романах Дена Брауна "The Lost Symbol" та "Origin" з урахуванням їх функціонального спрямування. **Матеріалом** дослідження слугували тексти двох романів Дена Брауна "Origin" та "The Lost Symbol", їх переклади українською мовою «Втрачений символ» і «Джерело» та вибірка власних назв у кількості 300 одиниць.

Власна назва – це найменування, яке закріплене за предметом і слугує для позначення цього предмета (людини, тварини, установи, компанії, географічного та астрономічного об`єкту, фільмів,

книг тощо) у різноманітних мовних і культурних середовищах з певним ступенем однозначності. Тобто власна назва нерозривно пов'язана зі своїм первинним денотатом [8].

Власні назви у денотативному значенні в художньому тексті мають переважно номінативну функцію і зазвичай не складають труднощів під час перекладу. С. Флорин та С. Влахов надають розгорнуту класифікацію способів перекладу власних назв: 1) транскрипція (транслітерація)/транскодування; 2) переклад (заміна): калька, напівкалька, освоєння (одиниця отримує вигляд слова оригіналу засобами мови перекладу), введення семантичного неологізму (перекладач вигадує одиницю, яка здатна передати зміст вихідного слова); 3) заміна на функціональний аналог; 4) опис, пояснення, трактування [6]. Проте власні назви у денотативному значенні зазвичай повністю запозичуються з мови оригіналу за мінімальної асиміляції до норм цільової мови.

Проте у художньому творі також можна зустріти і прецедентні імена, семантика яких безпосередньо залежить від контексту твору. Під час перекладу прецедентних імен перекладач зіштовхується з проблемою віднайти влучний еквівалент такому імені, аби зберегти функціональне та семантичне навантаження одиниці та у повній мірі розкрити україномовному читачеві зовнішні чи внутрішні характеристики героя. В. В. Красних підкреслює, що прецедентні імена у художніх творах також функціонують як розгорнута метафора і виступають символом певного феномена чи ситуації, а іноді символом нації або країни. [7]

Актуальним питанням є функція прецедентних імен. Багато спеціалістів намагалися надати вичерпну класифікацію функцій одиниць прецедентного характеру. Ми проаналізували існуючі класифікації прецеденних феноменів та виділили актуальні, на наш погляд, функції: номінативна, оцінююча, людична, моделююча, прагматична, естетична, парольна, евфимічна. Водночас необґрунтованим було б стверджувати, що кожне прецедентне ім'я несе у собі лише одну із зазначених функцій. Скоріше кожне вживання оніму у прецедентному значенні передбачає усю сукупність притаманному йому функціоналу з різним ступенем вираженості, а отже тільки конкретний контекст застосування здатен підказати перекладачеві, з якою метою автор звертається до того чи іншого імені.

Актуалізація прецедентних імен на думку Красних В. В. відбувається через а) характеристику за зовнішністю, б) через прецедентну ситуацію, в) за рисами характеру [9]. Якщо ми розглядаємо прецедентну ситуацію як реальну ситуацію, то до класифікації Красних В. В.

доцільно додати і прецедентний текст.

Щодо перекладу прецедентних імен, то актуальними способами для відтворення цих одиниць є:

1. Підбір еквівалентної одиниці (у випадках з прецедентними іменами доцільним є підбір виключно повного еквіваленту);
2. Підбір функціонального аналога;
3. Експлікація [1; 2; 3].

У ході нашого дослідження ми проаналізували особливості перекладу власних назв у денотативному значенні і з'ясували, що при перекладі перекладачі віддавали перевагу таким способам, як:

1. Транскрипція:

Kalorama Heights – Калорама-Гайтс
Antonio Valdespino – Антоніо Вальдеспіно
Ambra Vidal – Амбра Відаль

2.Транслітерація:

Ludwig van Beethoven – Людвіг ван Бетховен
Talmud - Талмуд
NASA – НАСА

3. Адаптивне транскодування:

Bible - Біблія
God - Бог
Danube – Дунай

4. Калькування:

The Turing Test – Тест Тьюрінга
Sistine Chapel – Сикстинська капела
Pirates of the Caribbean – Пірати Карибського моря

5. Напівкалькування:

SBB Thirteen - Ес-бі-бі тринадцять
Middle East – Близький Схід

Наступним кроком ми дослідили та виокремили особливості перекладу прецедентних імен і способи, які перекладачі залучили для збереження їх функціонального та семантичного навантаження, враховуючи контекст твору. Пропонуємо розглянути наступні цікаві випадки:

"Katherine Solomon wants to pick my brain? It felt like ***Maria Sharapova*** *had called for tennis tips".*

«Кетрін Соломон хоче, щоб я поділилася з нею своїми ідеями? Та це те саме, що ***Марія Шарапова*** *попрохала б мене навчити її грати в теніс!».*

У цьому прикладі ми бачимо, що героїня твору Кетрін Соломон порівнюється з відомою російською тенісисткою Марією Шараповою. Застосовуючи це порівняння, автор прагнув підкреслити статус

Кетрін, оскільки Марія Шарапова, з огляду на контекст, символізує найвищу майстерність та певний ідеал. Аналогічний статус також приписується Кетрін в її особистій сфері. У цьому прикладі перекладач відтворює прецедентне ім'я, спираючись на усталений відповідник. Окрім цього власна назва не потребує додаткових роз'яснень, оскільки Марія Шарапова добре відома у багатьох куточках світу і для українського суспільства таке порівняння може бути навіть більш прозорим, ніж для представників американської культури.

*"Directly in front of the car, the Lincoln Memorial rose with rigid austerity, its orthogonal lines reminiscent of **Athens's** ancient **Parthenon**".*

*«Попереду за ходом автомобіля здіймалася у небо непоказна будівля меморіалу Лінкольна, чиї прямокутні обриси нагадували древній **Парфенон в Афінах**».*

У наступному фрагменті автор порівнює меморіал Лінкольна з Парфеноном. Парфенон відомий таким елементом своєї будови як колони, які оточують побудову з усіх боків. Меморіал Лінкольна так само оточений колонами по всьому периметру і дійсно нагадує Парфенон в Афінах. Парфенон україномовному читачеві здебільшого знайомий як відома споруда давньої Греції, проте уявити собі архітектуру меморіалу Лінкольна читачеві буде важче. Саме тому доцільним могло бути додавання коментаря, який би пояснював спільні риси цих двох споруд.

Наступний приклад привертає увагу тим, що перекладач застосовує заміну загальної назви власною, що носить прецедентний характер у цільовій культурі:

*"The soft, enigmatic voice, combined with his new body, his wealth, and his refusal to speak about his mysterious past, served as **catnip** for the women who met him".*

*«М'який загадковий голос у поєднанні з новим тілом, багатством та небажанням говорити про туманне минуле діяли на жінок, як «**Віскас**» на кішок».*

В англомовній культурі м'ята діє на котів наче наркотик і це є загально відомим фактом. Однак кошача м'ята не є найпершою асоціацією, яка виникає в україномовного читача. В українській культурі «Віскас» є дуже розповсюдженими ласощами для котів і повністю ототожнюється з одиницею оригіналу з огляду на її функцію. Читач розуміє, що ефект, який створює образ героя на жінок, схожий з насолодою, яку кішки отримують від корму «Віскас». Цей варіант відтворення вихідної одиниці є функціонально вірним, проте для перекладу доцільною могла бути лексема «валер'яна», яка добре нам відома як улюблена котяча трава і яка має аналогічну дію з м'ятою.

Висновки. Таким чином, ми визначили, що під час перекладу власних назв у творах Дена Брауна у перекладачів здебільшого не виникало труднощів. Для збереження функціонального навантаження онімів та досягнення адекватного перекладу перекладачам достатньо було залучити транскрипцію, транслітерацію та калькування, оскільки самого контексту твору було достатньо, щоб визначити його функцію. Проте варто зауважити, що деякі прецедентні одиниці не завжди є досить прозорими для розуміння українським читачем і у багатьох випадках потребують додаткового пояснення у тексті або залучення позатекстового коментаря. Перспективою дослідження є залучення ширшої бази матеріалу з метою вивчення співвідношення між засобами відтворення власних назв з огляду на їх функцію у тексті оригіналу.

ЛІТЕРАТУРА

***1**. Алимурадов О. А. Лингвистический смысл как феномен, производный от значения. Вестник Пятигорского государственного лингвистического университета. Пятигорск : Пятигорский государственный лингвистический университет, 2006. №4. С. 5–20. **2**. Алимурадов О. А. Функциональная природа лексического значения. Вестник Пятигорского государственного лингвистического университета. Пятигорск : Пятигорский государственный лингвистический университет, 2004. №4. С. 78–84. **3**. Алимурадов О. А., Чурсин О. В. Семантический анализ лексического корпуса: некоторые уточнения процедуры. Актуальные проблемы филологии и педагогической лингвистики. Владикавказ : Северо-Осетинский государственный университет им. К. Л. Хетагурова, 2011. №13. С. 252–263. **4**. Браун Д. Втрачений символ. Переклад з англ. В. Горбатько. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 512 с. 9. **5**. Браун Д. Джерело. Переклад з англ. Г. Яновської. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2018. 528 с. **6**. Влахов С. И. Непереводимое в переводе. Москва : Высшая школа Санкт-Петербурга, 1986. № 2. 416 с. 7. Дюжева М. Б. Прецедентность как ключевое понятие лингвокультурологии. 2009. URL: http://abv-project.ru/412 (дата обращения 18.06.2020). **8**. Ермолович Д. И. Имена собственные на стыке языков и культур. Москва : Р.Валент, 2001. 200 с. **9**. Красных В. В. «Свой» среди «чужих»: миф или реальность? Москва : Гнозис, 2003. 375 с. **10**. Brown D. Origin. New York : Doubleday, 2017. 480 p. **11**. Brown D. The Lost Symbol. New York : Doubleday, 2009. 603 p.*

УДК 811.111+811.161.2]'25'42:82-7

АНГЛО-УКРАЇНСЬКИЙ ПЕРЕКЛАД ГУМОРУ У ПРОМОВАХ TED

Ішков В.А., Мартинюк А.П. (докт. філол. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

У статті викладено результати дослідження англо-українського перекладу гумору на матеріалі TED-конференцій. Визначено основні перекладацькі трансформації та стратегії відтворення гумору при перекладі. Проаналізовано перекладацькі стратегії з точки зору збереження чи втрачання гумористичного ефекту.

Ключові слова: *гумористичний ефект, конференція TED, нейтральна стратегія, одомашнення, очуження, переклад.*

Ishkov V. A., Martynyuk A. P. English-Ukrainian translation of humor in TED Talks. *The article presents the research results of English-Ukrainian translation of humour based on English TED talks. It reveals the main translation transformations and strategies of reproducing humour. In addition, the study analyses the translation strategies from the point of view of retention or loss of humorous effect.*

Key words: *domestication, foreignization, humorous effect, neutralization, TED conference, translation.*

Специфіка перекладу гумору пов'язана зі структурними розбіжностями англійської та української мов та національним характером гумору, що ускладнює збереження та відтворення гумористичного ефекту при перекладі. У процесі перекладу гумору перекладач стикається із дилемою – орієнтуватися на культурний зміст жарту, тобто переносити реалії мови оригіналу в мову перекладу і вдаватися до стратегії очуження [15], або, навпаки, – до стратегії одомашнення [15], тобто шукати аналогії у мові перекладу, які б полегшили сприйняття іноземних реалій.

Актуальність дослідження зумовлена потребою детального аналізу особливостей перекладу гумору та складністю самого процесу його передачі на рідну мову.

Об'єктом дослідження є гумор в англомовних промовах TED-конференцій та його переклад на українську мову.

Предметом дослідження є перекладацькі трансформації та стратегії, відтворення гумору при перекладі.

Мета нашого дослідження полягає у встановленні перекладацьких трансформацій та стратегій англо-українського перекладу гумору на матеріалі промов TED-конференцій.

Матеріалом дослідження були 100 прикладів гумору, відібраних для аналізу із 300 прикладів, вилучених методом суцільної вибірки із англомовних виступів на TED-конференціях, та їх переклади українською мовою.

Методи дослідження включали в себе: метод суцільної вибірки, використаний для добору прикладів гумору із англомовних виступів на TED-конференціях та текстів перекладу на українську мову; метод порівняння тексту оригіналу та тексту перекладу, застосований для з'ясування використаних перекладацьких трансформацій та стратегій перекладу, та метод кількісного аналізу, необхідний для встановлення кількісних показників використаних перекладацьких трансформацій та стратегій перекладу.

Проблема гумору цікавила вчених різних галузей науки з давніх давен. Вивченням гумору займалися філософи, психологи, біологи, соціологи, медики, лінгвісти та ін. [2–6]. Розглядаючи думки дослідників, було встановлено, що існує багато визначень поняття гумору, в які вкладено різний сенс. Поняття гумору змінювалось з часів античних філософів, коли гумор мав відтінок негативу та агресії, до наших днів, коли гумор вважається інтелектуальною здатністю. Частіше дослідники проводили паралель між гумором, дотепністю, комічністю та сміхом.

Перше визначення гумору надав Платон, який у своїх працях розглядав природу та причину комічного. На його думку, сміх викликається виключно чимось поганим: «порожня людина та, яка вважає смішним не погане, а що-небудь інше; і коли вона намагається що-небудь висміяти, вона вбачає прояв смішного не в дурості і пороках, а в чомусь іншому, а коли вона намагається прагнути до прекрасного, вона знову таки ставить собі за мету не благо, а щось інше» [4]. Детальніше гумор розглядав учень Платона Аристотель, який підкреслив такі дві риси комічного: «Смішне – це якась помилка і безчинство, яке нікому не заподіює шкоди і ні для кого не згубне» [1].

У роботі було розгянуто різні теорії гумору, які є важливими для розуміння механізмів відображення комічного. Найбільш відомими з них є теорія переваги (superiority theory), теорія несумісності (incongruity theory), теорія полегшення (relief theory) та семантична теорія (semantic script-based theory). Прихильниками теорії несумісності були філософи А. Шопенгауер (теорія абсурду) та І. Кант [7]. У подальшому цю теорію розробляли А. Кестлер (бісоціація) [11],

Д. Сальс (двоетапна модель розуміння гумору), Т. Шульц (кульмінація) [13], а також П. Кейт-Шпігель (теорія неконгруентності). Представниками теорії переваги були Платон, Аристотель, а також Т. Гоббс та Ч. Грунер [6]. Т. Гоббс розвинув погляди Платона і Аристотеля про те, що сміх має саме безпосереднє відношення до досягнення переваги над оточуючими. Психолог Ч. Грунер розвивав ідею теорії переваги, де гумор розглядався як ігрова агресія, в якій проявляється торжество переможця над переможеним.

Під час дослідження теоретичних засад гумору, було визначено, що деякі дослідники виокремлюють такі види гумору, як лінгвальний (мовний), лінгвокультурний та ситуативний. Саме на таку класифікацію ми і спиралися в нашій роботі. Наприклад, український дослідник Г. Г. Почепцов поділяє гумор на ситуативний та мовний. На його думку, ситуативний гумор базується на «несумісності між зовнішніми характеристиками об'єкта та його внутрішньою природою» [14]. Ситуативний гумор зав'язаний на конкретній ситуації та усіх елементах, що її оточують. Мовний гумор базується на «двозначному трактуванні значення мовних одиниць, має місце гра смислами і формами мовних знаків» [14]. Мовний гумор тісно пов'язаний з висловлюваннями людей у конкретних ситуаціях, тобто розуміння гумору відбувається через інтерпретацію мовних знаків.

Проаналізувавши матеріал стосовно перекладацьких стратегій, було визначено основні стратегії, які ми виявили в нашому дослідженні: одомашнення, очуження та нейтральна стратегія. Стратегії одомашнення та очуження були запропоновані Лоуренсом Венуті у 1995 році на основі ідей Фрідріха Шлейермахера [15]. Нейтральна стратегія запропонована Г. Ц. Ф. Фонгом, який називав її «нейтральним, немаркованим стилем» [10]. Однак, слід зауважити, що цю стратегію визнають не всі вчені. Нейтральна стратегія спрямована на знищення культурного елементу в тексті перекладу, при цьому не адаптує його під реалії культури мови перекладу, а трансформує реалію в нейтральний описовий текст, та яка характеризується частковою втратою форми оригіналу перекладу. Таким чином, нейтральна стратегія балансує між стратегіями одомашнення та очуження.

Стратегія одомашнення передбачає переклад тексту таким чином, щоб максимально наблизити його до культури мови перекладу. При застосуванні подібної стратегії можливе викривлення інформації або/та часткова її втрата. Також при використанні стратегії одомашнення мова тексту перекладу адаптується під культурні реалії: все, що є «чужим», стає «своїм».

Стратегія очуження, на відміну від стратегії одомашнення, спирається на текст оригіналу, культуру країни мови оригіналу та попри

все на збереження структури тексту. Вибір цієї стратегії визначає специфіку тексту оригіналу. Через орієнтування на текст оригіналу, та незначні зміни у перекладі вихідний текст сприймається реципієнтом як штучний, та відчувається як власне переклад з мови оригіналу, а не авторський текст. Л. Венуті є прибічником саме стратегії очуження [15; 16].

Практична частина нашого дослідження присвячена аналізу прикладів перекладу гумору на матеріалі TED-конференцій. Емпіричний матеріал було проаналізовано за таким алгоритмом: встановлення виду гумору; розкриття стратегії перекладу; визначення прийомів перекладу та перекладацьких трансформацій; з'ясування, збережено чи втрачено гумористичний ефект при перекладі. Проаналізувавши матеріал було встановлено, що кількість прикладів лінгвального гумору складає 17%, лінгвокультурного – 9%, та більшість становить ситуативний гумор – 74%.

За результатами аналізу використаних стратегій перекладу було виявлено, що найчастіше перекладачем застосовувалася стратегія одомашнення, яка становить 45%, потім нейтральна стратегія – 41%, та стратегія очуження – 14%. Наведемо декілька прикладів застосування перекладацьких стратегій. Приклад втілення стратегії одомашнення при перекладі лінгвокультурного гумору: *You couldn't have a worse relationship with reality than I did. From the get-go, I wasn't even attracted to reality. <u>If they'd had Tinder when I met reality, I would have swiped left and the whole thing would have been over</u>* [9]. – *Гірших стосунків з реальністю, ніж були у мене – годі й шукати. Від самого початку мені реальність зовсім не подобалась. <u>Якби я зустріла реальність на побаченні наосліп, одразу б тицьнула їй гарбуза,</u> та й усе на тому* [9].

У цьому прикладі гумористичний ефект збережено за допомогою лексико-граматичної трансформації цілісного перетворення, яка корелює зі стратегією одомашнення. Слово *Tinder* означає «сайт знайомств», а *swipe left* – «змахнути пальцем в ліву сторону, тобто поставити дізлайк» (вираження антипатії), що в перекладі передано висловом «*на побаченні наосліп тицьнути гарбуза*». Фразеологізм «*дати гарбуза*» означає «*відмовити тому, хто сватається*».

Наведемо приклад втілення стратегії очуження: *<u>I was Doc McStuffins before it was a thing</u>* [12]. – *<u>Я була доктором Плюшевою, ще коли її не вигадали</u>* [12]. У цьому прикладі спікер розповідає про роботу мрії дитинства. Цей фрагмент є прикладом лінгвокультурного гумору, який базується на тому, що носію мови оригіналу зрозуміло, про яку доктора Плюшеву йде мова. *Doc McStuffins* – це дитячий телевізійний серіал, головною героїнею якого є шестирічна ді-

вчинка доктор Плюшева, яка мріє стати лікарем та лікує іграшки. Гумористичний ефект при перекладі втрачено, бо реципієнт може не знати, хто така доктор Плюшева. Використано спосіб перекладу – калькування.

Далі розглянемо приклад втілення нейтральної стратегії: *Hello. It is said that you're asked to come and give a TEDx talk twice in your career: once on the way up, and once on the way down. And may I say, "It's great to be back"* [8]. – *Вітаю! Кажуть, виступати на TEDx запрошують двічі за всю кар'єру: коли ти підіймаєшся угору, а потім – коли падаєш вниз. Як же приємно сюди повернутися* [8].

У цьому прикладі гумор має ситуативний характер і полягає в тому, що мовець вдруге виступає на конференції TED і при цьому уважає, що на TED запрошують двічі в житті: коли людина набуває популярності на шляху до успіху і коли пік успіху вже залишився позаду. Гумористичний ефект збережено завдяки гіперболізації. При перекладі використано таку перекладацьку трансформацію як конкретизація – словосполуку *on the way up* перекладено як *підіймаєшся угору*, а *on the way down – падаєш вниз.*

У нашому дослідженні за результатами кількісного аналізу впливу перекладацької стратегії на збереження чи втрату гумористичного ефекту було виявлено, що при застосуванні стратегії одомашнення в значній кількості прикладів гумористичний ефект було збережено (89%), та тільки в 11% прикладів гумористичний ефект втрачено. Стосовно стратегії очуження, навпаки, в значній кількості прикладів, що складає 92,8%, гумористичний ефект було втрачено, та збережено тільки в 7,2% прикладів. Аналізуючи нейтральну стратегію перекладу, можна сказати, що немає значного розриву між прикладами, в яких гумор зберігається, та в яких гумор втрачається, як при використанні стратегій одомашнення та очуження. Встановлено, що у більшості випадків (68,3%) гумор зберігається, а у решті прикладів гумор втрачається (31,7%).

За результатами аналізу кореляцій між прийомами перекладу та перекладацькими трансформаціями, с одного боку, і перекладацькими стратегіями, з іншого боку, було встановлено, що стратегія одомашнення частіше була здійснена за допомогою контекстуальної заміни (35,6%), смислового розвитку (20%) та цілісного перетворення (17,9%). Також було використано такі трансформації як: конкретизація (11,1%), калькування та антонімічний переклад – 4,4% кожна та вибір словникового відповідника, лексичне додавання та заміна – 2,2% кожна. Стосовно стратегії очуження було виявлено, що в значній кількості було використано транскодування (50%), також часто було застосовано калькування (20%), рідше – вибір слов-

никового відповідника (7,1%), вилучення слова (7,1%) та смисловий розвиток (7,1%). Відносно перекладацьких трансформацій, за допомогою яких реалізувалася нейтральна стратегія, більшість склало калькування (34,2%), менше контекстуальна заміна (26,8%). Також було використано такі перекладацькі трансформації, як конкретизація (12,2%), лексичне додавання (9,8%), вибір словникового відповідника (4,9%), генералізація (4,9%), смисловий розвиток; заміна та вилучення слова склали 2,4% кожний.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні особливостей англо-українського перекладу гумору у промовах TED на більшому емпіричному матеріалі.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Аристотель. Риторика : пер. М. Р. Платонова. Москва : Эксмо, 2017. 256 с.* ***2***. *Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества. Москва : Искусство, 1979. 424 с.* ***3***. *Борев Ю. Комическое, или О том, как смех казнит несовершенство мира, очищает и обновляет человека и утверждает радость бытия. Москва : Искусство, 1970. 272 с.* ***4***. *Борев Ю. Б. Смех: истоки и функции / под ред. А. Г. Козинцева и др. Санкт-Петербург : Наука, 2002. 221 с.* ***5***. *Лук А. Н. О чувстве юмора и остроумии. Москва : Искусство, 1968. 191 с.* ***6***. *Мартин Р. Психология юмора : пер. с англ. под ред. Л. В. Куликова. Санкт-Петербург : Питер, 2009. 480 с.* ***7***. *Швачко С. О. Екстеріоризація гумору в художньому та фольклорному дискурсах. Вісник КНЛУ. Серія «Філологія». 2012. Т. 15, № 2. С. 177–186.* ***8***. *Anthony McCarten. On Laughter at TEDxMьnchen (Transcript). URL: https://singjupost.com/anthony-mccarten-on-laughter-at-tedxmunchen-transcript.* ***9***. *Emily Levine. How I made friends with reality. URL: https://www.ted.com/talks/emily_levine_how_i_made_friends_with_reality.* ***10***. *Fong G. C. F, Au. K. K. L. Dubbing and subtitling in a world context. Hong Kong : Chinese University Press, 2009. 291 p.* ***11***. *Koestler A. The act of creation. New York : The Macmillan Company, 1964. 751 p.* ***12***. *Luvvie Ajayi. Get comfortable with being uncomfortable. URL: https://www.ted.com/talks/luvvie_ajayi_get_comfortable_with_being_uncomfortable.* ***13.*** *Martynyuk A. Metaphoric political insults: cognitive analysis. US Chine Foreign Language. 2015. Vol. 13, №1. P. 19–26.* ***14.*** *Pocheptsov G. G. Language and Humour Text. Kiev : Vysca skola Publishes, Head Publishing House, 1982. 325 p.* ***15.*** *Venuti L. Strategies of Translation. Routledge Encyclopedia of Translation Studies. London and New York : Routledge, 1998. P. 240–244.* ***16***. *Venuti L. The Translator's Invisibility. London ; New York : Routledge, 1995. 319 p.*

УДК 811.111'255.4:821.111(73)-312.9Мартин.08

ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТВОРІВ ЖАНРУ ФЕНТЕЗІ В АСПЕКТІ ПЕРЕКЛАДУ (НА ПРИКЛАДІ ЦИКЛУ РОМАНІВ ДЖ. МАРТІНА «ПІСНЯ ЛЬОДУ Й ПОЛУМ'Я»)

Колос С. Р., Кальниченко О. А. (доцент)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

Статтю присвячено дослідженню лінгвостилістичних особливостей творів жанру фентезі на прикладі п'яти романів циклу «Пісня льоду й полум'я» Джорджа Р. Р. Мартіна, для яких характерним є використання квазіреалій, квазітопонімів, промовистих імен та квазіфразеологізмів, та їх передачі в перекладах українською та російською. Встановлено, що найчастіше для передачі в перекладі квазіфразеологізмів та промовистих імен українською та російською мовами перекладачі зверталися до калькування, а при передачі квазіреалій обирали транскодування, за винятком словотвірних неологізмів, де українські перекладачі використовували функціональний аналог та кальку чи напівкальку, а російські – кальку.

Ключові слова: *квазіреалія, квазіфразеологізм, квазітопонім, переклад, промовисте ім'я, фентезі.*

Kolos S. R., Kalnychenko O. A. Linguistic and stylistic features of literary works of the fantasy genre in terms of translation (on the example of a series of novels by G. Martin "A Song of Ice and Fire"). *The article is dedicated to the research of the linguistic and stylistic features that are inherent to the literary works of the fantasy genre and specificities of their translation on the example of a series of novels by G. R. R. Martin "A Song of Ice and Fire" characterized by quasi-realia, quasi-phraseologisms, speaking names, and quasi-toponyms. The translators into Ukrainian and Russian have been found to have employed mostly calquing for quasi-phraseologisms translation and transcoding for quasi-realia rendition, with the exception of neologisms-compounds translated into Ukrainian by functional analogues and half-calques and into Russian by calquing.*

Key words: *fantasy, quasi-phraseologism, quasi-realia, quasi-toponym, speaking name, translation.*

Фентезі – жанр літератури та мистецтва, що примикає до наукової фантастики, але у більш вільній, «казковій» манері, що використо-

вує мотиви дальніх переміщень у просторі та часі, інопланетних світів, штучних організмів, міфологію прадавніх цивілізацій. Сьогодні в усьому світі фентезі є найпопулярнішим жанром літератури, а американський письменник-фантаст Джордж Реймонд Річард Мартін, за циклом книг у жанрі фентезі «Пісня льоду й полум'я» за яким створено найпопулярніший телесеріал «Гра престолів», займає одне з найперших місць серед світових бестселерів. Серед перекладних книг така література нині займає чільне місце. До того ж до її перекладу нерідко долучаються фанати-аматори, які оприлюднюють свої переклади в Інтернеті. Неправильна передача лексичних та стилістичних засобів притаманних цьому жанру та авторові, може призвести до спотвореного розуміння читачем твору не тільки у стилістичному, але і в смисловому аспекті. Саме ці чинники й обумовлюють **актуальність** цього дослідження.

Об'єктом нашого дослідження є лексичні та стилістичні особливості творів жанру фентезі, зокрема: квазіреалії, квазітопоніми та квазіфразеологізми, а також певні тропи, а предметом виступають способи їх відтворення в різних українських і російських перекладах з англійської мови циклу романів Джорджа Р. Р. Мартіна «Пісня льоду й полум'я».

Мета цієї роботи полягає у виявленні особливостей перекладу творів жанру фентезі, зокрема передачі лексичних та стилістичних засобів, що притаманні жанру та авторові фентезійного циклу Джорджу Мартіну.

Матеріалом дослідження послугував цикл романів Дж. Мартіна «The Song of Ice and Fire» (4500 сторінок) і його множинні переклади: на російську мову (Ю. Р. Соколова та Н. І. Віленської) та на українську мову (друкований переклад Наталії Тисовської та фанатський переклад з мережі Інтернет В'ячеслава Бродового).

На основі проведеного дослідження з використанням лексикографічних джерел виділяються наступні особливості фентезі як жанру: 1) неіснуючий світ, якому притаманні властивості, що є неможливими в нашій реальності; 2) магія і фольклорні персонажі як необхідний елемент; 3) авантюрний сюжет (як правило пошуки чого-небудь, подорож, війна та ін.); 4) середньовічний антураж (найчастіше, хоча бувають винятки); 5) приховане протиставлення технологій чарам на користь останніх; 6) на перший план висуваються герої, їх вчинки й переживання, чарівний і казковий елементи відіграють допоміжну, але далеко не другорядну роль; 7) протистояння добра і зла як основа створення сюжету (Фентезі відрізняється від казки, адже зло і добро в фентезі однако сильні, а в казці добро перемагає без втрат); 8) існування потойбічного світу та його проявів;

9) повна свобода дій автора, який може повернути сюжет найнесподіванішим чином, оскільки чарівний світ передбачає, що в ньому можливо все. Ця жанрова особливість є найважливішою. Отже, можемо сказати, що обрані нами твори (цикл романів «A Song of Ice and Fire» Джорджа Р. Р. Мартіна) мають всі властивості та особливості, що приманні жанру фентезі.

Твори жанру фентезі мають певні лексичні особливості, серед них використання неологізмів (квазіреалій), (квазі)фразеологізмів та квазітопонімів, які більш ніде поза межами романів та їх екранізації не застосовуються, а також вживання широкого ряду індивідуально-авторських власних назв, особливо «промовистих» імен та прізвиськ. Також характерним є залученням до романів штучних авторських мов.

У ході дослідження було установлено, що найчастіше у романі вживаються авторські неологізми, а саме абсолютні (цілком нові слова) та словотвірні (ті, що створені способами словоскладання та афіксації), що виступають побутовими квазіреаліями, а також квазіреаліями державного устрою та суспільного життя, що обумовлюється його сюжетом, який описує фантастичний світ та події, що відбуваються у ньому. Крім того, велика кількість персонажів у романі та постійні переміщення у фентезійному просторі зумовлюють широке використання антропонімів (промовистих власних імен та прізвиськ), низки топонімів та урбанонімів (назви міст та замків, що в фентезі Мартіна часто мають підспудний зміст), хрематонімів (назви мечів), теонімів та зоонімів. У результаті перекладацького аналізу було виявлено, що найрозповсюдженішими способами передачі у перекладі неологізмів є транскодування (в основному абсолютних неологізмів), калька та описовий переклад (для словотвірних неологізмів) та переклад з пошуком функціонального аналогу [3, с. 510; 5, с. 142]. До останнього вдавалися тільки перекладачі українською при передачі абсолютних неологізмів. Розглянемо приклади передачі абсолютних неологізмів (переклади – російською та українською відповідно): *arakh* – «аракх» та «арах»; *warg* – варг та варг; *grumkins* – «грамкины» та «мамуни» (пошук функціонального аналогу у мові перекладу, «grumkin» у романі – істота, якою лякають дітей, але не зрозуміло, чи існує вона; «мамун» – злий дух у слов'янській міфології); *valonqar* – «мерзкий карлик» (описовий переклад, так як мова йдеться про певну людину, яка э карликом) та «валонкар». Останній приклад є не тільки авторським неологізмом, а й словом авторської мови – тобто мови, яку автор вигадав для своїх героїв – валірійської (Valyrian). Також у романі присутня ще одна вигадана мова – дотракійська (Dothraki). Перекладачі передають їх

мовою перекладу завдяки прийомам транскрипції та транслітерації. Наведемо приклади передачі словотвірних неологізмів: *greyscale* – «серая хворь» (описовий переклад, мова у романі про хворобу), «сіра лускачка» та «сіро луска»; g*odswood* – «богороща», «боже гай» та «богопраліс» (в усіх випадках переклад калькою); *direwolf* – «лютоволк», «лютововк» та «деривовк».

У творах жанру фентезі використовуються авторські фразеологізми, тобто квазіфразеологізми, які існують тільки в романі та його екранізації, і використовуються лише персонажами цього твору [2, с. 35]. Коміссаров В. Н. виділяє чотири способи передачі фразеологізмів: знаходження фразеологічних еквівалентів, метод фразеологічного аналога, дослівний переклад (калька) та описовий переклад [4, с. 383]. Розглянемо приклади: «*Words are wind*» – «Слова – это ветер», «Слова – то вітер», «Словеса – це суховій» (в усіх випадках переклад калькою, останній зі збереженням архаїчного характеру); «*Dark wings, dark words*» – «Черные крылья, черные вести», «Чорні слова на чорних крилах», «На чорних крилах – чорнії слова». Оскільки квазіфразеологізми мають бути прозорими за своїм переносним значенням, то основним способом їх передачі (за одним винятком) було калькування.

Власні назви є одним з найвиразніших стилістичних засобів, що передають обсяг невираженої інформації. Промовисті імена та прізвища дуже часто використовуються авторами творів жанру фентезі для донесення додаткових рис персонажів. Більш того, власні назви почасти приховують у собі якусь важливу інформацію. Щоб передати власні назви перекладачем застосовуються такі засоби та прийоми перекладу: транслітерація, транскрипція (обидва з врахуванням милозвучності), описовий переклад, перетворювальний переклад (заміна іншою власною назвою, що підходила б семантично – семантичний неологізм), уточнювальний переклад, калька та напівкалька [1, с.23]. Розглянемо приклади передачі у перекладі промовистих імен: *Highgarden* – Хайгарден (транскрипція з елементом транслітерації, передача німого *r*), Небосад (описова передача), Вирій (перетворювальний); *Winterfell*– Винтерфелл (транслітерація), Вічнозим (перетворювальний), Зимосіч (перетворювальний). Ми помітили, що перекладачі, намагаючись полегшити адаптацію імені, застосовують певну морфограматичну модифікацію – додавання родових закінчень. Передаючи імена жіночого роду, вони використовують транслітерацію з додаванням закінчення жіночого роду «-а». Наприклад: *Brienne* – Бріенн**а**, Бріенн**а**, Бріенн**а;** *Cersei* – Серсе**я**, Серсі (транскрипція без додавання родового закінчення), Серсе**я**. Клички істот описуваного світу передані в основ-

ному калькою та транслітерацією. Наприклад, для передачі кличок лютововків були застосовані прийоми кальки, описового перекладу, транскрипції та транслітерації: *Summer* (Лето, Літо), *Shaggydog* (Лохматик, Кошлай, Кудлай), *Grey Wind* (Серый Ветер, Сіровій, Сірий Вітер).

Використання художніх засобів виразності є також характерною стилістичною особливістю літератури жанру фентезі. Нами зокрема виявлені такі стилістичні засоби як епітет, порівняння, метафора, гіпербола, літота, оксюморон, метонімія. Особливістю є широке застосування гри слів – каламбуру. В основному перекладачі для передачі стилістичних засобів виразності використовували кальку, описовий та наближений переклади. Розглянемо приклади: «*The **young** knight turned back to his **grizzled** man-at-arms*» – «Юний лицар знов обернувся до сивих вояків» – «Молодий лицар повернувся до сивого вояка» – «Молодой рыцарь повернулся к седому оруженосцу» (епітети-антоніми - *young – grizzled);* «*Still, even a **crippled lion** may inspire fear*» – «Та навіть скалічений лев здатен нагнати страху» – «Согласна, что без руки махать мечом трудновато, но даже увечный лев способен внушать страх» (виділене словосполучення є перифразом, так як вказує на чоловіка, у якого немає руки, а символом його дому є лев); «*"It be **amercy to kill** them", – Hullen said*» – «Убити їх — це вияв милосердя,— зауважив Галлен» – «Їх убити – тільки пожаліти, – додав Гулен» – «"Милосердие велит убить их", – добавил Халлен» (явний приклад каламбуру, створеного за допомогою оксюморона – поєднання «*mercy*» і «*kill*» є семантично несумісним).

Висновки. Розглянувши всі ці проблеми та приклади, можна зробити висновок про те, що збереження семантики та стилістики тексту є найважливішим критерієм в аспекті перекладу художнього твору, особливо жанру фентезі. Перекладачам вдалося цього досягти, використовуючи при перекладі неологізмів (квазіреалій) транскодування, кальку та переклад з пошуком функціонального аналогу; квазіфразеологізмів за допомогою калькування та описового перекладу; при передачі власних назв використовували здебільшого кальку та транскодування.

Перспективою подальших досліджень може бути дослідження особливостей перекладу лексичних та стилістичних одиниць у творах інших авторів жанру фентезі.

ЛІТЕРАТУРА

***1**. Ермолович Д. И. Имена собственные на стыке языков и культур. Москва: Р. Валент, 2001. 200 с. **2**. Зорівчак Р. П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія. Львів : Вища школа, 1983. 175 с. **3**. Кальниченко О.А., Подміногін В. О.*

Трактат Фрідріха Шлейєрмахера «Про різні методи перекладу» («Uber dieverschiedenenmethodendesubersetzens») та його значення для сучасного перекладознавства. Вчені записки ХГІ«НУА». Т.8. Харків : Око, 2002. С. 503-523. ***4****. Комиссаров В.Н. Лингвистика перевода. Москва: Книжный дом "Либроком", 2009. С. 382–386.* ***5****. Ребрій О. В. Сучасні концепції творчості у перекладі: [монографія] . Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 347 с.*

УДК: 811.111'255.4:82-7:791.221.27

ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНОМОВНОГО ВІДТВОРЕННЯ ГУМОРУ (НА МАТЕРІАЛІ ТЕЛЕСЕРІАЛУ "FRIENDS" / «ДРУЗІ»)

Комов А. О., Вороніна К. В. (канд. філол. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

Робота присвячена вивченню особливостей відтворення англомовного гумору в комедійних серіалах в українському перекладі (на матеріалі телесеріалу "Friends" / «Друзі»). Розглянуті особливості перекладацької роботи з англомовними комедійними фільмами, виділені лінгвостилістичні прийоми створення гумористичного ефекту на екрані. У ході дослідження виявлені найбільш частотні перекладацькі трансформації, які використовуються для відтворення англомовного гумору в україномовному перекладі.

Ключові слова: *вербальні / невербальні способи створення гумору, відтворення гумору, гра слів, гумор, кінопереклад, комедійний фільм, перекладацькі трансформації.*

Komov A. O., Voronina K. V. Specifics of rendering English comic means in the Ukrainian translation of sitcom "Friends". *The paper is dedicated to specifics of rendering English humor in sitcoms in the Ukrainian translation (on the material of sitcom "Friends"). The particularities of translator's work with English sitcoms and specifics of lingual and stylistics means of humor in films have been analyzed. The research pointed that the humorous effect of the original cannot always be reproduced in translation, especially when humor is based on the concepts that are absent in the linguistic view of the world of Ukrainian speakers. In such situations translator uses different types of transformations in translation.*

Key words: *comic film, film text translation, humor, humor reproduction, linguistic / nonlinguistic means of creating a humorous effect, translation transformation, word play.*

Стрімкий розвиток європейського та американського кінематографу, починаючи із середини XX століття сприяв поширенню англомовних фільмів. Значною популярністю серед глядачів користуються фільми комедійного жанру. Особливістю художніх комедійних фільмів є гумор, що часто виражається за допомогою гри слів, яку необхідно передати в перекладі, щоб не втратити змістову та емоційну насиченість фільму. Відтворення гумористичної складової при перекладі фільмів комедійного жанру – досить складне питання, адже на сьогоднішній день перекладачами не винайдено конкретних способів і принципів відтворення гумору в перекладі, що й обумовило **актуальність** дослідження.

Метою роботи є систематизація засобів відтворення гумору в україномовному перекладі серіалу «Друзі» (“Friends”) та визначення способів перекладу, які допомагають зберегти емоційне забарвлення.

Об’єктом дослідження стали мовні засоби створення гумористичного ефекту в серіалі “Friends” та їх україномовні відповідники. **Предмет** дослідження – способи відтворення гумору в перекладі серіалу «Друзі» українською мовою та трансформації, використані при перекладі жартів, побудованих на грі слів.

Матеріалом для дослідження стали серії “Friends” з першого по десятий сезон та україномовний переклад серіалу, виконаний телекомпанією 1+1. За жанром серіал “Friends” – ситуативна комедія, гумористичний настрій якої втілюється в діалогах героїв. У фільмі активно використовується специфічна лексика та такий мовний прийом, як гра слів, які створюють загальний експресивний настрій та емоційність фільму. **Методом** суцільної вибірки нами були виділені для аналізу 300 фрагментів діалогів з елементами гумору в оригіналі серіалу та їх україномовний переклад.

Сюжет серіалу будується на основі гумору, який допомагає помітити певні недоліки, розкрити суспільні цінності і позитивні чи негативні риси характеру. Дослідники наголошують, що гумор не ставить метою знищення явища, а служить «своєрідними ліками проти не дуже серйозних помилок і недоліків, що не викликають великої загрози» [4, с. 171–172].

Виражається гумор у мовленні, як правило, за допомогою інтонації, фонетичних засобів, використання особливої лексики та синтаксису, різних художніх засобів, які ґрунтуються на протиставленні

справжньої суті зображеного явища і того, як його іноді намагаються подати в суспільстві. У межах комедійних фільмів гумор виражається у ситуації зображення і безпосередньо в кінотексті, який «має вербальну та невербальну складові» [1, с. 106]. Т. Г. Лукьянова визначає кінотекст як «зв'язне, цільне і завершене повідомлення, що виражається за допомогою вербальних (лінгвістичних) й невербальних (іконічних та/або індексальних) знаків» [3, с. 184]. Основним вербальним компонентом кінотексту є кінодіалог.

Гумористичний ефект у фільмі часто створюється за рахунок гри слів. Під грою слів розуміють «усі мовні явища, коли персонаж «грає» з формою мовлення, коли вільне ставлення до мовлення отримує естетичне завдання. Це може бути і простий жарт, і гостре слово, і каламбур, і різні види тропів (порівняння, метафори, перифрази тощо)» [2, с. 172]. Гра слів – особливий засіб створення гумористичного ефекту, продуманий сценаристами, тому у перекладі важливо відтворити цей ефект. Втрата гри слів у перекладі може призвести до зміни загального смислу фільму і створити хибне уявлення про фільм чи серіал.

Переклад гумористичної гри слів у фільмі відрізняється від перекладу гри слів у художній літературі. Враховується чіткий часовий відрізок кадру та відповідність артикуляції актору перекладеній фразі.

Для передачі гумору, вираженого грою слів, у перекладі кінотексту використовуються здебільшого такі перекладацькі способи: дослівний переклад (синтаксичне уподібнення), компенсація (часто застосовується на місці не відтвореного прийому оригіналу і компенсує втрату лише частково), калькування, опущення та додавання. При перекладі часто має місце зміна порядку слів, що обумовлюється відмінностями в граматичних і синтаксичних нормах мови оригіналу та мови перекладу. Крім того, при перекладі використовується ряд лексичних замін, яких потребує контекст, – конкретизація, генералізація, антонімічний переклад, смисловий розвиток.

При перекладі гри слів в кінотексті немає чітких норм і правил. Кожен окремий випадок вимагає від перекладача глибокого аналізу контексту та невербальної складової для адекватного добору україномовного відповідника.

Не існує гри слів, яку неможливо передати. Однак, для того, щоб вдало передати гру слів, потрібно на високому рівні володіти мовою оригіналу і мовою перекладу. Проблема, у першу чергу виникає зі сприйняттям і розумінням гумору оригіналу.

Дослідження показало, що переважна більшість прикладів, взятих нами для аналізу способів передачі гумору з англійської мови на українську, перекладена за допомогою калькування або дослівного

перекладу. У такому випадку перекладач по суті здійснює послівний переклад тексту. Наприклад:

Cathy: You have really ***great hair****!*

Chandler: Oh, thanks. I ***grow it myself****.*

Кеті: У тебе шикарне волосся!

Чендлер: Дякую. ***Я сам його вирощую****.*

Часто гра слів будується на основі протиставлення явищ чи подій:

Chandler: Yeah, I think for us, kissing is an opening act, you know, like the stand-up comedian you ***have to sit through*** *before Pink Floyd comes out. Ross: Yeah, yeah.* ***And it's not like that we don't like the comedian****. It's just that that's not why we bought the ticket.*

Чендлер: А для нас поцілунок – скоріше вступ, як естрадний комік, якого потрібно ***витерпіти*** *перед концертом Пінк Флойд.*

Росс: Точно. ***Не те, щоб ми не любили коміків****. Просто, не заради них ми купували квитки.*

Гумор у даному прикладі створюється на основі протиставлення – мета, заради чого купують квитки – не коміки. Калькування у перекладі допомагає відтворити конотативне значення оригіналу.

Гра слів у наступному прикладі будується на звуконаслідуванні:

Joey: All right, Rach. The big question is, «does he like you?» All right? Because if he doesn't like you, this is all ***a moo point****.*

Rachel: Huh. ***A moo point****?*

Joey: Yeah, it's like a ***cow's opinion****. It just doesn't matter. It's* ***moo****.*

Джої: Рей, але головне запитання – чи ти йому подобаєшся? Бо якщо ти йому не подобаєшся, то все це тільки ***мукання****.*

Рейчел: ***Мукання****?*

Джої: Так, це як думка корови. Вона не має значення. ***Це мукання****.*

Жарт будується навколо звуку, характерного для корови. *A moo point* – це щось несуттєве, що не потребує уваги, як думка корови. В україномовному перекладі використано спосіб передачі звуконаслідування. Гра слів збережена.

Цікавим з позиції гри слів є наступний приклад, коли Чендлер боявся собаку через свій страх перед цими тваринами. Гра слів будується навколо слова ***hero***, який боявся (*scare*), що собака нападе (*attack*):

Chandler: Monica's all upset, because I sent Clunkers away.

Joey: So? Bring the dog back, ***you're a hero****.*

Chandler: Yeah, ***I can be a hero****, I could do that. I could, I could do.... W-w-what if... what if it* ***attacks*** *me?*

Joey: Chandler, it's like a big gerbil.

Chandler: And that ***doesn't scare you****?*

Чендлер: Моніка плаче, бо я вигнав Бровка.

Джої: То погодься на Бровка, героєм будеш.

Чендлер: Так, я буду героєм. Це я можу. Це я можу. А що, як він мене покусає?

Джої: Чендлер, він наче великий ховрак.

Чендлер: І це тебе не лякає?

В україномовному перекладі гумористичний настрій передається за допомогою заміни імені собаки *Clunkers* на українське Бровко. Також використано спосіб конкретизації при перекладі лексеми *gerbil* (словник подає переклад – піщанка) на зрозуміле носіям української мови ховрак. Гру слів у перекладі вдалося зберегти.

Гумористичний ефект оригіналу не завжди вдається відтворити у перекладі, особливо коли в основі гумору лежать поняття, відсутні у мовній картині світу носіїв української мови. Причиною також може бути відмінність у фонетичному та граматичному складі мов. Наприклад:

Chandler: I can handle this. "Handle" is my middle name. Actually, "handle" is the middle of my first name.

В українській версії фільму цей жарт замінили:

Чендлер: А я витримаю. Витримка – це моє друге ім'я. Хоча витримка – це скоріше про коньяк.

В українському варіанті довелося використати додавання. Чендлер говорить, що *handle* – це його друге ім'я, або ж, якщо дослівно, середнє (в Америці кожен має друге ім'я, що розташоване між особистим – першим – ім'ям і прізвищем). А потім додає, що *handle* – це середина його першого імені – ***Chandler***. На цьому побудована гра слів. Українською *handle* перекладається як *впоратись, вирішити, витримати*. Це дає пояснення, чому перекладач прив'язав значення витримати, витримка до коньяку. Хоча гра слів у перекладі втрачається.

У наступному епізоді друзі у кафе обговорюють, що б вони зробили, якби були всемогутніми. Гра слів у даному прикладі будується навколо слова *omnipotent* (всемогутній), що схоже за звучанням із фразою *I'm an impotent* (Я імпотент):

Monica: What would you do if ***you're omnipotent****?*

Joey: Probably kill myself.

Monica: Excuse me?

Joey: Hey, if Little Joey's dead, then I got no reason to live, you know?

Ross: Joey, ***uh, omnipotent****.*

Joey: ***You are****?*

Ross: ***I'm****.*

Моніка: Джої, що б ти захотів, якби мав три бажання?

Джої: Мабуть, повісився б.

Моніка: Не зрозуміла.

Джої: Якщо я бажатиму тільки трьох, то навіщо мені жити?

Росс: Джої, чарівні бажання.

Джої: А, казка.

Джої у питанні замість слова «всемогутній» чує фразу «Що б ти зробив, якби був імпотентом». В українському перекладі репліку Росса *"I'm" опущено. Незважаючи на те, що в перекладі використані такі способи, як заміна частин мови (прикметник omnipotent замінено словосполученням чарівні бажання*) та опущення, *гру слів відтворити не вдалося.*

Висновки. При перекладі телесеріалу "Friends" українською мовою для відтворення гумору використовуються такі способи перекладу, як дослівний переклад, компенсація, додавання, опущення та конкретизація. У більшості випадків в українському перекладі комічний ефект та гру слів вдається зберегти. Різні способи перекладу використовуються з неоднаковою частотою. Найбільш часто перекладачі вдаються до дослівного перекладу або калькування та калькування із контекстуальною заміною, яка передбачає переосмислення висловлювання оригіналу. При передачі гри слів дослівно існує висока вірогідність того, що оригінальний задум буде втрачено частково чи повністю. Використання таких способів, як компенсація, додавання чи опущення інформації дозволяє в окремих випадках зберегти гру слів і передати гумористичне забарвлення.

На основі результатів дослідження можна зробити висновок, що універсальних способів відтворення гумору, що будується на грі слів, немає. Кожен жарт, побудований на грі слів, унікальний. Перекладачеві доводиться докласти максимум зусиль, щоб досконало вивчити контекст, ситуацію, лінгвокультурні особливості мови оригіналу та мови перекладу, тон жарту, учасників комунікації, аудиторію, для якої створюється гра слів при перекладі.

Перспективи подальших досліджень полягають у більш детальному вивченні засобів відтворення гумористичного ефекту української на матеріалі інших комедійних англомовних кінофільмів.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Ворошилова М. Б. Креолизованный текст: кинотекст. Политическая лингвистика. Екатеринбург, 2007. Вып. (2) 22. С. 106-110.* ***2***. *Земская Е. А., Китайгородская М. В., Розанова Н. Н. Языковая игра. Русская разговорная речь. Фонетика. Морфология. Лексика. Жест. Москва : Флинта,* 1983. *С. 172-214.* ***3***. *Лукьянова Т. Г. Теоретичні аспекти кіноперекладу з англійської на українську мову. Вісник ХНУ.*

2011. №973. С. 183-187. ***4****. Мінчин Б. М. Деякі питання теорії комічного. Київ : Вид-во АН УРСР, 1959. 239 с.*

УДК 811.111+811.161.2]'25'373:82-5

АНГЛО-УКРАЇНСЬКИЙ ПЕРЕКЛАД СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ЛЕКСИКИ У ПРОМОВАХ TED

Лень В. П., Мартинюк А. П. (докт. філол. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

Статтю присвячено дослідженню особливостей англо-українського перекладу суспільно-політичної лексики у промовах TED. У дослідженні було виявлено трансформації, застосовані в англо-українському перекладі суспільно-політичної лексики у промовах конференцій TED а також їх кореляції зі стратегіями перекладу.

Ключові слова: *перекладацька трансформація, суспільно-політична лексика, стратегія перекладу.*

Len V. P., Martynyuk A. P. English-Ukrainian translation of socio-political vocabulary in TED speeches. *The article unvestigates the specificity of the English-Ukrainian translation of socio-political vocabulary in TED speeches. The study reveals transformations applied to translate socio-political vocabulary of the TED talks from English into Ukrainian, and their correlations with translation strategies.*

Key words: *socio-political vocabulary, translation strategy, translation transformation.*

Суспільно-політична лексика швидко входить в повсякденне спілкування та повсякденну мову і стає невід'ємною частиною активного словника сучасної української мови завдяки зростаючій політичній активності сучасного суспільства.

Актуальність теми дослідження пояснюється, з одного боку, значущістю суспільно-політичних текстів, які є засобом впливу на формування системи цінностей індивіда, а з іншого боку, появою нових феноменів у житті англомовних соціумів і, відповідно, нових слів і словосполучень на їх позначення, які вимагають адекватного перекладу.

Об'єктом дослідження є суспільно-політична лексика з промов на конференціях TED та її українські відповідники.

Предметом дослідження є перекладацькі трансформації та стратегії англо-українського перекладу цих одиниць.

Метою дослідження є виявлення способів англо-українського перекладу суспільно-політичної лексики у промовах конференцій TED та їх кореляцій із стратегіями перекладу.

Матеріалом дослідження є 232 слова і словосполучення, вилучених із текстів промов суспільно-політичної тематики на конференціях TED та їх переклади українською мовою.

Завдання дослідження включають: 1) надати визначення поняття «суспільно-політична лексика»; 2) визначити підходи до вивчення суспільно-політичної лексики в лінгвістиці та перекладознавстві; 3) встановити способи та прийоми перекладу; 4) з'ясувати кількісні співвідношення між способами перекладу та перекладацькими стратегіями.

У лінгвістичній науці немає однозначного визначення суспільно-політичної лексики (СПЛ). Зокрема, В. М. Лейчик відносить до СПЛ суто наукові терміни (терміни громадських і політичних наук), професіоналізми і загальнолітературні слова і вирази, номенклатурні одиниці, власні імена, емотивно забарвлені лексичні одиниці [3, с. 92]. У зарубіжній лінгвістиці поширений термін «суспільно-політичний словник», який визначають як «сукупність лексичних одиниць, що позначають економічні, соціальні та політичні відносини між суспільними класами» [1, с. 88].

Щодо терміну «стратегія перекладу», він також не отримав однозначного визначення в науці про переклад. У роботах О. В. Ребрія зазначається, що поняття стратегії визначається згідно з вимогами тієї чи іншої галузі, в якій воно використовується. Цілком зрозуміло, що визначення самих перекладацьких стратегій вказує на відношення між перекладознавством та відповідними дисциплінами. Стратегії одомашнення та очуження існують як окремі сутності лише в теорії перекладу. На практиці перекладач намагаючись використати одну із них, як правило, інстинктивно шукає саме «золотої середини», схиляючись у момент перекладу то до однієї стратегії, то до другої. Обираючи стратегію одомашнення, перекладач прагне максимально адекватної передачі смислу, тоді як стратегія очуження дозволяє максимально передати особливості форми [4, с. 12].

До складу емпіричної бази нашого дослідження входять 232 англомовних приклади суспільно-політичної лексики з промов TED-конференцій до яких входять:

- однослівні (прості та складені) іменники та дієслова;
- словосполучення, класифіковані за частиною мови основного компоненту на іменникові та дієслівні.

Перекладацькі трансформації, застосовувані під час перекладу цих мовних та мовленнєвих одиниць, розмежовуємо із перекладацькими прийомами.

Під перекладацькими трансформаціями ми розуміємо міжмовні перетворення, що здійснюються перекладачем для подолання невідповідності, виявленої в тексті оригіналу по відношенню до тексту перекладу [2, с. 300]. Перекладацькі трансформації поділяємо на: 1) формальні (транскодування) і 2) змістові: а) лексичні (калькування, конкретизація, генералізація, модуляція, контекстуальна заміна), б) граматичні, в) лексико-граматичні (цілісне перетворення, експлікація).

Прийоми перекладу тлумачимо як структурні маніпуляції із компонентами перекладних слів і словосполучень: додавання, вилучення, перестановка.

У ході дослідження було проаналізовано переклад 171 однослівного (простого/складеного) іменника та іменникового словосполучення, а також 61 дієслівного словосполучення із 232 англомовних прикладів суспільно-політичної лексики з промов TED-конференцій. Ми виявили, що найчастіше при перекладі іменників або іменникових словосполучень був використаний такий прийом як калькування, другим по вживаності є перестановка.

Калькування: *Tonight, here, I want to present to you an economic case for* ***an authentic democracy*** [6]. *Сьогодні я хочу показати вам економічний процес при* ***справжній демократії*** [6].

Перекладач вдається до такої перекладацької трансформації як калькування, тому що компоненти словосполучення *an authentic democracy* перекладені першими за порядком відповідниками у англо-українському словнику [5], що для українського читача є цілком прийнятим. Тож обравши прийом калькування, перекладач здійснює дослівний або буквальний переклад.

Перестановка: *The United Nations even has an agency which could broker these compacts; it's called* ***the Peace Building Commission*** [10]. *ООН навіть має агенцію, яка б могла виступити посередником у цій справі; це* ***Комітет з підтримання миру*** [10].

У наведеному прикладі перекладач вдався до перестановки, так як *Peace Building Commission* за правилами послідовності компонентів речення в українській мові перекладається саме як *комітет з підтримання миру*.

Транслітерація: *You realize that homelessness, gun violence,* ***gentrification****, terrible traffic, mistrust of newcomers, fake news — these things aren't someone else's problem, they are the aggregation of your own habits and omissions* [7]. *Ви розумієте, що бездомність, збройне насильство,*

джентрифікація, *жахливі корки, недовіра до переселенців, фальшиві новини – це не чиїсь проблеми, це сукупність ваших власних звичок і упущень* [7].

Вдаючись до адаптивної транслітерації, перекладач застосовує стратегію очуження. Перекладач не адаптував слово для україномовної аудиторії. Слово є невідомим. Переклад вважаємо невдалим.

Експлікація: *And I'm not talking about the necessary reforms of the United Nations or* ***the G20*** [8]. *Я не говорю про необхідні реформи Організації Об'єднаних Націй чи* ***Великої Двадцятки*** [8].

У наведеному прикладі перекладач вдається до лексико-граматичної трансформації експлікації для передачі значення складеного прикметника *G20*, де *G* відсилає до двадцятки держав-світових лідерів, *Великої Двадцятки*. Експлікація корелює із стратегією одомашнення.

Серед дієслівних словосполучень було виявлено, що дослівний переклад зустрічався найчастіше, а другою по вживаності є контекстуальна заміна.

Дослівний переклад: *The emphasis on clean government would have gradually* ***squeezed out the political crooks****, because there wouldn't be any money in taking part in the politics* [6]. *Спроби створити прозорий уряд поступово* ***витіснять із влади політичних шахраїв****, бо участь в політиці не приноситиме ніяких прибутків* [6].

У наведеному прикладі перекладач переклав дієслівне словосполучення *squeezed out the political crooks на* українську як *витіснять із влади політичних шахраїв*, тому що при перекладі в мові оригіналу і в мові перекладу є паралельні синтаксичні структури. Для української аудиторії переклад зрозумілий.

Контекстуальна заміна: *The House of Representatives didn't want Washington* ***to get drunk on power*** [7]. *Палата представників не хотіла, щоб Вашингтон* ***отримав аж занадто багато влади*** [7].

У наведеному прикладі перекладач вдається до такої трансформації як контекстуальна заміна, та перекладає дієслово-ідіому *to get drunk* на українську як *отримав аж занадто багато* нейтрально. Взагалі-то ідіома *to get drunk* за словником [5] означає *напитися*. Виходячи з контексту, перекладач вживає нейтральну одиницю, замінюючи *to get drunk* (*напитися*) на *отримати аж занадто багато*, щоб максимально приблизити переклад до сприймання українською аудиторією.

Конкретизація: *We celebrated as if we had* won on election night*, because that's how we felt* [11]. *Ми святкували так, ніби ми* виграли вибори*, тому що ми почувались саме так* [11].

У наведеному прикладі перекладач вдається до лексичної трансформації конкретизації та перекладає словосполучення *to win on election night* на українську мову як *виграти вибори*. Таким чином, він конкретизує термін *election night* одним словом *вибори*.

Додавання: *We must revive politics as the power to imagine, reimagine, and redesign for a better world* [9]. *Ми повинні* ***відродити роль політики****, як сили уявляти і знову уявляти, та перекроювати світ на кращий лад* [9].

У прикладі, що наведений вище, перекладач вдався до прийому додавання та переклав англійське словосполучення *revive politics* на українську як *відродити роль політики*. Перекладач додав в українській мові іменник *роль* для того щоб носії української мови легше сприйняли текст перекладу.

Решта способів перекладу суспільно-політичної лексики складає незначну кількість.

Проведене дослідження дозволяє дійти **висновку**, що у тих випадках, коли у перекладача виникають труднощі із перекладом того чи іншого вислову, перед ним постає вибір стратегії перекладу – одомашнення або очуження. У ході нашого аналізу перекладу суспільно-політичної лексики, ми помітили, що визначені способи можуть по-різному співвідноситися із стратегіями очуження та одомашнення. Було встановлено, що транскрибування загалом відповідає стратегії очуження, а експлікація – стратегії одомашнення. Разом із тим, калькування ми можемо віднести до обох стратегій, все залежить від того, який відповідник буде використаний у певній ситуації.

Перспективою дослідження є вирішення окремих проблем перекладу суспільно-політичної лексики шляхом встановлення способів та стратегій їх перекладу.

ЛІТЕРАТУРА

1*. Виноградов В. В. Избранные труды. Лексикология и лексикография. Москва : Наука, 1977. 312 с.* ***2****. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова книга, 2004. 576 с.* ***3****. Лейчик В. М. О языковом субстрате термина. Вопросы языкознания. 1986. № 5. С. 87–97.* ***4****. Ребрій О. В. Вступ до перекладознавства : конспект лекцій для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» факультету іноземних мов. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. 116 с.* ***5****. Словник ABBY Lingvo Live. URL: https://www.lingvolive.com.* ***6****. An independent diplomat. URL: https://Www.Ted.Com/Talks/Carne_Ross_An_Independent_Diplomat.* ***7****. Can democracy exist without trust. URL: Https://Www.Ted.Com/Talks/Ivan_Krastev_Can_Democracy_Exist_Without_Trust.* ***8****. Capitalism will eat*

democracy unless we speak up. URL: Https://Www.Ted.Com/Talks/Yanis_Varoufakis_Capitalism_Will_Eat_Democracy_Unless_We_Speak_Up. 9. How the US should use its Superpower Status. URL: https://www.ted.com/talks/ian_bremmer_how_the_us_should_use_its_superpower_status. 10. How to revive your belief in Democracy. URL: https:// www.ted.com/talks/eric_liu_how_to_revive_your_belief_in_democracy. 11. Imagine a European Democracy without borders. URL: Https://Www.Ted.Com/Talks/George_Papandreou_ Imagine_A_European_Democracy_Without_Borders.

УДК 811.111'255.4'373:821.111(540)-31Рой.08

ЗАСОБИ ВІДТВОРЕННЯ ЕКЗОТИЗМІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ТА ЯВИЩ ІСЛАМСЬКОЇ КУЛЬТУРИ В СУЧАСНІЙ АНГЛОМОВНІЙ ЛІТЕРАТУРІ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРУ А. РОЙ «МІНІСТЕРСТВО ГРАНИЧНОГО ЩАСТЯ»)

Лихольот А. Р., Кабірі М. Х. (канд. філол. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

Стаття презентує детальний розгляд основних теоретичних робіт, пов'язаних із виникненням та розвитком теорії постколоніальної літератури. Висвітлюється проблематика перекладу екзотизмів – лексичних одиниць, які номінують предмети та явища, що несуть в собі лексико-культурну інформацію, в творах постколоніальної літератури та розглядаються вектори взаємодії англомовних, україномовних та російськомовних творів постколоніальної літератури. У зв'язку з аналізом екзотизмів в романі Арундаті Рой «Міністерство граничного щастя», простежуються основні групи та підгрупи етнічно-маркованих лексичних одиниць і виділяються основні способи передачі цих одиниць в текстах перекладу.

Ключові слова: *діюча особа, екзотизм, культура, міграція, одомашнення, оточення, очуження, постколоніальна література, транслітерація.*

Liholet A. R., Kabiri M. H. Means of rendering exoticisms to denote objects and phenomena of Islamic culture in modern English-language literature (based on A. Roy's novel "the Ministry of Utmost Happiness"). *The article presents a detailed study of the main theoretical works related to*

the origin and development of the theory of postcolonial literature. The article highlights the problems associated with the translation of exoticisms – lexical units that designate objects and phenomena that carry lexical and cultural information in the works of postcolonial literature and considers vectors of interaction between English-language, Ukrainian-language and Russian-language works of postcolonial literature. In connection with the analysis of exoticisms in the novel by Arundati Roy "The Ministry of Utmost Happiness", the main groups and subgroups of ethnically marked lexical units are traced and the main ways of transferring these units in the translation texts are highlighted.

Key words: *actor, culture, domestication, environment, exoticism, foreignization, migration, postcolonial literature, transliteration.*

Розглядаючи твори постколоніальної літератури, читач стикається з найважливішими та найскладнішими проблемами сучасності: література звертається до наслідків деколонізації країни, особливо до питань, що стосуються політичної та культурної незалежності раніше підпорядкованих людей, етнічної культури мігрантів та таких тем, як расизм та колоніалізм. Одна унікальна та найпоширеніша характеристика постколоніальної літератури – використання діалектних, етнічно-культурних форм національної мови.

Тому постала нагальна потреба в перекладі лексичних одиниць, а саме досліджуваних нами екзотизмів, які не можуть асимілюватись в кожну мову; потрібно знайти такий варіант передачі через одиниці перекладу, щоб реципієнт зрозумів стиль автора та думку, яку він хотів донести, але в той же час потрібно залишити колорит та відчуття культури описаних народів постколоніальної літератури.

Актуальність дослідження визначена важливою потребою аналізу творів постколоніальної літератури, а також пошуком консенсусу у перекладі екзотизмів, як етнічних маркерів колонізованих народів та мігрантів і виділенням способів їх перекладу, як засобів міжкультурної комунікації.

Об'єктом дослідження є англомовні екзотизми, відібрані з постколоніального роману Арундаті Рой «Міністерство граничного щастя».

Предметом дослідження є способи перекладу цих екзотизмів українською та російською мовами.

Метою дослідження є пошук та виявлення специфіки способів перекладу екзотизмів постколоніального роману Арундаті Рой «Міністерство граничного щастя».

Дослідники постколоніальної літератури відокремили основні питання та проблематики, зображені в творах. Вони зосередили увагу на темах націоналізму, культурної ідентичності, расової орі-

єнтованості та пригнічені мігрантів. Можна зрозуміти, що стало наслідком такого постколоніального наративу – це діалог із західним постмодерном з позиції «іншого», через формування державності та національної ідентичності в звільнених колоніях та встановлення міжкультурного консенсусу між країнами у другій половині XX ст. [9].

Дослідники постоколоніальної літератури знайшли точки перетину творів, як тих, що протистоять гегемонії, та перекладів у підрядних культурах, як протидії імперіалізму. Саме переклад стає з'єднувальним ланцюгом між написанням та розповсюдженням цієї літератури, а також він допомагає ізольованим культурам бути почутими та знайти своє місце у глобальному світі літератури. Постколоніальну літературу вважають свого роду перекладом, оскільки реалії ізольованого світу були відтворені багатьма світовими мовами, щоб донести до кожної нації події цього періоду. Таке метафоричне порівняння як і відкриває нові простори, так і стає проблемою, яку досліджують відомі теоретики та перекладознавці [8].

Суть перекладу полягає в передачі інформації, представленої однією мовою, на іншу. Однак переклад творів постколоніальної літератури – це не лише різновид передачі мовних символів, а й різновид спілкування між культурами та націями для передачі художнього настрою літературного твору іншою мовою, щоб зробити читачів просвіченими, розчуленими та змусити їх відчути такі ж почуття краси, як ніби вони читають оригінальний твір.

На шляху до впровадження культури колонізованих народів в культуру розвинених країн виникають й певні труднощі перекладу, а саме: переклад екзотизмів – лексичних одиниць, які номінують предмети та явища, які несуть в собі лексико-культурну інформацію. Найчастіше екзотизми позначають предмети матеріальної культури, які характеризують той чи інший народ і висловлюють національний колорит. В епоху постколоніальної літератури виникло дуже багато слів-екзотизмів через те, що народи, які завжди були опосередковані та віддалені від цивілізації, мали свою мову, своє бачення життя та свої цінності. Тому, таку лексику віднесли до безеквівалентної, яка складається зі слів, які не мають еквівалентів (відповідників) за межами існуючої мови [1].

Перекладачі зазвичай стикаються з двома основними проблемами передачі екзотизмів у текстах постколоніальної літератури:

1) збереження самобутності культури пригнічених колонізованих народів через семантично неасимільовані запозичення та, як наслідок — втрата розуміння лексичної одиниці реципієнтом;

2) передача екзотизму лексичним відповідником в тексті перекладу, але втрата стилю, літературного жанру та характеру твору.

У галузі перекладу вже давно існує суть проблеми щодо правильних стратегій перекладу, обраних для передачі культурних елементів. Двома основними є очуження та одомашнення, які були точкою суперечок з моменту їх появи у перекладознавстві. Очуження зберігає атмосферу та екзотичність твору оригіналу, але змушує читача відчувати різницю між культурами, що призводить до нерозуміння тексту. Одомашнення навпаки викреслює характеристики народу тексту оригіналу, але робить текст гладким задля кращого його розуміння в тексті перекладу.

Матеріалом дослідження є 159 англомовних екзотизмів з твору оригіналу постколоніального роману Арундаті Рой «Міністерство граничного щастя» та відповідники цих лексичних одиниць українською та російською мовами (159 одиниць), отримані з його перекладів.

Цей роман викликав неоднозначну реакцію у читачів та художніх критиків, тому що він не типовий для письменниці: сюжети обриваються на половині, герої раптом йдуть врозріз з власним життям і починають говорити про світову політику. Втім, зображується магія і любов, тому кріпкий фундамент в романі є і він не розвалюється в руках у читача.

Українською роман було опубліковано у 2019 році; перекладачем виступив львівянин Андрій Маслюх – унікальний перекладач, який має серйозні порушення внаслідок ДЦП, але продовжує перекладати чисельні твори. Російською роман був перекладений Олександром Анваєром, який зустрівся з цим романом вже в достатньо зрілому віці[4; 6].

Ми поділили усі екзотизми на дві групи за предметною ознакою: «Діючі особи» та «Оточення». Групу «Діючих осіб» в свою чергу поділили на підгрупи: особи, їх поведінка, члени родини, священнослужителі, суспільства та спільноти, службовці. А групу «Оточення» – на предмети побуту, одяг, їжу, музику, географічні назви, будівлі та традиції Індії періоду постколоніалізму.

За здійсненою нами класифікацією в групі «Діючих осіб» перекладачі, як в українському, так і в російському варіантах перекладу, не вдаються до перекладу цих одиниць через спосіб одомашнення, та використання в тексті перекладу значення слова. Вони вдаються до звичайної транслітерації, щоб зберегти самобутність та стиль роману.

Наприклад:

Sarmad stood naked in the royal court in the Red Fort before a jury of ***Qazis*** *and* ***Maulanas.***	Голий стояв Сармад у Червоній Фортеці, де був розташований падишахів двір, перед судом, що складався з ***каді*** та ***маулан***.
	Сармад Шахид стоял голый перед придворными ***кази и мауланами*** во дворе Красного форта.

«***Каді***» – релігійний суддя в мусульманській громаді. «***Маулана***» – вживаний переважно у Центральній Азії на Індійському субконтиненті титул шанованого мусульманського релігійного діяча, вченого.

Розглянемо наступну групу екзотизмів та з'ясуємо які стратегії обрали перекладачі, та чи можна було все ж таки знайти відповідник задля кращого розуміння тексту роману, через можливу адаптацію. Адаптацією називають доконечне відтворення прагматичного потенціалу тексту оригіналу з урахуванням лінгвокультурних особливостей носіїв мови та культури реципієнта [3].

За здійсненою нами класифікацією у групі «Оточення» творці перекладу знов вдалися до транслітерації, тому що в наших слов'янських мовах існує не існує доречного відповідника на зображеннях цих одиниць.

Наприклад:

He drank everything Anjum drank, ate everything that she ate – ***biryani****,* ***korma****,* ***samosas****, halwa,* ***falooda, phirni, zamzam,*** *mangoes in summer, oranges in winter.*	Їв і пив усе, що їла і пила вона, – ***бір'яні, корму, самоси***, **халву**, ***фалуду, фірні, замзам***, *манго – влітку, помаранчі – взимку.*
	Он вообще ел и пил все, что ела и пила Анджум, – ***бирьяни, корму, самосу***, халву, ***фалуду, фирни, замзам***, манго летом и апельсины зимой.

В цьому прикладі читач зустрічається з традиційними індійськими солодощами: «***фалуда***» – дуже солодкий холодний напій або десерт з молока, вермішелі, насіння солодкого базиліку та шматочків желе; «***фірні***» – схожі на халву солодощі, виготовлені з рису і молока; «***замзам***» –халва, яку готують, змішуючи три різновиди халви.

Екзотизми тексту оригіналу українською та російською було перекладено за допомогою стратегії очуження, а саме за допомогою

транскрипції і транслітераціїї. З огляду на те, що фонетична і графічна структури різних мов дуже сильно відрізняються один від одного, то сам процес перекладу за допомогою транслітерації і транскрипції мовної одиниці є досить умовним. Використання перекладачами семантично неасимільованих запозичень як українським так і російським перекладачем призводить до нерозуміння та спотворення художнього твору постколоніальної літератури, проте зберігається колорит народу, який зображено у творі. Хоча можливим було використання способу адаптації тексту, але з втратою автентичності культури.

Отже, проблема дослідження способів перекладу культурно-маркованих лексичних одиниць в постколоніальній літературі і досі залишається невирішеною. Це пов'язано з різними поглядами, підходами та баченням тексту перекладознавцями, а також до різної класифікації екзотизмів, тлумачення цього терміна та способів їх перекладу.

Перспективою нашого дослідження може бути проведення подібного аналізу способів відтворення екзотизмів у інших творах постколоніальної літератури, що дозволить застосувати отримані висновки та результати до матеріалів інших досліджень та праць.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Верещагин Е. М., Костомаров В. Г. Язык и культура. Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного. Москва : МГУ, 1983. 269 с.* ***2.*** *Влахов С. И. Непереводимое в переводе. Москва : Международные отношения, 1980. 352 с.* ***3.*** *Демецька В. В. Теорія адаптації: крос-культурні та перекладознавчі проблеми. Херсон : Норд, 2006. 378 с.* ***4.*** *ДЦП успіху і щастю не перепона. Історія львівського перекладача. Твоє місто, березень 2016. URL: http://tvoemisto.tv/exclusive/dtsp_uspihu_i_shchastyu_ne_perepona_istoriya_ lvivskogo_ perekladacha_76966.html (дата звернення: 15.09.2020).* ***5.*** *Кабакчи В. В. Основы англоязычной межкультурной коммуникации. СПб : РГПУ им. А.И. Герцена, 1998. 232 с.* **6.** *Переводы Александра Анваера. Лаборатория Фантастики. URL: https://fantlab.ru/translator2163* (дата обращения: 25.09.2020). ***7.*** *Руччи М. Перевод – письменный и устный: языковая компетенция и психол. процессы. Сборник научных трактатов. Москва : Моск. гос. лингв. ун-т, 1996. № 423. С. 46–62.* ***8.*** *Spivak G. The Politics of Translation. The Translation Studies Reader. London and New York : Routledge, 2000. P. 126–140.* ***9.*** *Tymoczko M. Post-Colonial Writing and Literary Translation. Post-Colonial Translation: Theory and Practice / Ed. by S. Bassnett and H. Trivedi. London and New York : Routledge, 1999. 201 p.*

УДК 811.111+811.161.2

ВПЛИВ МОДУЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПЕРЕКЛАДУ НА ЯКІСТЬ ПИСЬМОВИХ ПЕРЕКЛАДІВ СТУДЕНТІВ-ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Лобанова С. В., Ковальчук Н. М. (канд. пед. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

У статті подано результати емпіричного дослідження з вивчення впливу модуля забезпечення якості перекладу на якість письмових перекладів студентів-перекладачів. В експерименті взяли участь дві експериментальні групи – ЕГ-1 та ЕГ-2. Студенти першої групи мали можливість користуватися модулем забезпечення якості системи автоматизації перекладу, а студенти другої групи такої можливості не мали. Одержані нами результати засвідчили, що робоча гіпотеза, сформульована до початку проведення дослідження повністю підтвердилася: модуль забезпечення якості перекладу системи автоматизації перекладу Memsource дійсно значно впливає на кінцеву якість перекладу, виконуваного студентами-перекладачами, причому такий вплив носить позитивний характер, оскільки кількість помилок у студентів-перекладачів, які після виконання перекладу скористалися модулем забезпечення якості, була нижчою, ніж у студентів-перекладачів, які після виконання перекладу не використовували такий модуль.

Ключові слова: *забезпечення якості, системи автоматизації перекладу, фахова компетентність перекладача, фахова підготовка перекладачів.*

Lobanova S. V., Kovalchuk N. M. The impact of a quality assurance tool on the quality of translations performed by students majoring in translation. *The article presents the results of an empirical study exploring the impact of a quality assurance tool on the quality of translations performed by students majoring in translation. The experiment involved two experimental groups – EG-1 and EG-2. The students of the first group had the opportunity to use the quality assurance tool of the computer-aided translation system, while the students of the second group did not have this opportunity. The results obtained showed that the working hypothesis formulated before the beginning of the study was fully confirmed: the quality assurance tool of Memsource computer-aided translation system significantly affects the final quality of translation performed by student translators, and this impact is positive, since the number of errors among the students who, upon completion of the translation, used the tool, was lower than among those who did not use such a tool after the completion of the translation.*

Keywords: *computer-aided translation system, professional translator competence, professional translator training, quality assurance.*

Актуальність дослідження обумовлюється важливістю забезпечення якості перекладу. У наш час більшість людей воліють читати, писати та купувати товари та послуги рідними мовами. Це є причиною того, що компаніям, які працюють у всьому світі, потрібно локалізувати свої сайти з метою адаптації під цільову аудиторію. Навіть для найдосвідченішої компанії локалізація може бути складним завданням, а погано перекладені тексти можуть негативно позначитися на сприйнятті товару або заплямувати навіть найвідомішу торгову марку. Прагнучи вийти на світовий рівень, компанії ризикують завдати шкоди своїй репутації, якщо їх контент погано локалізовано та перекладено.

Навіть найкращі перекладачі іноді можуть робити помилки, оскільки це притаманно будь-якому процесові, виконуваному людиною. Головне – вчасно виявити помилки та виправити їх до того, як переклад буде доставлений замовникові. Саме тому, переклад спирається на набір методів та процесів, які допомагають усунути або хоча б пом'якшити потенційні помилки та гарантують, що замовники залишаться задоволені отриманим перекладом.

Допомогти забезпечити належну якість та видалити цілий спектр помилок на сучасному етапі може допомогти спеціальне програмне забезпечення, зокрема модулі забезпечення якості інтегрованих систем автоматизації перекладу. Проте, нам не вдалося знайти жодних досліджень ані зарубіжних, ані вітчизняних в яких би комплексно вивчався вплив таких модулів на діяльність перекладача, що й робить наше дослідження своєчасним та дуже актуальним.

Об'єктом дослідження виступає модуль забезпечення якості системи автоматизації перекладу Memsource.

Предметом дослідження є вивчення впливу модуля забезпечення якості системи автоматизації перекладу Memsource на якість письмових перекладів студентів-перекладачів.

Мета дослідження – провести емпіричне дослідження з вивчення впливу модуля забезпечення якості системи автоматизації перекладу Memsource на якість письмових перекладів студентів-перекладачів.

Реалізація сформульованої мети передбачає вирішення низки завдань:

— провести експеримент, метою якого є вивчення впливу модуля забезпечення якості системи автоматизації перекладу Memsource на якість письмових перекладів студентів-перекладачів;

— проаналізувати тексти перекладів студентів і визначити вплив модуля забезпечення якості системи автоматизації перекладу Memsource на їхню якість.

Емпіричне дослідження було проведене в межах трьох загальноприйнятих етапів: передекспериментального, експериментального та постекспериментального [1; 2; 3].

З метою досягнення поставленої мети нами було сформульовано **робочу гіпотезу** експериментального дослідження: модуль забезпечення якості перекладу системи автоматизації перекладу може чинити суттєвий позитивний вплив на кінцеву якість перекладу, виконуваного студентами-перекладачами, зокрема кількість помилок буде меншою у тих студентів-перекладачів, які по завершенні виконання перекладу скористаються модулем забезпечення якості, у той час як у студентів-перекладачів, які по завершенні перекладу не скористаються таким модулем, а просто перевірять текст перекладу самі, кількість помилок буде більшою.

Об'єктом контролю в нашому експериментальному дослідженні виступатимуть тексти перекладу, виконані студентами-перекладачами.

Учасниками експериментального дослідження стали 28 студентів перекладацького відділення факультету іноземних мов Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна магістерського освітнього рівня, 24 дівчини та 4 юнаки, віком від 19 до 22 років.

Студентів було поділено на дві групи – експериментальна група 1 (ЕГ-1) та експериментальна група 2 (ЕГ-1). В групі ЕГ-1 було 12 студентів, у той час як у групі ЕГ-2 – 16 студентів.

Варійованою умовою експериментального дослідження було використання модуля забезпечення якості системи автоматизації перекладу. Студенти групи ЕГ-1 мали можливість використовувати згаданий модуль, у той час як студенти групи ЕГ-2 такої можливості не мали та повинні були перевіряти якість свого тексту перекладу самостійно.

До **неварійованих** умов нашого експериментального дослідження належали:

— приблизно однаковий рівень сформованості фахової компетентності перекладача, що виявляємо у приблизно однакових результатах обох груп у виконуваних перекладах;
— автентичний англомовний текст для перекладу, над яким працювали обидві групи;
— система автоматизації перекладу з якою працювали обидві групи;
— критерії оцінювання тексту перекладу;
— викладач, який проводив експериментальне дослідження.

Критерії оцінювання письмових робіт студентів нами було запозичено на кафедрі перекладознавства імені Миколи Лукаша Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. На кафедрі було розроблено класифікацію помилок у перекладі, яка містить три їх типи [4; 5].

Найсерйозніші помилки, це помилки першого типу, за які студенти-перекладачі отримують найбільшу кількість штрафних балів – 1,0. В межах цієї категорії оцінюється перекручування інформації, поданої у тексті оригіналу, а також пропуск ключової інформації тексту оригіналу.

У межах другої категорії студенти отримують 0,5 штрафного балу, такі помилки є менш серйозними та включають неоднозначний переклад, коли зміст тексту перекладу може інтерпретуватися адресатом неоднозначно та теоретично може бути витлумачений помилково.

За помилки третього типу нараховується усього 0,1 штрафного балу, та очевидно, що такі помилки є найменш суттєвими. Це може бути невірна орфографія, граматика, пунктуація. Як відомо, текст перекладу має повністю відповідати текстові оригіналу в аспекті форматування, а тому усі помилки, яких припускатимуться студенти-перекладачі у форматуванні тексту перекладу також будуть зараховуватися в 0,1 штрафний бал.

Для проведення експериментального дослідження нами було обрано уривок Декларації про расу та расові забобони [6], прийнятої Генеральною конференцією Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури ще на її двадцятій сесії 27 листопада 1978 року. Декларація є одним з ключових документів з прав людини.

Експериментальне дослідження проводилося в очній формі. Студенти виконували переклад на комп'ютерах в університетському комп'ютерному класі. Викладач був присутній протягом виконання перекладу, як групою ЕГ-1, так і групою ЕГ-2, а тому студенти не мали можливості списувати або без дозволу використовувати модуль забезпечення якості.

Студенти групи ЕГ-1 виконували переклад тексту засобами системи автоматизації перекладу Memsource з подальшим використанням модуля забезпечення якості, який вказував студентам помилки орфографії, пунктуації, зайві пробіли, неперекладені сегменти та відсутність таких елементів форматування тексту, як теги.

Студенти групи ЕГ-2 виконували переклад того ж самого тексту засобами системи автоматизації перекладу Memsource без подальшого використання модуля забезпечення якості. Тобто, по завершенні виконання перекладу студенти мали ретельно вичитати та відредагувати свій текст перекладу самостійно.

Середні показники по обох групах подано у таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняльні результати перекладу тексту студентів експериментальної групи 1 (ЕГ-1) з використанням модуля забезпечення якості та експериментальної групи 2 (ЕГ-2) без використання модуля забезпечення якості

ЕГ	Помилки 1го типу (1,0 штрафний бал)	Помилки 2го типу (0,5 штрафного балу)	Помилки 3го типу (0,1 штрафного балу)
ЕГ-1	1,0	0,5	0,7
ЕГ-2	0,8	0,8	1,2

Як випливає з таблиці 1, результати обох груп є на належному рівні. В межах помилок першого типу обидві експериментальні групи показали схожі результати, різниця становить усього 0,2. Схожа ситуація і з помилками другого типу, по ним розбіжність становить 0,3. Такі результати свідчать про практично однаковий рівень обох експериментальних груп, оскільки в межах цих двох типів помилок групи перебували в однакових умовах. Модуль із забезпечення якості не здатний відстежувати помилки пов'язані з перекручуванням змісту тексту, неоднозначними варіантами перекладу тощо, а тому студенти в обох випадках покладалися виключно на свої сили.

У межах третього типу помилок ситуація вже відрізняється більше – на 0,5 і такий результат вочевидь обумовлюється використанням модуля забезпечення якості.

Помилки третього типу дуже добре фіксуються згаданим модулем, а отже група, яка його використовувала (ЕГ-1) продемонструвала результат майже вдвічі кращий за результат групи, яка працювала без використання такого модуля (ЕГ-2).

Таким чином, ми дійшли **висновку**, що за результатами проведеного нами дослідження, гіпотеза, сформульована нами на початку експерименту підтвердилася: модуль забезпечення якості перекладу системи автоматизації перекладу Memsource чинить суттєвий позитивний вплив на кінцеву якість перекладу, виконуваного студентами-перекладачами, зокрема кількість помилок виявилася меншою у тих студентів-перекладачів (експериментальна група 1 – ЕГ-1), які по завершенні виконання перекладу скористаються модулем забезпечення якості системи автоматизації перекладу Memsource, у той час як у студентів-перекладачів (експериментальна група 2 – ЕГ-2), які по завершенні перекладу не скористалися таким модулем, а просто перевіряли текст перекладу самі, кількість помилок виявилася більшою.

Тож перспективи дослідження вбачаємо у розробці курсу з навчання ефективного застосування модуля забезпечення якості перекладу.

ЛІТЕРАТУРА

***1**. Безвін Ю. Г. Експериментальна перевірка ефективності методики формування соціокультурної компетентності у майбутніх викладачів англійської мови засобами проектної роботи. Вісник КНЛУ. Серія Педагогіка та психологія. 2016. Випуск 25. С. 55–66. **2.** Гурина Н. В. Експериментальна перевірка ефективності методики професійно орієнтованого навчання майбутніх учителів вживання англійських інтонем у говорінні. Вісник КНЛУ. Серія Педагогіка та психологія. 2016. Випуск 25. С. 104–115. Топ 10 найкращих бюро перекладів в Україні, 2018. URL: https://www.technolex-translations.com/uk/news/top-10-translation-agencies-in-ukraine-2018.html (дата звернення: 11.09.2019). **3**. Ольховська А. С. Експериментальна перевірка ефективності навчання майбутніх перекладачів письмового перекладу із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій. Вісник КНЛУ. Серія Педагогіка та психологія. 2017. Випуск 27. С. 98–107. **4**. Черноватий Л. М. Методика викладання перекладу як спеціальності. Вінниця : Нова Книга, 2013. 376 с. **5**. Черноватий Л. М. Проблема оцінювання письмових робіт майбутніх перекладачів. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов. 2009. Вип. 848. С. 257–262. **6**. Declaration on Race and Racial Prejudice. 1978. URL: https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/ RaceAndRacialPrejudice.aspx (accessed: 19.09.2020).*

УДК 811.111+811.161.2

ВПЛИВ ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМИ НЕЙРОННОГО МАШИННОГО ПЕРЕКЛАДУ НА ЯКІСТЬ ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ РІЗНОЇ ТЕМАТИКИ

Манукян Т. А., Коваленко Л. А. (канд. філол. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

У статті подано результати емпіричного дослідження з вивчення впливу використання системи нейронного машинного перекладу на якість перекладу текстів різної тематики. У межах організаційного етапу ми сформулювали мету та чотири гіпотези нашого дослідження, відібрали по одному автентичному тексту суспільно-політичної, правової та астрономічної тематики, обсягом близько 2400 друкова-

них знаків без пробілів та визначилися з нейронною системою машинного перекладу, яку ми використовуватимемо в дослідженні (Google Translate). В межах етапу реалізації ми переклали усі відібрані тексти засобами нейронної системи машинного перекладу Google Translate. На етапі аналізу та інтерпретації ми розглянули та схарактеризували одержані нами результати та дійшли висновку, що підтвердилися гіпотези 1 та 2: якість перекладу, виконуваного нейронною системою машинного перекладу Google Translate різниться в залежності від тематики тексту, що перекладається; якість перекладу, виконуваного нейронною системою машинного перекладу Google Translate краща під час перекладу тексту суспільно-політичної тематики.

Ключові слова: *машинний переклад, нейронна система машинного перекладу, підготовка перекладачів, технологічна компетентність перекладача.*

Manukyan T. A., Kovalenko L. A. The impact of using a neural machine translation engine on the quality of translation of texts of various domains.

The article presents the results of the empirical study of exploring the impact of using a neural machine translation engine on the quality of translation of texts of various domains. As part of the organizational stage, we formulated the goal and four hypotheses of our research, selected one authentic text of social-political, legal and astronomical topics, about 2400 printed characters without spaces each, and decided on a neural machine translation system that we will use in the study (Google Translate). As part of the implementation phase, we translated all the selected texts using the Google Translate neural machine translation engine. At the stage of analysis and interpretation, we examined and characterized our results and came to the conclusion that hypotheses 1 and 2 were confirmed: the quality of translation performed by the neural machine translation system Google Translate differs depending on the domain of the translated text; the quality of translation performed by the neural machine translation system Google Translate is better when translating text of social-political domain.

Key words: *machine translation, neural machine translation system, translator technological competence, translator training.*

Актуальність дослідження пояснюється посиленням впливу машинного перекладу на ринок перекладацьких послуг. На сьогоднішній день нейронні системи машинного перекладу здатні значною мірою заощаджувати час, перекладаючи великі обсяги текстів за лічені хвилини, забезпечують переклад багатьма мовами, їх використання є безкоштовним для пересічних користувачів та платним, але недорогим для великих компаній, а якість, яку вони продукують є цілком

прийнятною. Послугою, яка користується все більшим попитом є постредагування текстів після використання нейронних систем машинного перекладу. Таке постредагування має рівні якості, від чого залежатиме і плата за послуги професійного перекладача, але навіть якщо необхідно провести постредагування тексту з максимальною якістю, це буде коштувати замовникові значно дешевше, аніж замовлення послуги з професійного перекладу.

Така ситуація на ринку перекладацьких послуг обумовлює значний інтерес дослідників до проблем, пов'язаних із використанням нейронних систем машинного перекладу, а особлива увага дослідників сконцентрована у дидактичному напрямку: постредагування значною мірою відрізняється від традиційного перекладу тексту, що, у свою чергу, потребує опрацювання нових методів та побудови нових методик навчання майбутніх перекладачів, які перетворюються на фахівців з постредагування.

Тим не менш, на сьогоднішній день нам не вдалося знайти комплексних досліджень, які б вивчали вплив нейронних систем машинного перекладу на переклад текстів різних тематик у порівняльному аспекті, що робить нашу роботу затребуваною і актуальною.

Об'єктом дослідження виступають нейронні системи машинного перекладу.

Предметом дослідження є вивчення впливу використання системи нейронного машинного перекладу Google Translate на якість перекладу текстів різної тематики (суспільно-політична, правова, астрономічна).

Мета дослідження полягає у детальному вивченні впливу використання системи нейронного машинного перекладу Google Translate на якість перекладу текстів різної тематики (суспільно-політична, правова, астрономічна).

Реалізація сформульованої мети передбачає вирішення цілої низки завдань:

— описати організацію дослідження із вивчення впливу використання системи нейронного машинного перекладу на якість перекладу текстів різної тематики;
— провести емпіричне дослідження, метою якого є вивчення впливу використання системи нейронного машинного перекладу на якість перекладу текстів різної тематики;
— проаналізувати тексти перекладу, одержані в результаті використання нейронної системи машинного перекладу Google Translate;
— інтерпретувати отримані результати.

Наше дослідження проводилося послідовно в межах етапів, які ми виділили керуючись працями провідних науковців [1; 2]: організаційний етап, етап реалізації, етап аналізу, етап інтерпретації.

Нами було розроблено наступні **гіпотези**.

Гіпотеза 1: якість перекладу, виконуваного нейронною системою машинного перекладу буде різнитися в залежності від тематики тексту, що перекладається.

Гіпотеза 2: якість перекладу, виконуваного нейронною системою машинного перекладу буде кращою під час перекладу тексту суспільно-політичної тематики.

Гіпотеза 3: якість перекладу, виконуваного нейронною системою машинного перекладу буде кращою під час перекладу тексту вузькоспеціальної (правової) тематики.

Гіпотеза 4: якість перекладу, виконуваного нейронною системою машинного перекладу буде кращою під час перекладу тексту технічної (астрономічної) спрямованості.

Відповідно, **об'єктом контролю** виступають тексти суспільно-політичної, вузькоспеціалізованої та технічної направленостей, перекладені засобами нейронної системи машинного перекладу.

До **неварійованих** умов нашого експериментального дослідження належали:

— нейронна система машинного перекладу, яка була однаковою під час перекладу текстів усіх обраних тематик;
— обсяги обраних текстів;
— автентичність обраних текстів;
— експериментатор (автор роботи).

Варійованою умовою дослідження виступала тематика тексту, що перекладався засобами нейронної системи машинного перекладу.

Для проведення експерименту нами було відібрано три **автентичні тексти** суспільно-політичної, вузькоспеціальної та технічної тематик.

Через велику кількість переваг ми обрали нейронну систему машинного перекладу текстів Google Translate для проведення нашого дослідження.

У своєму виборі ми також зупинилися на моделі оцінювання Л. М. Черноватого [3; 4], в межах якої виділено помилки таких типів: 1й тип – помилка, яка спотворює зміст тексту оригіналу, за таку помилку слід виставляти 1 штрафний бал; 2-й тип – помилка, при якій текст перекладено неоднозначно, адресат може неправильно його зрозуміти – 0,5 штрафного балу; 3й тип – помилка, яка жодним чином не впливає на зміст тексту, однак псує загальне враження від нього (орфографія, пунктуація, граматика, стилістика тощо) – 0,1 штрафного балу.

Чим більшу загальну кількість помилок зафіксовано у тексті перекладу, тим гіршою є його якість.

Результати, одержані по текстам усіх трьох тематик викладено у зведеній таблиці даних 1.

Таблиця 1

Зведені результати виконання перекладу тексту суспільно-політичної, вузькоспеціальної та технічної тематик засобами нейронної системи машинного перекладу Google Translate

	Помилки 1-го типу	Помилки 2-го типу	Помилки 3-го типу	Загальна кількість помилок
Текст суспільно-політичної тематики	0,0	1,0	3,1	4,1
Текст вузькоспеціальної (правової) тематики	2,0	5,0	3,5	10,5
Текст технічної (астрономічної) тематики	2,0	2,5	3,4	7,9

Як бачимо з табл. 1, нейронна система машинного перекладу Google Translate найгірше впоралася з перекладом тексту вузькоспеціальної тематики, у нашому випадку – право. Загальна кількість штрафних балів тут є найбільшою та становить 10,5. Найбільшою є й кількість штрафних балів по другому типу помилок – усього зафіксовано 5,0 штрафних балів. Такий результат можна пояснити тим, що правова термінологія є дуже специфічною, окрім того британська та американська правові системи мають відмінності у передачі термінології, а переклад англомовної правової термінології українською мовою взагалі є складним завданням, через те, що багато термінів не збігаються повністю, або ж відповідник взагалі відсутній у мові перекладу. Також в межах правової тематики нараховано найбільше помилок третього типу – 3,5 штрафних балів, проте різниця з технічною тематикою є зовсім незначною (усього 0,1 штрафний бал), що пояснюється однотипністю помилок третього типу для текстів обох тематик. Незначною є й різниця у кількості помилок третього типу у тексті суспільно політичної тематики (усього 3,1 штрафних бали), що знову ж таки свідчить про схожі вади в стилістиці, оформленні, орфографії тощо.

Стосовно помилок першого типу (найсерйозніших), то тут нейронна система машинного перекладу Google Translate продемонструвала просто чудовий результат у тексті суспільно-політичної тематики, не припустившись жодної помилки цієї групи. Це свідчить про те, що застосування системи в межах текстів цієї тематики

є повністю виправданим, а бази даних системи мають достатньо матеріалів, аби виконувати такі переклади.

Як у текстів вузькоспеціальної (правової), так і у тексті технічної (астрономіної) тематики нейронна система показала однаковий результат по помилках першого типу, набравши по два штрафних бали. Це означає, що передача змісту тексту оригіналу відбулася не у повному обсязі, а той хто читатиме такий переклад може отримати невірну інформацію, особливо за умови неналежної кількості предметних знань у текстах обох тематик, а тому доходимо висновку про те, що переклад тексту у цих тематиках засобами Google Translate є виправданим не завжди. Зокрема, якщо на першому місці повна передача змісту тексту, а сам переклад використовуватиметься фахівцями, то краще скористатися послугами професійного перекладача, який допоможе відредагувати тексти, після їх перекладу засобами нейронної системи машинного перекладу Google Translate.

Якщо ж мова йде про попереднє ознайомлення фахівцем і йому достатньо лише натіка для розуміння тексту, то використання системи є виправданим, адже є швидким та повністю безкоштовним.

З метою порівняння результатів з передачі ключової термінології у текстах усіх тематик, ми побудували порівняльну діаграми (див. рисунок 1).

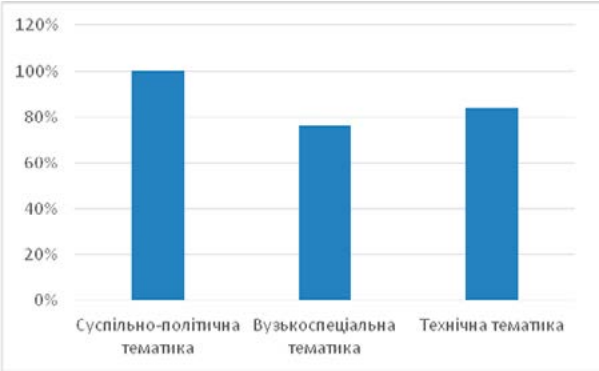

Рис. 1. Діаграма з порівняльними результатами правильності передачі термінології нейронною системою машинного перекладу Google Translate у текстах суспільно-політичної, вузькоспеціальної та технічної тематик

З рис. 1 видно, що провідну позицію обіймає суспільно-політична тематика, 100 % термінології якої було перекладено вірно.

Друге місце посіла термінологія технічної галузі, набравши 84 % правильності перекладу, що, тим не менш, на 16 % нижче, аніж передача термінології тексту суспільно-політичної тематики.

Найнижчий результат в аспекті передачі термінології зафіксовано у вузькоспеціальній тематиці, відсоток правильності передачі тут склав усього 76 %, що на 24 % нижче, аніж правильність передачі термінів у тексті суспільно-політичної тематики та на 8 % гірше, аніж передача термінології у тексті знову таки суспільно-політичної тематики.

Таким чином, ми дійшли **висновку**, що в результаті проведення емпіричного дослідження, констатації, аналізу та інтерпретації його результатів, у нас підтвердилися гіпотези: гіпотеза 1: якість перекладу, виконуваного нейронною системою машинного перекладу Google Translate різниться залежно від тематики тексту, що перекладається; гіпотеза 2: якість перекладу, виконуваного нейронною системою машинного перекладу Google Translate є кращою під час перекладу тексту суспільно-політичної тематики. Решта гіпотез (3 та 4) в ході дослідження було спростовано.

Тож перспективи дослідження вбачаємо у розробці курсу з навчання майбутніх перекладачів використання систем машинного перекладу.

ЛІТЕРАТУРА

***1**. Гутник В. М. Експериментальна перевірка ефективності методики формування фонетичної компетенції у майбутніх учителів німецької мови під час проведення комунікативного вступного корективного курсу. Вісник КНЛУ. Серія Педагогіка та психологія. 2015. Випуск 24. С. 158–175.* ***2**. Ольховська А. С. Експериментальна перевірка ефективності навчання майбутніх перекладачів письмового перекладу із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій. Вісник КНЛУ. Серія Педагогіка та психологія. 2017. Випуск 27. С. 98–107.* ***3**. Черноватий Л. М. Методика викладання перекладу як спеціальності. Вінниця : Нова Книга, 2013. 376 с.* ***4**. Черноватий Л. М. Проблема оцінювання письмових робіт майбутніх перекладачів. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов. 2009. Вип. 848. С. 257–262.*

УДК 811.111'25 – 051:378.147.091.33

ВПЛИВ ВИКОРИСТАННЯ НЕЙРОННОЇ СИСТЕМИ МАШИННОГО ПЕРЕКЛАДУ НА ЯКІСТЬ ПЕРЕКЛАДІВ ТЕКСТІВ РІЗНИХ СТИЛІВ

Місюта В. В., Ольховська А. С. (докт. пед. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

У статті подано результати дослідження з вивчення впливу використання нейронної системи машинного перекладу на якість перекладів текстів різних стилів. Визначено сучасний технологічний інструментарій перекладача, розкрито ландшафт сервісів машинного перекладу, організовано та проведено експеримент, метою якого є вивчення впливу нейронної системи машинного перекладу на якість перекладів текстів різних стилів; проаналізовано та інтерпретовано одержані кількісні дані та зроблено висновки.

Ключові слова: машинний переклад, нейронна система машинного перекладу, перекладацькі інформаційно-комунікаційні технології, технологічна компетентність перекладача.

Misuta V. V., Olkhovska A. S. The impact of using a neural machine translation engine on the quality of translation of texts of different styles. *The article presents the results of the study of the impact of the use of the neural machine translation engine on the quality of translations of texts of different styles. Modern technological tools of the translator are determined, the landscape of machine translation services is revealed, the experiment is organized and carried out, the purpose of which is to study the impact of the neural machine translation engine on the quality of translations of texts of different styles; obtained quantitative data were analyzed and interpreted and conclusions were made.*

Key words: *machine translation, neural machine translation engines, technological competence of the translator, translation information and communication technologies.*

Актуальність дослідження зумовлена поширенням нейронних систем машинного перекладу. Перекладач має бути обізнаним в багатьох аспектах, і вміти працювати зі спеціальними програмними інструментами. Особливе місце в професійній діяльності перекладача посідає машинний переклад, який значно спрощує і прискорює процес перекладу. Навчальні програми у закладах вищої освіти

пропонують дисципліни з навчання роботі із системами машинного перекладу, оскільки після закінчення навчання фахівець має відповідати вимогам, які висуває до нього роботодавець. Перекладачі все більше використовують програмне забезпечення, яке, незважаючи на низку переваг, може негативно впливати на якість перекладу.

Об'єктом дослідження виступають нейронні системи машинного перекладу текстів різних стилів.

Предметом дослідження є вивчення впливу використання нейронної системи машинного перекладу на якість перекладів текстів різних стилів.

Мета дослідження – вивчити вплив нейронної системи машинного перекладу на якість перекладів текстів різних стилів (суспільно-політична та технічна тематика).

Реалізація сформульованої мети передбачає вирішення цілої низки завдань: визначити зміст поняття «машинний переклад»; проаналізувати зміст поняття «технологічна компетентність перекладача»; визначити сучасний технологічний інструментарій перекладача; окреслити ландшафт сервісів машинного перекладу; організувати експеримент, метою якого є вивчення впливу нейронної системи машинного перекладу на якість перекладів текстів різних стилів; проаналізувати та інтерпретувати тексти перекладів і визначити вплив нейронної системи машинного перекладу на кінцевий результат.

Інструментарій сучасного перекладача включає широке коло різноманітного спеціалізованого софту. Сюди входять: електронні словники, двомовні корпуси текстів, системи машинного перекладу, системи автоматизації перекладу, засоби локалізації, засоби забезпечення якості перекладу, платформи для управління перекладацькими проектами, платформи для забезпечення послуг з усного віддаленого перекладу тощо.

Під машинним перекладом (machine translation) мається на увазі процес перекладу письмових текстів з мови оригіналу іншою мовою за допомогою спеціальних комп'ютерних програм без втручання людини [4], відповідно нейронна система машинного перекладу це інструмент, який дозволяє вирішувати проблеми перекладу або підвищити його ефективність, але за умови належного використання [5].

Сьогодні існують 4 види систем машинного перкладу: системи на основі граматичних правил (Rule-Based Machine Translation (RBML)), системи на основі прикладів (Example-based Machine Translation (EBMT), статистичні системи (Statistical Machine Translation (SMT), нейроні системи (Neural Machine Translation). Кожен з перелічених підходів має свої переваги та недоліки.

Нейронні системи машинного перекладу задовольняють низці критеріїв, ключовими з яких є: оперативність, гнучкість, швидкість, точність.

На сьогоднішньому етапі системи машинного перекладу активно використовуються для досягнення різноманітних цілей. Одними з найвідоміших систем машинного перекладу є Promt 200, Microsoft Translator, Google Translate та багато інших.

Сучасні технології та системи машинного перекладу належать до класу штучного інтелекту, оскільки виконують окремі функції інтелекту людини: конструюють текст вихідної мови на основі оригінального тексту, користуючись певними правилами, запрограмованих у вигляді структур даних і алгоритмів [2].

Сьогодні існує досить широкий вибір програм, які умовно можна поділити на дві основні групи: електронні словники (electronic dictionary); системи машинного перекладу (machine translation engine) [3].

Також, існують технологічні програми, розроблені виключено для спеціалістів. Багато систем автоматизації перекладу мають вбудовані модулі машинного перекладу, які дозволяють виконувати переклад швидше та ефективніше шляхом автоматизації та впровадження повторюваних сегментів з пам'яті перекладів. При цьому зберігається відповідність до глосарія замовника. Системи автоматизації перекладу забезпечують перевірку правопису, надають доступ до термінологічних баз [6].

Так, відомі хмарні системи автоматизації перекладу SmartCAT, Memsource та інші, використовують модулі машинного перекладу Microsoft Translator та Google Translate.

Google Translate вважається найкращим машинним перекладачем у світі. Сервіс підтримує роботу зі 103 мовами і обробляє близько 500 мільйонів запитів кожного дня. Google Translator – сервіс від компанії Google, який надає автоматизований переклад слів, фраз та web-сторінок з однієї мови іншою. Звісно, переклад є далеким від досконалості, система машинного перекладу вимагає втручання редактора, проте він дозволяє користувачеві визначити основний зміст та прискорити час роботи з перекладом.

Основні переваги машинного перекладу: вартість використання, адаптивність, час, широка спеціалізація галузей, конфіденційність інформації.

Оволодіння новими технологіями, включаючи і системи машинного перекладу, на сучасному етапі є обов'язковою умовою для підтримання конкурентоспроможності на ринку перекладацьких послуг.

Стрімкий розвиток міжнародних відносин зумовлює високий попит щодо професії перекладацького профілю. З кожним роком кількість професійних перекладачів зростає, тому і збільшуються вимоги до професійної компетентності.

Технологічна компетентність являє собою сукупність знань, навичок та вмінь, які забезпечують можливість застосування сукупності перекладацьких інформаційно-комунікаційних технологій, що полегшують процес перекладу. Володіння технологічною компетентністю перекладача надає можливість пристосування до суворих вимог ринку перекладацьких послуг, оскільки найсвіжіші технології вважаються способами, які забезпечують конкурентоспроможність перекладачів, оптимізуючи процес перекладу [7]. Технологічний професіоналізм перекладача, перш за все, пов'язаний з умінням дієво використовувати системи машинного і автоматизованого перекладу [1].

Для того щоб визначити вплив нейронної системи машинного перекладу, ми провели експериментальне дослідження.

У нашій роботі ми виокремили такі етапи дослідження:

1) організація;
2) реалізація;
3) інтерпретація;
4) висновки.

Нами було сформульовано таку гіпотезу дослідження: якість перекладу тексту суспільно-політичної тематики засобами нейронної системи машинного перекладу буде вищою порівняно з якістю перекладу тексту технічної тематики засобами тієї ж системи.

Варійованою умовою експериментального дослідження була тематика тексту.

Неварійованими умовами виступають: нейронна система машинного перекладу; критерії оцінювання якості тексту перекладу; експериментатор (автор дослідження).

Етапи проведення експериментального дослідження: вибір текстів оригіналу; практична реалізація дослідження; аналіз текстів перекладу; інтерпретація одержаних даних.

Для даного дослідження було обрано текст технічного стилю (Discovery of Radioactivity) та суспільно-політичного (Political System of the USA).

Результат дослідження унаочнено на рис. 1.

Результати дослідження свідчать про те, що машинний переклад ще не в змозі вирішувати основні проблеми. Найбільше число труднощів і помилок відносяться до рівня граматики та лексики. Також, машинний переклад не може ще вірно обирати еквівалент перекла-

ду, враховувати омонімію, сполучуваність слів та переклад власних назв. Щодо граматичних помилок, то машинний переклад ще не навчився визначати статус слова, узгоджувати граматичні форми на рівнях словосполучень, та видає невірний переклад прийменників. Також, порушує і саму побудову речення.

Рис. **1.** Порівняльні результати перекладу текстів

Таким чином, ми дійшли висновку, що гіпотеза, сформульована нами на початку проведення дослідження підтвердилася: якість перекладу тексту суспільно-політичної тематики засобами нейронної системи машинного перекладу виявилася вищою порівняно з якістю перекладу тексту технічної тематики засобами тієї ж системи.

Тож перспективи дослідження вбачаємо у розробці спеціалізованого курсу з сучасних перекладацьких інформаційно-комунікаційних технологій, який би включав розвиток навичок й умінь використання нейронних систем машинного перекладу.

ЛІТЕРАТУРА

***1**. Беляева Л. Н. Автоматический (машинный) перевод: прикладное языкознанние. Санкт-Петербург : Издательство Санкт-Петербургского ун-та, 1996. 388 с. **2**. Евдокимов А. С. Исскуство машинного перевода. Hard'N'Soft. 2005. № 7. С. 86–91. 3. Колесник А. С. Обзор систем машинного перевода. Інтелектуальні системи та прикладна лінгвістика: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (Харків, 28 березня 2013 р.). Харків, 2013. С. 41–44. **4**. Марчук Ю. Н. Проблемы машинного пере-*

вода. Москва : Наука, 1983. 232 с. **5**. *Мифтахова Р. Г. Основные факторы улучшения машинного перевода. Вестник Башкирского университета. 2014. № 4. С. 182–184.* **6**. *Kruger R. Contextualizing computer-assisted translations tools and modeling their usability. Trans-Kom-Journal of Translation and Technical Communication Research. 2016. №9(1). P. 114–118 URL: https://www.researchgate.net/publication/306039523_Contextualising_ComputerAssisted_Translation_Tools_and_Modelling_Their_Usability.* **7**. *Kuhns B. Corporate Needs, Requirements, and Best Practices for Machine Translation: An Overview. 2016. URL: https://www.galaglobal.org/publications/corporate-needs-requirements-and-best-practices-machine-translation-overview.*

УДК 811.111+811.161.2]’25’373

АНГЛО-УКРАЇНСЬКИЙ ПЕРЕКЛАД ЕМОТИВНОЇ ЛЕКСИКИ У ПРОМОВАХ TED

Міуська К. А., Мартинюк А. П. (докт. філол. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

У статті досліджується переклад англійської емотивної лексики, представленої у публічних промовах на платформі TED, та її переклади українською мовою. Центральне місце посідає аналіз співвідношення прийомів та трансформацій перекладу емотивної лексики, а також аналіз співвідношення стратегій перекладу емотивної лексики. В результаті дослідження було виявлено найбільш та найменш продуктивні стратегії та трансформації перекладу.

Ключові слова: емотивна лексика, переклад, прийом, стратегія, трансформація.

Miuska K. A., Martynyuk A. P. English-Ukrainian translation of emotionally colored lexicon in TED talks. *The article deals with the translation of emotionally colored English lexicon from public speeches on the TED platform and its translations into Ukrainian. The focus is on the analysis of the correlation of translation techniques and transformations of emotionally colored lexicon, as well as the analysis of the correlation of translation strategies of emotionally colored lexicon. The results of the study show the most and least productive translation strategies and transformations.*

Key words: *emotionally colored lexicon, strategy, technique, transformation, translation.*

Емоції – невід'ємна частина будь-якої людської діяльності. За допомогою емотивності ми можемо відображати емоції на рівні мови, передавати емоційний стан через семантику слова, а також образність оригінального вислову. У нашій роботі ми звертаємо увагу на великий пласт емотивно-забарвленої лексики, джерелом якої є публічні промови TED, а також аналізуємо способи, повноту змісту, емоційність та еквівалентність передачі такої лексики з мови оригіналу мовj. перекладу.

Актуальність нашого дослідження полягає у необхідності вивчення способів, прийомів та трансформацій перекладу емотивної лексики у публічних промовах TED, повноти передачі змісту та оцінки предмету або ситуації мовцем, а також еквівалентної передачі негативного та позитивного емоційних станів мовця.

Об'єктом дослідження постає емотивно-забарвлена лексика в англомовних промовах TED та її переклади на українську мову, а предметом дослідження є варіативність концептуалізації та вербалізації емоцій, які відображаються у перекладах англійської емотивно-забарвленої лексики на українську мову

Метою нашого дослідження є встановлення відповідних способів, прийомів, трансформацій та стратегій перекладу емотивної лексики у публічних виступах TED на українську мову.

Матеріалом дослідження є 228 емотивно-забарвлених слів, словосполучень та речень, які були відібрані з публічних промов, що розміщені на інтернет-платформі TED, а також їх українські відповідники.

Аналізуючи знайдену лексику, ми впровадили її розподіл на 4 груп за стратегіями перекладу: 1) застосування перекладацької стратегії очуження; 2) застосування перекладацької стратегії одомашнення; 3) застосування нейтральної перекладацької стратегії; 4) взаємодія перекладацьких стратегій очуження та одомашнення.

Почнемо зі стратегії очуження, яку також називають форенізацією і яка використовується перекладачем у тому випадку, коли він вирішує зберегти та перенести у текст перекладу іноземні реалії тексту оригіналу [4, с. 164]. Головна ціль перекладача полягає не лише у наближенні реципієнта до автора оригінального тексту, але й у демонстрації різних елементів культур та мов. Застосування такого підходу допомагає перекладачам розширювати свої фонові знання та набувати досвіду, який безперечно збільшить їх рівень кваліфікованості [3, с. 61]. Наприклад, *When I was writing this talk, I found it very difficult* ***to strike an honest balance*** [10]. – *Тож під час підготовки до цього виступу, мені було дуже важко знайти чесний баланс* [10].

При перекладі вжитої ідіоми перекладач використав контекстуальну заміну дієслова «to strike», що означає «даватися, натикатися або відбивати» [1], а також пошук словникового відповідника. Прикметник «honest» означає «чесний або справжній», а іменник «balance» – «ваги, рівновага чи баланс» [9]. В англійській мові вираз «to strike a balance» має значення «стану, при якому речі є однаково важливими» [7]. Проте в українській мові вираз «чесний баланс» відсутній, отже, зміст втрачається. Також треба відмітити, що іменник «balance» був переданий шляхом транслітерації, що корелює із стратегією очуження.

Наступною розглянемо стратегію одомашнення або доместикацію, яка спрямована на зменшення іноземних реалій у тексті оригіналу задля більш вільного розуміння, ясності та прозорості тексту перекладу [11, с. 19]. Стратегія одомашнення використовується перекладачами, щоб зменшити плутанину у семантиці лексичних одиниць тексту оригіналу та зробити текст зрозумілішим для читача. Як результат, такий підхід адаптує текст оригіналу до культури мови, на яку перекладають [12, с. 1577]. Наприклад, *We are the most* ***in-debt, obese, addicted and medicated adult cohort*** *in U.S. history* [5]. – *Ми – найбільш погрузле у боргах, страждаюче від ожиріння, залежне і нашпиговане таблетками доросле покоління в історії Америки* [5].

Іменне словосполучення передано за допомогою додавання, а також підбору словникового відповідника. «In-debt» означає «в боргах», перекладач додав «погрузле», збільшуючи негативну емотивність виразу. «Obese» перекладається як «огрядний, страждаючий ожирінням, жирний», прикметник «addicted» – «знаходитися у стані наркотичного сп'яніння, той, що звик, залежний», «medicated» – «хірургічний, насичений ліками» [1]. При перекладі іменника «cohort» була застосована стратегія одомашнення. Негативна емотивність збережена та навіть посилена.

Нейтральна або немаркована стратегія відрізняться від стратегій очуження та одомашнення тим, що існує десь паралельно та не акцентує увагу на лексичних особливостях тексту оригіналу [2, с. 185]. Зазвичай, цей метод використовують з нейтрально-емотивною лексикою, отже, перекладачеві не потрібно винаходити нові методи перекладу іноземної лексики, тому що вона має усталені словникові відповідники та не є показником певної культурної реалії. Наприклад, *I went from* ***desk-dwelling computer nerd*** *to the kind of guy who bikes to work* [6]. – *Із зануди, що «живе» за комп'ютером, я перетворився на хлопця, який їздить на роботу на велосипеді для власного задоволення* [6].

При перекладі наведеного вислову було застосовано прийом вилучення. Прикметник «desk-dwelling» означає «людину, яка живе за

столом» [1]. Перекладач вилучив лексичну одиницю «стіл», маючи на увазі, що комп'ютер вже стоїть на столі. Іменник «nerd» було перекладено шляхом добору словникового відповідника, тому що перекладач використав більш ласкавий еквівалент, ніж представлені у словнику: «недотепа, зубрила, дивак» [1]. Таким чином, перекладач передав зміст, але спростивши іменник «nerd», зменшив негативну емотивність терміну.

Остання категорія поєднує у собі перекладацькі стратегії очуження та одомашнення та репрезентується взаємодією їх цілей та функцій. Наприклад, *Let it be* ***the catalyst for whimsy*** [8]. – *Нехай воно служить каталізатором для ваших креативних ідей* [8].

Вислів було перекладено шляхом контекстуальної заміни та додавання, які корелюють із стратегією одомашнення. Перекладач використав присвійний прикметник «ваші», що додало наочності виразу. При перекладі іменника «catalyst» було застосовано стратегію очуження. Іменник «whimsy» має значення «примха, фантазія та уява». Переклад передав зміст та посилену позитивну емотивність оригінального терміну.

У ході дослідження ми виявили, що найпродуктивнішою стратегією є нейтральна перекладацька стратегія, яка складає 51,8%, тобто представлена 118 прикладами. Наступною є перекладацька стратегія одомашнення, яка займає друге місце за кількістю прикладів, складає 30,3%, що дорівнює 69 одиницям емотивної лексики. Третє місце посіла перекладацька стратегія очуження з 16,2% від усіх прикладів, що дорівнює 37 одиницям з 228. Найменшою групою виявилася та, до якої належать приклади із взаємодією перекладацьких стратегій очуження та одомашнення, вона складає лише 1,7% проаналізованих прикладів перекладу емотивної лексики.

Під час аналізу 228 прикладів емотивної лексики була виявлена велика кількість перекладацьких прийомів та трансформацій: прийоми перестановки, вилучення та додавання, описовий переклад, пошук словникового відповідника, лексичні трансформації, а саме транскрибування, транслітерація, калькування, контекстуальна заміна, конкретизація, генералізація, смисловий розвиток, а також граматичні трансформації, такі як заміна однієї частини мови на іншу, та комплексні трансформації, такі як антонімічний переклад. Найпродуктивнішою виявилася контекстуальна заміна, що складає 34,9%, тобто ми виявили 109 прикладів такої лексичної трансформації. Далі превалює пошук словникового відповідника – 15% (47 прикладів), транслітерація – 10% (31 приклад), додавання – 9% (28 прикладів), а також калькування, яке становить 8% (25 прикладів), та заміна однієї частини мови на іншу – 7,4% (23 одиниці) від

загальної кількості прикладів. Меншу кількість прикладів емотивної лексики було перекладено за допомогою: вилучення – 5,1% (16 одиниць), перестановки – 4,8% (15 прикладів), транскрибування – 2% (6 одиниць), а також генералізації та описового перекладу – 1,3% на кожну категорію, а саме по 4 приклади. Найменші показники виявилися у смислового розвитку – 0,6% (2 приклади), антонімічного перекладу та конкретизації, що складають всього по 0,3% від загальної кількості прикладів, тобто лише по 1 прикладу.

Перспективи дослідження пов'язуємо з аналізом більших масивів матеріалу і встановленням кореляцій між перекладацькими трансформаціями і стратегіями перекладу емотивної лексики.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Словарь Мультитран. URL: https://www.multitran.com (дата звернення 15.09.2020).* ***2***. *Тьопенко Ю. А., Стежко Ю. Г. Перекладацька стратегія доместикації як чинник національної ідентифікації. Вісник КНЛУ. 2015. Т. 18. № 2. С. 184–189.* ***3***. *Baker M. In Other Words (A Coursebook on Translation). New York : Clays Ltd., 1992. 304 p.* ***4***. *Baker M. Routledge Encyclopedia of Translation Studies. London and New York : Routledge, 1998. 654 p.* ***5***. *Brown Brene. The power of vulnerability. TED. URL: https://www.ted.com/talks/brene_brown_the_power_of_vulnerability (дата звернення 12.08.2020).* ***6***. *Cutts Matt. Try something new for 30 days. TED. URL: https://www.ted.com/talks/matt_cutts_try_something_new_for_30_days (дата звернення 26.04.2020).* ***7***. *Dictionary by Merriam-Webster. Merriam-Webster. URL: https://www.merriam-webster.com (дата звернення 15.09.2020).* ***8***. *Ensler Eve. Embrace your inner girl. TED. URL: https://www.ted.com/talks/eve_ensler_embrace_your_inner_girl/transcript (дата звернення 25.04.2020).* ***9***. *Lingvo Live. Online dictionary from ABBYY. ABBYY Lingvo Live. URL: https://www.lingvolive.com (дата звернення 15.09.2020).* ***10***. *Russell Cameron. Looks aren't everything. Believe me, I'm a model. TED. URL: https://www.ted.com/talks/cameron_russell_looks_aren_t_everything_believe_me_i_m_a_model (дата звернення 26.04.2020).* ***11.*** *Venuti L. The Translator's Invisibility. Routledge Encyclopedia of Translation Studies. 1995. P. 19–20.* ***12***. *Zare-Behtash E., Firoozkoohi S. A Diachronic Study of Domestication And Foreignisation Strategies of Culture-Specific Items: In English-Persian Translations of Six of Hemingway's Works. World Applied Sciences Journal. 2009. Vol. 7. № 12. P. 1576–1582.*

УДК 81’25’373:34]:82-5

СПЕЦИФІКА ВІДТВОРЕННЯ КЛЮЧОВИХ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ У ПЕРЕКЛАДІ СУДОВИХ ПРОМОВ У ЛІТЕРАТУРНИХ ТВОРАХ

Москалець В. І., Фролова І. Є. (докт. філол. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

Робота присвячена виявленню загальних тенденцій та індивідуальних проявів використання способів перекладу та перекладацьких трансформацій для відтворення ключових лексичних одиниць американських судових промов у літературних творах. Дослідження проведено на матеріалі романів Т. Драйзера «Американська трагедія» (“An American Tragedy”) та Г. Лі «Убити пересмішника» (“To Kill a Mockingbird”) та п’яти перекладах цих творів українською та російською мовами. Зафіксовано продуктивність використання різних способів перекладу та трансформацій. Також здійснено порівняльний аналіз відтворення ключових лексичних одиниць американських судових промов різними перекладачами.

Ключові слова: ключова лексична одиниця, літературний текст, перекладацька трансформація, продуктивність, спосіб перекладу, судова промова.

Moskalets V. I., Frolova I. Ye. Specifics of rendering key lexical units in translating courtroom speeches in literary works. *The paper deals with general trends and individual manifestations of the use of translation methods and translation transformations to reproduce the key lexical units of American court speeches simulated in works of fiction. The research is based on the material of the novels by the American writers T. Dreiser “An American Tragedy” and H. Lee “To Kill a Mockingbird” and five their translations into Ukrainian and Russian. The productivity of using different translation methods and transformations has been established. The comparative analysis of rendering key lexical units in translating American courtroom speeches by different translators has been carried out.*

Key words*: courtroom speech, key lexical unit, productivity, translation method, translation transformation, work of fiction.*

Мова права є предметом великої кількості мовознавчих досліджень, які поєднуються у напрямку, що має назву «юрислінгвістика» [3]. До предметів, які розглядають сучасні науковці, належать також мовні та мовленнєві особливості спілкування в правовій галузі [11].

Перекладознавство також не стоїть осторонь цієї проблеми, кількість досліджень у цьому напрямку зростає дуже швидко [1].

Проблема перекладу в судовій комунікації є актуальною, оскільки через відмінності між загальними правовими системами, особливо різницю між судовими системами, перекладачі можуть зіткнутися з певними труднощами і мають докласти значних зусиль для їх подолання.

Усвідомлюючи велику кількість зазначених проблем у нашій роботі, ми обмежуємо її рамки до (1) судових промов, тобто промов виголошених представниками сторін; (2) ключових лексичних одиниць цих судових промов, змодельованих у текстах художніх творів відомих американських письменників.

Об'єктом дослідження є ключові лексичні одиниці американських судових промов, змодельованих у художніх творах

Предметом аналізу виступають загальні тенденції та індивідуальні прояви щодо добору способів перекладу та трансформацій цих лексичних одиниць

Метою роботи є виявлення якісних та кількісних характеристик способів перекладу та перекладацьких трансформацій, застосованих для відтворення ключових лексичних одиниць американських судових промов, репрезентованих у художніх творах.

Розуміння перекладу як процесу спілкування між мовами та культурами вказує на необхідність перекладачів мати певні фонові знання у той чи іншій галузі. Зокрема, враховуючи мету нашої роботи, слід перш за все зауважити, що державний устрій США налічує три гілки влади, однією з яких є судова влада, яка має складну ієрархічну будову, оскільки суди відрізняються за своєю предметною та територіальною юрисдикцією [4, с. 184–185]. Суд є полем конфліктного спілкування, а мова стає головним інструментом впливу [2, с. 36–40].

Важливою складовою майже кожного судового процесу є судова промова. Вона відіграє важливу роль під час розгляду справи, адже саме від неї залежить подальша доля людини. Промова містить всю необхідну інформацію, яка необхідна задля захисту обвинувачуваного або для його звинувачення. Судова промова має бути впливовою, впевненою і доказовою, а також викликати почуття у суддів та присяжних, які дуже часто є вирішальною та невід'ємною частиною судового процесу [10].

Загалом, тематика суду дуже поширена в літературі, вона, як правило, є основною темою твору або слугує ключовим елементом. Літературні твори, де відтворюється діяльність суду, належать до різних жанрів: детективу, детективного трилеру, драми та інших. Слід також зауважити, що між судовим процесом, змодельованим

у художніх творах, та реальним є багато відмінностей. Мова, якою герої твору користуються, однак, налічує всі ознаки професійного спілкування, особливо це стосується спеціальної лексики та термінів. Ці одиниці становлять труднощі для перекладачів.

Задля здійснення якісного та адекватного перекладу судової промови, відображеної у творах художньої літератури, перекладачеві необхідно максимально точно відтворити усі її ключові елементи (зокрема лексичні). Це необхідне для відтворення запланованого автором художнього твору впливу на читача. Це завдання може складати або не складати проблему для перекладача; у разі виникнення складнощів, вони можуть ґрунтуватися як на міжмовних, так і на міжкультурних відмінностях.

З текстів оригіналів та їх перекладів ми обрали одиниці аналізу, які, на наш погляд, є ключовими елементами у обраних судових промовах, на основі їхньої належності до таких тематичних груп: «життя і смерть», «учинки», «розслідування», «таємниця», «місце розвитку», «емоції», «характеристика людини», «рід зайнятості людини», «страх і небезпека», «критика та осуд», «предмети вбивства», «закон і беззаконня» [12].

З метою проведення перекладацького аналізу ці ключові одиниці ми розділили на дві групи: культурно-неспецифічна та культурно-специфічна лексика. Загальна кількість одиниць склала 169 у текстах оригіналу та 420 у текстах перекладів.

У першій групі, кількість одиниць якої налічує 133 у тексті оригіналу та 301 у текстах перекладів, були зафіксовані такі способи перекладу: пошук словникового відповідника, пошук варіантного відповідника і калькування; також були використані такі перекладацькі трансформації: модуляція, експлікація (описовий переклад), заміна частин мови, функціональна заміна та вилучення. Розглянемо кількісні показники цих способів перекладу:

— пошук словникового відповідника (25 одиниць, тобто 15,4% від загальної кількості культурно-неспецифічних одиниць), наприклад:

I'm no ***idealist*** *to believe firmly in the integrity of our courts and in the jury system* [14].

Я не ідеаліст і не схильний вважати, що наш суд взагалі і суд присяжних зокрема — найбільш досконала установа [9].

— пошук варіантного відповідника (54 одиниці у тексті оригіналу, тобто 34,7% від загальної кількості), наприклад:

(2)...who is now dead in her ***grave****...* [13].

...яка тепер спочиває в могилі...[6].

— калькування (62 одиниці тексту оригіналу, що склало 41,3% від загальної кількості одиниць)

(3) It requires no minute sifting of ***complicated facts*** [14].

Вона не потребує ретельного просіювання заплутаних фактів [8].

Перекладацькі трансформації, застосовані для відтворення частини досліджуваних лексичних одиниць, подані експлікацією (2,7%) та вилученням (5,4%), продуктивною також є заміна однієї частини мови іншою (5,4%), модуляція (0,6%) є оказіональною.

У другій групи, яка включає в себе лексичні одиниці культурно-специфічної лексики, налічується 14 лексичних одиниць у текстах оригіналів. Тут перекладачі застосовували такі способи перекладу: пошук словникового відповідника, транскодування, фразеологічна заміна, лексичний переклад, пошук ситуативного відповідника і калькування, також були використані такі перекладацькі трансформації: експлікація (описовий переклад) та вилучення. Загалом у перекладі досліджуваних одиниць культурно-неспецифічної групи найбільшу питому вагу має такий спосіб перекладу як калькування. Розглянемо кількісні показники, зокрема:

— калькування (4 лексичні одиниці у тексті оригіналу, тобто 37% від загальної кількості культурно-специфічних одиниць), наприклад:

(4) It can be the ***Supreme Court*** *of the United States or the humblest* ***J.P. court*** *in the land, or this honorable court which you serve* [14].

Всё равно, будь то верховный суд Соединённых Штатов, или самый скромный мировой суд где-нибудь в глуши, или вот этот достопочтенный суд, где вы сейчас заседаете [7].

— транскодування (2 лексичні одиниці у тексті оригіналу, що склали 18% від загальної кількості культурно-специфічних одиниць), наприклад:

(5)She was white, and she tempted a ***Negro*** [14].

Вона, біла, намагалася спокусити негра [9].

— фразеологічна заміна (2 лексичні одиниці у тексті оригіналу, що склали 18% від загальної кількості культурно-специфічних одиниць), наприклад:

(6)...which she has done in an effort t***o get rid of*** *her own guilt* [14].

... вона намагалася перекласти власну провину на іншу людину, яка може заплатити за це своїм життям [8].

(7) For he was seeking, not to marry but to find a wilderness in which ***to snuff out the life*** *of this girl of whom he had tired* [13].

Бо він збирався не одружитись, а відшукати глухе, відлюдне місце, де міг би погасити життя набридлої йому дівчини [6].

Ибо он собирался не жениться, а отыскать глухое, пустынное место, где он мог бы погасить, как свечу, жизнь надоевшей ему девушки [5].

— пошук ситуативного відповідника (2 лексичні одиниці у тексті оригіналу, що склали 18% від загальної кількості культурно-специфічних одиниць), наприклад:

(8) He has been called by his ***counsel*** *and others in the newspapers a boy, over and over again* [13].

И его защитники и газеты все снова и снова называли его мальчиком [5].

— лексичний переклад (1 лексична одиниця у тексті оригіналу, що склали 9% від загальної кількості культурно-специфічних одиниць), наприклад:

(9)...he must ***be removed from her presence****, from this world* [14].

...їй треба позбутися того, хто знає про неї правду [9].

У перекладах різних перекладачів українською та російською мовами загальні тенденції щодо якісно-кількісних показників використання різних способів перекладу та перекладацьких трансформацій загалом простежується. У той самий час, вияви творчості індивідуальності перекладачів помітні у певному кількісному варіюванні застосованих ними способів перекладу та перекладацьких трансформацій, що особливо виразно проявляється у відтворенні ключових лексичних одиниць американських судових промов, що належать до групи культурно-специфічної лексики (див. приклад (7)).

Перспективою роботи є аналіз варіювання способів перекладу та перекладацьких трансформацій, використаних для відтворення ключових лексичних одиниць американських судових промов, змодельованих у текстах художніх творів, що належать до різних тематичних груп, а також співвіднесення способів перекладу із основними перекладацькими стратегіями одомашнення та очуження.

ЛІТЕРАТУРА

1*. Абишева Н. М. Общие особенности юридического дискурса. URL: http://www.rusnauka.com/7_NMIW_2011/Philologia/3_80847.doc.htm. (дата обращения: 01.10.2020).* ***2****. Бернэм У. Российский и американский суд присяжных : Сравнительно-правовой анализ. Судебная адвокатура. Санкт-Петербург : Санкт-Петербургский ун-т, 1996. С. 118–140.* ***3****. Голев Н. Д. Юридизация естественного языка как юрислингвистическая проблема. Юрислингвистика-2: Русский язык в его естественном и юридическом бытии. Барнаул, 2002. С. 9–35.* ***4****. Горшеньова М. С., Закоморна К. О., Ріяка В. О. Конституційне право зарубіжних країн : підручник. URL: https://books.br.com.ua/24885 (дата звер-*

нення: 18.11.2019). ***5****. Драйзер Т. Американская трагедия: пер. с англ. Н. Галь. URL: http://www. lib.ru/INPROZ/ DRAJZER/tragedy.txt_with-big-pictures.html (дата звернення: 15.09.2019).* ***6****. Драйзер Т. Американська трагедія : пер. з англ. І. Буше, Л. Смілянського, Л. Ященко. URL: https://www. ukrlib.com.ua/world/ printit.php?tid= 2998 (дата звернення: 15.09.2019). 7. Ли Х. Убить пересмішника : пер. с англ. Н. Галь. URL: https://librebook.me/to_kill_a_mockingbird (дата обращения: 15.09.2019).* ***8****. Лі Х. Убити пересмішника : пер. з англ. Т. Некряч. URL: http://testlib.meta.ua/ book/299575/ (дата звернення: 15.09.2019).* ***9****. Лі Х. Убити пересмішника : пер. з англ. М. Харенко. URL: https://www.ukrlib. com.ua/ world/printit.php?tid=3562 (дата звернення: 15.09.2019).* ***10.*** *Роман Л. В. Метаязыковая субстанциональность языка судопроизводства и речевые аспекты ее реализации: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык», 10.02.19 «Общее языкознание, социолингвистика, психолингвистика». Краснодар, 1999. 20 с.* ***11.*** *Фещенко О. В. Інституційність дискурсу американського слідства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови». Харків, 2017. 20 с.* ***12****. Цапенко Л. В. Англомовна детективна розповідь: прагмастилістичний та лінгвосинергетичний аспекти: дис. … канд. філол. наук : 10.02.04. Запоріжжя, 2019. 266 с.* ***13****. Dreiser T. An American Tragedy. URL: https://ru.bookmate. com/ books/ ua3gynmC (last accessed: 15.09.2019).* ***14****. Lee H. To Kill a Mockingbird. URL: https://www.bookscool.com/en/To-Kill-a-Mockingbird/1 (last accessed: 15.09.2019).*

УДК 811.111+811.161.2]’255.4’42

АНГЛО-УКРАЇНСЬКИЙ ПЕРЕКЛАД АНТОНОМАЗІЇ (НА МАТЕРІАЛІ ХУДОЖНІХ ТЕКСТІВ)

Муха О. В., Мартинюк А. П., доктор філол. наук, професор

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

Статтю присвячено дослідженню впливу фонових знань на переклад англомовної антономазії українською мовою, а також стратегій та перекладацьких трансформацій, що вживались у перекладі. Результати, отримані в ході порівняльного аналізу англомовних текстів оригіналу і відповідних українських текстів перекладу, свідчать про те, що

загальнолюдські та соціально-групові фонові знання мають найбільш суттєвий вплив на точність перекладу.

Ключові слова: *антономазія, переклад, фонові знання.*

Mukha O. V., Martynyuk A. P. English-Ukrainian translation of antonomasia (based on literary texts). *The article investigates the impact of background knowledge on the translation of English antonomasia into Ukrainian, as well as the strategies, and transformations employed in the course of their translation. The results obtained during the comparative analysis of the original English-language texts and the corresponding Ukrainian translation texts show that universal and social-group background knowledge have the most significant impact on the translation accuracy.*

Key words: *antonomasia, background knowledge, translation.*

Актуальність дослідження зумовлена активною участю антономазії в побудові образів художнього тексту, що потребує її чіткого визначення і встановлення перекладацьких рішень, які б дозволяли перекладати антономазію в художніх текстах з достатнім рівнем еквівалентності та адекватності. Значну роль у перекладі антономазії відіграють фонові знання, що не знайшло достатнього відображення у перекладознавстві.

Метою статті є вивчення видів фонових знань і встановлення кореляцій між типом фонових знань і стратегіями англо-українського перекладу антономазій.

Об'єкт дослідження складають слова та словосполучення на позначення антономазії в англомовних художніх текстах та їх переклади українською мовою.

Предметом дослідження є кореляції між типом фонових знань і способами перекладу, перекладацькими трансформаціями та стратегіями, які застосовувалися для відтворення англомовної антономазії у художніх текстах українською мовою.

Матеріал дослідження: складають 93 слова та словосполучення, які втілюють антономазію в англомовних художніх текстах таких авторів як Джек Лондон («Біле Ікло», «Поклик пращурів»), Джеймс Джойс («Улісс») та Артур Конан Дойль («Утрачений світ») та їх переклади українською мовою, виконані В. В. Гладкою, К. К. Корякіною («Біле Ікло», «Поклик пращурів»), О. В. Терехом, О. І. Мокровольським («Улісс»), Ростиславом Доценко («Утрачений світ»).

Поняття «переклад» у повсякденному житті не потребує додаткових роз'яснень. Всім зрозуміло, що це «перепис» текстів іншою мовою. Але слід звернути увагу на тлумачення цього терміну з наукової точки зору. Один з найкращих описів поняття «переклад»

належить І. С. Алєксєєвій: «Переклад – це діяльність, яка полягає в варіативному інакомовленні, перекодуванні тексту, створеного на одній мові, в текст на іншій мові, здійснювана перекладачем, який творчо вибирає варіант в залежності від варіативних ресурсів мови, виду перекладу, завдань перекладу, типу тексту і під впливом власної індивідуальності; переклад – це також і результат описаної вище діяльності» [1, с. 7].

Перекладацька діяльність вивчає безліч перекладацьких методів та прийомів, одним із яких є антономазія. Це заміна власної назви загальною або загальної назви – власною, тобто вживається назва характерної ознаки, риси, властивості, якості, завдяки якій той, кого назвали цим словом, виокремлюється серед інших.

Переклад – це завжди творчий процес, який також залежить і від самої особистості автора, його власного ставлення до героїв, його навичок та вмінь і об'єму знань, набутих у результаті власного досвіду. Останній пункт – це і є фонові знання, на яких би хотілось зосередити більшу увагу.

Фонові знання вперше у вітчизняному мовознавстві були розглянуті у книзі Є. М. Верещагіна і В. Г. Костомарова «Язык и культура». В їхньому трактуванні, фонові знання – це загальні для учасників комунікативного акту знання, що дає досить вичерпну інформацію [2, с. 43]. У А. В. Федорова знаходимо більш детальне визначення фонових знань: «це загальні відомості певної галузі, до якої належить текст перекладу, також це інформація про певну галузь знань, яка дозволяє вірно в ній орієнтуватися» [4, с. 165].

Для чого ж потрібні фонові знання? Для усвідомлення зв'язків між термінами та поняттями, що вони позначають. Правильне передання значення оригіналу передбачає наявність певних знань про ту дійсність, яка передана в перекладному творі. На їх важливості також наголошує Л. М. Черноватий, який зазначає, що «якість перекладу у найбільш загальному значенні, залежить від рівня володіння перекладачем двома мовами, перекладацьких навичок та умінь, а також від наявності у свідомості перекладача відповідних фонових знань та пов'язаної з ними термінології» [5, с. 155].

Є. М. Верещагін і В. Г. Костомаров розрізняють чотири типи знань.

1. Загальнолюдські фонові знання – це ті знання, що є базовими для кожної людини у процесі її становлення. У проекції на антономазію – це такі імена і пов'язаний з ними об'єм інформації, які є відомими кожному представникові лінгвокультури. До загальнолюдських фонових знань належать імена відомих всім історичних чи літературних персонажів, як, наприклад, Прометей, Каліостро,

Наполеон, Дон Кіхот та багато інших. В тексті оригіналу знаходимо такий приклад:

– *Dedalus, come down, like a good mosey. Breakfast is ready. Haines is apologising for waking us last night. It's all right [6].*

– *Дедале, ходи-но до хати, любий хлопчику. Сніданок на столі. Гейнс вибачається за те, що будив нас уночі. Все гаразд* [3].

Тут в одному реченні зустрічаємо Дедала та Гейнса, двох видатних особистостей, які відомі кожній людині: Дедал – як персонаж давньогрецької міфології, який вважався винахідником різних інструментів, а Гейнс – як визначний письменник та гуманіст. Обидві антономазії передані українською за допомогою транскрибування.

2. Регіональні фонові знання – це знання, отримані певною національною спільнотою, але не засвоєні іншим національними групами. Оскільки це досить своєрідна та індивідуальна в певному сенсі річ, то прикладів таких фонових знань є досить мало. В аналізованих текстах є досить гарне відображення такого типу фонових знань, як у наступному прикладі:

– *I'm the only one that knows what you are. Why don't you trust me more?*

– *Cranly's arm. His arm [6].*

– *Я єдиний, хто знає, хто ти насправді. Чому ти мені більше не довіряєш?*

– *Рука Кренлі. Його рука* [3].

Мулліган тримає Стівена за руку і тому на думку спадає саме образ зрадника, адже обидва хлопця не в дуже гарних відносинах. Насправді Рука Кренлі відносить нас в той період, коли Джойс тільки-но створив «Портрет митця замолоду», що на той час зовсім не користувався популярністю, а тому зрозуміти цю антономазію, передану транскрибуванням, змогли би лише палкі шанувальники творчості Джойса. Насправді, Кренлі – це персонаж, який весь час наставляв головного героя плисти за течією і хапав за руку аби він не робив так, як тому вважається за краще і як буде правильно, тому його поради весь час відводили героя від становлення себе як особистості.

3. Країнознавчі фонові знання – це «ті відомості, якими володіють всі члени певної етнічної або мовної спільноти» [2, с. 23]. Це частина національної культури, результат історичного розвитку певної етнічної або національної спільноти. Вони «утворюють частину того, що соціологи називають масовою культурою, тобто, вони являють собою відомості, безумовно, знайомі всім членам національної спільноти» [2, с. 35]. Тут, кажучи простими словами, краще за все згадати наші уроки з географії та історії країн, адже країнознавчі фонові знання більше спираються саме на важливі історичні події для певної спільноти.

– *Weep no more, Comyn said. – Go on then, Talbot [6].*

– *Спини свій плач, – підказав Комін. – То читай далі, Толботе* [3].

Тут Комін – це добре відомий шотландський аристократ, політичний діяч в Першій війні за незалежність Шотландії, а тому і добре відомий в цій країні. Толбот – англійський полководець часів Столітньої війни, лорд-лейтенант Ірландії. У той же час, українцям, ці імена мало що говорять. Ця антономазія також передана транскрибуванням.

4. Соціально-групові фонові знання – це ті знання, які властиві певним соціальним групам людей, наприклад, лікарям, педагогам, інженерам тощо. Такі знання мають дуже вузьку спрямованість і вимагають більш детальних знань та досвіду, унікального для певної соціальної групи. В тексті Джеймса Джойса доволі часто можна зустріти імена діячів, відомих лише колу священиків на близьких до Бога людей:

– *Spouse and helpmate of Adam Kadmon: Heva [6].*

– *Дружина і підсобниця Адама Кадмона: Гева* [3].

Тут «Гева» (спосіб перекладу – транслітерація) походить з ранніх івритських версій імені Єви. Вона описується як дружина та помічниця Адама в Бутті. А от «Адам Кадмон» – це образ персонажу з Кабали, що означає «первісна людина».

Загалом, в тексті зустрілося 35 прикладів антономазії, закоріненої на загальнолюдських фонових знаннях (37,6%), 11 прикладів – на регіональних фонових знаннях (11,8%), 14 прикладів – на країнознавчих фонових знаннях (15%) та 33 приклади – на соціально-групових фонових знаннях (35,4%).

Перший тип частіше за все перекладався транскрибуванням – це 18 прикладів, що складає 51, 4%, решта: 6 прикладів – змішаний (17,1%), по 3 приклади – адаптація і одомашнення (по 8,5%), 2 приклади – калькування (5,7%) та по 1 прикладу – заміна, конкретизація і дослівний переклад (по 2,8%). Другий тип також здебільшого перекладався транскрибуванням – це 3 приклади (27,2%) та по 2 приклади на додавання, заміну, конкретизацію та змішаний тип (по 18,1%). Третій тип мав тенденцію до перекладу шляхом калькування – 7 прикладів (50%), а також по 1 прикладу – описовий, змішаний, постійний і варіативний словниковий відповідник та конкретизація (по 7,1%). Останній четвертий тип частіше за все перекладався через транскрибування – це 23 приклади (69,6%), а також зустрічались змішаний тип – 6 прикладів (18,1%), калькування – 3 приклади (9%) і дослівний переклад – 1 приклад (3%).

Оскільки перекладач має якнайбільш точно передати зміст оригіналу, то антономазія найчастіше перекладалась тими способами,

які могли мінімізувати спотворення смислу. Серед лексико-граматичних трансформацій переважав дослівний переклад, а серед лексичних – транскрибування, калькування та змішана трансформація. Ці трансформації і способи перекладу корелюють зі стратегією одомашнення.

ЛІТЕРАТУРА

***1**. Алексеева И. С. Введение в переводоведение: учеб. пособие [для студ. филол. и лингв. фак. высш. учеб. заведений]. Москва : Издательский центр «Академия», 2004. 352 с. **2**. Верещагин Е. М., Костомаров В. Г. Язык и культура: Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного. Москва : Русский язык, 1990. 246 с. **3**. Джойс Дж. Улісс : пер. з англ. Терех О. В., Мокровольський О. І. Київ : Вид. Жупанського, 2015. С. 683–729. **4**. Федоров А. В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы): учеб. пособие [для институтов и факультетов иностр. языков]. Москва : ООО «Издательский Дом «ФИЛОЛОГИЯ ТРИ», 2002. 416 с. **5**. Черноватий Л. М. Методика викладання перекладу як спеціальності: підручник для студентів вищих закладів освіти за спеціальністю «Переклад». Вінниця : Нова Книга, 2013. 376 с. **6**. Joyce J. Ulysse. URL: http://www.gutenberg.org/files/4300/4300-h/ 4300-h.htm.*

УДК 81’322.4’25-051:378.147.091.33

ВПЛИВ ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМ АВТОМАТИЗАЦІЇ ПЕРЕКЛАДУ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОНАННЯ ПЕРЕКЛАДУ ПОРІВНЯНО З ВИКОРИСТАННЯМ СИСТЕМ МАШИННОГО ПЕРЕКЛАДУ

Нурмал Ф.-М., Ольховська А. С. (докт. пед. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

У статті описане експериментальне дослідження з вивчення впливу використання систем автоматизації перекладу на ефективність виконання перекладу порівняно з використанням систем машинного перекладу. В експерименті взяли участь 25 студентів першого курсу магістратури факультету іноземних мов, поділені на дві групи: експериментальна група 1 (ЕГ-1) та експериментальна група 2 (ЕГ-2). Студенти мали перекласти текст суспільно-політичної тематики. ЕГ-1 перекладала текст із використанням модуля машинного перекладу, а ЕГ-2 перекладала текст без його використання. Проведений експери-

мент підтвердив гіпотезу 2: результати групи ЕГ-1 були нижчими, оскільки студенти скористались запропонованими перекладами слів, припустившись лексичних та стилістичних помилок, які викривляли зміст оригінального повідомлення. Група ЕГ-2 в цілому припустилася меншої кількості помилок і зробила якісніший переклад.

Ключові слова*: ринок мовних послуг, системи автоматизації перекладу, системи машинного перекладу, фахова підготовка перекладачів.*

Nurmal F.-M., Olkhovska A. S. The impact of using computer-aided translation tools on the effectiveness of translation as compared to using machine translation engines. *The article describes the experimental study of the impact of the use of computer-aided translation tools on the efficiency of translation compared to the use of machine translation engines. The experiment involved 25 first-year master's degree students of the School of Foreign Languages, divided into two groups: experimental group 1 (EG-1) and experimental group 2 (EG-2). The students had to translate a social-political text. EG-1 translated the text using the machine translation module, and EG-2 translated the text without its use. The experiment confirmed Hypothesis 2: the results of the EG-1 group were lower, as students used the proposed translations of words, making lexical and stylistic errors that distorted the content of the original message. EG-2 generally made fewer mistakes and made a better translation.*

Key words: *computer-aided translation tools, language services market, machine translation engines, professional training of translators.*

За останнє десятиліття ринок перекладацьких послуг набув величезних змін. Сьогодні знання іноземної мови є базовою вимогою, таким чином, рівень викладання іноземної мови значно покращився. У той же час, вимоги до перекладача стали більш складними і перекладачі мають постійно розвивати свій рівень знань та навичок, щоб мати стабільну позицію на ринку перекладацьких послуг [3].

Актуальність дослідження зумовлена динамічним розвитком інформаційно-комунікаційних технологій на сучасному ринку перекладацьких послуг. Перекладачі мають бути компетентними в багатьох аспектах. Вони є лінгвістами, компетентними письменниками, дипломатами та освіченими аматорами. Як і лінгвісти, перекладачі повинні вміти розпізнавати тонкощі своїх мов, досліджувати термінологію. Як і письменники, перекладачі повинні звикнути довго працювати поодинці над темою, яка мало кого цікавить, і з мовою, яку мало хто з оточуючих знає. Вміння працювати з спеціалізованим програмним забезпеченням є надзвичайно важливим при здійсненні перекладацької діяльності. Особливе місце серед інформаційно-ко-

мунікаційних технологій в професійній діяльності перекладача посідають САТ-інструменти, які значно спрощують процес перекладу. Перекладачі все більше використовують новітні технології, які, на жаль, також можуть і негативно впливати на якість перекладу.

Об'єктом дослідження виступають системи автоматизації перекладу та системи машинного перекладу.

Предметом дослідження є вивчення впливу використання систем автоматизації перекладу на ефективність виконання перекладу порівняно з використанням машинного перекладу.

Мета дослідження полягає у детальному вивченні впливу використання систем автоматизації перекладу на ефективність виконання перекладу порівняно з використанням машинного перекладу.

Реалізація сформульованої мети передбачає вирішення цілої низки завдань:

— визначити роль та місце сучасного ринку мовних послуг;
— проаналізувати зміст поняття «фахова компетентність перекладача»;
— проаналізувати технологічний компонент у структурі фахової компетентності перекладача;
— провести аналіз системи автоматизації перекладу та системи машинного перекладу;
— провести експеримент, метою якого є вивчення впливу використання систем автоматизації перекладу на ефективність виконання перекладу порівняно з використанням машинного перекладу;
— проаналізувати тексти перекладів студентів.

Матеріалом дослідження виступають переклади статті суспільно-політичної тематики, виконані студентами перекладацького відділення із застосуванням програми Memsource.

Завдяки швидкому розвитку глобалізації та інформаційно-комунікаційних технологій, з'явилася індустрія мовних послуг — нова галузь, яка складається з перекладацьких послуг та послуг локалізації, а також досліджень мовних технологій та мовних консультаційних послуг. Глобалізацію зазвичай визначають як активізацію світових соціальних, економічних та культурних відносин, що об'єднують віддалені населені пункти, так що місцеві події формуються тим, що відбувається за багато миль, і навпаки. На багатомовній планеті це передбачає можливість перекладу, оскільки це часто переклад, який дозволяє віддаленим населеним пунктам з'єднуватися і спілкуватися між собою. У сучасному світі переклад вважається одним із життєво важливих видів людської діяльності, спрямованої на міжнародний обмін інформацією та взаєморозуміння між народами у виробничій, культурній та науковій сферах [4].

Фахова компетентність перекладача (ФКП) – це критерій якості професійного навчання і діяльності, він передбачає інтегративну якість особистості, яку можна побачити в розвинутих базових і спеціальних компетентностях, що визначають здатність перекладача до якісного виконання професійних завдань в галузі перекладу [2].

Комунікаційні, інформаційні та комп'ютерні технології внесли певні зміни у ставлення та представництво стосовно перекладу. Ці зміни цілком можуть спричинити значний прорив не лише у перекладацькій практиці, але й у дискурсах про переклад. Перш за все, підвищився ступінь комп'ютеризації, що охоплює всі аспекти робочого середовища перекладу. Програмне забезпечення використовується для створення пам'яті перекладів, управління термінологією, перевірки орфографії та граматики, доступу та пошуку електронних корпусів та здійснення машинного перекладу. Також існують різні комбіновані технології, такі як інтеграція пам'яті перекладів, основи термінології та пропоновані результати машинного перекладу. Не менш важливими є мінливі соціальні відносини [5].

Машинний переклад є галузевим предметом комп'ютерної лінгвістики, який аналізує використання комп'ютеризованих інструментів для перекладу контексту або розмови з однієї мови іншою. Вивчення машинного перекладу базується на трьох дисциплінах – лінгвістиці, математиці та інформатиці [7].

Інструменти автоматизації перекладу (computer-aided translation tools, або computer-assisted translation tools, скорочено CAT) надають допомогу перекладачеві за допомогою комп'ютерного програмного забезпечення. Перекладач несе відповідальність за переклад, але програмне забезпечення може допомогти деяким елементам його роботи [6].

Серед хмарних систем автоматизації перекладу варто відзначити Memsource, перекладацький інструмент, який пропонує наступні функції:

— бази пам'яті перекладів;
— вбудований модуль машинного перекладу;
— веб-редактор;
— десктопний редактор;
— модуль управління термінологією [1].

Дослідження із вивчення впливу використання систем автоматизації перекладу на ефективність виконання перекладу порівняно з використанням машинного перекладу було проведено серед студентів магістерського освітнього рівня (I курс магістратури) перекладацького відділення факультету іноземних мов Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Ми сформулювали такі гіпотези дослідження:

Гіпотеза 1: якість перекладу, виконуваного студентами І курсу магістратури перекладацького відділення буде вищою при використанні *модуля машинного перекладу*.

Гіпотеза 2: якість перекладу, виконуваного студентами І курсу магістратури перекладацького відділення буде вищою при перекладі без застосування модуля машинного перекладу.

В експерименті брали участь дві групи досліджуваних. Експериментальна група 1 (ЕГ-1) складалась з 11 осіб, які перекладали текст, використовуючи програму Memsource із застосуванням модулz машинного перекладу. Експериментальна група 2 (ЕГ-2) складалась з 14 осіб, які використовували для перекладу програму Memsource без застосування модулю машинного перекладу.

Кількість помилок ЕГ-1 виявилася значно більшою, порівняно з ЕГ-2. Узагальнюючи кількість усіх помилок, очевидно, що студенти ЕГ-2 значно краще виконали переклад тексту. Таким чином, ми підтвердили другу гіпотезу про те, що якість перекладу, виконуваного студентами І курсу магістратури перекладацького відділення буде вищою при перекладі без застосування модуля машинного перекладу.

Результати дослідження унаочнено на рис. 1.

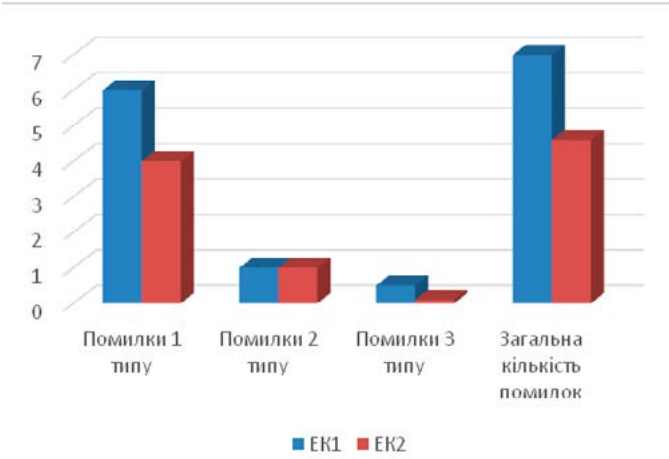

Рис. 1. Порівняльні результати виконання експериментального зрізу групами ЕГ-1 та ЕГ-2

Перша експериментальна група працювала із модулем машинного перекладу, для того щоб подивитися, чи будуть відрізнятися результати другої групи, яка не мала можливості використовувати модуль машинного перекладу, інтегрований в САТ-інструмент.

В ході експерименту ми дійшли **висновку**, що підтвердилася наша гіпотеза про те, що якість перекладу, виконуваного студентами I курсу магістратури перекладацького відділення була вищою при перекладі без застосування модуля машинного перекладу й довели, що САТ-інструменти мають негативний вплив на якість перекладів, тому що студенти покладаються на систему автоматизованого перекладу отже, не редагують текст перекладу і не виправляють помилки.

Формування інформаційно-технологічної складової професійної компетентності майбутніх перекладачів є невід'ємною складовою їх професійної підготовки. Сучасні фахівці повинні знати як працювати з системою автоматизації перекладу чи системою машинного перекладу, тому що світ постійно рухається та змінюється, а професіонали повинні також розвиватися. Саме тому **перспективи** подальших досліджень вбачаємо в розробці спеціалізованого курсу з перекладацьких інформаційно-комунікаційних технологій.

ЛІТЕРАТУРА

***1**. Рынок переводческих услуг. URL: http://www.advertology.ru/article27158.htm (дата звернення: 25.09.2020). **2**. Сімкова І. О. Особливості формування фахової компетенції в майбутніх перекладачів. Наука і освіта. 2013. № 3. С. 165–168. **3**. Besznyбk R. Fit-For-Market Translator and Interpreter Training in a Digital Age / ed. C. Szaby, M. Fischer . Vernon Press : Wilmington, 2019. 246 p. **4**. Connell T. The Application of New Technologies to Remote Interpreting. Antverpiensia Linguistica. 2006. Vol. 6. № 5, P. 311–324. **5**. Doherty S. The Impact of Translation Technologies on the Process and Product of Translation. In International Journal of Communication. 2016. № 10. P. 947–969. **6**. EAMT: European Association for Machine Translation. URL: http://www.eamt.org/compendium.html) (Accessed: 26.08.2020). 7. Hao P. The Impact of Machine Translation and Computer-aided Translation on Translators. IOP Publishing. 2018. № 3. P. 2–6. DOI:10.1088/1757-899X/322/5/052024.*

УДК 811.111'255.4:821.111-312.4Дойл.030=161.2

ПЕРЕДАЧА ПОБУТОВИХ РЕАЛІЙ В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ ОПОВІДАНЬ ПРО ШЕРЛОКА ХОЛМСА

Одінцова А. Д., Івахненко А. О. (канд. філол. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

Статтю присвячено особливостям відтворення побутових реалій у перекладах оповідань циклу «Пригоди Шерлока Холмса» А.К.Дойла, виконаних В. Панченком і М. Дмитренком. У статті виділено три основні групи побутових реалій, ужитих у текстах, а саме: види транспорту, предмети одягу, предмети обстановки. При аналізі використовувалася класифікація реалій С. Влахова та С. Флоріна та запропоновані ними підходи до їх передачі. Зроблено висновки щодо головних трансформацій і стратегій, вжитих перекладачами.

Ключові слова: *А.К. Дойл, переклад детективів, перекладацька стратегія, перекладацька трансформація, реалія.*

Odintsova A. D., Ivakhnenko A. A. Transferring everyday realia in Ukrainian translations of the stories about Sherlock Holmes. *The article deals with the peculiarities of transferring everyday realia in the translations of the stories in "The Adventures of Sherlock Holmes" cycle by A.C. Doyle, performed by V. Panchenko and M. Dmytrenko. Three main groups of everyday realia used in the texts have been identified, namely: transport, clothing, furnishings. The analysis is based on the classification of realia by S. Vlakhov and S. Florin and their approaches to the transference of realia. In conclusion, the main transformations and strategies used by translators are named.*

Key words: *A.C. Doyle, translation of detective stories, realia, translation strategy, translation transformation.*

Актуальність розвідки зумовлена постійним інтересом дослідників до особливостей іншомовної культури, засобів їх втілення в мові та підходів до їхньої передачі цільовою мовою.

Об'єктом дослідження виступають побутові реалії, а **предметом** – особливості їх передачі українською мовою.

Матеріалом дослідження виступають оповідання А.К. Дойла про пригоди Шерлока Холмса: *A Scandal in Bohemia, The Red-Headed League, The Boscombe Valley Mystery,* – та їх переклади, виконані В. Панченком і М. Дмитренком.

Методи дослідження – порівняльний аналіз, який дозволяє сформулювати спостереження щодо зібраного матеріалу; семантико-стилістичний аналіз, за допомогою якого встановлюються особливості вжитку тієї чи іншої реалії в тексті; перекладознавчий аналіз, котрий дозволяє зробити висновок щодо вжитих підходів до перекладу.

Переклад, як відомо, є не лише процесом і результатом перевираження тексту однією мовою засобами іншої мови, а і процесом перенесення певних явищ однієї культури до іншої [2]. Більш за все це стосується художнього перекладу, і перекладу детективів зокрема, адже слова, що позначають культурні явища, або реалії, допомагають читачам відчути себе у вирі подій розповіді – а читач детективів обов'язково має уявити себе «на місці» головного героя, який розслідує злочин [9]. Щодо засобів передачі реалій, то, на думку Ґ. Турі [8], відтворення певних елементів тексту залежить, насамперед, від того, яку систему норм перекладач вважатиме головною: джерельної чи цільової культури? Коли перекладач обирає джерельну систему норм, його переклад тяжіє до стратегії «очуження», тобто збереження якомога більшої кількості особливостей першотексту; коли ж обирають цільову систему норм, переклади тяжіють до «одомашнення», або наближення тексту до потреб цільового читача.

Роглянемо види побутових реалій і способи їх передачі. Аналіз ми виконали, спираючись на класифікацію реалій і засобів їх передачі С. Влахова та С. Флоріна. [1] У цілому, побутові реалії займають близько 35% всіх реалій, які вжиті в оповіданнях про пригоди Шерлока Холмса. Оскільки для детективу характерно приділяти величезну увагу дедуктивному методу розслідування та речам, які на перший погляд є дрібницями, не дивно, що такі тексти рясніють на побутові реалії. До того ж, через часову відстань, яка відділяє сучасних читачів від Вікторіанської Англії, значна частина цих реалій стають історичними. Утім, певні реалії вже знайомі українським читачам, і тому їх відтворення в цільовому творі не викликає особливих труднощів: перекладачі можуть просто дотримуватися традиції передачі таких реалій (шляхом транскрибування або транслітерації, чи кальки). Побутові реалії, вжиті в матеріалі дослідження, ми розділили на три групи: транспорт, одяг, предмети повсякденного вжитку.

а) Реалії – види транспорту. Перш за все, тут слід назвати таку реалію, як *cab* – так називали найманий екіпаж, запряжений одним конем, який був дуже популярний в Англії у часи, що передували появі автомобіля. Обидва українські перекладачі воліють дотрима-

тися класичної передачі цієї реалії шляхом транскрибування – *кеб*. На думку С. Влахова та С. Флоріна, це найкращий із можливих варіантів передачі реалії: завдяки транскрибуванню зберігається фонетичний бік лексеми, відтворюється національний (тут – англійський) колорит, а з вузького (речення) і широкого (на рівні цільової культури, в цілому) контексту читачеві цілком зрозуміло, що саме мається на увазі, бо завдяки перекладам це слово давно увійшло до тезаурусу української мови і до фонових знань цільової аудиторії.

Інші назви екіпажей, які зустрічаються читачам на сторінках оповідань А.К. Дойла, теж носять історичний характер і мають яскраво виражений національно-культурний колорит: це *brougham, carriage* і *hansom*. Перший із них означає маленьку карету на два чи чотири місця, другий має найширше значення, а третій є різновидом кеба. *Hansom* вирізнявся високою швидкістю і безпечністю поїздок, гарно проходив повороти на дорозі [3]. Гадаємо, саме з цих причин його обирають герої детективних оповідань, коли їм випадає така нагода: такий екіпаж дуже зручно використовувати для того, аби наздогнати злочинця і не постраждати через швидку їзду. В який же спосіб передані ці реалії в українських перекладах? Щодо першої, то В. Панченко обирає пояснювальний переклад і пропонує варіант *маленька карета*; М. Дмитренко ж у різних місцях оповідання вживає два різні контекстуальні еквіваленти: *екіпаж* і *карета*, таким чином, застосовуючи родовидову заміну (генералізацію). *Carriage* в обох перекладачів передано функціональним аналогом: *екіпаж* і *карета*, відповідно. *Hansom* і В. Панченко, і М. Дмитренко передають однаково, родовидовою заміною: *кеб*. Як і у випадку з *carriage*, такий підхід є абсолютно припустимим, але деяка частина семантики (швидкість і безпечність транспортного засобу) при цьому неминуче втрачається, хоча національна забарвленість і ядро значення передати вдається. На щастя, у даному конкретному випадку втрата не є принциповою, адже через її виникнення не порушується сюжет твору, у читача не виникає труднощів для розуміння перебігу подій чи принципів, за якими було розкрито злочин.

Ще один транспортний засіб, назва якого зустрічається у А. К. Дойла, – *landau*: це дуже відкритий вид екіпажу, котрим користувалися, частіше за все, заможні люди; і до сьогодні в них роз'їжджають, наприклад, лорд-мери і навіть члени королевської родини Великої Британії [6]. В обох українських варіантах тексту вживається транскрибування: *ландо*. Можна припустити, що перекладачі вдалися до такого способу, оскільки вважали, що даний тип транспорту відомий українському читачеві, котрий цікавиться історією, адже ландо зустрічається і в класичних творах, і в кінофільмах на

історичну тематику. Утім, цільова аудиторія детективів, навіть коли мова йде про пригоди Шерлока Холмса, все ж таки відрізняється від вищезгаданої, і читачам можуть знадобитися невеличкі пояснення. Це можна було б зробити у виносці в кінці сторінки, тим більше, що М. Дмитренко, в цілому, схиляється до надання пояснень для читачів у примітках (наприклад, він коментує такі реалії, як *Іннер Темпл*, *Джон Хейрі* та інші). Тож, ми вважаємо, що просте транскрибування у даному випадку небажане, і краще надати невеличке пояснення.

б) *Реалії – предмети одягу*. У цілому, предмети одягу, представлені в проаналізованих нами оповіданнях, можна розділити на такі групи: верхній одяг, капелюхи, деталі одягу. Щодо верхнього одягу, то все розмаїття англійських *coats* обидва перекладачі звели до однієї назви – *пальто*. Як *пальто* була передана і реалія *ulster*, хоча цей верхній одяг вирізняється дуже товстою тканиною, яка надійно захищає носія від вітру й холоду, і спеціальною накидкою – вона дає додаткове тепло, але дозволяє вільно рухати руками [5]. Цей вид пальто набув неабиякої популярності саме через виконання подвійної функції: захисту від негоди і створення елегантного вигляду. Як зазначають дослідники, пальто сподобалося навіть жінкам, і розробники в результаті представили і жіночу версію цього одягу. [5] Нажаль, такі важливі деталі не були передані українською мовою.

Також хочеться відзначити такий цікавий факт: в оповіданні The Red-Headed League двічі зустрічається реалія frock-coat, але вона, хоча і передається за допомогою функціонального аналогу в обох випадках, отримує два різні найменування: В. Панченко і М. Дмитренко спершу називають цей одяг *сурдутом / сюртуком*, відповідно, а вдруге – вже *фраком*. Гадаємо, така різниця в перекладі однієї лексеми може бути спричинена необхідністю підкреслити різне положення в суспільстві людей, які носять цей одяг: у першому випадку в ньому прийшов містер Джейбз Вільсон, людина незаможна і проста, вдягнена тепленько: *greatcoat, frock-coat, waistcoat, overcoat*, тобто *в однобортне пальто, сюртук, жилетку* і ще *у двобортне велике пальто*. Стосовно ж варіанту перекладу фрак, то його носить директор банку, який намагалися пограбувати злочинці, що рили підземний хід із підвала містера Вільсона і до самого сховища з грошима. Звісно, така багата і шановна людина ходить у гості дуже ошатно убраною – а саме з гостей його і висмикнув Шерлок Холмс: містер Меррівезер збирався грати у робер. То ж, передача цієї реалії варіюється з опорою на контекст.

Поліцейський із того ж оповідання приходить на зустріч із Холмсом, одягнений у peajacket. При передачі цієї реалії обидва перекладачі вдалися до опису, аби створити контраст із ретельно вдягненим

банкіром, і підкреслюючи відсутність смаку у звичайного поліцейського. В. Панченко обрав варіант *жовтаво-зелену куртку*, а М. Дмитренко – *горохового кольору куртку*. Утім, як зазначається в [4], мова тут іде зовсім не про колір одягу, і слово реа не означає «горох», який і справді вирізняється зеленим і жовтим кольором у залежності від ступеню зрілості; ця назва походить від голандського слова *pij*, яким позначали особливу тканину, і в цілому, такий предмет одягу був характерний для моряків, а колір у нього був синій.

Описовий переклад був також ужитий при передачі назви штанів містера Вільсона: Shepherd's check trousers – *сірі картаті штані* (В. Панченко) та *бахматі штани в дрібну білу й чорну клітинку* (М. Дмитренко). Беручи до уваги загальний «стиль» одягу цього дрібного підприємця, М. Дмитренко вирішив, що і штани в нього мають бути неохайними, а В. Панченко – що штани були невиразного кольору, сірі. Утім, трохи інший вислів, *shepherd's plaid*, означає «вовняну тканину у клітинку». Тобто, невідомо, чи охайні були штани в містера Вільсона чи ні, але вони були теплі й цупкі, і типові, в принципі, для англійської сільської місцевості.

Стосовно реалій, які позначають одяг, хотілося б іще зазначити таке: в одному місці ми зустріли лексему *bonnet*, яка була вжита в переносному сенсі, у вислові *daintiest thing under a bonnet*, – так описували милу дівчину. Тут підходи В. Панченка і М. Дмитренка різняться: перший пропонує контекстуальний переклад – *найсолодший шматочок у світі*, а другий, намагаючись зберегти ядро художнього образу, знову вдається до описового перекладу: *з усіх, хто носить жіночі капелюшки, вона найпривабливіша*. Взагалі, для перекладу М. Дмитренка характерне намагання «розтлумачити» текст, зробивши його легким для сприйняття українським читачем, і водночас таким, що якомога повніше відтворює текст оригіналу.

в) *Предмети обстановки*. Це ще один вид побутових реалій. І, хоч їх і небагато, вони теж дають можливість зробити цікаві висновки щодо їх передачі українською мовою. У першому з проаналізованих нами оповідань, а саме, *A scandal in Bohemia*, ми зустрічаємо цілу низку таких реалій, уже з самого початку – тобто, коли доктор Ватсон заходить до помешкання Шерлока Холмса. Скажімо, на вікнах квартири висять *the blinds* – сьогодні ми назвали б їх «жалюзі». Перекладачі підходять до передачі реалії у схожий спосіб: вони аналізують функцію даного предмету і замінюють його на аналогічний, що засосовується в цільовій культурі. Так, В, Панченко вважає, що вікна були закриті «спушеною завісою», а М. Дмитренко – «опущеною шторою». Бажаючи потрапити у гості до свого друга, доктор Ватсон *rang the bell* – тобто, смикнув за шнурок від дзвоника, що висів біля

дверей і дозволяв повідомити господарям, що до них завітали. Обидва перекладачі вирішили не вдаватися до таких подробиць, і передали реалію просто як *подзвонив*, уживши котекстуальний переклад.

Коли Ватсон заходить до кімнати, Шерлок Холмс пропонує йому вмоститися зручніше і випити чогось або закурити сигару. При цьому до послуг Ватсона стають такі предмети: *case of cigars, spirit case, gasogene*. Перша з них передана в різний спосіб: В. Панченко віддає перевагу варіанту *цигарниця*, вживаючи функіональний аналог, а М. Дмитренко пропонує кальку: *коробка цигар*. При цьому, переклад М. Дмитренка, на наш погляд, є більш близьким до реалій життя, адже цигари, справді, зберігають у коробках, і до того ж, український вислів *коробка цигар* дає зрозуміти, що коробка є повною, а от варіант В. Панченка такої однозначності не пропонує. Щодо другої реалії, то вона означає просто скриню для алкогольних напоїв, які були дуже популярні у Вікторіанській Англії. В. Панченко називає цей предмет *поставець із винами*, відразу відкидаючи можливість, по-перше, використання предмета побуту саме для зберігання вин, а по-друге, – того, що Шерлок Холмс пив міцніші напої. М. Дмитренко більш обережний із першим моментом – у нього, все ж таки, це *погрібець*, але щодо другого, то він згодний із своїм колегою, і також вважає, що великий детектив віддає перевагу легким напоям, тому в М. Дмитренка виникає *погрібець із винами*. Утім, щодо вживання перекладацьких трансформацій, то обидва перекладачі застосовують тут функціональний аналог. Нарешті, розглянемо третю реалію в цій мізансцені, а саме – *gasogene*. Як відомо, в ті часи сифони для води не існували, але газовану воду вже пили. Для цього використовували соду [7]. Обидва перекладачі запропонували цільовій аудиторії опис даного предмету, але М. Дмитренко надає більш наближений до сучасного читача варіант: *апарат для газування содової*, в той час як В. Панченко вважає, що короткого пояснення тут вистачить: *Поставець із содової води*.

На основі проведеного аналізу можна дійти такого висновку: при передачі побутових реалій перекладачі вдавалися до транскрибування, родовидової заміни, калькування та описового перекладу.

Перспективою подальшого дослідження може стати порівняльний аналіз реалій, ужитих в усьому корпусі джерельних і цільових текстів про пригоди Шерлока Холмса.

ЛІТЕРАТУРА

***1**. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе. — М. : Международные отношения, 1980. **2**. Кальниченко О. А., Зарубіна З. В. Концепція перекладу Андре Лефевра та її термінологія. Вісник Харківського національного університету*

ім. В.Н. Каразіна. Серія «Романо-германська філологія». 2014. №1102. С. 210–218. 3. Carriage Terminology: A Historical Dictionary / ed. D.H. Berkebile. 1979. ***4****. Laughton L.G.C.; Anderson R.Ch.; Perrin W.G. The Mariner's Mirror. The Mariner's Mirror. 1975. No 61. P. 26.* ***5****. McCoy J. The Ulster Coat. Irish Arts Review. 1985. No2 (4): P. 18–23.* ***6****. Pitkin Pictorials. The Royal Mews, Buckingham Palace. London : Pitkin Pictorials Ltd., 1979. 7. The Oxford Companion to the English Language / ed. Namit Bhatia, 1992. P. 1,051–54.* ***8****. Toury G. Descriptive Translation Studies and Beyond. Amsterdam / Philadelphia : John Benjamins, 1995.* ***9****. Scaggs J. Crime Fiction. London and New York : Routledge, 2005.*

УДК 81'373'322.4

ПРОБЛЕМИ ВІДТВОРЕННЯ КЛЮЧОВИХ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ У НЕХУДОЖНЬОМУ МАШИННОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Пімшин Д. В., Фролова І. Є. (докт. філол. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

Роботу присвячено комплексному аналізу помилок, що були зафіксовані під час відтворення ключових лексичних одиниць сервісом машинного перекладу Google Translate у перекладі текстів промов із сайту щорічної конференції TED Talks. Помилки було виявлено шляхом порівняння текстів перекладів, зроблених людиною (професійним перекладачем) та системою автоматизованого перекладу. Дослідження проведено на основі матеріалів промов різних тематик, а саме: суспільно-політичної тематики, науково-популярної тематики (гуманітарні науки), природничі науки, змішаного типу. Виявлено, що серед значних помилок превалюють: неправильний вибір варіантного відповідника, недоречне калькування, а серед незначних – неправильне вживання форм граматичного роду.

Ключові слова*: значна/незначна помилка, ключова лексична одиниця, конференція TED Talks, машинний переклад, текст промови, тематика.*

Pimshyn D. V., Frolova I. E.. The problems of rendering key lexical units in non-literary machine translation. *The paper presents a comprehensive study of mistakes registered in rendering the key lexical units by the machine*

translation service Google Translate in the translations of the speeches from the site of TED Talks annual conference. These mistakes were identified as such while comparing the texts of the translations performed by a human being (professional translator) and the system of machine translation. The study is based on the speeches on different topics, namely socio-political, scientific-popular (humanitarian and natural sciences) and mixed ones. The research results demonstrate that the predominant serious mistakes are: wrong choice of a variant equivalent; incorrect calquing; while among minor mistakes – wrong forms of grammatical gender.

Key words*: key lexical unit, machine translation, serious/minor mistake, TED Talks conference, text of a speech, topic.*

Якість роботи людини перекладача довгий час вважалася недосяжною для комп'ютерних систем перекладу. Сама ідея використання комп'ютерів для перекладу мов стара, як і самі комп'ютери. Незважаючи на непохитні зусилля досліджень машинного перекладу протягом останніх 70 років, основними проблемами, з якими стикаються системи машинного перекладу є правильне вирішення властивої мові неоднозначності у вихідному тексті та адекватне вираження його цільового значення цільовою мовою [3]. Серед ключових труднощів є багата морфологія та особливості мови перекладу. З цих причин рівень людського перекладу вважається найкращим.

Об'єктом дослідження є автоматизований переклад промов конференцій TED Talks публіцистичної та науково-популярної тематики (гуманітарні та природничі науки).

Предметом аналізу виступають типи помилок автоматизованого перекладу, а метою роботи є з'ясування якісних та кількісних характеристик помилок автоматизованого перекладу промов конференції TED Talks.

Дослідження проведено на основі порівняння машинного перекладу із перекладом, виконаним фаховими перекладачами, який ми вважаємо правильним. Промови TED Talks – щорічної конференції, яка проходить під гаслом «Ідеї варті поширення» [2], охоплюють суспільно-політичну та науково-популярну тематику, останні включають промови з гуманітарних наук, природничих наук, а одна з промов є змішаного типу (науково-популярна та суспільно-політична тематика).

З метою проведення перекладацького аналізу, ми розподілили помилки, допущені сервісом машинного перекладу Google Translate на дві групи: значні та незначні [7].

Наведені далі приклади мають таку чітку схему – на першому місці стоїть текст оригіналу, на другому текст перекладу, зроблений

професійним перекладачем, і на третьому – переклад, зроблений сервісом машинного перекладу Google Translate.

Серед значних помилок переважає невірний добір варіантного відповідника (56%), калькування (33%) та інші помилки (11%). Загальна кількість помилок у цій групі складає 324 лексичні одиниці.

Розглянемо якісно-кількісні показники зазначених способів перекладу:

— невірний добір варіантного відповідника (182 одиниці):

"And this is the new sports center that's at the middle of *350-million-**pound regeneration*** project that's being funded by the European Union." *[5]*

«*А це – новий спортивний центр, частина проєкту відновлення містечка за 350 мільйонів фунтів стерлінгів, який фінансує Європейський Союз.*» [5]

«*І це новий спортивний центр, який знаходиться в середині проєкту регенерації вагою 350 мільйонів фунтів, який фінансується Європейським Союзом.*»

Ми бачимо, що Google Translate підібрав неправильний відповідник, тому що слово «фунт», яке вжито без сполучення із словом «стерлінгів» має значення міри ваги, а не грошової одиниці, що повністю спотворило переклад і зробило неможливим сприймання смислу виразу. Також слово «regeneration» було перекладено як «регенерація», що є першим варіантом перекладу, наданому у словнику Abbyy Lingvo [1], але це не виглядає, як дуже вдалий переклад, з огляду на можливість використання слова «відновлення»;

— калькування (107 одиниць):

"To give you a sense of the flavor of the meeting, it occurs right before ***happy hour****." [3]*

«*Щоб ви відчули, як це виглядає, скажу, що зустріч відбувається перед фуршетом.» [3]*

«*Щоб ви відчули смак зустрічі, вона відбувається безпосередньо перед щасливою годиною.*»

Цей приклад демонструє нам зразок невдалого калькування. Вираз «happy hour» сервісом Google Translate було перекладено як «щаслива година», але це словосполучення має переносне значення («фуршет»);

— інші помилки (35 одиниць):

*"This is **NASA's** famous picture of the pale blue dot."[9]*

«*Це відома фотографія НАСА «Світло-блакитна точка*».» [9]

«*Це відомий знімок блідо-блакитної точки НАСА.*»

У цьому прикладі ми бачимо граматичну помилку, яка призвела до спотворення змісту: сервіс Google Translation зробив невірний

порядок слів, і читач може подумати, що та «Світло-блакитна точка» (наша планета) є власністю НАСА, що не є правдою.

До незначних помилок належать: неправильне вживання граматичного роду (53%), семантико-стилістичні помилки (27%) та інші незначні помилки (20%). Загальна кількість помилок у цій групі складає 531 лексичну одиницю.

Розглянемо якісно-кількісні показники зазначених способів перекладу:

— неправильне вживання граматичного роду (110 одиниць):

*"And so I **went** to a town called Ebbw Vale." [5]*

«*І я **вирушила*** у містечко Еббу-Вейл.» [5]

«*І ось я **поїхав** до містечка під назвою Ebbw Vale.*»

Поданий приклад ілюструє незначну, але найбільш розповсюджену граматичну помилку: лексична одиниця «went» була перекладена цілком вірно, але невірним є вживання граматичного роду, оскільки машинний переклад не враховував контекст, без якого неможливо визначити стать людини, про яку йдеться мова. Ця помилка зовсім не спотворює смисл тексту і читач правильно розуміє його;

— семантико-стилістичні помилки (97 одиниць):

*"I need to start by telling you a little bit about my social life, which I know may not seem **relevant**, but it is." [5]*

«*Почну з коротенької розповіді про моє соціальне життя, котре, я знаю, не виглядає **значущим**, але воно таким є.» [5]*

«*Спершу мені слід розповісти трохи про своє соціальне життя, яке, на мою думку, може здатися **нерелевантним**, але воно є.»*

Варіант перекладу слова «relevant» зовсім не підходить для опису життя, цей термін застосовується у наукових дослідженнях чи у літературі. Допущена семантико-стилістична помилка.

Проаналізувавши кількісні показники, ми виявили, що тематика тексту, наприклад промови з суспільно-політичної тематики, гуманітарних наук чи змішаний тип промови, також може впливати на якість машинного перекладу порівняно з перекладом, який було зроблено людиною перекладачем. Підсумовуючи зазначимо, що загальна кількість виявлених помилок засвідчує, що в цілому текст машинного перекладу є достатньою мірою еквівалентним та адекватним і може бути використаний за умов подальшого редагування людиною.

Перспективою роботи є аналіз способів перекладу та перекладацьких трансформацій використаних для відтворення ключових лексичних одиниць текстів промов конференції TED Talks, що належать до різних тематичних груп, а також співвіднесення способів перекладу фахівця та сервісу машинного перекладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Електронний словник Abby Lingvo. URL: https://www.lingvolive.com/ru-ru.* ***2***. *Офіційний сайт промов TED Talks. URL: https://www.ted.com/44* ***3***. *Anne Curzan, What makes a word "real"? TED2017. URL: https://www.ted.com/talks/anne_curzan_what_makes_a_word_real/up-next* ***4***. *Bojar, O. Machine Translation. In Oxford Handbooks in Linguistics 323–347 (Oxford University Press, 2015)* ***5***. *Carole Cadwalladr, Facebook's role in Brexit – and the threat to democracy TED2019. URL: https://www.ted.com/talks/ carole_cadwalladr_facebook_s_role_in_brexit_and_the_threat_to_democracy/up-next* ***6***. *Erin McKean «The joy of lexicography» 2007 Erin McKean, The joy of lexicography. TED2007. URL: https://www.ted.com/talks/erin_mckean_the_joy_of_lexicography 7. Frolova I. Types of mistakes in rendering terms in machine translation. Translation and Power. Studies in Linguistics, Anglophone Literatures and Cultures. Berlin: Peter Lang GmbH, 2020. Vol. 27. P. 221–230.* ***8.*** *Gordon Brown, 2009 Global ethic vs. national interest TEDGlobal URL: https://www.ted.com/talks/gordon_brown_global_ethic_vs_national_interest/transcriptcript* ***9***. *Jeremy Kasdin, The flower-shaped starshade that might help us detect Earth-like planets. TED2014. URL: https://www.ted.com/talks/ jeremy_kasdin_the_flower_ shaped_starshade_that_might_ help_us_detect_earth_ like_planets*

УДК 81'25'42:004.946

ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРУДНОЩІ РІЗНИХ РІВНІВ ЛОКАЛІЗАЦІЇ ІГОР

Пономаренко Я. С., Кайсіна Д. М. (канд. філол. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

У роботі досліджуються труднощі перекладу різних рівнів локалізації ігор, розглядається різноманітність видів локалізації та їх особливості, а саме: переклад ігрового меню та інтерфейсу, переклад ігрових субтитрів, переклад ігрових описів та інструкцій; аналізуються приклади для кожного з них і визначаються основні стратегії, що були застосовані під час локалізації.

Ключові слова*: відеогра, інтерфейс, локалізація, переклад, субтитри, труднощі перекладу.*

Ponomarenko Ya. S., Kaysina D. M. Translation challenges at different levels of game localization. *The paper examines the difficulties of translating different levels of game localization, considers the types of localization and their features, namely, translation of the game menu and interface, translation of game subtitles and translation of game descriptions and instructions, analyzes examples for each of them and identifies basic strategies applied during localization.*

Key words: *interface, localization, subtitles, translation, translation difficulties, video game.*

Актуальність дослідження зумовлена кількістю гравців в Україні, що зростає з кожним роком, а отже зростає і потреба в локалізації відеоігор українською мовою, яка допомогла б вийти ринку інтерактивних розваг на новий рівень.

Об'єктом дослідження є типи та рівні локалізації відеоігор, а **предметом** – стратегії перекладу, що використовуються під час локалізації відеоігор.

Метою дослідження є вивчення та аналіз особливостей локалізації відеоігор.

Матеріалом дослідження у нашій роботі виступила відеогра «Far Cry 3» в оригіналі та її переклад українською мовою від компанії «InKviZ».

Методи дослідження включають в себе критичний аналіз теоретичної літератури, зіставний метод, метод суцільної вибірки, перекладацький аналіз одиниць оригіналу та перекладу, порівняльний аналіз.

Практика локалізації виникла в 1980-х роках у відповідь на конкретні потреби, зумовлені глобалізацією комп'ютерної індустрії та комп'ютерного програмного забезпечення [3, с. 4], коли одного перекладу було недостатньо для перетворення комп'ютерного програмного забезпечення, розробленого в одній країні, на форму, придатну для випуску на іншому ринку.

Попередні дослідження міжнародної успішної японської RPG серії «Final Fantasy» [5 с.;16] показали, що локалізовані ігри демонструють адаптивний підхід із сильними тенденціями одомашнення, коли мова заходить про трактування жартів, словесні ігри, лінгвістичних різновидів та текстів пісень. Мангірон і О'Хаган [5] пропонують термін транскреація для опису більшої свободи локалізатора ігор у порівнянні з будь-якими іншими способами перекладу.

Під час ігрової локалізації перекладачі зазнають чимало проблем та труднощів. Проблеми перекладу Норд [6, с. 117] визначає як завдання, які необхідно вирішити під час перекладу, якщо ви хоче-

те перекласти вихідний текст на мову цільової аудиторії, відповідно до певних цільових функцій. Тобто проблеми — це ті елементи й компоненти процесу перекладу, з якими перекладач зазнає труднощі, для подолання яких, він докладає чималих зусиль [6, с. 121]. За класифікацією Норда [6, с. 117–120] вони поділяються на наступні чотири категорії: прагматичні, конвенційні, проблеми перекладу, пов'язані з мовною парою, та неможливість узагальнити проблеми перекладу вихідного тексту.

Кожному перекладачу рекомендується ознайомитись із можливими рішеннями, а також розглянути їх у разі виникнення майбутніх проблем із перекладом. Таким чином, можливі рішення класифікуються як стратегії перекладу та використовуються свідомо.

Переклад відеоігор — це більше функціоналістський процес, де збереження ігрового досвіду є пріоритетом, який треба мати на увазі під час адаптації гри [1, с. 37]. Іншими словами, український, французький або китайський гравець мусить насолоджуватися таким самим геймплеєм, як і хтось, хто грає в оригінальну американську версію. Використання гумору та каламбурів у деяких відеоіграх робить практично неможливим адаптувати повідомлення без втрати сенсу, і у таких випадках можуть знадобитися стратегії компенсації [2].

При ігровій локалізації найчастіше використовуються такі стратегії:

1. **Відчуження та одомашнення**. Класична відмінність, визначена Венуті [7, с. 18], спрямована на встановлення протилежності між перекладами, спрямованими на збереження «іноземного колориту», та текстами, адаптованими до конкретних особливостей і стандартів цільової культури.

2. **Нульовий переклад**. Крім різних рівнів локалізації, які може мати гра (відсутність локалізації, часткова локалізація, документи й коробка, повна локалізація), перекладач може використовувати стратегію нульового перекладу в будь-який момент гри. Неперекладність деяких назв, термінів, місць або виразів може бути предметом ширшої стратегії відчуження. Знову ж таки, у випадку багатьох азіатських назв, ігровий досвід був би втраченим, якби всі діалоги, імена і вирази було перекладено українською мовою.

3. **Транскреація**. Це концепція, що застосовується до відеоігор компанією [5, с. 11] для позначення компетенції перекладачів для досягнення мети збереження ігрового досвіду в цільовій місцевості. Транскреація може розглядатися як перехресна стратегія, яка може бути використана й застосована в будь-якій назві. Як припустив Мангірон [4, с. 3], чим складніша і креативніша сюжетна лінія, тим більш корисною може виявитися транскреація в процесі перекладу.

Транскреація може спостерігатися в тих жанрах, які спираються на наративні прийоми й добре розвинені сюжети, як ігри з відкритим світом, екшн і пригодницькі ігри.

4. **Буквальний переклад**. Це прийнятний підхід у відеоіграх, і він є особливо ефективним у випадку спортивних назв, гоночних ігор або симуляторів, де наявна велика кількість слів із технічної сфери та специфічної термінології.

5. **Стратегія компенсації**. Креативність та наративні методи, можуть створювати додаткові труднощі при перекладі деяких назв у відеоіграх. Якщо при локалізації зміст передається не вірно, чи зовсім втрачається, то спеціалісти інколи вдаються до часткового переписування з метою узгодження функціональних еквівалентів, що надасть змогу компенсувати втрату сенсу [2].

Є можливим те, що випуск гри на новому іншомовному ринку буде проходити без будь-якої локалізації, і у такому випадку гра на ринки буде поставлятися в оригіналі. Проте при проведенні ігрової локалізації вона поділяється на кілька рівнів. При повній локалізації перекладаються всі тексти у грі, аудіофайли, упаковка, супровідні тексти тощо. При частковій локалізації перекладається упаковка та супровідні тексти, а також внутрішньоігрові тексти, проте аудіофайли залишаються на вихідній мові. При надлишковій локалізації, що є більш затратним та дорогим, перекладається графіка у грі, наприклад, напис на стіні чи газета, що лежить на столі.

До внутрішньоігрових текстів належать: користувальницький інтерфейс, наративні тексти (в тому числі головоломки, завдання тощо), діалоги та підтексти, інструкція/керівництво та системні оповіщення.

Текст інтерфейсу зазвичай перекладається засобами транскодування, калькування чи пошуком словникового відповідника:

Story	Гра
Options	Налаштування
Quit to desktop	Вийти на стільницю

«Story» у даному випадку можна перекласти, використовуючи словниковий відповідник «Історія», проте для україномовних гравців більш звично бачити саме клавішу «Гра» у головному меню, тому локалізатори використали стратегію одомашнення.

Для того, щоб локалізація була виконана на вищому рівні, перекладач має бути обізнаним у сфері відеоігор. Порівняємо та проаналізуємо наступні два приклади:

Control type	Тип керування
Customize controls	Переназначити клавіші

Слово «Control(s)» в українських локалізаціях зазвичай перекладають, як «Керування», тому перший приклад не викликає труднощів чи питань. Якщо дослівно перекласти другий приклад, то в нас вийде «Налаштуйте (елементи) керування». Такий переклад не задовільнить гравців, які не звикли бачити такий пункт меню в користувальницькому інтерфейсі. Після того, як гравець натисне на клавішу «Customize controls», йому відобразиться перелік дій, що можна виконувати у грі, а праворуч від них — можливість встановити будь-яку клавішу для них. З цієї причини локалізатори використали стратегію одомашнення та перекладацьку трансформацію, а саме контекстуальну заміну і переклали це словосполучення як «Переназначити клавіші».

При перекладі керівництва/посібника (інструкція до гри, що направляє гравця в ігровому світі та допомагає йому впоратися з керуванням) варто звертати увагу на вузьке значення слів. Розглянемо цю вимогу на прикладі слів «press» та «hold» («натискати» та «утримувати»):

Throw. Press [...] to throw a grenade (or molotov, if selected).	Кинути. Натисніть [...] щоб кинути гранату (або коктейль молотова).
Hold [...] to heal yourself. If you have medicine, you will heal a large amount of damage quickly.	Утримуйте [...], щоб вилікувати себе. Якщо у вас є ліки, ви швидко відновите більшу частину здоров'я.

Якщо у розмовній мові ці два поняття можна сплутати, то у грі треба приділяти особливу увагу таким деталям, оскільки дія цих клавіш відрізняється. Якщо гравець не зрозуміє, що йому потрібно «утримувати» клавішу упродовж деякого часу, а не просто натиснути на неї, то дія, яку він прагнув виконати не спрацює, а це іноді несе смертельні наслідки для ігрового персонажа.

При перекладі субтитрів локалізатор має підбирати речення цільовою мовою так, щоб довжиною вони збігалися із вихідним текстом, при цьому зберігаючи його первинний зміст. Також, у кожної країни існують свої обмеження, тому локалізатори часто використовують культурну адаптацію.

I just hope that you ***two pieces of fucks*** *are more entertaining than your friends. Ta-ta! Bye-bye!* ***Gets you every fucking time man.***	*Я сподіваюся, що ви,* ***вівці****, прикольніші ніж ваші друзі. Та-дам, бувайте!* ***Приємного відпочинку.***

Тут присутня ненормативна лексика, яку також називають обсценною. Якщо замовник не прагне, щоб гра була занадто грубою, то локалізатори, зазвичай або замінюють її, або вилучають. Так само і у нашому випадку. Компанія змінила речення і при цьому вони не втратили своє забарвлення та колорит.

Jason, I swear to God, man. It's truly beautiful that you are willing to die for the one you love... Let's give these lovers some privacy.	*Джейсоне, клянусь богом, мужик. Це правда прекрасно, що ти готовий померти за кохану... Залишимо голубків наодинці.*

У даному прикладі простежується стратегія одомашнення, оскільки в Україні людей, що кохають один одного часто називають «голубками». Такий переклад приносить у гру додатковий емоційний відтінок, ніяк не впливаючи на зміст з негативної точки зору. Вимоги до розміру також збережені. Отже, ми бачимо, що при локалізації відеоігор важливим є не тільки переданий зміст, а й дотримання всіх норм і вимог, що впливають на працездатність самої гри.

Висновки. Зростання популярності відеоігор серед різних верств населення України вимагає вироблення теоретичних та практичних знань щодо здійснення української локалізації та перекладу відеоігрових продуктів з англійської мови, що є основною мовою розробки ігор, українською. Проаналізувавши різні рівні та типи локалізації відеоігор, ми прийшли до висновку, що вибір стратегії перекладу залежить від цільової аудиторії, особистих уподобань замовника, кінцевої мети, бюджету, графіка. При локалізації речень та текстів зазвичай використовують стратегію одомашнення та вилучення, а для перекладу окремих слів – спосіб пошуку словникового відповідника, транскодування, контекстуальну заміну та прийом смислового розвитку.

У перспективі нашого дослідження плануємо розглянути особливості перекладу графічного рівня локалізації ігор, що є найважчим рівнем, оскільки потребує вмінь не тільки у галузі перекладознавства, а й програмування.

ЛІТЕРАТУРА

1*. Bernal M. On the Translation of Video Games. The Journal of Specialised Translation. 2006. № 6. P. 22–36. URL: http://www.*

jostrans.org/issue06/_bernal.php (last accessed: 21.06.2020). ***2****. Di Marco F. Cultural Localization: Orientation and Disorientation in Japanese Video Games. Tradumatica. 2007. URL: http://www.fti.uab.es/tradumatica//num5/articles/06/06art.htm (last accessed: 03.10.2020).* ***3****. Esselink B. A practical guide to localization. Amsterdam and Philadelphia : John Benjamins, 2000. 488 p.* ***4****. Mangiron C. Localizing Final Fantasy – bringing fantasy to reality. LISA Newsletter Global Insider. 2004. XIII, № 1(3). P. 1–5.* ***5****. Mangiron C., O'Hagan M. Game Localisation: Unleashing Imagination with "Restricted" Translation. The Journal of Specialised Translation. 2006. № 6. P. 10–21. URL: http://www.jostrans.org/issue06/art_ohagan.php (last accessed: 11.09.2020).* ***6****. Nord C. Funktionsgerechtigkeit und Loyalität: Theorie, Methode und Didaktik des funktionalen Übersetzens. Berlin : Frank & Timme, 2011. 338 p. 7. Venuti L. The Translator's Invisibility. New York and London : Routledge, 1995. 366 p.*

УДК 81'255.4:82-7:791.228

СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ СУЧАСНОГО ГУМОРУ НА ПРИКЛАДІ МУЛЬТИПЛІКАЦІЙНИХ СЕРІАЛІВ ДЛЯ ДОРОСЛИХ

Ромашкін Д. Д., Кайсіна Д. М. (канд. філол. наук)

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

Стаття ілюструює специфіку перекладу елементів комічного в умовах сучасного світу. Сьогодні індустрія мультиплікаційних серіалів має найбільший вплив на гумористичну сферу, отже аналіз проводився на прикладі сучасної анімаційної комедії. У статті розглядаються труднощі та стратегії перекладу основних елементів творення комічного у мультиплікаційних серіалах для дорослих.

Ключові слова: *алюзія, гумор, комічне, мультиклаційний серіал, реалія, чорний гумор.*

Romashkin D. D., Kaysina D. M. Specifics of translating modern humor (based on animated series for adults). *The article demonstrates the specifics of translating elements of comic in the conditions of the modern world. Today, the animated series industry has the biggest impact on the sphere of humor, thus a modern animated comedy is chosen for the analysis. The article examines difficulties and strategies of translating the main comic elements in the animated series for adults.*

Key words: *allusion, animated series, black humor, comic, humor, realia.*

Гумор є найпотужнішим та найсильнішим інструментом людських взаємозв'язків. Гумору підвладно відкривати найрізноманітніші двері, у ньому відображається та розквітає уся могутність слова. Гумор може стати як небезпечною зброєю, яка здатна усього-на-всього із використанням одного рядка образити, розлютити людину чи переважити чашу полемічних терезів у сторону її користувача, так і рятувальним кругом, що здатен підбадьорити, надихнути, підняти настрій. Не дарма такий потужний інструмент можна вважати одним із найскладніших аспектів перекладознавства.

Актуальність дослідження виражена у важливості розуміння культурно-специфічних особливостей творення сучасного комічного та їх урахуванні при перекладі прийомів його побудови; векторами розвитку комічного жанру в сторону прийомів та рис, що притаманні сучасним мультиплікаційним серіалам для дорослих.

Об'єктом дослідження виступають реалії, алюзії, жарти з елементами сарказму та іронії, які присутні в висловлюваннях й діалогах в англомовному мультиплікаційному серіалі, призначеному для дорослої аудиторії.

Предметом дослідження є прийоми передачі сучасного гумору в перекладі, шляхи та способи побудови комічного із можливим використанням культурно-специфічних властивостей мови перекладу на прикладі української та російської версій дубляжу.

Метою дослідження є виявлення та аналіз особливостей та специфіки перекладу сучасних елементів комічного та прийомів, з допомогою яких зазначений феномен реалізується в анімаційних комедіях для дорослих.

Матеріалом дослідження виступає американський комедійний науково-фантастичний мультиплікаційний серіал «Рік та Морті» за авторством Джастіна Ройланда та Дена Хармона в оригіналі, а також його українська та російська версії дубляжу.

В умовах інформаційної перенасиченості, коли будь-хто має необмежений доступ до інформації величезного об'єму, розвиток будь-якого жанру має як значні переваги, так і відчутні недоліки. Комічне сучасності відрізняється своєю направленістю в сторону чорного гумору, іронії, сарказму та сатири. Саме ці елементи комічного дозволяють людству впоратися з хибністю сьогоденної реальності, зі своїми недоліками та проблемами. Сфера анімаційних комедій зробила дуже значний внесок у становлення сучасного комічного та є одним із найкращих способів його реалізації та просування, формуючи жанр в цілому.

Гумор описує і розповідає про звичаї та традиції, культуру та історію, менталітет та особливості повсякденного життя нації. Винят-

кова своєрідність, відмінність та національність і певні культурно-специфічні особливості є основними причинами виникнення складнощів для спеціалістів при перекладі. Різниця менталітетів, історичний відбиток разом із локальними та лінгвокультурними особливостями перетворюють роботу із англомовним гумором у справжній виклик для перекладача будь-якого рівня.

Переклад безпосередньо комічного потребує дуже серйозної підготовки від спеціаліста: від наявності широкого багажу фонових знань, до володіння психологічними навичками, які дозволяють відчути та виділити окремі елементи комічного та передати їх смисл в мову перекладу.

Окремо необхідно приділити увагу стратегіям перекладу, адже визначення стратегії є дуже важливим аспектом при здійсненні перекладацького процесу над матеріалами комічного спрямування, з огляду на залежність аспекту від лінгвокультурних, суспільно-соціальних та національних особливостей.

Виділяються дві основні стратегії перекладу – форенізація та доместикація. За визначенням В. П. Беляніна, доместикація – це спосіб репрезентації іншомовного, незрозумілого тексту знайомими мовними одиницями, термінами приймаючої культури, тобто орієнтація на реципієнта. Форенізацією називається стратегія, відповідно до якої зберігаються лінгвістичні та культурні особливості тексту, тобто переклад майже повністю орієнтований на оригінал [6].

Безпосередній аналіз перекладу жартів з елементами іронії та сарказму виявив домінування повного, буквального перекладу, тобто перекладу із незначними граматичними або лексичними трансформаціями [2, с. 279], адже комічне – явище ситуативне, що не ускладнюється оборотами чи специфічною лексикою, яка виходить за рамки розуміння основної маси суспільства в межах певної культури. Повний переклад вирішує багато труднощів, які з'являються при роботі із явищами іронії чи сарказму, не ускладнюючи переклад, якщо цього не потребує контекст. Розглянемо приклад саркастичної ситуації та її варіанти перекладу українською та російською:

"Jerry, it's your house... Whatever you say it is how it is... <u>but I think a blind man could see that Beth is looking for the door</u>"

«*Джеррі, це ж твій дім. Що б ти не казав, усе так і є. <u>Але гадаю, що і сліпоглухонімий зрозумів би, що Бет намагається дати драла від тебе</u>*»

«Это твой дом, и ты тут прав. <u>Но даже слепой увидел бы, что Бет посматривает на дверь</u>»

Сарказм полягає у насмішці над почуттям верховенства Джеррі у своєму домі та повним контролем свого шлюбу. В обох випадках був використанний прийом повного перекладу, але в українській

версії при перекладі фрази "*...Beth is looking for the door"* також була застосована лексична трансформація конкретизація, коли певна одиниця (слово, словосполучення) ширшої семантики в оригіналі замінюється відповідною одиницею вужчої семантики [3, с. 300].

Найбільші складнощі виникають при перекладі культурно-специфічної лексики, яка має національний відтінок та потребує особливої уваги від перекладача. В таких ситуаціях найкращим прийомом є культурно-ситуативна заміна, що дозволяє передати реципієнту вкладене авторами значення в той чи інший комічний елемент, тобто передати не спосіб вираження жарту, а саму іронію чи сарказм [2, с. 279]. Розглянемо прийом на прикладі перекладу наступної саркастичної ситуації:

"– Glip Glop? You're lucky a Traflorkian doesn't hear you say that. – Is that like their N-word? – It's like the N-word and the C-word had a baby and it was raised by all the bad words for Jews."

«*– Гліп Глопи? Тобі пощастило, що Трафлоркінці цього не чули. – Це ніби слово на літеру «п»? – Це наче слово на літеру «п» і «х» зробили дитину, а виховали її всі погані слова, що є образою для євреїв*.»

«*– Глип Глоп? Тебе повезло что этого не услышал Трафлоркианец. – Это у них типа слова на букву «х»? – Это как если бы у слов на букву «х» и «п» родился ребенок и его воспитали плохие еврейские слова*.»

Саркастичний ефект жарту полягає у насмішці над назвою прибульців та їх порівнянням із земними образливими словами. *"N-word"* та *"C-word"* не несе у собі образливого підтексту у мовах перекладу, отже перекладачами був використаний прийом культурно-ситуативної заміни і підібрані аналоги із урахуванням культурних особливостей мов перекладу, які здатні донести до реципієнтів закладену саркастичну насмішку.

Основною складністю для перекладача при роботі з алюзіями є відмінності в культурах оригіналу та мови перекладу, адже майже всі приклади використання алюзії стосуються особливостей певної культури [4, с. 895]. При перекладі необхідно враховувати специфічну культурно-національну інформацію, від якої залежить розуміння не тільки певного підтексту або спрямованості алюзії, а й її загальний смисл. Наприклад:

"Hey, what do me and O.J. not have in common? I found the real killer, bitch!"

«*Агов, яка різниця між мною і слідчим МВД? Я знайшов справжнього вбивцю, курво!*»

«*В чем разница между мной и О. Джеем? Я нашел настоящего убийцу, сука!*»

Використана алюзія з елементами іронії є посиланням на американського актора та футболіста О. Джей Сімпсона та його судову справу про вбивство колишньої дружини, що не була розкрита. Слід звернути увагу на українську версію перекладу, в якому наочно продемонстровано використання прийому культурно-ситуативної заміни. У культурному просторі носіїв української мови дуже незначна частка людей знайома з ділом О. Джея, тому при перекладі вдалися до заміни алюзії на відомий зазначеній культурі приклад, що містить у собі гостру суспільно-соціальну іронію.

Відповідно до аналізу, при перекладі безеквівалентної лексики, в ролі якої у дослідженні виступають реалії у комічному контексті, найкращим підходом є збалансоване використання стратегій перекладу, однак, аналіз перекладу свідчить про те, що використання одомашнення у певних відповідних ситуаціях є найбільш пріоритетною стратегією, що дозволяє стерти кордони між двома культурами й дає можливість сприймати переклад на рівні оригіналу. Приклад доместикації простежується при перекладі наступної реалії:

"I would've been happy to pay for it, Summer, but they don't exactly sell them at Cosco."

Застосована реалія в обох варіантах перекладається способом уподібнення, використовуючи культурні ситуативні відповідники та одомашнюючи настрій жарту:

«*Я б з радістю заплатив за нього, Саммер, але нажаль вони не продають його на Аукро*.»

«*Я бы с радостью заплатил за них, Саммер, но их не продают в Ашане*.»

В обраних у рамках дослідженнях прикладах фігурують елементи комічного, які володіють найяскравішими ознаками чорного гумору, а саме: жарти про смерть, жарти сексуального характеру, гострі соціально-політичні жарти, що стосуються тем релігії чи тероризму [1, с. 148; 5, с. 71], як, наприклад, використання у комічному контексті алюзію на 11 вересня 2001 року:

"We're gonna 9/11 this plane unless Morty Smith gets better grades in math!"

Цей приклад був перекладений українською та російською мовами наступним чином:

«*Ми влаштуємо всім 11 вересня, хіба що Морті отримає кращі оцінки з математики!*»

«*Будет как 11 сентября, если Морти Смит не будет получать пятерки по математике!*»

Все це і є провідними особливостями сучасного гумору – можливість висміяти будь-що і будь-кого. Аналізуючи переклад усіх

комічних прийомів, можна зазначити, що перекладачі як українською, так і російською мовами не намагалися вдатися до цензури або значного пом'якшення навіть найагресивнішого комічного контексту. Тільки із таким підходом до перекладу сучасного гумору, зокрема в мультиплікаційних серіалах, можна домогтися максимальної адекватності та еквівалентності перекладу.

Висновки. Іронія та сарказм є головними елементами творення комічного як у матеріалі дослідження, так і в сучасному комічному в цілому, рисами яких пронизані всі прийоми побудови смішного. В результаті аналізу було визначено, що найбільш поширеним є прийом повного або дослівного перекладу елементів іронії або сарказму в жартах, лише з незначними граматичними або лексичними перетвореннями. Найскладнішим способом перекладу іронічних контекстів як в жартах, так і в алюзіях був прийом культурно-ситуативної заміни. При роботі із культурними елементами мови оригіналу найбільш пріоритетною стратегією є доместикація, що дозволяє максимально наблизити сприйняття реципієнтом іншої культури, але тільки в тих випадках, коли контекст дозволяє її використати.

Перспективою подальших досліджень є перекладацький аналіз сатиричних комічних прийомів, що дозволить більше розкрити специфіку перекладу сучасного комічного.

ЛІТЕРАТУРА

***1**. Белянин В. П. Антология черного юмора. Москва : «Паимс», 1996. 191 с.* ***2**. Казакова Т. А. Практические основы перевода. English-Russian : учебное пособие. Санкт-Петербург : Союз, 2005. 320 с.* ***3**. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова книга, 2004. 576 с.* ***4**. Карасик В. И. Алгоритмы построения комических текстов. Вестник РУДН. Серия: Лингвистика. 2018. Т. 22. No 4. С. 895–918.* ***5**. Кебуладзе В. И. Феноменология черного юмора. Історія збірника наукових праць з філософії та філології «Докса». 2004. Вип. 5. С. 71–79.* ***6**. Venuti L. Strategies of translation. London and New York : Routledge, 1998. P. 240–244.*

УДК 811.111'255.4:821.111(73) -31Поланик.08

ГРАМАТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В ПЕРЕКЛАДІ АНГЛОМОВНИХ ТВОРІВ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ ПОСТМОДЕРНІЗМУ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ Ч. ПАЛАНІКА «БІЙЦІВСЬКИЙ КЛУБ»)

Свистунова А. Є., Кабірі М. Х. (канд. філол. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

Стаття висвітлює труднощі та особливості англо-українського перекладу художньої літератури. В дослідженні було розглянуто основні проблеми художнього перекладу, поняття ідіостилю, визначено характерні риси ідіостилю Ч. Паланіка. На матеріалі роману Ч. Паланіка «Fight Club», а також його перекладів українською та російською мовами було виявлено граматичні трансформації, застосовані при перекладі елементів ідіостилю автора; зроблено висновок щодо особливостей професійного та аматорського видів перекладу.

Ключові слова: *аматорський переклад, граматична трансформація, ідіостиль, перекладацький прийом, перекладацькі труднощі, професійний переклад, художній переклад.*

Svystunova A. Ye., Kabiri M. Kh. Grammatical transformations in translation of Postmodern English literature (based on Ch. Palahniuk's novel "Fight Club"). *The article covers the problems and peculiarities of English-Ukrainian literary translation. The research reveals the main problems of literary translation and the definition of idiostyle, outlines the main features of Ch. Palahniuk's idiostyle. Based on Ch. Palahniuk's novel "Fight Club" and its Ukrainian and Russian translations, grammatical transformations applied in the process of translation of the author's idiostyle elements have been determined; the conclusion has been made regarding the special features of professional and amateur types of translation.*

Key words: *amateur translation, grammatical transformation, idiostyle, literary translation, professional translation, translation technique, translation difficulties.*

Проблема перекладу творів художньої літератури залишається нерозв'язаною, незважаючи на велику кількість проведених досліджень у цій галузі, і сьогодні ми можемо спостерігати гостру необхідність в проведенні нових досліджень. Література, як і багато інших аспек-

тів нашого життя, не є статичною, вона постійно розвивається та змінюється, з'являються нові течії та жанри, такі як постмодернізм, графічні романи, трансгресивна проза, тощо. Крім того, на літературному поприщі з'являються нові автори, які буквально руйнують старі літературні традиції та пропонують унікальні альтернативи: гарним прикладом таких новаторів є Чак Паланік. Таким чином, постійний розвиток літературного світу потребує проведення нових досліджень у цій галузі, що становить **актуальність** цього дослідження.

Об'єктом дослідження є елементи ідіостилю Ч. Паланіка відібрані з роману «Бійцівський клуб» та їх український і російський переклади, виконані О. Леськом та В. Завгороднім відповідно.

Метою дослідження є виокремлення граматичних трансформацій, застосованих в перекладі обраного твору та елементів ідіостилю автора для визначення особливостей перекладу художньої літератури.

Матеріалом дослідження виступив роман Ч. Паланіка «Fight Club», а також його український та російський переклади, виконані О. Леськом та В. Завгороднім відповідно.

У ході дослідження нами було застосовано ряд **методів**: *гіпотетико-дедуктивний метод*, який полягає в розробці гіпотези на основі відібраного матеріалу та її перевірці, *метод аналізу* з метою розробки критеріїв відбору матеріалу для проведення дослідження, за допомогою *методу класифікації* був розподілений відібраний матеріал за категоріями, *метод дедукції* був застосований під час формулювання гіпотези, *лінгвостатистичний експеримент* був застосований для збору необхідний кількісних даних для підтвердження або спростування гіпотези, *метод індукції* був застосований під час формулювання висновків проведеного нами дослідження.

Художній переклад є одним з найскладніших видів перекладу, адже для його здійснення перекладачеві потрібно враховувати багато чинників і володіти широким спектром знань. Так, перекладачеві потрібно заважати на такі фактори, як інтелектуальні, образні та інтуїтивні авторські елементи у творі, мовні та культурні реалії вихідної та цільової мов, тощо. Таким чином, під час художнього перекладу може виникати ряд проблем [6, с. 2].

До основних проблем художнього перекладу відносяться:

1) **зміна тексту оригіналу при перекладі**. Деякі перекладачі розглядають художній переклад настільки вільним, що вони до певної міри можуть змінювати текст оригіналу з метою його покращення. Проте, такі дії не входять до компетенції перекладача. Перекладач має турбуватись про правильну передачу – настільки точно, наскільки він може – смислу оригіналу, оскільки ідеальний переклад має справляти таке ж враження, як і оригінал, на такого ж або подібного

читача. Автор може змінювати свою історію та підлаштовувати під особливості свого характеру та недоліки, проте перекладач не може собі такого дозволити. Він лише може вносити зміни до власного перекладу з метою його покращення, для того щоб узгодити його з духом оригіналу [7, с. 12].

2) **Відсутність чітких, послівних, відповідників**. У цьому випадку проблема полягає у тому, що перекладач намагається перекладати послівно, основною одиницею перекладу є слово. Такий підхід є недоцільним, адже автор тексту оригіналу передає смисл на рівні речення або абзацу. Крім того, одне й те саме слово у різних словосполученнях може нести різне значення. Згідно з Дж. А. Позіним, жодне слово з усіма відтінками його значення в одній мові не має точного відповідника з такими ж відтінками в іншій. Таким чином, перекладач не може перекладати окремі слова, а має передавати ціле речення, де знаходяться слова в межах їх контексту [7, с. 14].

3) **Трикутник «автор-текст-читач».** Читач надає тексту своє власне бачення. Таким чином, існує два тексти, один належить автору, інший – читачу [8, с. 10]. Проблема полягає в тому, що перекладач також є читачем і він може по-своєму розуміти текст. Тому вважається, що переклад є суб'єктивним, тобто при перекладі текст оригіналу втрачає своє первинне значення, яке в нього вклав автор, смисл тексту передається з точки зору перекладача.

4) **Використання в літературі метафоричної мови**. У тексті може існувати не один, а декілька шарів значення. Передача ідіом, прислів'їв, художніх засобів при перекладі становить значну проблему. Буквальний переклад ідіом, фразеологізмів та прислів'їв завжди згубний [8, с. 10].

5) **Структура мови**. Значні труднощі при перекладі викликає і різниця у структурі мов. Наприклад, при перекладі з української на англійську і навпаки часто виникають труднощі з передачею граматичних структур, адже в англійській мові присутня система артиклів та такі часові форми, як Perfect, Continuous, Perfect Continuous, які відсутні в українській.

Крім того, значні труднощі при перекладі творів художньої літератури викликає такий аспект, як ідіостиль письменника. Саме проблемі перекладу ідіостилю присвячене наше дослідження.

Ідіостиль представляє собою сукупність певних елементів стилю автора, які присутні в його творах, це, за В. А. Самохіною «стиль особистості в усій різноманітності її багаторівневих текстових проявів (у структурі, семантиці, прагматиці тексту)». Звідси стає зрозуміло, що ідіостиль автора може відтворюватись на різних рівнях: лексичному, семантичному, синтаксичному. Слід зазначити, що ідіостиль

є характерною рисою не тільки художніх текстів, а й, наприклад, публіцистичних, що призводить до наступного висновку: якщо автор створив декілька текстів у різних стилях, вони все одно будуть мати в собі спільні характеристики, тобто ідіостиль є тією ланкою, яка поєднує різні твори одного автора [1, с. 166; 4, с. 173; 2, с. 34].

Феномен ідіостилю нерозривно пов'язаний з ідіолектом, який є його складовою. У вузькому значенні ідіолектом називають стилістичні та формальні особливості, які є характерними для носія тієї чи іншої мови, у широкому – діалект представляє собою цілий комплекс текстів, що належать носію певної мови, у яких таких носій реалізує свою мову, і які використовуються лінгвістами для дослідження мовних систем [3, с. 171].

Іноді поняття ідіостиль та ідіолект співвідносять як письмове та усне мовлення. Ідіолект відносять до особливостей мовлення індивіда, які відображаються в усному мовленні, в той час як ідіостиль відносять до особливостей письмового мовлення автора [5, с. 31].

Також ідіостиль та ідіолект співвідносять як глибинну та поверхневу структури. Тобто ідіолект розглядають лише як використання певної лексики для досягнення необхідного стилістичного ефекту. Ідіостиль розглядають як обумовлене використання, поєднання, повторення конкретних мовних та художніх засобів, гра зі структурою твору на різних рівнях з метою найточнішого відображення думок та почуттів автора [5, с. 32].

Таким чином, доходимо висновку, що автор формує свій ідіостиль шляхом використання певних стилістичних прийомів на лексичному та синтаксичному рівнях.

У нашому дослідженні для проведення аналізу особливостей перекладу ідіостилю автора був обраний роман Ч. Паланіка «Бійцівський клуб» та його український і російський переклади. Слід зазначити, що український переклад є професійним, російський – аматорським.

У ході дослідження нами було виявлено ряд особливостей ідіостилю Ч. Паланіка: використання розмовної та ненормативної лексики, використання великої кількості дієслів замість прикметників, використання рефренів або «коників» (повторювані протягом усього твору вислови або речення), використання авторського методу «янгол-репортер» (відсутність чітких обґрунтованих суджень, коментарів з боку автора, суб'єктивних думок, лише ситуативні короткі описи), використання метапрози (автор безпосередньо звертається до читача для досягнення максимальної реалістичності), використання авторського методи «мова тіла» (автор надає певні деталі під час опису того, що може відчувати тіло героя в тій чи

іншій ситуації; такі деталі здатні викликати у читача відчуття не на психологічному рівні, а на фізіологічному), використання фактоїдів (факти, правдивість яких дуже складно довести), використання коротких та простих речень замість складних.

Загалом стиль Ч. Паланіка є дуже лаконічним, він тяжіє до мінімалізму. Будучи журналістом за освітою, у Ч. Паланіка був досвід написання статей, які мають викликати зацікавлення у великої аудиторії. І він успішно зміг синтезувати журналістський стиль з літературним та створити свій неповторний, динамічний стиль, якій зміг привернути увагу багатьох людей, особливо молоді.

Зважаючи на особливості ідіостилю Ч. Паланіка, які більшою мірою проявляються на синтаксичному рівні, для аналізу перекладу ідіостилю автора нами були обрані граматичні трансформації.

У ході дослідження нами було відібрано та проаналізовано 152 приклади елементів ідіостилю Ч. Паланіка мовою оригіналу, тобто англійською, а також їх російські та українські відповідники (всього – 304 приклади).

Нами було встановлено, що під час перекладу були застосовані одиничні (наприклад, вилучення) та множинні (наприклад, перестановка + заміна) граматичні трансформації. Кількість одиничних граматичних трансформацій виявилася більшою за кількість множинних більш ніж у два рази: 70% становлять одиничні трансформації та 30% – множинні. Найбільш вживаною одиничною граматичною трансформацією виявився дослівний переклад, він був застосований 86 разів, що становить 40% від загальної кількості застосованих одиничних трансформацій та 28% від загальної кількості усіх виявлених нами граматичних трансформацій (одиничних та множинних).

Нами була проаналізована частота застосування дослівного перекладу для різних елементів ідіостилю Ч. Паланіка та встановлено, що найчастіше дослівний переклад був застосований при перекладі коротких речень (53% від загальної кількості).

Крім того, нами було встановлено, що частота застосування дослівного перекладу у російському перекладі роману «Бійцівський клуб» склала 57 разів із 86, тобто 66% від загальної кількості, в українському – 29 разів із 86, тобто 34% від загальної кількості.

Отримавши результати аналізу ми дійшли **висновку**, що при перекладі елементів ідіостилю автора перекладачі схилялись до дослівного перекладу, тобто стратегією перекладу було обрано очуження, більш того, застосування цієї стратегії більш чітко простежується у російському перекладі роману. Зважаючи на той факт, що російський переклад є аматорським можна зробити висновок, що буква-

лізм є більш характерним для непрофесійного художнього перекладу, ніж для професійного. Домінування одиничних трансформацій над множинними говорить про те, що перекладачі намагалися максимально зберегти початкову форму тексту оригіналу та передати ідіостиль автора за рахунок мінімального застосування трансформацій. Крім того, той факт, що дослівний переклад найчастіше застосовувався під час перекладу такого елементу ідіостилю Ч. Паланіка, як короткі речення, пояснюється тим, що структура таких речень є простою, тому її легко передати мовою перекладу без застосування тих чи інших трансформацій.

Перспективою подальших розвідок є більш детальне дослідження граматичних особливостей творів сучасної художньої літератури та способів їх передачі при англо-українському перекладі.

ЛІТЕРАТУРА

***1**. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. Москва : КомКнига, 2007. 608 с. **2**. Козачук А. М. Ідіолект перекладів Роми Франко: Семантичний та стилеметричний аспекти : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16. Харків, 2018. 258 с. **3**. Лингвистический энциклопедический словарь / под. ред. В. Н. Ярцевой. Москва : Советская энциклопедия, 1990. 685 с. **4**. Самохина В. А. Проблемы функционально-коммуникативной стилистики фольклорного текста. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов». Харків : Константа, 2005. № 667. С. 172–175. **5**. Чернышёва Т. А. Идиостиль: Лингвистические контуры изучения. Вестник Череповецкого государственного университета. 2010. № 1. С. 30–34. **6**. Bahaa-eddin A. H. Literary Translation: Aspects of Pragmatic Meaning. Newcastle upon Tyne : Cambridge Scholars Publishing, 2011. 103 p. **7**. Posin J. A. Problems of Literary Translation from Russian into English. AATSEEL Journal. Los Angeles : AATSEEL, 1955. Vol. 13. No. 1. P. 9–15. **8**. Sharan P. Language, Literature and Translation: Problems and the Solutions. Sahitya Academy Journal & FORTELL. New Delhi, 2008. No. 15. P. 10–11.*

УДК 81’25’42’38:305

ГЕНДЕРНА ПРОБЛЕМАТИКА ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ РІЗНИХ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ СТИЛІВ

Сиса Я. С., Ребрій О. В. (докт. філол. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

Статтю присвячено дослідженню особливостей перекладу гендерних маркерів у текстах різних функціональних стилів. У ході дослідження було встановлено три основні стратегії відтворення гендерних маркерів, що їх було використано у процесі перекладу та проаналізовано на основі методу самоінтроспекції. Визначені стратегії враховують культурні, соціально-психологічні, мовні та функціональні особливості текстів офіційно-ділового, наукового та публіцистичного стилів.

Ключові слова*: гендер, гендерний маркер, жіноча номінація, самоінтроспекція, стратегія перекладу, функціональний стиль, чоловічі номінації.*

Sysa Y. S., Rebrii O. V. Gender-related problems in the translation of texts of different functional styles. *The article is dedicated to the study of rendering gender markers in the texts of different functional style. The research identifies three main strategies of translating gender markers which were analyzed through the method of self-introspection. The aforementioned translation strategies are defined taking into account various cultural, socio-psychologic, linguistic and functional features of texts of official, scientific, and publicist styles.*

Key words: *female nomination, functional style, gender marker, gender, male nomination, self-introspection, translation strategy.*

Зацікавлення гендерною проблематикою у науковому вимірі постійно зростає, що зумовлено міждисциплінарним характером гендерології. Зокрема гендерний чинник потрапляє у площину мовознавчих та перекладознавчих досліджень через тісний зв’язок мови з розвитком різноманітних соціальних рухів та відбиттям проблеми статевої диференціації різними мовними засобами. Актуальність нашого дослідження зумовлено недостатнім ступенем вивчення впливу культурних, соціально-психологічних та мовних чинників на особливості перекладу гендерних маркерів у текстах різного функціонально-стильового спрямування. Об’єкт нашого дослідження становлять гендерні маркери як особливий різновид перекладацьких

труднощів. У рамках практичного аналізу було цікаво встановити особливості їх англо-українського перекладу на матеріалі текстів офіційно-ділового, наукового та публіцистичного стилів, враховуючи специфіку впливу на реципієнта та неодноманітність втілення гендерних розбіжностей на лексичному, синтаксичному та стилістичному рівнях.

Переважно у ході проведення дослідження застосовувався метод порівняльного перекладацького аналізу для визначення міри доцільності та ступеню адекватності запропонованих українських відповідників англомовних гендерних маркерів. Важливу роль у реалізації поставленої мети грав метод самоінтроспекції, що ґрунтується на описі власних спостережень, зверненні до попереднього досвіду та використанні наявних теоретичних знань та практичних навичок перекладацької діяльності [4]. При проведенні досліджень із залученням власних перекладів фахівцям необхідно екстеріоризувати логіку прийняття тих чи інших рішень, які можуть виходити за межі словникових відповідників, що підтверджує творчий характер процесу перекладу [8].

Сам по собі гендер не функціонує як суто лінгвістична категорія, вчені різних галузей пов'язують його передусім із проявами біологічної статі індивіда [5]. Таким чином вони визначають це поняття як соціальний конструкт, основу поведінкових та особистісних характеристик, спробу пояснення психологічних явищ, що актуалізуються в процесі соціалізації.

До сфери зацікавлення перекладознавців у вивченні гендерного чинника належить низка проблем: гендерна ідентичність автора/ки або перекладача/ки та вплив статево-рольових характеристик на ідіостиль, образна побудова твору, адекватність та еквівалентність відтворення вихідного тексту цільовою мовою; вербалізація гендерних розбіжностей у тексті та способи її відтворення.

У своєму досліджені ми послуговуємося визначенням А. П . Мартинюк щодо гендерних маркерів як «номінативних одиниць, які тематизують основних актантів гендерно релевантної предметно-референтної ситуації, референтів чоловіка та жінку» [6, с. 61]. Поштовхом для виконання перекладу та проведення порівняльного аналізу стало припущення про те, що в різних комунікативних ситуаціях та функціональних стилях переклад гендерно-маркованих номінативних одиниць, що вказують на професійну, соціальну або поведінкову характеристику, потребуватиме залучення відмінних один від одного способів.

У лінгвістиці існує поняття гендерної асиметрії, що сформувалося під впливом усталеної ідеї андроцентричності світу. Відповідно

до цієї ідеї, чоловіча особа займає домінуючу позицію у дихотомії «чоловіче» / «жіноче», все жіноче відкидається як ненормативне або чуже, в тому числі й у мовному вираженні. Асиметрія в загальному понятті слова означає певні відмінності, «відсутність одноманітності в будові у функціонуванні одиниць будь-якого рівня» [3, с. 9]. У нашому випадку асиметричність помітна у способах мовної репрезентації статі. Вона прослідковується в загостренні гендерного розмежування, маргіналізації жінки в мовній картині світу, частішому вживанні чоловічих номінацій замість жіночих на позначення роду діяльності жінки та ототожненні чоловічого роду із загальнолюдським [9]. У ході аналізу гендерних маркерів ми доходимо кількох висновків, які, у свою, чергу, впливають на прийняття певних перекладацьких рішень щодо способів їхнього відтворення:

1) прояви маркованих (жіноча референція) та немаркованих (чоловіча референція) компонентів у ході порівняння помічаємо в усіх текстах обраних функціональних стилів;

2) різноманітність проявів граматичного роду широко продемонстрована в українській мові (лексично, морфологічно, семантично) та значно бідніше англійською (семантично);

3) на переклад гендерних маркерів впливають різноманітні культурні та соціально-психологічні чинники. Здебільшого прослідковується тенденція до маскулінізації як віддзеркалення усталених соціальних норм щодо домінантних позицій чоловіка;

4) у процесі розвитку феміністичної критики важливу роль мають спроби наділити жінку значимістю у суспільно-політичному середовищі. Таким чином, у мові помічаємо тенденцію до фемінізації, а як її наслідок – агресивний характер великої кількості фемінітивів (які раніше були відсутніми або використовувалися винятково у пейоративному значенні), на утворення яких впливає регулювання фемінітивів у рамках чинного правопису та словотворчий потенціал мови цільової аудиторії [1; 2];

5) відповідно до потреби встановлення мовного паритету переважно у сфері ділової комунікації спостерігається тенденція до нейтралізації вербалізованих засобів гендерної диференціації. Саме гендерна рівноправність є важливим показником суспільного розвитку [7, с. 172].

Оскільки наше дослідження спрямоване на вивчення гендерної проблематики у різних нехудожніх типах дискурсу, підсумовуємо теоретичне опрацювання підготовчого етапу дослідження тим, що виокремлюємо три тенденції (маскулінізації, фемінізації та нейтралізації), які є домінантними стратегіями перекладу гендерних маркерів обраних стилів. У кожному з проаналізованих стилів здебільшого переважає одна із цих стратегій:

1) Науковий текст не повинен бути наділеним проявами гендерної нерівності на різних рівнях, тому типовою стратегією уникнення перекладацьких труднощів із відтворення гендерно-маркованих компонентів є нейтралізація. Залежно від наміру автора/авторки щодо першочергової ролі жінки в науковому вимірі (переважно йдеться про тексти гуманітарного спрямування), в межах наукового дискурсу гендерні маркери можуть відтворюватися у перекладі на основі стратегії фемінізації, тобто утворення жіночих номінацій.

2) Особливостями офіційно-ділової комунікації вважають нейтральний спосіб викладу, дотримання концепції політкоректності та стандартизованості за рахунок редагування дискримінаційних мовних проявів. З цією метою у процесі перекладу гендерних маркерів застосовується стратегія нейтралізації.

3) Тексти публіцистичного стилю віддзеркалюють різноманітні зміни в суспільстві, яке дуже тісно співіснує з мовою. Тут помічаємо потребу в емоційному та оцінному забарвленні повідомлення, високий рівень полемізації викладу, що підтверджує тезу про прагматичне навантаження цього функціонального стилю. Саме тому стратегія фемінізації певним чином є спробою грати на настроях соціуму, відповісти на його потреби та запити в умовах стрімкого розвитку сучасної феміністської критики.

Стратегії відтворення гендерних елементів простежимо на прикладах із практичної частини дослідження.

Традиційні для англійської мови слова *man/woman* та *male/female* на позначення роду майже повністю виходять з ужитку, адже нейтралізація сприяє пошуку альтернатив, на зразок *human being*, *one*, *person, people, all, everyone* у різних видах жіночих та чоловічих номінацій. Наприклад:

"All men are equal in terms of basic human dignity and basic obligations and responsibilities, without any discrimination on the basis of race, colour, language, belief, sex, religion, political affiliation, social status or other considerations" [10]

Гендерний дисбаланс у цьому реченні можна усунути завдяки вилученню *men,* замінити одним із вищеперелічених варіантів, аби передати сенс про рівність у правах усіх людей без розмежування за статевою ознакою. Таким чином вдається позбутися гендерного упередження, зберегти нейтральність у перекладі:

Усі люди рівні з точки зору людської гідності та основоположних обов'язків незалежно від расової ознаки, кольору шкіри, мови, переконань, статі, релігії, політичних уподобань, соціального статусу або інших міркувань.

Гендерне маркування також притаманне займенникам. У перекладі в офіційно-діловому стилі спостерігається переважно вилучення особових (*he/she*) чи присвійних (*his/her*) займенників однини чоловічого та жіночого роду або заміна на форми їхньої множини (*they, their*). Візьмемо до прикладу речення, в якому право особи на захист від повторного засудження за раніше скоєний злочин передається із займенником *his*:

"No one shall be liable to be tried or punished again for an offence for which he has already been finally convicted or acquitted in accordance with the law and penal procedure of each country" [11].

У прикладі спостерігаємо вилучення особового займенника, що не несе жодних смислових втрат у тексті перекладу, але водночас усуває враження, що описаним правом можуть користуватися винятково чоловіки:

Жодна людина не має бути вдруге засуджена чи покарана за злочин, за який вже понесла кару або була виправдана у його скоєнні відповідно до закону та кримінально-правових процедур країни.

Під час перекладу та аналізу ми спостерігаємо труднощі, що виникають із відтворенням *nomina femina/masculina* професійних та фахових номінацій. Розглянемо приклад нейтралізації гендерної маркованості в такому реченні:

"The Chairman of the Main Committee shall, in case of absence, designate one of the Vice-Chairmen of the committee to take his place" [14].

У цьому реченні гендерний дисбаланс прослідковуємо у вжитих професійних номінаціях, оскільки вони несуть інформацію про бажану або очікувану стать референта. Гендерно-маркований елемент в оригіналі речення можна нейтралізувати вилученням лексеми *man/men* або заміною на *person*, адже цілком реально очолювати комітет може жінка. Розглянемо переклад наведеного речення із вилученим гендерно-маркованим елементом:

Голова Головного комітету у разі своєї відсутності призначить одного із заступників Голови Комітету перебрати цю посаду.

У перекладі цього речення гендерної нейтральності вдається досягти за допомогою вживання словникового відповідника «голова».

Дисбаланс та асиметричність проявів гендерних ролей на рівні офіційно-ділового мовлення усувається шляхом дотримання мовного паритету: згладжуванням референції до особи за статевими ознаками та за допомогою використання різноманітних лексико-граматичних трансформацій.

Дещо інакша стратегія обрана нами у ході перекладу наукового тексту. Велика кількість номінацій особи в ньому вказує на професійну приналежність. Авторка статті наголошує на існуванні на час, що передував поширенню другої хвилі фемінізму, низки виключно

маскулінно-орієнтованих професійних номінацій, але із розвитком подій ситуація докорінно змінилася:

"Excluded from male-dominated occupations for decades, women began finding jobs as pilots, construction workers, bankers, and bus drivers" [13].

Професійні номінації у перекладі цього речення ми відтворили, використавши фемінітиви, унормування яких є надзвичайно важливим кроком в урізноманітненні мовних засобів мови з урахуванням гендерного чинника:

Протягом десятиліть виключені зі сфери домінування чоловіків жінки почали працевлаштовуватися пілотесами, будівельницями, банківськими службовицями і водійками автобусів.

Реалізація стратегії фемінізації чоловічих номінацій українською також зумовлює використання різноманітних перекладацьких трансформацій, таких як адаптивне транскодування зі словотворчими фемінними суфіксами, додаванням або вилученням слів тощо.

У текстах, які ми добирали для практичного аналізу, зосереджуємося на способах відтворення *nomina femina / masculin*а за національною ознакою як однієї з категорій номінації особи. У процесі їх відтворення цільовою мовою також враховується гендерний чинник. Саме тому наводимо кілька прикладів:

An Australian living in London → австралійка, яка жила у Лондоні;

A Venetian woman who published Epistole familiars → венеціанка, яка опублікувала *Epistole familiars* [13].

Виконуючи переклад, ми намагалися врахувати особливості кожного з обраних для аналізу стилів. Слід зазначити доцільність застосування стратегії фемінізації в перекладі українською елементів з або без гендерної маркованості у вихідних текстах.

Здебільшого застосування жіночих номінацій фіксуємо у власному перекладі тексту публіцистичного стилю:

"But there are women who commit crimes as terrible as any commitment by men. They just happen to be outliers" [12]

У цьому випадку в процесі відтворення маркованості в перекладі вирішуємо вдатися до нейтралізації шляхом наведення слова у множині, на кшталт «аутсайдери», помічаємо розмежування злочинців та злочинниць, отже, перекладаємо цей елемент за стратегією фемінізації:

«Але є жінки, які вчиняють такі ж страшні злочини як і будь-який чоловік. Для суспільства вони аутсайдерки».

До маскулінізації у процесі перекладу ми вдавалися вкрай рідко, адже загалом тексти офіційно-ділового, наукового та публіцистичного стилів, обрані для аналізу, мали жіночі референції, чоловічі ж застосовувалися з огляду на спроби стилістично вдало оформити приклади. Деякі з проаналізованих у ході дослідження прикладів

цільовою мовою все ж таки відтворювалися за допомогою способу маскулінізації.

Ми дійшли висновку про різноплановість способів відтворення гендерних маркерів на прикладі аналізу різних текстів офіційно-ділового, наукового та публіцистичного стилів. Враховуючи прагматичні особливості кожного зі стилів, ми використали різні способи відтворення гендерно-маркованих елементів, а саме: нейтралізацію, фемінізацію та маскулінізацію із використанням різноманітних перекладацьких прийомів та стратегій. Усі три способи підтверджують, що залежно від функціонального стилю тексту, існує потреба зберегти ознаки біологічної статі референта або, навпаки, ними нівелювати у процесі перекладу тексту мовою цільової культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Архангельська А. М. Неофемінативи як «гра за правилами порушення відомих правил» і проблеми перекладу. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». Острог, 2013. Вип. 36. С. 297–300.* ***2***. *Брус М. П. Історія фемінітивного словотвору від перших граматичних праць до словотвірних студій І. І. Ковалика. Вісник Львівського університету. Серія філологічна. Львів, 2017. Вип. 64(1). С.463–472.* ***3***. *Гончар Н. Г. Асимметрия в переводе художественного текста: этнолингвокультурный аспект: автореф. дис. на соиск. канд. филол. наук : 10.02.20. «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» Тюмень : Пермский государственный технический университет, 2009. 21 с.* ***4***. *Засєкін С. В. Психолінгвістичні аспекти перекладу: навч. посібник. Луцьк: ВІЕМ, 2006. 144 с.* ***5***. *Кирилина А. В. Гендер: лингвистические аспекты. Москва : Просвещение, 1999. 108 с.* ***6***. *Мартинюк А. П. Конструювання гендеру в англомовному дискурсі : монографія. Харків: Константа, 2004. 292с.* ***7***. *Реалізація гендерної політики на сучасному етапів розвитку суспільства: стан, проблеми, перспективи. Міжнародна науково-практична конференція, Хмельницький : видавництво НАДПСУ, 2018. 336 с.* ***8***. *Ребрій О. В. Сучасні концепції творчості у перекладі : монографія. Харків : ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2012. 376 с.* ***9***. *Словник гендерних термінів / укл. З.В.Шевченко. Черкаси: видавець Чабаненко Ю., 2016. 336 с.* ***10***. *Cairo Declaration on Human Rights. URL: https://www.fmreview.org/sites/fmr/files/ FMRdownloads/ en/ FMRpdfsHuman-Rights/ cairo.pdf.* ***11***. *Charter of fundamental rights of the European Union https://www.europarl.europa.eu/ charter/pdf/text_en.pdf.* ***12***. *Female fugitives: why is pink-collar crime on the rise? The Guardian. URL:https://www.theguardian.com/ us-news/2020/jan/06/female-fugitives-women-crime-rates-rise.* ***13***. *Feminism. Laura Brunnel. URL: https://www.britannica.com/topic/feminism.* ***14***. *Forced Labour Convention. URL: https://www.un.org/ruleoflaw/ files/ILO_Convention_29.pdf*

УДК 811.111'255.4'373:821.111-31Толкин 030=161.2

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ ІДІОСТИЛЮ ДЖ. Р. Р. ТОЛКІНА (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ «ГОБІТ, АБО ТУДИ І ЗВІДТИ»)

Сіянова А. О., Вороніна К.В. (канд. філол. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

Статтю присвячено проблемам відтворення індивідуального стилю Дж. Р. Р. Толкіна в українських перекладах О. М. Мокровольского та О. О'Лір на матеріалі роману-казки «Гобіт, або Туди і Звідти». За результатами дослідження виявлено, що найбільш ефективними способами при перекладі елементів ідіостилю є калькування та транскодування. Зроблено висновок, що найважче піддаються перекладу авторські лексичні одиниці – толкієнізми, при перекладі яких важливо дотримуватися рекомендацій самого письменника, аби якнайкраще зберегти первинний зміст тексту та атмосферу фентезі.

Ключові слова: *ідіостиль, калькування, квазіреалія, лексична одиниця, толкієнізм, транскодування, фентезі*

Siianova A.A., Voronina K. V. Specifics of rendering J. R. R. Tolkien's individual style into Ukrainian (based on the novel "The Hobbit, or There and Back Again") *The current article discovers problems of rendering J. R. R. Tolkien's individual style in Ukrainian translations of the fairy novel «The Hobbit, or There and Back Again» by A.M. Mokrovolsky and O. O'Lear. According to the results of the study, the most effective methods of translating the elements of individual style are loan translatio and transcoding. It is concluded that the author's lexical units, or 'tolkienisms', are the hardest to translate, and it is extremely important to follow the author's recommendations in order to preserve the original meaning of the text and the atmosphere of fantasy.*

Key words: *fantasy, individual style, lexical unit, loan translation, quasi-realia, tolkienism, transcoding.*

Актуальність дослідження полягає у тому, що світ толкієнізмів так досі не розкрито у повній мірі та остаточно, тому цікаво дослідити індивідуальний стиль Толкіна та розібратися в ньому більш детально. **Об'єктом** дослідження є елементи ідіостилю автора: авторські лексичні одиниці, так звані «толкієнізми» та віршовані фрагменти. Предметом дослідження є способи їх відтворення, використані

у двох перекладах 1985 та 2013 років. Новизна дослідження полягає у комплексному підході, що демонструє різні елементи ідіостилю автора та можливі шляхи передачі цих елементів українською. **Метою** дослідження є визначення особливостей індивідуального стилю автору жанра фентезі – Дж. Р. Р. Толкіна.

Поняття «ідіостиль» ще знаходиться у стадії вивчення та розвитку. На сьогоднішній день ми не маємо єдиного чітко сформульованого терміну, з яким би погоджувалися усі вчені лінгвісти та яким можна було б взяти за єдиним правильний, але усі з існуючих інтерпретацій мають дещо спільне.

Індивідуальний стиль – структурно єдина та внутрішньо зв'язана система лексичних засобів і форм мовлення, але якщо подивитися глибше, то індивідуальний стиль автора, його індивідуально-творча свідомість, як стверджує М.М. Бахтін, не визначається лише лінгвістичними засобами. «Стиль – це не мова в вузькому її розумінні, а, в першу чергу, естетичне сприйняття та відчуття автором свого твору як інструменту створення нової художньої дійсності» [1, с. 177]. У цілому обидва ствердження не суперечать одне одному, а скоріше одне витікає з іншого. «Естетичне сприйняття автором свого твору» – первинна передумова до створення «структурно єдиної та внутрішньо зв'язаної системи засобів і форм словесного вираження».

Розглядаючи ідіостиль, важливо чітко розуміти різницю між ідіостилем та ідіолектом. Якщо термін «ідіостиль» ми певним чином окреслили, то тепер треба визначитися з ідіолектом. Власний ідіостиль має кожна мовна особистість, але власний ідіолект письменника обмежений рамками національної мови. Ідіостиль письменника, включаючи в себе ідіолект, є ознакою мовної і комунікативної компетенції, усвідомленого вибору засобів спілкування, мовного чуття і витонченого смаку [3, с. 10-13]. З чого маємо, що ідіостиль є індивідуально встановленою мовною особистістю системою різноманітних способів власної репрезентації засобами ідіолекта.

Індивідуальний стиль автора потрібно розглядати як діалектичне поняття, тому саме структурно-стильовий аналіз з понад усіх може найкраще пояснити вибір стилістичних мовних засобів в різних роботах певного автора, бо стильові домінанти, тобто асоціативний ряд митця, переважання окремих лексичних засобів виразності та стилістичних тропів та фігур, типів композиції, сюжетні особливості, усі ці риси дозволяють виявити не тільки особливості ідіостилю конкретного твору, а й віднайти особисту індивідуально-авторську мовленнєву модель.

Найефективнішим чинником збереження індивідуального стилю Толкіна у романі *«Гобіт, або Туди і Звідти»* є власні назви, тоб-

то окремі концепти у створеному ним образі світу. Дж. Р. Р. Толкін уникає створення власних антропонімів з реально існуючих (Kate, Mary, Tom тощо); за своєю більшістю це унікальні новоутворення (Dorwinion, Radagast, тощо). Щодо інших реалій, на відміну від простих реалій, які мають культурне походження, його реалії – це плід уяви Дж. Р. Р. Толкіна. Їх також можна позначити терміном «квазіреалії», котрий О. Ребрій визначив, як «лексичні одиниці на позначення об'єктів, створених авторською уявою для характеризації вигаданого світу, в якому відбуваються змальовані в художньому творі події» [7, с. 15].

Більшість толкієнізмів складають власні назви, тобто ономастикон твору. Ономастикон – це власні назви певної мовної системи, функціонального стилю та сфери вживання, особистості або тексту, на певній території та у певний історичний період [4, с. 517]. Більшість онімів роману мають коріння у сучасній англійській мові, а решта базуються на староанглійській або штучних мовах квеня, синдарин та ін. Характерними рисами власних назв толкіна є: 1) влучність, тобто кожна назва про щось говорить; 2) майстерна імітація мов (хоча у «Гобіті» персонажі ще не говорять власними мовами, на відміну від «Володаря перснів», але для цього вже закладений певний фундамент, у тексті можна зустріти окремі слова ельфійською, та усі власні назви, що належать до місця проживання певного народу, мають характерний словотвір, притаманний саме цій місцевості); 3) запозичення деяких реальних назв.

Найбільш ефективними моделями створення онімів є граматичні (афіксація, складання основ) та лексико-семантичні (присвоєння загальним назвам функції власних та зміна класів онімів та метафорична та метонімічна онімізація) [4, с. 12]. Створюючі промовисті імена персонажів, Толкін прагне до евфонічного або какофонічного ефекту. Евфонічні чи благозвучні імена він дарує протагоністам та всьому, що оточує їх (Goldwine, Durin, Galadriel, Thrain) – і какофонічні – антагоністам, тобто негативним персонажам (Azog, Bolg, Smaug).

О. Леонович [5, с. 129-132] поділяє за функцією толкієнізми на: 1) нейтральні: Bilbo, Fili, Dori; 2) асоціативні (певні графічні чи фонічні асоціації): велика кількість звуків r в імені Bullroarer дає натяк на фізичну могутність персонажа; 3) описові (передають характер оніма): Mirkwood, Baggins, Ravenhill; 4) комічні (імена-стереотипи), які допомогають сформувати певне враження у читача щодо окремих персонажів: Lazy Lob, the old Worm, Bilbo Baggins, the burglar.

Найбільш складні для перекладу елементи твору і є найважливішими для відображення ідіостилю: толкієнізми та віршовані фрагменти. Для того, щоб зазначити можливі шляхи подолання перекладацьких труднощів та перевірити відповідність перекладів

авторським рекомендаціям, українською ми розглянемо деякі фрагменти роману «Гобіт, або Туди й Звідти». Для аналізу ми обрали переказ з англійської О. М. Мокровольського (1985), один з найперших перекладів повісті, та Олени О'Лір (2013 р.), один з останніх. Таким чином, розглядаючи переклади з таким великим розбігом у часі ми зможемо якомога більш наочно прослідити еволюцію перекладу та процес його вдосконалення, що дозволить виокремити найбільш складні зони, які можливо і досі потребують покращення.

Розглянемо відривок пісні орків (табл.1). Обидва перекладачі зберегли розмір, поліметрією, тобто використання одночасно двох розмірів, хорея та дактиля. Це придає пісні певну асиметрію та незграбність, що добре передає негативний образ орків. Також і оригінал, і обидва переклади мають велику кількість неприємних звуків, наприклад, «*Clash, crash! Crush, smash!*». Тобто для створення пісні орків є дуже ефективним застосування літературного асонансу, задля передачі звуків бійки чи ударів хлиста, які обидва перекладачі відтворили у своїх перекладах. Цікаво, що незважаючи на тенденцію Мокровольського до дослівного перекладу, він також змінює рядки як і О'Лір, аби досягти максимально якісного асонансу. Тобто перекладачі жертвують передачею змісту на користь милозвучності вірша, наприклад, у рядку «*Clap! Snap! the black crack!*», «*the black crack*», що зазвичай ми б переклали «чорний розлом» чи «чорна тріщина», Мокровольський повністю змінює це словосполучення і вихідна фраза зіучить як «*Хрясь! Брязь! Чорний князь!*», а в О'Лір – «*Лясь! Хрясь! У хлань кань!*», але така заміна є повністю виправданою.

Таблиця 1

Фрагмент пісні орків

Дж. Р. Р. Толкін	О. М. Мокровольський	О. О'Лір
«Clap! Snap! the black crack! *Grip, grab! Pinch, nab!* *And down down to Goblin-town* *You go, my lad!* *Clash, crash! Crush, smash!..»*	«Хрясь! Брязь! Чорний князь! Хіп-хап! Дряп! Хряп! Повертай голоблі на Місто Гобліна, Хлопче мій! Трах-бах! Та-ра-рах!..»	«Лясь! Хрясь! У хлань кань! Щип, цап! Скуб, хап! І вниз із розгону до Ґоблінтона Хутчіш, мій хлопче! Трах, бах! все в прах!..»

Щодо окремих авторських реалій, то їх можемо поділити на апелятивні квазіреалії та власні назви. Апелятивних квазіреалій значно менше, адже завелика їх кількість може призвести до ускладнення розуміння тексту. Серед цієї категорії найбільш важкою групою є ті, що автор вигадав сам та мають походження з вигаданих мов. Розглянемо варіанти перекладу чарівного металу «mithril» у Таблиці 2.

Таблиця 2

Приклади перекладу «*mithril*»

Дж. Р. Р. Толкін	О. М. Мокровольський	О. О'Лір
«*It was of silver-steel, which the elves call* ***mithril****, and with it went a belt of pearls and crystals*»	«Кольчуга була з посрібленої криці й прикрашена перлами, а до неї додавався пояс із перлами й кришталем.»	«Вона була з особливого сріблястого металу, який ельфи називають «***мітрил***», і до неї додавався пояс, прикрашений перлами та кришталем.»

Слово «*mithril*» — це ельфійська назва металу утворена від з синдаринських слів *mith* («сірий», «імлистий») + *ril* («сяйво», «блиск»). Толкін утворив синдарин з валлійської мови [8, с. 21], тому вона має мутації приголосних, що є у кельтських мовах [9, с. 3]. Також синдарин створювався під певним впливом давньоанглійської й давньоскандинавської мов [9, с. 7]. У перекладах творів Толкіна назви та імена на синдарині слід залишати незмінними [10, с. 20]

З Таблиці 2 ми бачимо, що О. М. Мокровольський зовсім позбавився цієї квазіреалії, в той час О. О'Лір прислухалася до рекомендацій самого письменника та зберегла авторську лексичну одиницю переклавши її транскодуванням — «мітрил», що є більш правильним рішенням у данному випадку.

Ситуація з власними назвами дещо простіша, хоча й має свої особливості. Наприклад, більшість імен передані транскодуванням. Багато перекладознавців дотримується думки, у тому числі Виноградов В. С., що, зазвичай власні назви транскрибуються або транслітеруються, тому не дивно, що найбільш типовий спосіб передачі власних назв у повісті загалом це саме транскодування слів [2, с. 149].

У деяких іменах, таких як *Azog, Gandalf, Gloin* та ін., є різниця в літерах «ґ» або «г», О. О'Лір частіше використовує «ґ», наближуючи звучання імен до їх оригіналу, а О.М. Мокровольський — «г», адаптуючи імена до українського звучання.

Thrain та *Thror* – це імена другорядних персонажів, що зустрічаються у тексті лише при згадуванні гном'ячих легенд, тому О. М. Мокровольський вирішує не перекладати їх взагалі, та зазначити персонажів як «батько Торіна» та «дід Торіна». У цілому це не має впливу на сюжет, проте у тому як названі гноми є певна особливість – гноми, що мають певне рідство, отримують спізвучні імена, наприклад, *Bifur* та *Bofur*, *Dori* та *Nori* і тд., тому розповідаючи легенду вперше, автор не уточнює, що Траїн та Трор, як переклала О. О'Лір, – родичі Торіна, але ми можемо про це дізнатися через

созвучність імен, що дає нам самим усвідомити, хто ж є наступим королем гори, створюючи певну інтригу. Тому, розкриваючи своїм перекладом рідство персонажів, О.М. Мокровольський, хоча й не спотворює змісту, проте звільняє читача від певної можливості замислитись.

Таблиця 3

Приклади перекладу імен

Дж. Р. Р. Толкін	О. М. Мокровольський	О. О'Лір
Azog the Goblin	ґоблін	ґоблін Азоґ
Bifur	Біфур	Біфур
Bofur	Бофур	Бофур
Gandalf	Гандальф	Ґандальф
Gloin	Глоїн	Ґлоїн
Thrain	батько (Торіна)	Траїн
Thror	дід (Торіна)	Трор
Thorin	Торін	Торін

Після аналізу віршованих фрагментів та окремих толкієнізмів, можна дійти двох основних висновків. По-перше, віршовані фрагменти, які відносяться в романі до представників різних рас, є ще одним із способів автора підкреслити унікальність та особливість кожного вигаданого народу або окремого персонажу, та краще зрозуміти їх сутність. Саме тому задля кращої передачі колориту кожної раси, необхідно використовувати певний ряд художніх прийомів, які для кожної раси є особливими. Проте, складність викликає при намаганні одночасно знайти еквівалент у вихідній мові, зберегти задум автора щодо художніх засобів, передати первинний зміст твору та дотримання рими. По-друге, проаналізувавши деякі з толкієнізмів, було виділено найефективніші способи перекладу. Найчастіше використовувася спосіб калькування та напівкалькування, наступним за частотністю – транскодування. Також можна зробити висновок, що переклад О.О'Лір найбільше відповідає рекомендаціям перекладача, що є вкрай важливим задля збереження первинного змісту закладеного автором та відтворення атмосфери фентезі.

Перспектива використання дослідження полягає у подальшому вивченні особливостей перекладацького відтворення ідіостилю автора на матеріалі інших творів.

ЛІТЕРАТУРА

1.*Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества. Москва, 1986. 445 с.* ***2.*** *Виноградов В. С. Введение в переводоведение.*

М. : Институт общего среднего образования РАО, 2001. 224 с. ***3****. Калинкин В.М. От литературной ономастики к поэтонимологии. Логос ономастики. №1. Москва, 2006. С. 81–89.* ***4****. Лебедева Е. А. Ономастикон произведения Дж. Р. Р. Толкиена «Властелин колец»: дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.19 «Теория язика». Ростов-на-Дону, 2006. 30 с.* ***5****. Леонович О. А. В мире английских имен. Москва : Астрель, 2002. 160 с.* ***6****. Нефедова Е. Д. Стратегии и техники перевода говорящих имен персонажей британской литературной сказки. Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2003. № 586. С. 158–163.* ***7****. Ребрій О. В. Сучасні концепції творчості у перекладі. Харків : Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна, 2012. 376 с.* ***8****. Burns, Marjorie. Perilous Realms: Celtic and Norse in Tolkien's Middle-earth. Toronto : University of Toronto Press, 2005 c. 21.* ***9****. Jared Lobdell A Tolkien Compass: Fascinating Studies and Interpretations of J.R.R. Tolkien's Most Popular Epic Fantasies. Wisconsin, 2003. 208p.* ***10****. Tolkien, J.R.R. Guide to the Names in 'The Lord of the Rings' / Ed. C. Tolkien. 27 p. – URL: http://ce.sharif. edu/~safarnejad/files/books/jrr6.pdf (last accessed 30.09.2020)*

УДК 811.581'25

THE DEVELOPMENT OF TRANSLATION HISTORY IN CHINA

Han Qingxuan, Kovalchuk N. M. (PhD)

V. N. Karazin Kharkiv National University
(Mykola Lukash Translation Studies Department)

China's recorded translation activities have a history of about two thousand years. Different scholars have presented different classifications of Chinese translation history. Based on the views of the scholars and the historical records, this paper summarizes the four climaxes in the history of Chinese translation, analyzes and studies the development and practice of translation activities by combining social background and translation content. The process of analyzing and understanding this history is not only helpful for the Chinese society in order to preserve the cultural heritage of the ancestors, but it also encourages and promotes further research and development of modern translation studies.

Key words*: climax, development, translation history.*

*Хан Цінсюань***,** *Ковальчук Н.М.* ***Розвиток історії перекладу в Китаї.*** *Письмові свідчення про перекладацьку діяльність в Китаї охоплюють*

період історії близько двох тисяч років. Різні вчені представили різні класифікації історії перекладу в Китаї. На основі наукових досліджень та історичних записів у статті узагальнено чотири кульмінаційні моменти історії перекладу, проаналізовано розвиток та практичний аспект перекладацької діяльності шляхом поєднання соціального походження та змісту перекладу. Процес аналізу та розуміння цієї історії є не тільки корисним для китайського суспільства з метою збереження культурної спадщини предків, а й також заохочує та сприяє подальшим дослідженням та розвитку перекладознавства в умовах сучасності.

Ключові слова: *історія перекладу. кульмінаційний момент, розвиток.*

In the history of translation in China there have been several translation upsurges. From the point of view of the time nodes of the previous translation upsurge, it is inevitably related to the social development and historical progress at that time. Translators have been learning Western languages and applying ideas, which have been brought to China to make more people understand the necessity of translation. In our research, we focused on two aspects of the impact of important events in a certain development node on the translation industry. More particularly, it analyzes the value of Chinese translation methods and theories, which are directly related to social development and people's life in general.

The purpose and objectives of the study was to have an in-depth understanding of translation history in China, synthesize the existing investigation results and analyze to what extent the translation achievements have an impact on the Chinese society, as the development of translation has formed a relatively complete system, which naturally attracts more readers who can appreciate translation, and promotes the smooth progress of translation. To achieve this goal the paper elaborates on the four aspects, described below.

At the first stage we looked at the history of translation in China before the Ming and Qing dynasty. During this time the first two periods of translation upsurge appeared. The translation of Buddhist sutras from the Eastern Han Dynasty to the Tang and Song Dynasties was the first translation climax. The first upsurge of translation in China was promoted by the great ethnic fusion and under the premise of the long-term free communication between the Chinese people and the Western regions; it arose spontaneously and for its own purposes. There was no obvious political and ideological imposition, and the trend of translation popularization was obvious.

The climax of scientific and technological translation in the late Ming and early Qing dynasties was the second climax in the history of Chinese translation. Although this stage of scientific and technological translation laid the foundation for later generations in terms of opening the scientific

and industrial consciousness of some scholastics and introducing the advanced achievements of Western modern science and technology, on the whole this translation wave is far inferior to the first Buddhist translation climax. Translation at that time was mainly satisfied with the purpose of a group of Chinese upper ruling class who wanted to consolidate its dominant position with the help of religious forces and make use of science and technology to revitalize the country, which was the main embodiment of the practical functions of translation activities in this period.

The second part of the research focuses on the history of translation from the Opium war to the present period. In the context of Opium War and the May 4th movement appears the third translation climax. The translation of science and technology first gradually spread to literature, philosophy, economics, sociology, ethics and other fields, the Chinese people entered a not too long but magnificent new stage. The scope, scale and engagement of the translation are unmatched by the previous two climaxes. The expansion and deepening of foreign exchanges is the direct promotion of translation.

The translation in this period was the spontaneous action of insightful people. Translators who had their own choice could choose genres and valuable books by themselves without asking the emperor. The activity of translating books broadened Chinese people's horizon, increased Chinese people's knowledge, and played a good catalytic role in the field of modern thought. The influence of readers is reflected in the translation in the period when the audience is basically academia and revolutionaries. It is precisely because the translator fully considered the needs of readers and the purpose, function and effect of the translator's work in the process of translation that generations of revolutionaries can face up to reality, expose drawbacks and promote the improvement of the society. Therefore, this period is the era of superstars in the literary and translation circles, and it is also the era when Chinese translation theories made great progress.

As for the fourth translation climax, it appeared after the reform and it has been opening up to the present period. In 1949, with the founding of the People's Republic of China, translation was liberated. Since then under the leadership of the Party translation has been an important part of the new socialist culture. The emergence of this translation upsurge is the result of the advent of the global information age, and it is an opportunity for China to implement the new policy of reform and opening up and embark on the road to become a powerful modern socialist society with the elements of the market economy.

In terms of scale, scope, quality and contribution to China's social development, this translation climax is unmatched by the previous three. It is vigorously promoted in China and presents a very good development

trend, the development situation is very ideal. It has been developing rapidly and has made great achievements, and its translation theories have been increasingly enriched and improved.

The third stage of the study included the description of the role and enlightenment of the four periods of upsurge from the initial translation of Buddhist sutras serving the ruling class, to the translation of science and technology, the translation of Chinese thought, closely attached to Chinese philosophy, aesthetics, all with a clear purpose.

Most translators and theorists are ambitious and link translation directly with people's livelihood and the nation's prosperity. In almost every period, translators regarded readers as Gods, whether in the early stage of Buddhism, science and technology promotion or in the later stage of Western learning and patriotism promotion. The translation views held by translators are also quite different according to different readers. Although Chinese translation theory is not so systematic as Western translation theory, it is not difficult to see that Chinese translators have paid attention to the reader's response theory from the very beginning and adjusted the selection of translation standards according to the readers' receptiveness, thus affecting the formation of translation theory.

As for the enlightenment for translators, we should establish the awareness of the original author and accurately convey the original information, which means translators should understand the original author and his works as much as possible, overcome the limitations of objectivity and of their own, and have a deep understanding of the original work in order to convey the original work faithfully and to the greatest extent.

In modern society there are also a large number of "translators" who lack the consciousness of original authors. Most of them blindly pursue to meet the interests and needs of readers in order to seek economic interests and adapt the original works arbitrarily. A "true" translator should establish the awareness of the original author, be loyal to the original, be responsible for the original author, does not alter the original at his own will, and accurately convey the information of the original.

The last stage of the study comes to translation theory and practice in Chinese translation history. In the history of Chinese translation, the reformists of the late Qing Dynasty were a special group whose translation theory and practice had an important impact on the history of Chinese translation and made great contributions. They put forward a systematic translation theory for the first time, which became the main body of modern Chinese translation history, making translation and national salvation closely linked. First of all, the Reformists established their own translation practice, which had an important influence on the wide distribution of translation results. Secondly, they also set up special

translation agencies, which made an important contribution to the history of Chinese translation.

After the May 4th Movement, a new historical period was created for Chinese translation, which began to introduce Marxist-Leninist classics and proletarian literature. The translation of the Communist Manifesto was published during the May 4th Movement. The outstanding literary works of Eastern and Western countries, especially those of Russia and the Soviet Union, began to be introduced by Luxun, Qiubai Qv and other predecessors in China's modern translation history. The main point of their translation standards is that all translations must have two sides. One should be easy to understand and the other should maintain the charm of the original text.

To understand the development of translation theory of China, it is necessary to fully understand and master the transformation process of Chinese translation history. A comprehensive discussion and analysis of the theoretical development of translation from the four translation peaks in Chinese history and of the profound historical, political and social reasons behind the rise of each translation climax should be conducted.

These translation peaks have made significant contributions to the development of Chinese culture. The current translation theories in China need to be updated and improved, but according to the historical process of China's current translation, there has been a very obvious sign of development on the basis of tradition. However, the development of translation theory must be a process of deepening, which should be further improved on the basis of traditional translation and updated on the original basis. In addition, we should pay attention to the fact that the origin of translation theories in all countries must be the historical and cultural structure of their own countries and the excessive situation of the country. It should be developed and enriched in the specific cultural ground of China, and Chinese translation theory should also have Chinese national characteristics, so that the development of translation culture can be introduced horizontally on the basis of following the historical context and the national brand. Of course, vertical inheritance should also be paid attention to. With China opening up and participating in more and more international communication activities, the importance and practicality of translation becomes more and more obvious, the research of which can become the subject of study in future.

The historical experience and translation achievements in the process of constant changes in translation are becoming the treasure of the outstanding achievements of Chinese civilization. Therefore, Chinese translators must first study the history of translation culture in order to carry out research on translation work and improve the level of translation theory,

and they should not be self-closed but they should use advanced experience and technology from foreign countries to achieve more profound and long-term development.

REFERENCES

***1**. Bannet E. T. The Scene of Translation: After Jakobson, Benjamin, de Man, and Derrida. New Literary History. 1993. P. 577–595. **2**. Bassnett, S. Post-colonial Translation: Theory and Practice. London: Routledge, 1999. 221 p. **3**. Johnston R. The Concept of the Marginal Man: a Refinement of the Term. Journal of Sociology. 1976. P. 145–147. **4**. Barthes R. The Death of the Author. Image Music Text / Ed. Barthes R. London: Fontana Press, 1977. P. 49–81. **5**. Zhang R. Construction of subjects' Communication System in Translation Teaching for English Majors. Shanghai: Shanghai International Studies University, 2012. 154 p. **6**. Encyclopedia of Translation / Ed. M. Baker. New York: Routledge, 2006. Vol. 1. 312 p.*

УДК 378:81'255.2:6:[811.161.2+811.111]

ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА ВИБІР СПОСОБУ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Черноватий Л. М. (докт. пед. наук), Баглаєнко М. А.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

Встановлено, що вибір способу перекладу англомовних перекладознавчих термінів помірно залежить від структури останніх. Однослівні передаються переважно шляхом адаптивного транскодування. Двослівні прикметникові здебільшого перекладаються за допомогою калькування, а двослівні іменникові – із застосуванням трансформацій. Стосовно багатослівних словосполучень частка калькування помітно знижується, суттєво поступаючись трансформаціям.

Ключові слова: *адаптивне транскодування, двослівний термін, калькування, однослівний термін, перекладознавча термінологія, спосіб перекладу, трансформація.*

Chernovaty L. M., Bahlaienko M. A. Impact factors in the choice of translation techniques in rendering English terminology. *The authors established the dependence of translation techniques choice on the structure of English terminology related to Translation Studies. One-word terms are mostly translated by adaptive transcoding, two-word adjectival terms – by means of*

calquing, while the two-word nominative terms – with transformations. The ratio of calquing significantly diminishes in rendering the multi-word terms being mostly replaced by transformations.

Key words: *adaptive transcoding, calquing, one-word term, transformation, Translation Studies terminology, translation techniques, two-word term.*

Актуальність дослідження обґрунтовується інтернаціоналізацією науки, внаслідок чого значно пришвидшився процес обміну інформацією в світі. Суттєва частина такої інформації передається засобами англійської мови, а відтак виникає нагальна потреба перекладати цю інформацію іншими мовами, що, у випадку спеціалізованих текстів, неминуче пов'язує цю проблему з проблемою перекладу термінології. Остання проблема ускладняється відсутністю англо-українського термінологічного словника в галузі перекладознавства, що може уповільнювати доступ вітчизняних фахівців до останніх міжнародних розробок у цій сфері. Для розв'язання цієї проблеми необхідні спеціальні дослідження у сфері термінознавства та перекладу термінології, зокрема, українською мовою.

Об`єктом дослідження є лексичні проблеми перекладу, а **предметом** – співвідношення способів перекладу українською мовою у залежності від структури англомовного терміна.

Метою роботи є вивчення впливу структури англомовного терміна у галузі перекладознавства на стратегію його перекладу українською мовою. Для досягнення цієї мети слід було вирішити такі завдання: знайти репрезентативні для кожної із сфер, відібраних для дослідження, англомовні тексти; спираючись на результати їх аналізу, окреслити обсяг предметних знань, необхідних для перекладу у названих сферах; відібрати із згаданих текстів терміни, що позначають головні поняття, на яких вони ґрунтуються; розділити відібрані терміни на групи, відповідно до їхньої структури; проаналізувати способи перекладу, застосовані до кожної із таких груп; сформулювати висновки стосовно гіпотетичної залежності вибору способу перекладу від структури терміна у тексті оригіналу.

Матеріалом дослідження було обрано 437 перекладознавчих термінів, відібраних з оригінальних англомовних джерел відповідного спрямування [8-10].

Для вирішення першого завдання ми вибрали три репрезентативних для нашого дослідження тексти, статті із авторитетного оригінального англомовного джерела, які стосувалися трьох сфер: драматургічного перекладу [8], публіцистичного перекладу [9] та політичного перекладу [10].

Для розв'язання другого завдання ми проаналізували згадані тексти на предмет виділення предметних знань [7], на яких ґрунтується кожен із них. Результати цього аналізу подано далі.

Аналізуючи перший текст [8] доцільно виділити початки драматургічного перекладу, різні його типи, переклад драматичних творів, текстові труднощі та пошук задуму в драматургічному перекладі. Зазначається, що розповсюдження п'єс поза мовні та культурні межі не пов'язано з внутрішніми властивостями цих п'єс. Наводяться приклади театрального репертуару ізоляціоністських країн та латиноамериканської драматургії театрів США. Також підкреслюється, що переклади підтримують зміни у національній ідентичності. Цензура виступає одним із найважливіших питань відбору та перекладу іноземних п'єс. Серед різних типів перекладу виокремлюється ознайомлювальний або загальний переклад, який розповсюджується шляхом театрального машинопису, електронного або паперового видання. Також виокремлюється другий тип, а саме «переклад-глоса», що включає в себе відкритий текст, призначений для драматургів-перекладачів. Третій тип називають «постановочний або сценічний переклад», що сприймається виключно аудіовізуально. Зазначається [8], що певна увага перекладачів приділяється мовленнєвій характеристиці персонажів та їхнім взаємовідносинам (сюди входять гра слів, божіння, лайка, форми звертання та невербальні елементи комунікації). Професійна роль перекладача п'єс полягає в тому, щоб виразити оригінал в певному культурному контексті, висвітлюючи ідеї та повідомлення, вкладені автором у першоджерело.

Стосовно співвідношення журналістики і перекладу, за результатами аналізу другої статті [9], журналістські аспекти перекладу включають в себе наступні компоненти: «переклад-редагування», практику, творення та відтворення. Виходячи з цього тексту, до підцарин перекладу в ЗМІ можна віднести аудіовізуальний переклад, позакадровий переклад і дубляж, а також субтитрування.. У відділах останніх новин переклад становить невід'ємну частину журналістської діяльності, комплексного, комбінованого поєднання збору інформації, її перекладу, відбору, перетлумачення, погодження з новими обставинами та редагування. Було навіть введено спеціальний термін ‹transediting' («переклад-редагування») для позначення такого виду діяльності. Більшість розвідок перекладу новин присвячено онлайн та друкованим новинам. Статті про місце перекладу і перекладачів розглядають проблеми напруження, стресу та екстремальних обставин, які супроводжують процес їх створення. До наслідків такого перекладу відносять фейкові та спрощені новини.

Стосовно політичного перекладу, то за результатами аналізу третьої статті [10], можна виділити наступні поняття, які входять до вивчення політичного перекладу: «стратегічна функція»; категорії політичного перекладу; дискурс; ідеологія; суспільні інститути та аналіз політичного перекладу. В процесі розгляду політичного перекладу відокремлюють об'єкти перекладу політичних текстів та перекладу як політичної заяви. Розглядаються публікації, де визначається поняття політичного тексту, наводяться приклади перекладних політичних текстів, до яких входять переклади політичної промови, редакційної статті та контроверсійної п'єси. До аспектів перекладу, як політичного діяння, відносять активістський переклад, феміністський переклад та канібалістський переклад. До категорії стратегічної функції включають примус, опір, приховування і легітимізацію / делегітимізацію. До прикладів примусу можна віднести прийняття закону або встановлення порядку денного. До категорії опору відносять феміністський переклад; приховування може включати замовчування або контроль інформації, а до прикладів приховування можна віднести надсекретний переклад. До прикладів використання легітимізації відносять використання японських коміксів як формату перекладу Біблії.

Для розв'язання третього завдання ми відібрали із згаданих трьох текстів 438 термінів, що позначають головні поняття, на яких вони ґрунтуються; а також розділити відібрані терміни на групи, відповідно до їхньої структури.

Виходячи з результатів такого розподілу, було встановлено, що більшу частину вибірки становлять термінологічні словосполучення (82%), а решту однослівні терміни, які, в свою чергу, поділятюься на прості – 0.9%, префіксальні – 0.2%, суфіксальні – 7.5%, префіксально-суфіксальні – 6.6% та складні – 2.5%. Прикладами простих термінів можуть бути: *space* – місце, stress – стрес, swear – божіння *тощо.* Ці прості слова є загальновживаними, тому термінологічне значення в них з'являється за умови додавання інших слів, як наприклад, *insular spaces* – ізоляціоністські країни, *different times* – різні часи, *stressed out* – у напрузі.

Похідні однослівні терміни поділялися на префіксальні, суфіксальні, префіксально-суфіксальні й складні [2]. Єдиним прикладом префіксального терміну у виборці є лексема *discourse — дискурс.* Як вже зазначалося раніше стосовно простих термінів, цей термін також є загальновживаним а його термінологічне значення розкривається у словосполученнях, наприклад*: critical discourse analysis* – критичний дискурсний аналіз, *political discourse analysts* – аналіз політичного дискурсу, *language discourse* – мовний дискурс.

Частка суфіксальних термінів значно переважає частку простих та префіксальних термінів. Прикладами суфіксальних термінів можуть бути такі слова як *censorship* – цензура, *dubbing* — дубляж, *editing* — редагування тощо. Частка префіксально-суфіксальних термінів є досить великою, хоча й дещо меншою за частку суфіксальних термінів: *comparison* – зіставлення, *delegitimisation* — делегітимізація, *homogeneity* – однорідність, *rewriting* - переписування, *self-contained* — самодостатній. Категорія складних термінів включає лише 11 одиниць, наприклад: *self-translation* – автопереклад, *target-situation* – цільова ситуація, *voiceover* — позакадровий переклад.

Серед термінологічних словосполучень найбільшу частку мають двослівні терміни (58%), серед яких найпоширенішою виявилась модель «прикметник – іменник» (Adj + N), прикладом якої є словосполучення *activist translation* – активістський переклад. *Далі йде* модель «іменник-іменник» (N1 + N2) (*language transfer* – мовний перенос) – 27,5%; моделі «дієприкметник теперішнього часу – іменник» (Part.I + N) та «дієслово – іменник» (V + N). Термінологічні двослівні словосполучення, побудовані на інших моделях, траплялися рідко.

Трислівні термінологічні словосполучення становлять 20% питомої ваги усіх словосполучень. Найпоширенішою структурною моделлю є «іменник – прийменник – іменник» (N1 + prep + N2), наприклад, *features of characterization* – особливості мовленнєвої характеристики. Другою за поширеністю (19%) моделлю є «прикметник – іменник – іменник» (Adj. + N1 + N2), наприклад, *critical discourse analysis* — критичний дискурсний аналіз. Також нерідко (10%) траплялися словосполучення моделі «прикметник — прикметник – іменник» (Adj. + Adj. + N), наприклад, *different educational background* – різна освіта.

Термінологічні словосполучення інших трислівних моделей зустрічалися досить рідко, так само як і моделі, що включали більшу кількість компонентів (чотири і більше).

На наступному етапі дослідження ми вивчили співвідношення способів перекладу в межах різних структурних категорій відібраних термінів. Оскільки існують розбіжності у класифікаціях цих способів, загалом ми спиралися на типологію, запропоновану В. І. Карабаном [5], за винятком змісту калькування, яке ми розглядали в тлумаченні Л. М. Черноватого [6], тобто як копіювання структури слова, словосполучення або речення мови оригіналу у мові перекладу безвідносно до способу перекладу їхніх компонентів. Для визначення застосованих способів ми використовували аналіз перекладів українською мовою [1; 3; 4] англомовних текстів, обраних матеріалом дослідження. Результати такого аналізу подано далі.

У категорії однослівних термінів словниковий відповідник є найбільш вживаним способом перекладу майже в усіх підгрупах, а саме при перекладі простих (75%) та префіксально-суфіксальних і суфіксальних термінів слів (по 39% у кожній категорії). Цей спосіб перекладу взагалі не зустрічався лише при передачі префіксальних лексем. Проте це можна пояснити незначною кількістю префіксальних термінів у вибірці. Загальна кількість простих та префіксальних термінів у вибірці є у кілька раз нижчою за кількість слів у групах суфіксальних та префіксально-суфіксальних термінів, тому досить важко дати чітку відповідь на те, чи лишилися б згадані вище результати без змін, якщо загальна вибірка усіх груп була б однаковою за обсягом.

Згадані вище висновки стосуються й транскодування, його частка є домінуючою серед префіксальних (100%) та суфіксальних термінів (46%), а також другою за частотністю у групі префіксально-суфіксальних термінів (33%). Проте важко сформулювати надійні висновки у зв'язку з незначною часткою префіксальних лексем у вибірці. Серед суфіксальних та префіксально-суфіксальних термінів домінує адаптивне транскодування: 31% у групі суфіксальних та 29% у групі префіксально-суфіксальних лексем. Транслітерація використовувалася значно рідше: 15% серед суфіксальних та 4% – серед префіксально-суфіксальних термінів, а транскрибування не використовувалось взагалі.

Додавання слів застосовувалось лише стосовно суфіксальних (9%) та префіксально-суфіксальних (18%) термінів. Однак, його відсутність у групах простих та префіксальних термінів можна пояснити й незначною їх кількістю у вибірці.

Питома вага контекстуальної заміни є досить помітною при перекладі простих термінів (25%), а також зустрічається у групах суфіксальних (6%) та префіксально-суфіксальних термінів (6%). Антонімічний переклад має найменшу частку, він застосовувався лише при перекладі префіксально-суфіксальних термінів (4%).

Спосіб перекладу українською мовою двослівних англомовних словосполучень значно більшою мірою залежить від структури термінів. Калькування є домінуючим способом (65%) для переважної більшості двослівних моделей, наближаючись до 90% для моделей «прикметник-іменник», «дієслово – іменник» та «дієприкметник минулого часу — іменник». Інші способи перекладу також зустрічалися під час аналізу, але їх було значно менше. Спосіб перестановки є другим за вживаністю (39% у категорії «іменник – іменник» та 50% у категорії «дієприкметник теперішнього часу – іменник»), третім за вживаністю способом є вилучення

і додавання (хоча його вжито лише стосовно категорії «дієприкметник теперішнього часу – іменник»), решта ж припадає на додавання (яке є найбільш поширеним у категоріях «дієприкметник теперішнього часу – іменник» – 15%, та «дієприкметник минулого часу – іменник» – 10%). Вилучення вжито лише стосовно 10% термінів «дієприкметник теперішнього часу – іменник», а також кількох термінів категорії «прикметник – іменник» (1,5%) та «іменник – іменник» (5,5%). Найменш вживаними виявилися перестановка і додавання (8,5% у категорії «іменник – іменник» та 1% у «прикметник – іменник»), а також перестановка і вилучення (2% у категорії «іменник – іменник»).

Аналіз трислівних словосполучень засвідчив, що спосіб перекладу цих термінів українською мовою мало залежить від їхньої структури. Калькування має значну частку (60%) лише в межах категорії «прикметник – прикметник – іменник». З іншого боку, перестановка слів (разом із перестановкою та додаванням) домінує в категоріях «іменник – дієприкметник минулого часу – іменник» (80%) «прикметник – іменник – іменник» (50%), «прикметник – дієприкметник теперішнього часу – іменник» (50%). Додавання слів зустрічалося дуже рідко, а вилучення переважає в структурах «іменник – прийменник – іменник» та «прикметник – артикль – іменник», що можна легко пояснити тим, що більшість англійських прийменників у цих структурах передають відмінкові відносини, які в українській мові передаються закінченнями, а артикль у ній просто відсутній і тому випадає при перекладі.

Таким чином, проведене нами дослідження дозволяє сформулювати наступні попередні висновки. Спосіб перекладу англомовних перекладознавчих термінів певною мірою залежить від структури терміна, однак це стосується переважно словосполучень. Серед двослівних термінів переважає калькування, особливо коли першим компонентом словосполучення є прикметник або дієприкметник минулого часу, що також функціонує як прикметник. Однак при збільшенні компонентів у словосполученнях питома вага калькування суттєво зменшується, складаючи лише 21% серед трислівних словосполучень. З іншого боку, вірогідність калькування підвищується, якщо першим компонентом є прикметник. Це можна пояснити більшим збігом прикметникових структур в англійській та українській мовах, порівняно з іншими моделями. У випадку перекладу однослівних термінів жодної залежності вибору способу перекладу термінів від їхньої структури не виявлено. В усіх структурних категоріях домінують вибір словникового відповідника та транскодування, а серед останнього переважає адаптивний його вид.

Викладені вище висновки не претендують на універсальність і потребують додаткової перевірки на ширшому корпусі термінів, в чому і полягає перспектива подальшого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

***1**. Аалтонен С. Драматургічний переклад. Енциклопедія перекладознавства / пер. з англ. О. Кальниченка та Н. Кальниченко, за ред. О. А. Кальниченка та Л. М. Черноватого. Том 1. Вінниця : Нова книга, 2020. С. 96-102; **2**. Білозерська Л.П. Термінологія та переклад. Вінниця: Нова книга, 2010. 232 с.; **3**. Ґаньйон Ш. Політичний переклад. Енциклопедія перекладознавства / пер. з англ. В. Савчин, за ред. О.А.Кальниченка та Л.М.Черноватого. Том 1. Вінниця : Нова книга, 2020. С. 356-361; **4**. Дорслар Л. Журналістика і переклад. Енциклопедія перекладознавства / пер. з англ. О. Молчко, за ред. О.А.Кальниченка та Л.М.Черноватого. Том 1. Вінниця : Нова книга, 2020. С. 115-120; **5.** Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Вінниця : Нова книга, 2001. 303 с. **6**. Черноватий Л. М. Зміст стратегій калькування і трансформації у перекладознавчому аналізі. Актуальні проблеми філології і професійної підготовки фахівців у полікультурному просторі : тези II міжнародної наукової конференції (Одеса, 16-17 травня 2016). Одеса, 2016. С. 30–33.; **7**. Черноватий Л. М. Методика викладання перекладу. Вінниця : Нова книга, 2013. 376 с.; **8**. Aaltonen S. Drama translation. Handbook of Translation Studies / edited by Yves Gambier and Luc van Doorslaer. Volume 1. Amsterdam/ Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2010. P. 105-110. **9**. Doorslaer L. Journalism and translation. Handbook of Translation Studies / edited by Yves Gambier and Luc van Doorslaer. Volume 1. Amsterdam/Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2010. P. 180-184; **10**. Gagnon Ch. Political translation. Handbook of Translation Studies / edited by Yves Gambier and Luc van Doorslaer. Volume 1. Amsterdam/ Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2010. P. 252-256.*

УДК 813.161-87.201.56

ОСНОВНІ СКЛАДНОЩІ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ АНГЛОМОВНИХ ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Чигрінова О. Р., Ковальчук Н. М. (канд. пед. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

Дослідження присвячено вивченню та аналізу основних складнощів англо-українського перекладу технічних текстів. З'ясовано, що технічний переклад є одним із найскладніших різновидів перекладу, основні труднощі якого по'вязані з відтворенням термінології. Встановлено, що калькування, транслітерація, додавання, вилучення, перестановка та заміна є основними способами перекладу та перекладацькими трансформаціями при перекладі іншомовних технічних текстів.

Ключові слова: *переклад, термін, технічний текст, трансформація.*

Chygrinova *O.*, Kovalchuk N. Main difficulties in the English-Ukrainian translation of technical texts. *The research is dedicated to studying and analyzing the main difficulties of the English-Ukrainian translation of technical texts. It is determined that the technical translation is one of the most difficult kinds of translation, the main problems of which are caused by the rendering of terminology. It is also concluded that calque, transliteration, supplementation, reduction, inversion and substitution are the main methods and transformations of the translation of foreign technical texts.*

Key words: *technical text, term, transformation, translation.*

Переклад науково-технічної літератури є наразі актуальною проблемою сучасного перекладознавства, оскільки у зв'язку з бурхливим розвитком нових винаходів науки та техніки попит саме на переклад науково-технічних текстів зростає. Незважаючи на величезний попит на технічний переклад, залишається багато невивчених зовсім, або мало вивчених питань, що стосуються проблематики перекладу технічної літератури, зокрема, питання щодо способів перекладу технічних текстів завжди буде нагальним; дослідники різняться у поглядах щодо окреслення основних способів та трансформацій, використаних безпосередньо у процесі перекладу.

На сьогодні технічний переклад є невід'ємною складовою міжкультурної комунікації, неможливо уявити обмін інформацією між багатьма країнами без технічного перекладу. Мова науки та техніки

є складною та неоднорідною, зустрічається низка усіляких формул, скорочень, графіків, креслень, схем тощо, відповідно, від перекладача вимагається точність, знання та усвідомлення основних ідей, що лежать в основі науково-технічної літератури.

Терміни є неоднозначними лексичними одиницями, які можуть як мати, так і не мати відповідник у цільовій мові. Вони є ключовою концепцією під час перекладу будь-якого тексту технічного спрямування. Відсутність еквівалента у мові перекладу може пояснюватися швидким науково-технічним прогресом, що супроводжується високими досягненнями та відкриттями у світі науки й техніки, які, у свою чергу, з одного боку ускладнюють засвоєння термінології фахівцями, з іншого полегшують життя усім іншим. Терміни так швидко з'являються, що навіть найсучасніші словники не встигають все фіксувати, а тому часто не вдається знайти прямий відповідник.

Переклад технічної літератури, такої як супровідної документації, або різноманітних інструкцій, є дуже непростою діяльністю, займаючись якою необхідно володіти знанням двох мов мінімум, мати теоретичні предметні знання, розуміти складні технічні процеси та уміти донести інформацію будь-якій цільовій аудиторії. Технічні тексти, зазвичай, призначені для фахівців – представників певної професійної групи, які мають як лінгвістичні, так і екстралінгвістичні знання.

Актуальність нашого дослідження зумовлена необхідністю забезпечення правильного перекладу технічних текстів в широкому сенсі та вузької термінології у вузькому.

Об'єктом дослідження є технічні тексти, відібрані з онлайн ресурсів методом суцільної вибірки.

Предмет дослідження – особливості перекладу англомовних технічних текстів українською мовою; основні способи перекладу та перекладацькі трансформації, використані під час перекладу безпосередньо.

Мета дослідження полягає у виявленні основних труднощів, що виникають у процесі перекладу технічних текстів з англійської мови українською.

Матеріалом дослідження слугували англомовні тексти з фізики, в яких ретельно описувалась робота еластомерів, та, відповідно, їхні переклади українською мовою у відкритому доступі в мережі Інтернет.

Основними характеристиками технічних текстів є точність та об'єктивність, логічність, тобто чітка послідовність викладу інформації, та конкретний зв'язок між основною думкою та найдрібнішими деталями; інформативність (кожен технічний текст має інформативний характер) та змістовність [1]. Тексти, що належать до тієї

чи іншої галузі, містять здебільшого усі вище вказані ознаки, які забезпечуються за допомогою низки мовних засобів, що й уможливлює класифікувати їх як технічні.

Технічні тексти належать до наукового стилю, який все більше з кожним днем впливає на літературну мову шляхом проникнення різноманітних термінів у повсякденну мову звичайних людей. У зв'язку з цим інколи майже неможливо визначити що є терміном, а що ні, особливо через багатозначність слів. Термінологія складає основу наукового стилю, оскільки сам термін розкриває усі особливості наукового стилю і максимально задовольняє потреби комунікації в наукових колах [3]. Через складну еволюцію англійській мові притаманна дуже розвинена синонімія. Одне й те ж саме поняття можна виразити чималою кількістю слів (синонімами). Для більш чіткої диференціації певних процесів, а також з метою надання технічним термінам мовного забарвлення зазвичай використовуються інші слова, не ті, до яких ми звикли. Наприклад, в технічній літературі замість *"to say"* використовується *"to state, to assert"*, замість *"to clean" – "to purify"*. Незважаючи на те, що синонімія та багатозначність протирічать функціонуванню термінологічної одиниці, при описі конкретної ситуації, що належить до науково-технічної галузі, неправильне тлумачення термінів недопустимо.

У ході нашого дослідження ми з'ясували, що в технічній літературі важливу роль відіграють службові слова. Вони забезпечують логічність та зв'язність всередині окремих висловлювань. Зазвичай це прийменники та сполучники, на приклад, *as a result, according to, because of, apart, instead of* тощо. Також широко розповсюдженими є прислівники: *however, thus, on the one hand, on the other hand, moreover, accordingly* тощо, без яких неможливо висловити логічність твердження.

Щодо перекладу термінів, зважаючи на їхню звичайну структуру, то це здебільшого пошук прямого еквівалента у словниках. Якщо термін складається з декількох слів, то такий переклад є складнішим і не завжди має прямий відповідник. Тоді перекладачам приходять на допомогу різноманітні довідники, тлумачні словники задля здійснення описового перекладу тієї чи іншої термінологічної одиниці. Термін має бути частиною чітко сформованої логічної системи. Значення термінів не можуть містити елементи неточності чи протиріччя. І, насамперед, не варто забувати, що термін – це об'єктивне найменування / назва, полишена емоційності, метафоричності, образності, асоціацій [4].

Основною відмінністю перекладу технічних текстів є те, що перекладач повинен володіти спеціальною вузькопрофільною терміно-

логією. Абсолютно не важливо з якої мови чи на яку здійснюється переклад, перекладачу може просто забракнути знань та досвіду, щоб впоратись із поставленим завданням. Правильний переклад термінологічної одиниці – дуже складне завдання, однак, професійні перекладачі, розуміючи усю відповідальність, демонструють, зазвичай той результат, на який усі від них чекають. У англо-українському перекладі технічних текстів варто уникати слів іншомовного походження, і натомість знаходити власне українські еквіваленти. Наприклад, замість «індустрії» краще вжити «промисловість» або «реалізація» замість «імплементація» тощо.

Для кожного терміну характерна семантика і дуже важливо дотримуватись чіткості семантичних меж. Терміни – не просто слова у тексті, це – самостійні семантичні одиниці по відношенню до контексту. Терміни належать до групи спеціальної лексики – «слів та словосполучень, які іменують предмети чи поняття, характерні для різних сфер діяльності людини» [2, с. 12]. Спеціальна лексика поділяється на декілька груп залежно від способу запозичення: скорочення, буквальне запозичення, змішане та семантичне запозичення.

За умов буквального запозичення зберігається фонетична оболонка слова, наприклад, *bolt* – болт, *refrigerator* – рефрижератор. Скорочення взагалі дуже поширені в технічному тексті, тому без особливої підготовки, не знаючи що мається під цим скороченням, не можливо правильно перекласти текст, наприклад, ОСБ плита – орієнтовано стружкова плита, англ. – *OSB – oriented strand board*. За умов використання семантичного запозичення має місце лише значення слова, фактично, має місце буквальний переклад. Буквальне запозичення дедалі більше стає популярним, це пояснюється тим, що інколи доволі складно підібрати еквіваленти у мові перекладу.

Терміни можуть мати декілька значень, залежно від тієї галузі, у якій вони функціонують. Наприклад, *exchange* – обмін у загальному значенні, обмін речовин у медицині, обмін валюти у бізнесі тощо. Ще одна складність технічного перекладу у тому, що наука та технології «не стоять» на місці, з'являються нові винаходи, а відповідно й нові терміни, похідні абревіатури чи скорочення. Перекладачі мають слідкувати та відстежувати таку тенденцію, а також враховувати цей специфічний момент у своїй роботі і вчасно реагувати на усі виклики. Далі перейдемо до практичної частини нашого дослідження.

Most of modern radio-transmitters reflect both telegraph and telephone signals.

З перекладом цього прикладу варто бути обережним та розумітися на особливостях роботи радіоприймачів, оскільки неправильний

переклад може поставити, по-перше, під загрозу імідж / репутацію перекладача, по-друге, призвести до ускладнення розуміння тексту фахівцями, які одразу виявлять помилку перекладу. Дослівний переклад, який би не задовольняв умови комунікативної ситуації, виглядав би так: «Більшість сучасних радіоприймачів можуть відображати як телеграфні, так і телефонні сигнали.»

Але такий переклад навіть для того, хто не розуміється на техніці, видається дивним, оскільки словосполучення «відображати сигнали» є неправильним з точки зору стилістики української мови, правильно «посилати / надсилати сигнали». Перевіривши інструкції роботи радіоприймачів, можна переконатися, що і такий вислів не буде задовольняти потреби адекватного перекладу. Правильний переклад виглядає так: «Більшість сучасних радіоприймачів можуть функціонувати як у телеграфному, так і телефонному режимах. Таким чином, переклад адаптовано і під норми української стилістики, і для розуміння фахівців з галузі.»

Наступний приклад:

One of the major problems in operating high-enthalpy test facilities is high stagnation temperatures.

Однією з основних проблем функціонування об'єктів випробування високої ентальпії є визначення високих гальмівних температур.

Ми бачимо, що переклад здійснено за допомогою способу калькування, що стало можливим за повного збігу структури речень у двох мовах. Також у перекладі наявна лексична одиниця «визначення», якої немає в оригіналі, таким чином, паралельно використали ще й трансформацію додавання.

Інший приклад:

The difference between the ideal and real gases curves is higher, if stagnation pressure is enlarged.

«Різниця між кривими ідеального та реального газів збільшується, якщо збільшується гальмівний тиск.»

У цьому перекладі, окрім калькування, спостерігаємо ще й перестановку: присудок стоїть на першому місці, а вже потім — підмет. В англійському реченні навпаки. Також часто у перекладі технічних текстів використовується трансформація вилучення. Наприклад:

Static stress is not the main criterion to determine expire term of elastomers, when held to practical frames.

«Статична напруга не є головним критерієм для визначення терміну експлуатації еластомерів.»

Спостерігаємо вилучення, оскільки частина речення *when held to practical frames* не є важливою, і ключової інформації не містить.

Також використали заміну: дієслово *to determine* (визначати) переклали іменником «визначення».

Selection of elastomers to perform specific duties shall evolve many factors.

У процесі вибору еластомерів для виконання конкретних завдань варто враховувати низку факторів.

Цей випадок є протилежним до попереднього і ми бачимо використання додавання. У вихідному тексті немає слова «процес», у перекладі воно з'являється для повноти розкриття змісту. Термін *"elastomer"* українською мовою транслітеровано.

The proposal of detonation mechanism includes grain burning started by means of interstitial gases while pressing.

«Пропозицією щодо механізму детонації є спалювання зерна за допомогою міжвузлових газів під час пресування.»

Словосполучення *"started by means of"* замінили на «за допомогою», що є притаманним українській мові. Також термін «інтерстиціальний» не використали в українському перекладі, а замінили на функціональний аналог «міжвузловий», що значно полегшує сприйняття для україномовного реципієнта.

Таким чином, можна зробити **висновок**, за умови, коли структури обох речень збігаються, поширеним способом перекладу є калькування, при перекладі окремих термінів домінуючим способом перекладу є транслітерація. Паралельно із зазначеними способами перекладу використовуються такі трансформації, як додавання, вилучення, перестановка та заміна.

Перспективою дослідження вважаємо вивчення інших способів перекладу технічних текстів.

ЛІТЕРАТУРА

***1**. Ермолович Д. И. Основы профессионального перевода. М. : Высшая школа, 1996. 241 с. **2**. Жидков А. В. Понятие «научно-технический перевод» // Science Time. 2014. № 4. С. 99–102. **3**. Лотте Д. С. Некоторые принципиальные вопросы отбора и построения научно-технических терминов. М. : Издательство академии наук СССР, 1981. 25 с. **4**. Шелов С. Д. Еще раз об определении понятия «Термин» // Вестник Нижегородского Университета им. Лобачевского. 2010. № 4 (2). С. 795–799.*

УДК 811.111'255.4:821.111(71)-312.2Етвуд.09

СВІТ АНТИУТОПІЇ В ОРИГІНАЛІ ТА ПЕРЕКЛАДІ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ М. ЕТВУД «ОПОВІДЬ СЛУЖНИЦІ»)

Швайко В. С., Тащенко Г. В. (канд. філол. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

Статтю присвячено способам передачі жанрових домінант романів-антиутопій в англо-українському художньому перекладі. У межах дослідження було виділено базові характеристики картини світу антиутопії та засоби їх об'єктивації на основі роману М. Етвуд "The Handmaid's Tale". Окреслено поняття жанру та його роль у перекладацькій діяльності. Встановлено особливості реалізації жанротвірних ознак антиутопії при перекладі українською мовою з огляду на розбіжності у літературних системах вихідного та цільового культурного простору.

Ключові слова: *антиутопія, вихідний текст, жанр, жанрова домінанта, картина світу, художній переклад, цільовий текст.*

Shvaiko V. S., Tashchenko G. V. The Dystopian world in the original and translation (based on "The Handmaid's Tale" by M. Atwood). *The article focuses on the ways of reproducing the dominant generic features of dystopian novels in the English-Ukrainian literary translation. The study determined the basic characteristics of the dystopian worldview and the means of their verbalization on the basis of "The Handmaid's Tale" by M. Atwood. The concept of genre and its role in translation activities are described. The research establishes the methods to render genre-forming characteristics of dystopia in the Ukrainian-language translation, taking into account differences in the literary systems of the source and target cultural spaces.*

Key words: *dominant generic feature, dystopia, genre, literary translation, source text, target text, worldview.*

Останнім часом серед перекладознавців зростає зацікавленість у проблемах жанру. Базові характеристики, що супроводжують кожен жанр, становлять надзвичайно важливий чинник перекладу, оскільки з одного боку накладають певні обмеження на творчість як автора, так і перекладача, а з іншого визначають процес сприйняття тексту читачем. Встановлення основних жанрових ознак є необхідною передумовою виконання перекладу, що відповідатиме оригі-

налу як з ідейної, так і структурно-стилістичної точки зору. Однак у різних культурах жанрові системи розвиваються нерівномірно. У літературі однієї країни можуть бути присутні жанри, що відсутні в іншій, домінанті ознаки певного жанру можуть по-різному виявляти себе залежно від культурного простору, у якому було створено текст. Відтак, **актуальності** набуває вивчення функціонування різних жанрів у крос-культурному перерізі.

Об'єктом дослідження є висловлення, що функціонують у якості жанрових домінант роману антиутопії в англо-українському художньому перекладі. **Предметом** вивчення є засоби передачі у перекладі базових ознак жанру антиутопії. **Мета** дослідження полягала у визначенні основних жанрових характеристик антиутопічних романів та засобів їх відбиття у перекладі з огляду на відмінності у культурних та літературних системах оригіналу та перекладу. Задля досягнення поставленої мети була виконана низка **завдань**:

— визначити особливості художньої картини світу як об'єкту перекладознавчих розвідок
— встановити специфіку відтворення романів-антиутопій з огляду на їх жанрові характеристики
— окреслити інструментарій жанрових досліджень в аспекті перекладознавства
— визначити засоби вербалізації жанрових ознак антиутопії у романі М. Етвуд «Оповідь Служниці» та висвітлити особливості їх відтворення в англо-українському художньому перекладі.

Дослідження ґрунтувалося на романі М. Етвуд "The Handmaid's Tale" [4] та його перекладі українською мовою [2], на основі чого було виділено 300 висловлень, що втілюють основні характеристики антиутопії.

Художній переклад з багатьох причин складає комплексну перекладацьку проблему, зокрема труднощі, з якими стикається перекладач, пов'язані з історичним та культурним фоном написання твору, виявами мовної креативності автора, жанрово-стилістичними особливостями оригіналу. Кожен письменник творчо експлуатує доступні йому мовні засоби задля створення власного світу, що поєднує у собі як унікальне світобачення автора, так і колективний досвід культури, яку він представляє. Перед перекладачем постає завдання осмислення дійсності, що оточувала автора, щоб усвідомити, що спонукало його обрати ту чи іншу проблематику для висвітлення. У такий спосіб перекладач отримує можливість не тільки глибше проникнути у художню картину світу твору, але й спрогнозувати, наскільки релевантними виявляться закладені в оригіналі цінності для аудиторії, що живе в інших культурно-історичних реаліях.

Аналіз жанрової специфіки оригіналу, у свою чергу, дозволяє визначити ті стрижневі ознаки, що є домінантними для тексту з огляду на його жанрову приналежність, а отже мають бути відтворені у перекладі. Тільки їх збереження забезпечить цілісність сприйняття твору як зразка певного жанру, що встиг сформувати комплекс очікувань читацької аудиторії.

Антиутопія як жанр літератури з'явилася у зв'язку з потрясіннями, яких зазнав світ у XX столітті, вона виникла «не з теоретичних роздумів про імовірне, а зі спостережень за історією, що ламалася радикально і драматично» [3, с. 337], що призвело до специфічного світовідчуття, позначеного страхом перед майбутнім. У центрі антиутопічного роману – образ держави, що пригнічує особистість шляхом суцільного залякування. На вербальному рівні ідеї антиутопії реалізуються на основі квазіномінації, що охоплює комплекс власних назв, які забезпечують реалістичність історії, що розповідається.

Специфіка антиутопії полягає у її протиставленні утопії. Якщо світ, який постає перед читачем утопії, є досконалим, життя в антиутопії має видатися достатньо жахливим, щоб застерегти від такого майбутнього, а отже тут панує атмосфера псевдокарнавалу – абсолютного страху, що пронизує усі сфери життя. У романі М. Етвуд зазначена мета реалізовується на основі постійного спостереження, яке здійснюється не тільки з боку влади – кожен мешканець Гілеаду стежить за іншим. Якщо ж людину викриють у злочині проти держави та її принципів, на неї чекає смерть.

Ідеологія Гілеаду базується на релігійних текстах. Як позиціонується владою, їхня діяльність спрямована на повернення до первинних цінностей, збереження генофонду. Однак, ті, хто ще пам'ятає минуле, ті, хто мав можливість ознайомитися з релігійними постулатами безпосередньо, а не з вуст чоловіків, усвідомлюють, наскільки майстерно ними маніпулюють.

Дослухаючись до слів Командора, Фредова розуміє, що навіть текст, який вважається соціальною основою Гілеаду, з легкістю викривляють задля своїх цілей.

Blessed be the poor in spirit, for theirs is the kingdom of heaven. Blessed are the merciful. Blessed be the meek. Blessed are the silent. I knew they made that up, I knew it was wrong, and they left things out, too, but there was no way of checking. Blessed be those that mourn, for they shall be comforted [4].

Блаженні вбогі духом, бо їхнєє Царство Небесне. Блаженні милостиві. Блаженні лагідні. Блаженні мовчазні. Я знала: це вони вигадали, це було не так, деякі речі вони випустили, але перевірити було неможливо. Блаженні засмучені, бо вони будуть утішені [2, с. 84].

Якщо джерелом першого фрагменту дійсно є Євангеліє від Матвея, то фразу "*Blessed are the silent"* («Блаженні мовчазні») *вирішили додати, щоб жінки, які почують це послання, ще раз впевнилися, що саме таким був Божий задум. Однак структурна адаптація, що представлена в оригінальному тексті, створює у читача враження автентичності, аналогічним методом використовує і перекладач під час створення цільового тексту. З одного боку він послуговується офіційний переклад Нового Завіту, а з іншого зберігає загальне враження та стиль оригіналу, додаючи перекладу ознак архаїчності.*

Одним із явищ, що визначають світ антиутопії на мовному рівні є вживання одиниць квазіномінативного характеру. М. Етвуд увиразнює свою історію численними онімами, які вживаються на позначення колективних свят, зокрема весіль (*women's Prayvaganzas* – жіночі Молитвосвята) та військових звершень (*men's Prayvaganzas* – чоловічі Молитвосвята). Перекладач звертається до прийому калькування, щоб відтворити власні назви, застосовані в оригінальному тексті. Авторський новотвір *Prayvaganzas* складається з поєднання двох слів – *Pray* + *extravaganza*. В англійській мові лексема *extravaganza* позначає масштабну, часто дорогу розважальну подію, що повністю відповідає еквіваленту «свято», що обирає перекладач. Проте головною метою цих заходів у Гілеаді є формування колективної свідомості, що в оригіналі реалізується на основі оказіонального утворення (*Prayvaganza*). Перекладач передає вихідну одиницю як «Молитвосвята», що зберігає базові компоненти значення, які передбачалися автором, а також мовну креативність, що притаманна вихідному тексту. Схожа словотвірна модель застосовується у назві іншої церемонії, що позначає колективні страти тих, хто вважається ворогом панівного режиму. Вихідна одиниця будується на основі лексем *participation* та *execution*. В україномовному перекладі реалізується аналогічний прийом, у результаті чого утворюється оказіональний відповідник «Участрата». З одного боку, перекладач наслідує авторський спосіб творення оніму, з іншого такий еквівалент може виявитися не зовсім прозорим для цільового читача, який не усвідомлює його походження. Якщо друга основа оказіоналізму, запропонованого перекладачем, не викличе двозначності, то елемент «уча» може не викликати стійких асоціацій зі словом «участь», що й означає, що ці страти здійснювалися колективно.

На рівні опису персонажів спостерігається повне знеособлення – так керівний режим прагне стерти найменші прояви індивідуальності людини. Її цінність визначається виключно тим, наскільки ефективно вона здатна виконувати функції, належні соціальному класу, до якого входить особа. Так єдиним призначенням Служниць

є прокреація. Будь-які стосунки з Командором, для якого вони мають народити дитину, під жорсткою забороною.

There is supposed to be nothing entertaining about us, no room is to be permitted for the flowering of secret lusts; no special favors are to be wheedled, by them or us, there are to be no toeholds for love. We are two-legged wombs, that's all: sacred vessels, ambulatory chalices [4].

У нас не має бути того, що може розважати; пристрастям немає часу і місця розквітати; жодних особливих послуг ніхто не має пропонувати, любов тут не може існувати. Ми – двоногі лона, от і все. Священні посудини, ходячі кубки [2, с. 123].

Наведене вище повідомлення ґрунтується на протиставленні ролі Служниць тим жінкам, що протягом історії мали виконувати забаганки чоловіків (*concubines* – «наложниці», *geisha girls* – «гейші», *courtesans* – «куртизанки»). Для них головним інструментом була краса та спокусливість, натомість Служниці обличь не мають. Перекладач достатньо майстерно відтворює метафоричні образи, що розкривають безправне становище жінки: *two-legged wombs* – «двоногі лона», *sacred vessels* – «священні посудини», *ambulatory chalices* – «ходячі кубки». Цінність Служниці повністю визначається її здатністю народити дитину. Проблематика, описувана в романі, набагато глибше суто гендерної нерівності – в Гілеаді жінка фактично перетворюється на інструмент, втрачаючи будь-які права, що належать їй як особистості.

Що стосується протагоністів антиутопії, їх розділяють на три категорії: ті, що від самого початку намагаються пручатися встановленому режиму; ті, хто змінив свою позицію, незважаючи на початкову вірність системі; ті, хто зберіг лояльність до режиму протягом всього розгортання сюжету [1, с. 332]. На початку твору ми бачимо Фредову, яка наче скарб зберігає своє ім'я та спогади про чоловіка та доньку. Проте врешті-решт жінка усвідомлює, що її єдине бажання – вижити, чого б це їй не коштувало.

I'll say anything they like, I'll incriminate anyone. It's true, the first scream, whimper even, and I'll turn to jelly, I'll confess to any crime, I'll end up hanging from a hook on the Wall [4].

Я скажу те, що вони захочуть почути, звинувачу кого завгодно. Це правда: перший крик, навіть стогін – і я перетворюсь на желе, зізнаюсь у будь-якому злочині й зрештою опинюся на гаку на Стіні [2, с. 249].

Основна думка письменниці стилістично реалізовується на основі прийому повтору, що широко застосовується з метою забезпечення емфатичності. Однак у цільовому тексті компонент *I'll* передається достатньо неоднорідно. Як наслідок, незважаючи на збереження смислової цілісності вихідного повідомлення, його стилістична

специфіка дещо порушується. Неоднозначним є і прийом калькування, що перекладач застосовує до англомовної ідіоми *turn to jelly*, що означає відчути раптову слабкість через хворобу або емоційне хвилювання. Таке рішення призводить до втрати ідіоматичності у перекладі, а також створення образу, що не набув ознак усталеності в українській культурі та не відповідатиме горизонту очікувань цільової аудиторії.

Висновки. Завдяки збереженню стилістики оригіналу, риторичних фігур та численних тропів, що супроводжують історію Фредової, читач перекладу має можливість простежити шлях героїні від відчайдушних намагань зберегти свою особистість до прийняття існуючого стану речей та пристосування до нього. Водночас доцільним була б експлікація ролі феміністичного руху у суспільному житті тогочасної Америки, спогади про який час від часу виринають у свідомості Фредової, оскільки в ньому брала участь мати жінки. У такий спосіб перекладач зміг би принаймні частково компенсувати культурні відмінності між вихідною та цільовою культурою з точки зору гостроти гендерної проблематики. Перспективу подальших досліджень вбачаємо у вивченні закономірностей відтворення жанрових домінант романів-антиутопій на ширшому емпіричному матеріалі.

ЛІТЕРАТУРА

***1**. Глодзь Г. Образ «чужого» в антиутопіях. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Культурологія». 2014. 15 (2). С. 331–333. **2**. Етвуд М. Оповідь Служниці. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2019. 272 с. **3**. Зверев А. М. Зеркала антиутопий. Антиутопия XX века. Москва : Книжная палата, 1989. С. 332–339. **4**. Atwood M. The Handmaid's Tale. URL: https://royallib.com/book/Atwood _Margaret/ The_Handmaids _Tale.html (access date: 05.11.2020).*

УДК 811.111'255.4:821.111-3Рушди.08

МАГІЧНИЙ РЕАЛІЗМ У ТВОРАХ САЛМАНА РУШДІ: ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ ВИМІР

Шполянська В. О., Лук'янова Т. Г. (канд. філол. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

Статтю присвячено вивченню мовної специфіки та особливостей англо-українського перекладу постколоніальної літератури на матеріалі творів Салмана Рушді. Важлива роль відводиться аналізу перекладу лексичних одиниць, які відносяться до художнього методу магічного реалізму: специфічних лексичних одиниць на позначення магічного та релігійного, а також культурно-специфічних лексичних одиниць на позначення слів-реалій.

Ключові слова: *ірреальний код, магічний реалізм, постколоніальна література, реальний код, спосіб перекладу.*

Shpolianska V. O., Lukianova T. H. Magical realism in the works by Salman Rushdie: translation dimension. *The article deals with the linguistic specifics and features of the English-Ukrainian translation of postcolonial literature (based on the texts by Salman Rushdie). It analyses the methods of translation of lexical units related to the magical realism style of fiction: specific lexical units denoting magic as well as religious and culturally-specific lexical realia.*

Key words: *magical realism, methods of translation, postcolonial literature, real code, surreal code.*

Під час перекладу постколоніальної художньої літератури перекладачі стикаються з низкою специфічних завдань, складних і цікавих водночас, тому ця тема не втрачає своєї **актуальності** серед дослідників. Така література, написана англійською, тобто мовою колишніх колонізаторів, багата на слова, що походять з мов колишніх колонізованих країн – але з лексичної точки зору для постколоніальної літератури характерно не тільки це. Цікавим та актуальним для дослідження є художній метод магічного реалізму, який виник у літературі Латинської Америки і з часом став головним методом відображення специфіки міфологічного світогляду у текстах постколоніальній літературі взагалі.

Об'єктом дослідження є релігійна лексика, лексика на позначення магічного та слова-реалії, а також їхній переклад з англійської українською мовою; предметом дослідження є способи цього перекладу.

Метою дослідження є виявлення специфічних рис перекладу лексики, яка відноситься до художнього методу магічного реалізму, в англомовних творах постколоніального простору та визначення перекладацьких способів та трансформацій, за допомогою яких здійснюється переклад.

Матеріалом дослідження стали тексти англомовного письменника індійського походження Салмана Рушді *"The Satanic Verses"* [16] та *"Haroun and the Sea of Stories"* [15], а також їхні переклади українською мовою «Сатанинські вірші» [5] та «Гарун і Море оповідок» [4], виконані Тарасом Бойко.

У нашій статті ми сфокусувалися на постколоніальній літературі Індії, а саме на текстах Салмана Рушді, проте постколоніальні твори інших країн відрізняються від індійських. Кожне національне відгалуження такого широкого поняття, як постколоніальна література, має свою специфіку; у кожній країні свої способи лексичного вираження методу магічного реалізму, і це ще належить дослідити.

Салман Рушді – яскравий представник постколоніальної літератури Індії, який у 1981 році отримав премію «Букер Букерів» за роман *"Midnight's Children"* (в українському перекладі «Опівнічні діти»). У своїх романах Рушді створює так званий «третій простір», себто сукупність художніх образів, які не можна віднести ні до західних, ні до східних. Вони є чимось третім – поєднанням двох картин світу, у тому числі мовних [6, с. 68]. Головні герої у його творах є носіями фольклорної свідомості, або, як це ще називають, міфологічного мислення. Сьогодні не існує чітких визначень для обох цих понять, проте найбільш прийнятним нам вдається висловлювання М. С. Кагана, що фольклорне мислення – спосіб національно-культурної соціалізації індивіда, його усвідомлення себе як частини суспільства, у якому він народився та ріс, і яке вірує у надприроднє [1, с. 69].

У романах «Сатанинські вірші» та «Гарун і Море оповідок», які ми обрали як матеріал дослідження, герої-носії міфологічного мислення є вихідцями з Індії, які переїхали до Англії. Вони призвичаїлися до англійських традицій, проте автор методично показує, що перебіг їхніх думок залишається індійським: виховані у набожності та міфології, вони віддають перевагу ірраціональному поясненню подій над раціональним.

Міфологічне світосприйняття як раціональне пояснення світу знаходить найбільше відображення у художньому методі магічного реалізму, де магічні та реалістичні образи з'єднуються в одному тексті. При цьому простежується близькість двох різних кодів: незвичного і звичного [7, с. 71]. Опозиція магічного і реального, характерна, наприклад, для фантастичного жанру, відсутня. Магічне

і реальне в просторі тексту є рівноцінно валідними, виражаються через доволі матеріальні образи і однаково наділені довірою героїв. Не менш важливою рисою магічного реалізму є подвійна утилізація – приналежність тих самих образів до обох кодів: реального і магічного. Всі ці риси виражаються як на рівні художніх образів, так і на рівні лексики, яка моделює ці образи.

У вибраних для аналізу текстах Салмана Рушді магічний реалізм представлений образами ірреального коду, які, у свою чергу, виражаються за допомогою релігійної лексики та лексики на позначення магічного, та образами реального коду, які, враховуючи специфіку постколоніальної літератури, виражаються за допомогою слів-реалій. Розглянемо цей поділ на прикладах.

До образів ірреального коду, які виражені за допомогою лексики на позначення магічного, у «Сатанинських віршах» відноситься лексична одиниця *flying Bokhara* – летючий бухарський килим. *Bokhara* – східний килим, дизайн якого складається з трьох рядів восьмикутників [10]. *Flying carpet*, що українською перекладається як «литай-килим» або «летючий килим» – предмет магічного впливу, який зустрічається в багатьох казках, у тому числі арабських [3, с. 403]. Перекладач застосовує до слова *Bokhara* адаптивне транскодування, а також вдається до конкретизації: пересічний читач може не знати, що таке *Bokhara*, тож перекладач додає до перекладу слово «килим».

Іншим цікавим прикладом є дві лексичні одиниці з роману «Гарун і Море оповідок». Вони обидві схожі за смислом та були вигадані автором: *Kache-Mer* – Каче-Мер та *Kosh-Mar* – Кош-Мар. Для кращого розуміння треба звернутися до контексту: в оригіналі ці слова позначають щось моторошне; українською обидві лексичні одиниці співзвучні зі словом «кошмар», і до них обох перекладач застосовує адаптивне транскодування:

*"*Kache-Mer*" can be translated as "the place that hides a Sea". But "*Kosh-Mar*" is a ruder name. (...) "In the old tongue", Rashid admitted, "it was the word for "nightmare".*

«Каче-Мер» можна перекласти як «місце, де ховається Море». Але «Кош-Мар» – страшніше. (...) – У стародавній мові, – промовив Рашид, – це слово означало страшний сон.

Іншим прошарком лексики для вираження ірреального є релігійна лексика різного походження: з ісламу, християнства, індуїзму, така, що є притаманною для всіх авраамічних релігій, лексика міфологічного походження тощо. У романі «Сатанинські вірші» зустрічаються випадки поєднання у одній лексичній одиниці слів із декількох релігій. Наприклад, у *avatar of a chimerical archangel* –

аватара химерного архангела, до якої перекладач застосовує калькування, бачимо таке поєднання: *avatar* – термін з індуїзму, походить від санскритського слова अवतार, «сходження», використовується на позначення приходу того чи іншого бога з пантеону на землю [13]; *archangel* – поняття з авраамічних релігій, найвище звання в ієрархії ангелів [2, с. 25]; прикметник *chimerical* має значення «незвичний» і походить від міфологічних істот химер, які були поєднанням декількох звірів в одному тілі [3, с. 79].

У «Гарун і Море оповідок» автор широко використовує християнські есхатологічні концепти, наприклад *Rapture* – Вознесіння; Вознесіння – віра у те, що всі християни, незалежно від того, живі чи мертві, одного дня піднімуться на небеса [8, с. 91]. Перекладач використовує прямий словниковий відповідник.

Яскравим прикладом вираження образів реального коду у творах Салмана Рушді є слова-реалії. Це зумовлено насамперед тим, що його тексти відносяться до постколоніальної літератури, тож герої найчастіше є мігрантами з Індії, і колоритні слова-реалії підкреслюють їхнє походження і є частиною ідиостилю автора; у більшості випадків вони також створюють лакуни в англійській мові.

Наприклад, у романі «Сатанинські вірші» автор широко використовує вигуки та розмовні фрази, які походять з гінді або урду: *khali-pili khalaas* – халі-пілі халаас, де *khali*, від гінді खाली, означає чорний, *pili,* від гінді पीला, означає жовтий, *khalaas*, від урду صلاخ, означає закінчений, звільнений [9]. Бомбейська розмовна фраза, яку можна перекласти як «закінчити без поважних причин» [11]. Перекладач використовує транскрибування для перекладу.

У «Гарун і Море оповідок» бачимо приклад реалій, який відноситься до категорії політичних та економічних: слово Khalifa – Халіфа, від арабської قفيلخ, «намісник» [14]. В Індії використовується як ім’я, розповсюджене серед мусульман, але також слово khalifa є найповажнішим ісламським титулом, який використовувався у різних контекстах протягом історії [12, с. 81]. В тексті ім’я має символічне значення, тож є водночас і ім’ям, і титулом; перекладач застосовує транскрибування для перекладу. Зазначимо також, що під час аналізу способів перекладу, до яких звертався перекладач при перекладі таких слів, треба звертати увагу на первинне значення слова, яке воно має у мові, з якої походить.

Під час зіставного аналізу ми з’ясували, що найчастотнішим способом перекладу слів-реалій в обох книгах є транскодування, у той час як для перекладу слів на позначення релігійного та магічного найчастіше використовується калькування та змішаний спосіб перекладу. У «Сатанинських віршах» перекладач також робить чимало

перекладацьких виносок, які пояснюють незрозумілі пересічному читачу поняття; такі виноски допомагають перекладачеві зберігати колорит ідіостилю автора, при цьому роблячи текст більш зрозумілим для читача.

Підводячи підсумок способів перекладу 247 лексичних одиниць, дібраних з обох книг, відзначимо, що найбільш частотним є транскрибування (56 ЛО), транслітерування (52), змішаний спосіб перекладу (42), у якому найчастотнішим є калькування + адаптивне транскодування (5) та перестановка + транскрибування (5), калькування (33), адаптивне транскодування (23) та словниковий відповідник (13).

Подальша дослідницька перспектива полягає у подальшому вивченні англо-українського перекладу постколоніальної літератури.

ЛІТЕРАТУРА

***1**. Каган М. С. Эстетика как философская наука. Санкт-Петербург : Петрополис, 1997. 544 с. **2**. Мелетинский Е. М. Мифологический словарь. Москва : Советская энциклопедия, 1990. 672 с. **3**. Мифы народов мира. Энциклопедия: в 2 т. / под ред. С. А. Токарева. Москва : Советская Энциклопедия, 2008. Т. 1. 1147 с. **4**. Рушді С. Гарун і Море оповідок : пер. з англ. Т. Бойко. Буча : Видавництво Жупанського, 2012. 153 с. **5**. Рушді С. Сатанинські вірші : пер. з англ. Т. Бойко. Буча : Видавництво Жупанського, 2016. 601 с. **6**. Саїд Е. В. Орієнталізм / пер. з англ. В. Шовкун. Київ : Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2001. 484 с. 7. Толкачев С. П. Мультикультурный контекст современного английского романа. Москва : Издательство Литературного института им. А. М. Горького, 2003. 402 с. **8**. Benware P. N. Understanding End Times Prophecy: A Comprehensive Approach. Chicago : Moody, 2016. 208 p. **9**. Collins English Dictionary. Definitions, Thesaurus and Grammar. Collins English Dictionary. URL: https://www.collinsdictionary.com (last accessed: 02.10.2020). **10.** Dictionary and Thesaurus by Merriam-Webster. Merriam-Webster. URL: https://www.merriam-webster.com (last accessed: 03.10.2020). **11.** Everything in and about Urdu: Common Colloquial Phrases. Reddit. URL: https://www.reddit.com/r/Urdu (last accessed: 04.10.2020). **12**. Kadi W., Shahin A. A. The Princeton Encyclopedia of Islamic Political Thought. Princeton : Princeton University Press, 2016. 704 p. **13**. Lochtefeld J. Avatar. The Illustrated Encyclopedia of Hinduism. 2002. Vol. 1. P. 72–73. **14**. Thesaurus and word tools. Wordhippo. URL: https://www.wordhippo.com (last accessed: 05.10.2020). **15**. Rushdie S. Haroun and the Sea of Stories. London : Penguin Books, 1991. 216 p. **16**. Rushdie S. The Satanic Verses. London : Vintage Books, 1998. 547 p.*

Для нотаток

Наукове видання

IN STATU NASCENDI
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

Збірник студентських статей
Випуск 21

Українською, англійською мовами

Відповідальний за випуск: Ребрій О. В.
Технічний редактор: Карпенко М. П.
Художнє оформлення: Макєєва Н. В.

Підписано до друку 24.01.2020 р. Формат 60x84 1/16
Папір офсетний. Друк офсетний. Гарнітура Newton7C
Ум. др. арк. 12,75. Зам. № 13/247-2020. Ціна договірна
Наклад 50 прим.

61022, м. Харків-22, майдан Свободи, 4,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Надруковано: видавництво «НТМТ»
61103, м. Харків, вул. Дерев'янка, 16
E-mail: jornal_2016@ukr.net
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1748 від 15.04.2005 р.